
VOJENSKÉ ROZHLEDY

Czech Military Review

VR 2/99

1999

2

TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

2

OSMÝ (ČTYŘICÁTÝ) ROČNÍK

Veškeré články uveřejněné v časopisu Vojenské rozhledy vyjadřují výhradně názor autora k dané otázce. Nejsou oficiálním názorem velení Armády České republiky.

Redakce časopisu Vojenské rozhledy

Bezpečnostní strategie České republiky

Bezpečnostní strategie České republiky (dále jen Bezpečnostní strategie) je základním koncepčním dokumentem bezpečnostní politiky státu. Identifikuje zájmy České republiky, obecná bezpečnostní rizika a z nich vyplývající hrozby pro Českou republiku. Definuje dlouhodobé záměry a opatření, jejichž cílem je zajištění podmínek pro mírový vývoj a hospodářskou prosperitu České republiky a zabezpečení jejich obyvatel před vnějšími i vnitřními riziky a hrozbami. Vychází z komplexního pojetí bezpečnosti, jehož základním rysem je vědomí propojenosti a vzájemné závislosti roviny politické, vojenské, hospodářské a oblasti vnitřního pořádku a ochrany obyvatel. Opírá se o identifikované zájmy, jakož i o mezinárodní smluvní a politické principy a závazky České republiky. Respektuje Ústavu, Listinu základních práv a svobod a právní řád České republiky.

Bezpečnostní strategie odráží obecný trend oslabení silových konfrontačních přístupů k zajišťování bezpečnosti a jejich nahrazování přístupy kooperativními. Součástí tohoto trendu je úsilí o bezpečnější mezinárodní prostředí, vyvíjené jak v bilaterálních vztazích, tak zejména prostřednictvím mezinárodních organizací. V celkovém úsilí o zajištění vnější bezpečnosti tak vedle významu zahraniční politiky, vzrůstá také váha ekonomického rozvoje státu, jeho sociální stability, zajišťování rozvoje demokracie a ochrany lidských práv. Role ozbrojených sil a ozbrojených bezpečnostních sborů se přitom neoslabuje, v jejich působnosti však dochází k posilování nových prvků, při současném zachování tradičních úkolů individuální a zejména kolektivní obrany.

Bezpečnostní strategie je veřejným politickým a bezpečnostním dokumentem.

Základní principy zajištění bezpečnosti České republiky v jednotlivých oblastech jsou dále rozpracovány v navazujících koncepčních dokumentech.

I. Bezpečnostní prostředí

1. Charakteristika

Bezpečnostní prostředí České republiky je charakterizováno překonáním globální blokové konfrontace. Důsledkem jejího zániku je podstatné snížení možnosti vypuknutí globálního válečného konfliktu. Na druhé straně se zvýšila možnost vzniku některých dílčích rizik a hrozeb nižší intenzity, které však ve své kombinaci mohou přerůst v ohrožení velkého rozsahu. Došlo k rozptylu moci a odpovědnosti ve světě. Neexistuje zjevný a jasně definovaný nepřítel. Bezpečnostní rizika jsou početnější, různorodější, různých řádů a různé intenzity. Mohou přicházet z rozličných směrů a geografických oblastí. Rizika působící zvenčí se mohou ve svých důsledcích kombinovat s riziky uvnitř země. Jejich zdrojem jsou kromě států v rostoucí míře nestátní subjekty, které nerespektují mezinárodní závazky a principy.

Bezpečnost státu je stále více omezena schopností země čelit nejen vojenskému napadení, ale i nevojenským ohrožením. Zvyšuje se závislost na společném a účinném postupu mezinárodního společenství proti jejich zdrojům a při řešení vzniklých krizí.

Je nutno počítat rovněž se silícími vnějšími vlivy, které se vymykají kontrole jednotlivých států. Tyto vlivy, vyplývající z procesu globalizace, se nejzřetelněji projevují v oblasti ekonomické, finanční a informační. Jejím projevem je i nárůst některých nevojenských a tzv. „asymetrických“ bezpečnostních hrozeb. Ty jsou charakterizovány použitím takových způsobů a prostředků ze strany protivníka, kterým nemůžeme stejným způsobem čelit.

2. Postavení České republiky

Česká republika je demokratický, politicky, hospodářsky a sociálně stabilní stát. Svou rozlohou a počtem obyvatel se v Evropě řadí mezi země střední velikosti. Mezinárodně politické postavení a zájmy České republiky jsou určovány jejími geografickými, demografickými a ekonomickými parametry, účinností zahraniční a vnitřní politiky a mírou zapojení do mezinárodních vztahů. Jako stát s otevřenou ekonomikou s absencí vlastních zdrojů řady základních surovin je Česká republika ve všech oblastech závislá na mezinárodní spolupráci.

Hlavním předpokladem zajištění bezpečnosti České republiky je stabilní bezpečnostní situace v Evropě. Základními stavebními kameny bezpečnostního systému kontinentu jsou existující transatlantické a evropské organizace a instituce a soustava smluvních a politických závazků. Funkčnost těchto systémů je hlavním předpokladem vytvoření nerozdělené, mírové Evropy.

Česká republika nevlastní zbraně hromadného ničení, včetně jaderných zbraní, a nemá je rozmístěny na svém území. Sdílí zájem na jejich nešíření a účastní se všech mezinárodních kontrolních režimů. Toto aktivní zapojení České republiky je významnou součástí její bezpečnostní politiky.

Česká republika současně sdílí názor členských zemí Organizace severoatlantické smlouvy (NATO nebo Aliance), že hlavní význam jejich jaderných sil je politický. Jejich základním posláním je udržet mír a zabránit násilí a válce. Jaderné zbraně budou i v budoucnu hrát odstrašující roli tím, že vyvolají u případného útočníka nejistotu o charakteru odpovědi Aliance na vojenskou agresi.

Stabilita a mír v Evropě i ve světě nejsou věcí samozřejmou, ale jsou výsledkem úsilí všech zúčastněných stran. Česká republika se proto ve spolupráci s dalšími aktéry podílí na odstraňování destabilizujících jevů a na posilování a ochraně svobody a demokracie ve světě. Je připravena hájit svobodu, suverenitu a územní celistvost nejen svou, ale i svých spojenců. V tomto ohledu doplňuje své zájmy o alianční a „evropské prvky“, zejména v souvislosti se zapojováním České republiky do NATO a do společné zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské unie (EU).

3. Zájmy České republiky

Česká republika má své životní a strategické zájmy, jejichž vzájemné hranice jsou proměnlivé v závislosti na konkrétní situaci.

Životními zájmy České republiky jsou: zajištění demokratického státního systému a svobody občanů, zachování suverenity státu a jeho územní celistvosti. Životní zájmy mají trvalý charakter. Základními předpoklady jejich naplňování je zachování ústavního pořádku a demokracie a ekonomická prosperita. Na obranu životních zájmů použije Česká republika všechny dostupné prostředky, včetně vojenských.

Strategické zájmy České republiky se odvíjejí od ambicí, možností a reálného postavení, které Česká republika zaujímá ve světě. Tyto zájmy mohou být trvalé či dočasné, obecné či specifické a ve vztahu ke strategickým zájmům jiných zemí identické, vzájemně se doplňující nebo protichůdné. K obraně strategických zájmů, které jsou uspokojovány s ohledem na zájmy životní, použije Česká republika přiměřené prostředky, vzhledem k vlastním možnostem.

V oblasti vnější bezpečnosti je prvořadým strategickým zájmem České republiky udržení spolehlivých spojeneckých svazků vycházejících z principů kolektivní obrany, prohlubování transatlantických vazeb a posilování funkčnosti struktur kooperativní bezpečnosti. Strategickým zájmem jsou také přátelské a korektní vztahy se sousedními státy a s dalšími zeměmi v regionu. V ekonomické oblasti jsou strategickými zájmy nerušený chod svobodné, konkurence schopné tržní ekonomiky, spolu se zajištěním podmínek pro další hospodářský rozvoj a minimalizaci závislosti na jednom zdroji strategických surovin. S tím úzce souvisí další pozitivní vývoj evropské integrace.

4. Bezpečnostní rizika a hrozby

Bezpečnostní rizika jsou jevy a procesy, které mohou přímo nebo nepřímo negativně působit na společnost, funkce státu či občany České republiky. Bezpečnostní rizika mohou v některých případech přerůst v bezpečnostní hrozby.

Bezpečnostní hrozbou se rozumí situace, která ohrožuje Českou republiku a je způsobilá ji poškodit.

Při zajištění bezpečnosti vychází Česká republika z průběžného identifikování bezpečnostních rizik a hrozeb pro společnost, stát a občany a jejich klasifikace z hlediska aktuálnosti, negativního potenciálu ohrožení zájmů České republiky a míry pravděpodobnosti jejich uskutečnění, a to průběžným získáváním a vyhodnocováním relevantních informací.

Bezpečnostní rizika, jimiž může být Česká republika ohrožena, jsou diferencovaná a jejich vznik a působení se prolínají v oblastech civilizační a společenské, politicko-vojenské, ekonomické, ekologické a v oblasti kriminality a organizovaného zločinu.

Bezpečnostní rizika, k jejichž eliminaci budou legitimně použity všechny prostředky státu včetně vojenské síly v omezeném nebo plném rozsahu, klasifikuje Bezpečnostní strategie z hlediska pravděpodobnosti jejich aktivace v hrozby takto:

- 1. Živelní katastrofy (pohromy), průmyslové a ekologické havárie, vznik a šíření epidemií.** Riziko je trvale vysoce aktuální, hrozící během několika hodin až dnů katastrofou, s obtížně předvídatelným rozsahem a s možností jeho přeměny v hrozby dosud neznámého charakteru.
- 2. Narušení (zneužívání) standardních mezistátních ekonomických vztahů, přerušování toku strategických komodit, surovin a informací.** Ohrožení počítačových sítí obecně a v souvislosti s nástupem roku 2000.

- 3. Jednotlivé teroristické akce a nebo organizované aktivity mezinárodního zločinu mimořádného rozsahu.**
- 4. Rozsáhlé migrační vlny, jejichž pronikání na území státu může přerůst do násilné činnosti migrantů.**
- 5. Násilné akce subjektů cizí moci (státní i nestátní) proti osobám zdržujícím se na území České republiky, majetku a jiným chráněným zájmům státu (např. vyvolané účasti státu v mezinárodních mírových a humanitárních misích).**
- 6. Ohrožení základních hodnot demokracie a svobody občanů v jiných zemích v takovém rozsahu a charakteru, že ohrožuje bezpečnost mezinárodního prostředí.**
- 7. Rozsáhlá a závažná diverzní činnost, jejímž cílem je v rámci zjevné přípravy agrese znehodnotit prostředky obrany České republiky a narušit její přechod na válečný stav.**
- 8. Hrozba agrese.**
- 9. Vojenské napadení.**

Rizika 2 – 6 jsou aktuální a ve vzájemné kombinaci mohou přerůst v hrozby s velmi různorodým a obtížně předvídatelným rozsahem a časovou dimenzí jejich aktivace během několika dnů až roků. Rizika 7 – 9 jsou aktuálně málo pravděpodobná a snadněji předvídatelná, aktivující se v rozmezí měsíců (7) až roků (8 – 9) v hrozby se značnými ničivými důsledky.

Zajišťování bezpečnosti České republiky stále více přesahuje rámec státu. Hrozby překračující hranice států a asymetrické prostředky využívané některými státy a nestátními subjekty nastiňují již dnes obrysy bezpečnostních problémů nového tisíciletí. Eliminace těchto rizik a z nich vyplývajících hrozeb vyžaduje jak cílevědomou a systematickou přípravu státních orgánů, tak i spolupráci mezi státy a činnost mezinárodních organizací.

II. Bezpečnostní politika státu

Bezpečnostní politika státu je definována jako souhrn opatření směřujících k prevenci a eliminaci rizik a z nich vyplývajících hrozeb a k zajištění bezpečnosti, obrany a ochrany občanů a státu. Česká republika zajišťuje svou bezpečnost výkonem zahraniční, obranné, vnitřně bezpečnostní a hospodářské politiky, které jsou vzájemně soudržné, podpůrné a mají rovnocenné postavení. K úspěšnému naplnění cílů bezpečnostní politiky je nezbytné dosažení shody politické reprezentace a občanů na těchto cílech a způsobech jejich dosahování.

1. Zahraniční politika

Zahraniční politika České republiky se podílí na vytváření a udržování bezpečného mezinárodního prostředí. Jeho jádrem je stabilní situace v Evropě, založená na sdílení, respektování, obhajobě a prosazování společných hodnot.

Základní pilíře evropského bezpečnostního systému představují Organizace severoatlantické smlouvy, aliance pro kolektivní obranu; Evropská unie, seskupení hospodářské a politické integrace; Západoevropská unie (ZEU), původně obranná

aliance, působící nyní v krizovém řízení a zprostředkující vztah mezi NATO a EU; a Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE), která je institucí kooperativní bezpečnosti, vytvářející normy a dohlížející na jejich dodržování členskými státy. Vztah těchto institucí není hierarchický. Globální rámec pro evropskou bezpečnost poskytuje Organizace spojených národů (OSN), jakožto ústřední instituce kolektivní bezpečnosti. Bezpečnost v Evropě závisí na účinnosti spolupráce mezi státy a jednotlivými institucemi. Podstatným prvkem stability kontinentu je zachování aktivní politické, ekonomické a vojenské přítomnosti USA v Evropě.

Základem zajištění bezpečnosti České republiky je její členství v Alianci. Zároveň je však součástí české politiky i aktivní působení při posilování kolektivní a kooperativní bezpečnosti a jejich institucí. Funkčnost působení těchto prvků je strategickým zájmem České republiky.

Bezpečného mezinárodního prostředí lze dosáhnout jedině kombinací principů a metod kolektivní a kooperativní bezpečnosti a kolektivní obrany.

A. Přístupy České republiky v oblasti kolektivní a kooperativní bezpečnosti

Česká republika vytváří vlastní politické styly, které podporují koncepci bezpečného mezinárodního prostředí. Bude usilovat o kolektivní a kooperativní přístupy v mezinárodních vztazích, které napomáhají překonávat staré bipolární rozdělení Evropy, předcházejí novému dělení a zabraňují případné renacionalizaci bezpečnostní politiky jednotlivých států.

Česká republika přikládá význam vzájemně se doplňujícímu působení existujících organizací a institucí a využívání komparativních výhod každé z nich. Podstatnou roli mají organizace, které jsou svým charakterem inkluzivní a podporují vzájemnou závislost svých členů.

Význam OSN spočívá zejména v jejím globálním rozměru. Jejím nejvýznamnějším příspěvkem k vytvoření bezpečného mezinárodního prostředí je dohoda členských států o právním zákazu používání síly v mezinárodních vztazích kromě práva na individuální a kolektivní sebeobranu. K posilování důvěry mezi státy pak přispívají odzbrojovací jednání a jednání o kontrole zbrojení, která probíhají většinou pod hlavičkou této organizace.

Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, tato nejširší euroatlantická platforma pro dialog o bezpečnostních otázkách a preventivní diplomacii, se významně podílí na vytváření jednotného bezpečnostního prostoru v daném regionu. Vzniku takového prostoru dále napomáhá Rada Evropy jako organizace, která mj. stanovila závazné normy v oblasti aplikace lidských práv a svobod, a dále EU, mezi jejímiž členskými zeměmi se, díky jejich vzájemné hospodářské a legislativní provázanosti, považuje vznik ozbrojeného konfliktu téměř za vyloučený. Významným činitelem kooperativní bezpečnosti je Aliance, a to zejména zásluhou dialogu o bezpečnostních otázkách v rámci Euroatlantické rady partnerství a programu Partnerství pro mír.

Česká republika se bude i nadále účastnit mírových operací, které mohou mít v nejzazším případě podobu preventivního použití vojenské síly v menším měřítku za účelem zabránění eskalace existujícího konfliktu.

Česká republika má zájem na tom, aby součástí kooperativní bezpečnosti byla i nadále prevence konfliktů a sporů. Preventivní diplomacie je nosným úkolem OBSE, preventivní přístupy uplatňuje i NATO.

V bilaterální oblasti rozvíjí Česká republika přátelské vztahy s ostatními státy, přičemž hospodářská a obchodní spolupráce je stále významnější. Dobré sousedské vztahy mají pro Českou republiku samy o sobě bezpečnostní hodnotu. Je strategicky významné, že všichni sousedé České republiky jsou nebo mají zájem stát se členy stejných bezpečnostních a integračních uskupení. Česká republika rovněž dbá na zajištění státních hranic a na regulaci jejich prostupnosti z hlediska budoucích závazků vyplývajících z členství v EU, má zájem na uzavírání a plnění readmisních smluv jako významného nástroje postupu proti nelegální migraci, rozvíjí spolupráci v oblasti boje proti zločinu a posiluje regionální spolupráci.

Podstatným pramenem zahraniční politiky České republiky je mezinárodní právo, které zejména ve vztazích s velkými mocnostmi představuje záruku proti zneužití jejich větší geopolitické váhy v bilaterálních vztazích.

B. Přístupy České republiky v oblasti kolektivní obrany

Základním principem obrany, z něhož vychází i Česká republika, je věrohodné odstranění. Vyžaduje jasně deklarovanou vůli nejvyšších politických představitelů a odhodlání občanů angažovat se při obraně zájmů země, což musí být podepřeno dostatečnou vojenskou kapacitou. Nástrojem důvěryhodného odstranění je NATO jako politickovojenská organizace kolektivní obrany.

Politickým předpokladem záruky, že v případě konkrétního ohrožení bezpečnosti bude obranné úsilí České republiky podpořeno aktivním vystoupením spojenců, je uznání České republiky jako nedílné součásti spojeneckého prostředí. To je podstatný cíl integrace České republiky do transatlantických a evropských politických, ekonomických a vojenských struktur.

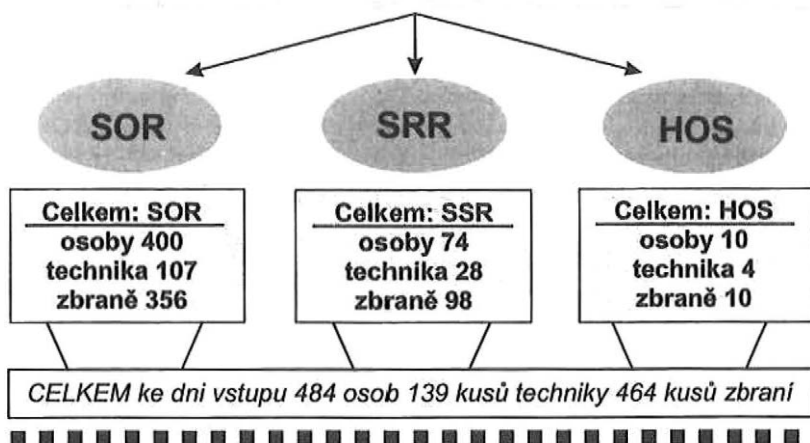
Členství České republiky v NATO zásadně posiluje a rozšiřuje možnosti její bezpečnostní politiky, a to zejména zapojením do politickobezpečnostních konzultací Aliance a do jejího obranného plánování. Česká republika tak bude provádět svou bezpečnostní politiku na základě konzultace a další interakce s ostatními členy. Stejně tak bude plánovat, připravovat a uskutečňovat svou obranu tak, aby mohla dostát zejména závazkům dle článku 5 Severoatlantické smlouvy a účastnit se i operací NATO mimo území jeho členských států. Vysílání českých ozbrojených sil do zahraničí podléhá souhlasu Parlamentu České republiky.

2. Obranná politika

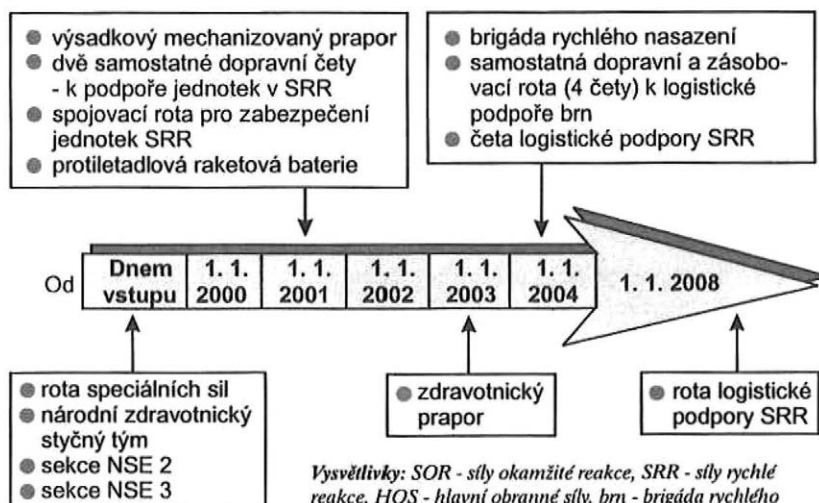
Obranná politika České republiky je organickou součástí politiky státu, uplatňované v oblasti bezpečnosti České republiky. Vytváří předpoklady, stanovuje cíle a priority v oblasti obrany státu z hlediska jeho vnější bezpečnosti a plnění smluvních závazků.

Hlavním cílem je zajištění bezpečného a svrchovaného státu, v němž jsou uplatňovány principy demokracie a práva, ochrana životů občanů a jejich majetku, hmotných a duchovních hodnot a životního prostředí. Obrana státu je organizována

VYČLENĚNÉ JEDNOTKY (SÍLY A PROSTŘEDKY)

JEDNOTKY AČR VYČLENĚNÉ PRO SRR NATO

jako systém mezinárodně politických, vojenských, hospodářských a ochranných opatření. Její spojenecký rozměr je vyjádřen akceptováním aliančního principu nedělitelnosti bezpečnosti.

Prioritami České republiky při plnění tohoto cíle je plnohodnotné působení v NATO, další rozvoj ozbrojených sil a schopnost státu zajistit odpovídající obranné zdroje.

Předpokladem dosažení cílů v oblasti obrany státu zejména před vnějším vojenským ohrožením je koncepční připravenost a spolupráce všech rezortů státní správy při výstavbě systému obrany (legislativa, zahraničně politické aktivity, obranné a civilní nouzové plánování, domácí zbrojní výroba, výchova obyvatelstva).

Obranná politika je nadrezortní povahy. Její realizace se týká všech občanů. Použití ozbrojených sil je pouze jednou z jejích součástí. Zpracování koncepce obranné politiky a koordinace přípravy obrany státu včetně naplnění obranných aspektů nutných k působení v euroatlantických bezpečnostních strukturách jsou úkoly ministerstva obrany. Základní směry obranné politiky mají trvalou platnost, a to bez ohledu na změny plynoucí z výsledku voleb, a jsou rozpracovány v bezpečnostních dokumentech státu a realizovány bez ohledu na měnící se vnitropolitický kontext.

A. Koncepce obrany

Koncepce obrany České republiky dává jednoznačně přednost politickým prostředkům před vojenskými a prevencí konfliktů a ovlivňování jejich průběhu před odstraňováním jejich následků. Česká republika nepovažuje a priori žádný stát za svého nepřítele a vůči žádnému státu nemá územní, politické ani jiné požadavky. Česká republika čelí nejisté budoucnosti, proto považuje odpovědné, ale zároveň přesvědčivé odhodlání použít sílu při obraně území státu a spojenců za nutnou podmínku pro odstranění jakékoli hrozby. Koncepce obrany předpokládá v případě ohrožení České republiky i přijetí spojenecké pomoci.

Obranná koncepce je založena na zachování všeobecné branné povinnosti a výstavbě poloprofesionální armády, jejíž kvalita je odvozena od odpovědnosti státu a každého občana za obranu základních společenských hodnot. Způsob řízení obrany je plně v souladu se zásadami řízení a fungování právního demokratického státu. Rozhodnutí ústavních orgánů podmiňují použití ozbrojených sil. Schválením kapitoly rezortu obrany ve státním rozpočtu je vymezen rozsah a zaměření výstavby ozbrojených sil.

Obranná koncepce vychází z politického zadání vlády, z ustanovení Severoatlantické smlouvy a Strategické koncepce NATO. Je rozpracována v dokumentu Vojenská strategie České republiky, který má koaliční charakter.

B. Úkoly ve vojenské oblasti obrany

Česká republika se ztotožňuje s rozšířeným pojetím bezpečnosti formulovaném ve Strategické koncepci NATO a je připravena k plnění závazků, které vyplývají ze Severoatlantické smlouvy. Rozhodující změnou v pojetí obrany je přechod od samostatné obrany k obraně kolektivní, při zachování schopnosti individuální obrany ve smyslu článku 51 Charty OSN.

K základním úkolům ozbrojených sil České republiky patří obrana státu před vnějším ohrožením, plnění úkolů vyplývajících z koaličních požadavků a z mezinárodních smluvních závazků a podíl na přetváření strategického prostředí, pokud by jeho charakter znamenal ohrožení bezpečnosti státu a Aliance jako celku. Ozbrojené síly plní rovněž úkoly při záchraně lidských životů a majetku uvnitř státu (podíl na operacích integrovaného záchranného systému) i v zahraničí (humanitární operace).

K naplňování stanovených úkolů jsou jednotlivě i společně, stálou a účinnou svépomocí a vzájemnou pomocí rozvíjeny individuální a kolektivní schopnosti ozbrojených sil České republiky.

Priority výstavby, přípravy a použití Armády České republiky jsou stanoveny ve Vojenské strategii České republiky, která rovněž respektuje spojenecké požadavky a cíle výstavby ozbrojených sil NATO.

C. Úkoly v nevojenské oblasti obrany

V nevojenské oblasti obrany zajišťuje Česká republika ochranu vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku; ochranu ústavních činitelů, správních úřadů, orgánů územní samosprávy, občanů a jejich majetku před ničivými projevy válečného konfliktu; základní funkce státu, nezbytnou obnovu objektů a zařízení důležitých pro bezpečnost státu za války a pro život obyvatelstva; základní funkce správních úřadů a orgánů územní samosprávy.

Zajištění nevojenské obrany zahrnuje opatření systému civilního nouzového plánování pro situace, kdy oproti předpokládanému mírovému rozsahu připravených opatření dochází k podstatnému zvýšení rozsahu a ničivosti činností ohrožujících bezpečnost státu a zároveň k podstatnému snížení výkonných kapacit státních orgánů, orgánů územní samosprávy, ozbrojených bezpečnostních, záchranných a havarijních sborů a služeb, a také produkčních schopností národního hospodářství. Opatření k zajištění nevojenské obrany státu sledují odstranění tohoto rozporu a vytvoření podmínek pro podporu činnosti ozbrojených sil.

3. Politika v oblasti vnitřní bezpečnosti

Jedním z předpokladů zlepšování vnitřní bezpečnosti je uplatnění standardů a postupů mezinárodních organizací, jichž je Česká republika členem, a integrace České republiky do transatlantických a evropských politických, ekonomických a vojenských struktur.

Při zajišťování vnitřní bezpečnosti se Česká republika soustředí na opatření dlouhodobější a systémová, která jsou zaměřena na zlepšení bezpečnostní situace na území České republiky a směřují k posilování represivního a preventivního působení státu. Cílem je zachování ústavního pořádku a demokracie a udržení vnitřní politické stability.

Bezpečnostní orgány České republiky jsou při své činnosti vázány a omezeny normami mezinárodního práva a českým právním řádem. Jejich činnost nesmí bezdůvodně omezovat svobodu občana. Orgány státu však přitom musí mít možnost účinně odhalovat a objasňovat protiprávní činnost.

Klíčovou roli v systému vnitřní bezpečnostní organizace hraje Policie České republiky, která zajišťuje veřejný pořádek a bezpečnost. Je politicky nezávislá. Důležitou úlohu mají v tomto systému i další orgány činné v trestním řízení (soudy, státní zastupitelství). Aktivita státních orgánů v oblasti zajišťování vnitřní bezpečnosti mohou být doplňovány činností soukromých bezpečnostních institucí, jejichž působnost je zákonně vymezena. Vedle činnosti státních nebo soukromých specializovaných institucí má pro vnitřní bezpečnostní politiku zásadní význam

spolupráce s občany a jejich sdruženími, a to zejména ve sféře prevence kriminality. Vláda podporuje především aktivity velkých měst a měst zvláště ohrožených kriminalitou při vytváření programů, které si kladou za cíl zvýšení bezpečnosti občanů a ohrožených skupin dětí a mládeže. Vláda dále usiluje o zvýšení důvěry občanů v Policii České republiky, především důrazem na korektní chování policistů vůči občanům, profesionalitu, důslednost a rychlost plnění úkolů.

Česká republika podporuje prohlubování mezinárodní policejní spolupráce, která je založena na čtyřech hlavních pilířích: na činnosti mezinárodních policejních organizací (INTERPOL, EUROPOL a regionální pracovní skupiny); na rozvoji smluvních nástrojů (dohody o policejní spolupráci v oblasti potírání organizovaného zločinu, teroristických aktivit a praní špinavých peněz); na vytváření sítě styčných důstojníků a na mezinárodním policejním vzdělávání. Prioritou i ve vnitřní bezpečnostní politice je dosažení kompatibility českých právních norem a úředních postupů s normami EU.

Při koncipování své vnitřní bezpečnostní politiky vychází Česká republika z analýz stavu a vývoje kriminality a jejich dopadů na společnost a na postavení České republiky mezi demokratickými státy.

Mezi priority své činnosti, které bezprostředně souvisí se stabilitou politického systému, Česká republika zařazuje:

A. Boj s organizovaným zločinem

Organizovaný zločin usiluje také o průnik do politických a mocenských struktur demokratické společnosti a prostřednictvím korupce a praní špinavých peněz o vytvoření paralelního normativního systému, neodvozeného od výsledků svobodné politické soutěže. Česká republika proto vytváří vlastní program boje proti korupci a vláda České republiky zabezpečuje kvalitní koordinaci a kooperaci mezi jednotlivými subjekty bojujícími s organizovaným zločinem.

Potenciální ohrožení bezpečnosti občanů České republiky představují všechny formy terorismu. Vzhledem ke strategické poloze České republiky mezi západní a východní Evropou a k prohlubující se spolupráci teroristických organizací je pro Českou republiku nezbytné usilovat o harmonizaci právních norem se zeměmi EU a výrazně se angažovat v mezinárodní spolupráci při boji s terorismem a organizovaným zločinem.

B. Ochrana proti nelegální migraci

Výraznými prvky organizovanosti se vyznačuje i nelegální migrace, jejíž nezvládnutí by mohlo vytvářet sociální tenze a narušit stabilitu. Česká republika proto vytváří koncepci modernizace vízového procesu a kontroly osob na hranicích a bude usilovat o harmonizaci své vízové politiky se zeměmi EU.

C. Potlačování rasové nesnášenlivosti

Česká republika věnuje maximální pozornost eliminaci rasových konfliktů a rasového násilí. V této oblasti je zvláště důležité důsledné potírání již spáchané kriminality a soustředěné vytváření klimatu tolerance a pochopení pro národnostní menšiny (mj. vytvářením příslušných demokratických institucí jakými jsou např. úřad ombudsmana pro veřejnost, vládní zmocněnec pro lidská práva apod.).

D. Ochrana utajovaných skutečností

Zájmem státu je důsledná ochrana utajovaných skutečností. Nově vytvořená právní úprava systému ochrany utajovaných skutečností již svou kvalitou odpovídá požadavku na omezování rizik úniků utajovaných skutečností jak z hlediska vnitřní bezpečnosti státu, tak z hlediska mezinárodní spolupráce a postupného zapojování České republiky do mezinárodních struktur. Systém ochrany utajovaných skutečností je plně kompatibilní s bezpečnostními standardy EU a NATO. Základním současným úkolem v této oblasti proto zůstává důsledné zavádění nových norem do praxe.

E. Zajištění bezpečnosti při nevojenských krizových situacích

Rozsáhlé živelní katastrofy (pohromy), mimořádné průmyslové a ekologické havárie a další nevojenská ohrožení povedou nejen k bezprostřednímu ohrožení obyvatelstva a životního prostředí, ale mohou narušit vnitřní bezpečnost, veřejný pořádek a chod státní správy a samosprávy.

Zabezpečení komplexní připravenosti ústředních správních úřadů, územních orgánů a složek integrovaného záchranného systému na tyto druhy rizik předpokládá jak nově přijatý systém krizového řízení státu, tak i souhrn opatření civilního nouzového plánování, který vedle systému ochrany obyvatelstva a zajištění civilních zdrojů plánuje krizová opatření v oblasti vnitřní bezpečnosti a opatření k zajištění chodu státní správy za všech krizových situací.

4. Hospodářská politika

Českou ekonomiku charakterizuje její velká otevřenost, závislost na dovozu řady surovin a malý vnitřní trh. Hospodářská politika je zaměřena na podporu hospodářského růstu a na podstatné zvýšení transparentnosti ekonomického prostředí a ekonomických vztahů.

Pro rozvoj bezpečnostních funkcí státu je důležitý ekonomický růst. Trvale dynamický rozvoj ekonomiky a rozvoj mezinárodní ekonomické spolupráce snižují pravděpodobnost vzniku napětí a konfliktů jak uvnitř země, tak i v mezinárodním měřítku. Podmínkou potřebného ekonomického zázemí je zejména růst výkonnosti a konkurenceschopnosti průmyslu a odvozování zemědělské prvovýroby od stanovené úrovně potravinové bezpečnosti.

Pro eliminaci krizových jevů v hospodářství je důležitá vnitřní a vnější ekonomická stabilita. Snižování inflačních tlaků a zajišťování trvale udržitelného, pokud možno rovnovážného růstu, pozitivního vývoje platební bilance a vnější pozice země jsou podmíněny vhodnou kombinací měnové, fiskální a dalších hospodářských politik vlády, včetně politiky proexportní. Uplatněná tržně konformní regulace v hospodářské a finanční sféře by měla přispívat k nápravě tržních selhání a současně bránit ekonomické kriminalitě a aktivitám organizovaného zločinu.

Významným nástrojem hospodářské politiky státu při zajišťování bezpečnosti České republiky je soustava hospodářských opatření pro krizové stavy. Zahrnuje opatření nouzového hospodářství, zajištění strategických zásob státu, hospodářskou mobilizaci, výstavbu potřebné infrastruktury a regulační opatření. Cílem těchto opatření je zajistit

pro hospodářství nezbytné materiální zdroje a poskytování služeb obyvatelstvu a ozbrojeným silám, ozbrojeným bezpečnostním sborům, záchranným sborům a havarijním službám v situacích ohrožujících bezpečnost České republiky.

Součástí těchto opatření je diverzifikace zdrojů a vytvoření dostatečných kapacit strategických zásob podle evropských standardů. Prioritou v této oblasti je vytvoření podmínek pro zapojení České republiky do systému kolektivní ropné bezpečnosti v rámci Mezinárodní energetické agentury OECD.

III. Zajištění bezpečnosti

Odpovědnost za zajištění bezpečnosti země mají ve státě orgány zákonodárné, výkonné a soudní moci. Bezpečnost České republiky zajišťují ozbrojené síly, ozbrojené bezpečnostní sbory, zpravodajské služby, záchranné sbory a havarijní služby. Orgány státu, vyšších územně samosprávných celků a samosprávy, jakož i právnické a fyzické osoby jsou povinny se podílet na zajišťování bezpečnosti České republiky v rozsahu stanoveném zákonem.

Bezpečnostní systém je koncipován tak, aby každá z jeho součástí byla schopna realizovat zákonem stanovené úkoly samostatně. Společné úsilí v boji proti všem formám destabilizace bezpečnostní situace uvnitř i vně státu však vyžaduje stále více překonávat tradiční rezortní kompetence. Za funkčnost komplexního působení celého bezpečnostního systému odpovídá vláda České republiky.

Základní principy zajištění bezpečnosti České republiky definuje ústavní zákon o bezpečnosti České republiky, který rovněž ustavil Bezpečnostní radu státu (BRS), která v rozsahu pověření stanoveného vládou připravuje vládě návrhy opatření k zajišťování bezpečnosti České republiky. Stálými pracovními orgány BRS jsou Výbor pro obranné plánování, který koordinuje plány opatření k zajištění obrany České republiky, Výbor pro civilní nouzové plánování, který jednak koordinuje plány opatření k zajištění ochrany vnitřní bezpečnosti státu, ochrany obyvatelstva a ochrany ekonomiky a dále koordinuje požadavky na civilní zdroje, jež jsou nezbytné pro zajištění bezpečnosti České republiky a Výbor pro koordinaci zahraniční bezpečnostní politiky, který zabezpečuje vnitrostátní koordinaci zahraniční bezpečnostní politiky České republiky. V rámci BRS byl rovněž zřízen Mezirezortní krizový štáb pro zabezpečení řešení krizových situací, týkajících se bezpečnostních zájmů České republiky.

Vláda a Parlament České republiky zajišťují nezbytné lidské, věcné a finanční zdroje pro vnitřní a vnější bezpečnost České republiky. Řídí se principem minimální dostatečnosti v možnostech české ekonomiky a státu jako celku a sledují jejich optimální využití. Prostředky vyčleněné k zajištění vnější a vnitřní bezpečnosti musí odpovídat naléhavosti jednotlivých rizik, musí být vyvážené a vzájemně se doplňovat. Zde se musí promítnout úloha obranného a civilního nouzového plánování v celém komplexu a využívání všech zdrojů. Zajištění bezpečnosti závisí nejenom na výši a efektivitě využití vynaložených prostředků, ale též na podílu a přístupu občanů a na jejich vůli přispět k bezpečnosti státu. Rodina a škola zde mají nezastupitelnou úlohu.

1. Bezpečnostní systém státu, krizové řízení

Zajištění bezpečnosti České republiky, udržení a prosazení jejích životních a strategických zájmů musí vycházet z komplexního pojetí bezpečnosti. Základními prvky bezpečnostního systému státu jsou jeho ústavní instituce a činitelé, to znamená prezident republiky, Parlament České republiky, vláda České republiky a dále Bezpečnostní rada státu a její stálé pracovní orgány. V případě vzniku rizikových a krizových situací jsou aktivovány mechanismy krizového řízení.

Krizové řízení je souhrnem nástrojů a postupů pro řešení rizikových a krizových situací. Umožňuje, aby Česká republika byla připravena nejenom odrazit vojenský útok proti svému území či proti území smluvních spojenců, ale aby účinně reagovala i na nevojenská bezpečnostní rizika. Musí být zároveň schopna zapojit se do úsilí mezinárodního společenství při předcházení destabilizujícím situacím a ozbrojeným konfliktům, i když neznamenají bezprostřední ohrožení životních zájmů České republiky. Systém krizového řízení respektuje faktory vnitřní, zejména ekonomické možnosti České republiky, a vnější, především vazby země na mezinárodní bezpečnostní organizace.

Bezpečnostní rada státu v případě hrozby vzniku krizové situace a po vyhlášení nouzového stavu, stavu ohrožení státu nebo válečného stavu koordinuje a vyhodnocuje problematiku bezpečnosti České republiky a připravuje vládě návrhy k jejímu zajišťování.

V případě vzniku rizikové mezinárodní situace, která nepředstavuje bezprostřední ohrožení životních zájmů České republiky a na území České republiky není třeba vyhlásit krizový stav, zabezpečuje mezirezortní koordinaci nezbytných preventivních opatření v oblasti zahraniční bezpečnostní politiky státu Výbor pro koordinaci zahraniční bezpečnostní politiky.

V případě hrozby, resp. krizové situace, kdy hrozí vyhlášení, resp. je vyhlášen krizový stav na území České republiky, je aktivován Mezirezortní krizový štáb jako pracovní orgán Bezpečnostní rady státu, krizové štáby ústředních správních úřadů a regionální bezpečnostní rady a jejich krizové štáby jako orgány krizového řízení. Koordinační roli v rámci Mezirezortního krizového štábu má ministerstvo vnitra v případě nevojenských krizových situací a ministerstvo obrany při vojenském ohrožení státu.

2. Zajištění bezpečnostního systému státu

Legislativní zajištění systému představuje vymezení jeho jednotlivých součástí, jejich funkcí a vzájemných vazeb v obecně závazných právních předpisech. V oblasti vnější bezpečnosti jde především o přijetí právních aktů navazujících na vstup České republiky do NATO. V souvislosti s úsilím České republiky o dosažení členství v EU je nutné sbližovat českou legislativu s právem EU. V bezpečnostní oblasti se jedná zejména o vytvoření právních mechanismů, které umožní, aby Česká republika přistoupila k Schengenské úmluvě (policejní spolupráce, zbraně a střelivo, nelegální obchod s drogami, udělování azylu, vízová politika, migrační politika, Schengenský informační systém, ochrana dat) a byla schopna plnit závazky z ní vyplývající. Je rovněž nezbytné vytvořit předpoklady pro přistoupení k Úmluvě o EUROPOLU.

Hospodářským zajištěním systému se rozumí příprava a provádění opatření, která zajišťují chod národního hospodářství za krizové situace. Zahrnují takové úkoly, které vedou k optimálnímu využití vnitřních hospodářských zdrojů při jejím řešení, včetně tvorby a využití státních hmotných rezerv. Zajišťují distribuci surovin, energií, potravin a jiných nezbytných materiálních prostředků a racionální využití pracovních sil, využití připravených regulačních opatření ve výrobě a spotřebě, včetně případných opatření v zahraničním obchodě, veřejných rozpočtech a v oblasti finanční a měnové.

Finanční zajištění systému spočívá ve vyčlenění přiměřených finančních zdrojů nezbytných pro bezpečnostní systém jako celek a pro jeho jednotlivé složky. Jeho součástí jsou vedle výdajů na obranu i výdaje na civilní nouzové plánování a ostatní prvky bezpečnostního systému.

Logistické zajištění představuje zejména zabezpečení infrastruktury nutné pro činnost bezpečnostního systému. Jedná se především o vybudování kvalitního komunikačního systému, vytvoření nezbytných zásob, skladovacích kapacit, opravárenských kapacit, míst řízení či koordinace, vybudování dopravních cest, zásobovacích vedení nebo získání nových typů výzbroje a výstroje.

Zdravotnické zajištění systému spočívá v zabezpečení lékařské pomoci a další zdravotní péče za krizové situace. Zahrnuje vytvoření nezbytných zásob a skladovacích kapacit zdravotního materiálu, priority a rozmístění zdravotnických zařízení a zdravotního personálu.

Informačním zajištěním se rozumí podíl zainteresovaných orgánů a institucí státu, včetně zpravodajských služeb, na zajišťování informací důležitých pro identifikaci a specifikaci bezpečnostních rizik a hrozeb a na realizaci adekvátních opatření k jejich předcházení a eliminaci. Zvláštním posláním zpravodajských služeb je zabezpečování těchto informací, které nejsou dostupné standardními prostředky a aktivitami institucí státu, protože přístup k nim lze získat pouze využíváním zpravodajských metod a prostředků. Efektivní zabezpečování žádoucích informací je podmíněno existencí integrovaného informačního systému, který zahrnuje mechanismy tvorby informačních zadání, analýzy a verifikace informací, a funkční vazby mezi zainteresovanými institucemi, umožňující orientaci při rozhodovacích procesech.

Existence a udržení přiměřené **průmyslové základny obrany** jsou důležitým předpokladem zajištění bezpečnosti státu. Jedná se o souhrn státních a soukromých kapacit pro výzkum, vývoj, výrobu a zkoušení výzbroje a techniky. Průmyslová základna obrany je významná z hlediska strategického (např. snížení závislosti na zahraničních dodávkách, pohotovost zásobování v krizových situacích), politického (mj. zvýšení hodnověrnosti obrany) a ekonomického (např. vytváření pracovních příležitostí). Česká republika je pouze v několika málo oborech schopna vlastními silami zabezpečovat výzkum, vývoj a výrobu vojenské výzbroje a techniky. Nejpřirozenější cestou je spolupráce se spojenci a s dalšími zahraničními partnery, a to zejména účastí České republiky v činnosti výzbrojních orgánů NATO a těsnější kooperací s armádami a obranným průmyslem především členských zemí NATO a ZEU, při současně podpoře domácího výzkumu a vývoje. U výzbroje či techniky mimo rámec možností českého průmyslu bude uplatňována zejména politika jejího kompenzovaného nákupu, tzn. spojování úhrady ceny ze zpětnými dodávkami jiného, převážně vojenského

materiálu, vyrobeného v České republice, resp. výrobou některých komponentů v České republice.

Závěr

Bezpečnostní strategie, která je vypracována v roce přijetí České republiky do Organizace severoatlantické smlouvy, rozpracovává jednu z důležitých oblastí odpovědnosti vlády. Význam bezpečnosti státu a jeho občanů, tvorby a realizace bezpečnostní politiky a řízení bezpečnostního systému překračuje konkrétní politické zájmy jednotlivých politických subjektů a funkční období jedné vlády. Programové prohlášení té které vlády v tomto kontextu představuje konkrétní formulaci cílů, kterých chce vláda svou politikou dosáhnout, a postupů, jak k těmto cílům dojít.

Ve svém Programovém prohlášení současná česká vláda potvrdila integrální cíl české politiky - dosáhnout pevného zakotvení České republiky ve společenství demokratických států Evropy prostřednictvím vstupu do NATO a přípravou na integraci do EU. Vědoma si významu bezpečnostní dimenze evropských integračních procesů pak deklarovala závazek urychlit realizaci potřebných opatření v oblasti legislativy, zajišťování zdrojů a budování bezpečnostního systému státu v rámci celkové reformy státní správy České republiky.

Nezbytnou podmínkou realizace těchto záměrů je výchova odborníků, kteří budou pracovat ve státní správě, v ozbrojených složkách a v evropských a transatlantických organizacích. Česká republika nikdy nebude zemí, která výrazně přispívá k zajištění evropské bezpečnosti velikostí svého území, počtem svých jednotek a množstvím poskytovaných zdrojů. Může se však prosadit specializovanými schopnostmi v některých oblastech a myšlenkovým potenciálem svých občanů. Kvalita lidí ve státní správě musí být přitom podporována a posilována dostatečnou kapacitou odborných nevládních institucí a pracovišť. S tím úzce souvisí rovněž podpora výzkumu a vývoje a vytváření podmínek pro rozvoj domácího obranného průmyslu.

Zajištění bezpečnosti České republiky nelze považovat pouze za záležitost vlády a ostatních ústavních institucí. Jde o úkol, jehož úspěšné plnění je podmíněno aktivní podporou celé společnosti. Tato podpora musí být přitom založena na informovanosti občanů o záměrech vlády v bezpečnostní oblasti. Proto vláda předkládá Bezpečnostní strategii České republiky pro informaci výboru pro obranu a bezpečnost Poslanecké sněmovny a výboru pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost Senátu Parlamentu České republiky a současně ji zveřejňuje.

Bezpečnostní strategie České republiky bude udržována v aktuálním stavu. Vláda posoudí tento dokument z hlediska souladu s aktuální bezpečnostní situací každé dva roky a podle potřeby jej novelizuje. Může současně rozhodnout i o změně tohoto intervalu.

(Dokument schválen Bezpečnostní radou státu – leden 1999, a vládou ČR dne 17. 2.)

Vytváření a realizace bezpečnostní politiky České republiky v devadesátých letech

Smyslem článku je analyzovat zaměření a účinnost rozhodování v tvorbě a realizaci bezpečnostní politiky České republiky a posoudit adekvátnost mezi cíli a prostředky tohoto procesu. Zároveň analyzovat vzájemnou závislost úrovně rozhodování v bezpečnostní politice s trendy vývoje politické demokracie v České republice.

Procesy rozhodování v bezpečnostní politice ČR lze rozdělit zhruba do tří etap:

① Bezpečnostní politika v procesu demokratizace armády spojená s její neutralizací a loajalizací, s přechodem od typu útočné armády v obrannou a s vystoupením z Varšavské smlouvy s perspektivní orientací připojení k Severoatlantické alianci.

② Bezpečnostní politika při rozdělení státu spolu s tím i rozdělení československé armády.

③ Bezpečnostní politika při výstavbě a rozvoji Armády České republiky spojená s jejím vstupem do Severoatlantické aliance.

Hlavním objektem analýzy je rozhodování o tvorbě a realizaci bezpečnostní politiky v devadesátých letech na vrcholové úrovni státu, tj. prezidenta, parlamentu, vlády a nevládních organizací včetně mezirezortní kooperace a komunikace na centrální úrovni a v určité míře i podílu a vlivu nevládních organizací na rozhodování, tj. iniciační, participační a zpětnovazební vliv občanských struktur na strategická rozhodování.

Strategie obrany v procesu demokratizace armády

Připravenost státní institucionální základny i nevládních organizací k rozhodování o tvorbě a realizaci bezpečnostní politiky na vrcholové úrovni bezprostředně po listopadu 1989 byla a objektivně musela být nedostatečná.

Dosavadní rozhodovací subjekty a jejich aparáty byly připraveny na rozhodování o bezpečnostní politice v podmínkách totalitního státu, útočné armády a členské země Varšavské smlouvy. Tvořící se občanská společnost a její instituce a organizace nebyly na tuto činnost připraveny vůbec, resp. na empiricko-intuitivní úrovni, tj. převážně z výkonu vojenské základní služby. Výjimkou byla skupina zhruba deseti tisíc vojáků z povolání, propuštěných z armády v nejrůznějších poúnorových obdobích, zvláště po srpnu 1968, což bylo ve srovnání s ostatními postkomunistickými státy atypické: jinde k takovým masovým čistkám v posledním čtvrtstoletí v těchto režimech nedošlo. Kvalifikační limity této skupiny, jejíž zhruba desetina byla znovu aktivována, spočívaly ve dvacetiletém přerušení jejich vojenské kariéry a v její vnitřní politické rozrůzněnosti. Ačkoli zpočátku měla na demokratizaci armády vliv, později byla z armády vytlačována na okraj, a to v souvislosti s eliminací tzv. osmašedesátníků z politického života vůbec. Svou nejednotností a neujasněností cílů si k tomu rehabilitování přispěli svým způsobem i sami.

Z hlediska demokratizačního procesu byla v armádě relativně nejlepší situace ze všech ozbrojených složek. Svědčí o tom např. fakt, že první konzultace v bezpečnostní politice bezprostředně v listopadových dnech se např. týkaly možnosti využití jednotek ČSA k zásahu proti pohotovostním jednotkám SNB. Stejně tak bylo armádě svěřeno odzbrojení Lidových milicí. I když bylo velení armády obviňováno např. z nepořádku v evidenci zbraní, šlo nejspíš jen o preventivní reakce, faktické nedostatky nebyly nikdy prokázány. Stejně tak byla armáda již na přelomu roku 1989 – 1990 požádána prezidentem republiky řešit problémy spojené s chováním amnestovaných vězňů. Po počáteční neutralitě armády to přispělo k loajalizaci armády a ke zvýšení její důvěryhodnosti.

Analytická podpora rozhodování o bezpečnostní politice byla stejně jako připravenost rozhodovatelů nedostatečná. V podstatě neexistovala základna pro analýzu a tvorbu strategických rozhodnutí, ta se připravovala ve Varšavské smlouvě, v Moskvě, na členských zemích zůstávalo posuzovat většinou jen detaily.

Jedním z prvních kroků polistopadového vedení ministerstva obrany bylo proto vybudovat základnu pro strategická rozhodování o bezpečnostní politice. Byl ustaven samostatný úsek strategického řízení vedený náměstkem ministra obrany, Institut pro strategická studia, Vojenský ústav sociálních výzkumů a obnoven časopis Vojenské rozhledy. Tyto nově zřízené instituce zahájily práce na strategických dokumentech, zvláště na soustavě krátkodobých, střednědobých a dlouhodobých cílů rezortu a armády.

Iniciační faktory rozhodování vycházely především ze záměrů vedení rezortu obrany a generálního štábu v konfrontaci se záměry politiků, parlamentu a sdělovacích prostředků, což na začátku první fáze demokratizace probíhalo jako mocenská střetnutí, za nichž postupně sílil vliv vojenské komise Koordinačního centra Občanského fóra a branného a bezpečnostního výboru parlamentu.

Přes konflikty se rychle přešlo ke strategickým rozhodnutím. Nejdříve byly iniciovány vedením rezortu obrany (rozpuštění politického aparátu a jeho nahrazení správou výchovy a kultury, zákaz činnosti KSČ, propuštění zkompromitovaných generálů a důstojníků a umožnění odchodu těm, kdo nechtěli sloužit), a později iniciovány i parlamentem a vládou (přijetí branného zákona, zákona o civilní službě a obranné doktríny).

Objektivním podnětem pro další strategická rozhodnutí bylo přijetí Smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě 19. 11. 1990 ve Vídni. Ve stejnou dobu byla přijata koncepce výstavby československé armády do konce roku 1993.

Nejvýznamnějším strategickým rozhodnutím bylo vystoupení z Varšavské smlouvy spojené s odchodem sovětských vojsk z území republiky. Prezident, parlament, především výbor pro obranu a bezpečnost, a vláda, zvláště ministerstvo zahraničních věcí, v této věci vyvinuly patrně největší strategickou aktivitu. Příslušníci armády sehráli v tomto procesu velmi pozitivní a kvalifikovanou roli, která však nebyla dostatečně oceněna.

Strategický význam mělo přijetí nové Vojenské doktríny ČSFR Federálním shromážděním 20. 3. 1991, která konstatovala, že republika nemá žádného konkrétního nepřítele, což vedlo ke změně armády z útočné na obrannou a v důsledku toho k rovnoměrnému rozmístění vojsk po celém území republiky a snížení počtu

zbraňových systémů v souladu se zmíněnými vídeňskými dohodami. Hlavním úkolem československé armády bylo při napadení odrazit pozemní a vzdušný útok agresora z jakéhokoliv směru a na jakoukoli část území republiky. Tato doktrína respektovala princip rozumné obranné dostatečnosti a deklarovala ochotu poskytnout ozbrojené síly k plnění úkolů v rámci mírových sil OSN i k likvidaci následků ekologických a jiných živelních katastrof.

Ve strategickém rozhodovacím prostoru byl patrný i kladný vliv nevládních organizací, které se postupně sdružovaly v radách pro styk s veřejností. Vliv médií byl ambivalentní, na jedné straně pomáhaly identifikovat vážné problémy armády, na druhé narušovaly její chod, zvláště výkon služby vojáků v základní službě. K tomu přispěl až příliš volně formulovaný zákon o civilní službě umožňující sice nenastoupit vojenskou službu pro rozpor s vlastním svědomím, který však zneužily desítky tisíc mladých lidí, aby se vyhnuly vojenské službě bez kvalifikovaných důvodů. To vážně oslabilo připravenost a bojeschopnost armády, morální stav a motivaci vojáků z povolání organizovat vojenský život.

Formulace strategie, cílů, koncepcí a programů začala mít po vytvoření úseku strategického řízení a jeho vědeckého zázemí empiricko-analytický a vědecko-analytický charakter. Na kolegium ministra se dostávaly dokumenty s variantami strategických rozhodnutí, což umožnilo volbu, ne pouze schválení nebo zamítnutí jednovariantních návrhů. Byl to výsledek prohlubující se týmové práce na úsecích strategického řízení i na úsecích jiných.

Realizace strategických cílů sice byla často narušována operativními empiricko-intuitivními zásahy generovanými jak z rezortu obrany a generálního štábu, tak zvnějška, ale strategické záměry byly do roku 1992 v podstatě splněny. Zároveň s věcnými cíli nové vojenské obranné doktríny byly splněny i cíle mocenské a politické v restrukturalizaci vojenských kolektivů v průběhu reorganizace a redislokace vojsk a zahájením personální restrukturalizace armády podle výkonového principu, tj. bez vážnějšího vlivu askriptivních znaků. Tyto vlivy nebyly v minulém režimu v armádě tak silné, jak se obecně předpokládalo. Podle expertního odhadu byla vojenská kariéra ovlivněna politickými a jinými sekundárními hledisky jen u desítky vojáků z povolání.

Specifickým problémem bylo řízení vojenských kariér podle národnostního principu (vojáci slovenské národnosti měli třetinové zastoupení ve všech sledovaných strukturách s výjimkou sdělovacích prostředků, což bylo ve srovnání s první republikou a poválečnou situací bezprecedentně kladným jevem).

Styl rozhodování se pozitivně měnil v závislosti na roli občanského prvku především v pravidelně zasedajícím kolegiu, kde občanská kontrola armády byla posílena příchodem civilního ministra obrany, i když to vedlo k jisté laicizaci řízení. Kooperace rozhodovatelů se začala zlepšovat, a to jak v rezortu obrany, tak ve vztahu k prezidentovi, vládě a parlamentu.

Nový civilní ministr obrany měl lepší postavení než ministr předcházející, lépe se mu komunikovalo v parlamentu, v mezirezortních kontaktech a s médii, ale později se i on dostal do konfliktů, řada politiků a sdělovacích prostředků prezentovala radikálnější postoje v přeměnách armády a jejich tempu.

Vytvořivší se situace byla důsledkem vzájemné podmíněnosti a především závislosti rezortu obrany a generálního štábu na trendech vývoje politické demokracie v Česko-

slovenské republiky, kde pod vlivem kyvadlového politického výkyvu došlo k posílení pravice a tím i tlaku na armádu jako reziduum minulého režimu.

Tyto politické proudy také postupně vyústily v rozdělení republiky a vedly i ke změnám v našem geopolitickém postavení, vyžadujícím rychlejší směřování k Severoatlantické alianci.

Legislativní zabezpečení strategických rozhodnutí spočívalo zvláště v přijetí nového branného zákona a zákona o civilní službě a i nové obranné vojenské doktríny, která byla iniciována a schválena parlamentem za pomoci legislativy rezortu obrany a vojenské sekce Koordinačního centra Občanského fóra.

Ostatní ministerstva se na těchto legislativních aktivitách podílela jen parciálně připomínkovým řízením a účastí ministrů při projednávání ve vládě. Participace nevládních organizací nebyla velká, lobbistická základna ve vztahu k rezortu obrany se teprve utvářela, projevovala se spíše neorganizovaně v médiích.

Kvalita a struktura rozhodovatelů byla podmíněna připraveností institucionální základny rozhodování. Nejdříve dominovala vojenská struktura charakterizovaná příslušnou vojenskou kvalifikací a po personální změně ve funkci ministra obrany začala dominovat civilní kontrola armády a vojenská struktura připravovala pouze podklady pro strategická vojenská rozhodnutí civilních představitelů rezortu, parlamentu a vlády.

Postupně se vytvářely předpoklady k zefektivnění strategických rozhodovacích procesů, a to zvláště školením, zvaním zahraničních expertů, vysíláním vojáků i civilistů do zahraničních škol a kurzů i vlastní týmovou prací. Tyto činnosti však neměly ještě plně charakter řízeného personálního procesu, o institucionální přípravě civilních odborníků pro práci v rezortu obrany nemluvě.

V první polistopadové fázi však armáda až na parciální projevy nebyla příliš ovlivněna politizací, vlivem politických stran a hnutí, byla řízena prostřednictvím prezidenta a vlády, výrazně ovlivňována činností parlamentu a částečně nevládními organizacemi. Stranická neutralita byla respektována. Politické strany se nesnažily vysílat do armády své exponenty. Političtí představitelé nebyli ani v kolegiu ministra obrany. Na druhé straně se vojáci z povolání, zvláště prostřednictvím Svazu důstojníků a praporčků, pokusili stát poslanci parlamentu, což se v jednotlivých případech podařilo.

Kritické uzlové body rozhodování o bezpečnostní politice spočívaly zpočátku v laické úrovni civilní kontroly armády, která byla částečně překonávána získáváním vojáků z povolání pro participaci v rozhodovacích procesech a aktivitou reaktivovaných vojáků z povolání. V průběhu demokratizace armády se však v první polistopadové etapě podařilo vytvořit základy pro zkvalitnění rozhodovacích procesů o strategických otázkách obrany.

Stabilizovala se činnost vedení rezortu obrany, jeho úseků i generálního štábu a jednotek. Pravidelně a kvalitně pracovalo kolegium ministra. Zlepšila se informovanost a týmová práce. Byla zajištěna zpětná vazba účinku strategických rozhodnutí v rezortu i v jeho vědeckovýzkumné a publikační základně. Účinky významných strategických rozhodnutí se ověřovaly jak v armádě, tak i mezi občany ve

výzkumech veřejného mínění. O strategických rozhodnutích se diskutovalo a polemizovalo i v dostupných periodikách. Vytvořily se základní podmínky pro řízený personální proces na základě výkonového principu. Počáteční třetinová důvěra občanů v armádu se na konci tohoto období téměř zdvojnásobila. Zlepšily se vzájemné vztahy se západními armádami a s armádami postkomunistickými, zvláště tzv. visegrádské trojky.

I přes úspěchy zůstaly nevyřešené mnohé problémy, zvláště v personální oblasti, protože v tu dobu po tříleté sociální nejistotě spojené s redislokacemi i nevyjasněnými osobními perspektivami odcházeli z armády spíše schopnější a zejména mladší důstojníci a praporčíci, kteří měli lepší předpoklady uplatnit se v civilním sektoru. Zůstával však dál ne vždy dostatečně využívaný cenný lidský potenciál armády.

Došlo ke stagnaci vyzbrojování, zastarávání zbrojních systémů a k dalšímu zhoršování stavu infrastruktury armády. Blížícím se rozpadem republiky i rezort obrany postupně rezignoval na vytyčené krátkodobé, střednědobé a zvláště dlouhodobé cíle a zaujímal spíše vyčkávací taktiku. Zastavit tento proces po volbách 1992 již bylo nerealné.

Strategie obrany státu při rozdělení republiky a armády

Úrovní připravenosti institucionální základny rozhodování v bezpečnostní politice státu v tomto osudově klíčovém okamžiku je třeba předeslat fakt, že aniž bychom hodnotili samotné rozhodnutí o rozdělení republiky, bylo velení armády i přes její výrazně federální strukturu a především vědomí již za tři polistopadové roky natolik konsolidovány, že mohly jak koncepčně připravit rozdělení armády, tak její operativně dobře provést, a to při současném zabezpečení obrany státu. Přípraveny k tomu byly i vládní a parlamentní instituce. Pokud jde o nevládní instituce, neprevládá zde pozitivní vztah k rozdělení republiky.

Rozdělení státu a armády není jednoduché. Představuje souhrn vzájemně spjatých státních, společenských, politických, ekonomických, vojenskotechnických, sociálně právních, personálních, organizačních a jiných úkolů, které je třeba kvalifikovaně analyzovat, řešit, plánovat a realizovat. A má i řadu politických, sociálních, ekonomických, personálních, profesních, mezilidských, rodinných, existenčních důsledků.

Na základě analýzy vojenských výzkumných ústavů se dalo předpokládat, že sociální problémy spjaté s dělením armády budou mnohem složitější a budou mít hlubší dopady než v jiných oblastech a rezortech činnosti.

V sedmdesátileté historii čs. armády bylo patrné, že vznikla jako instituce pro národy a národnosti československého státu společná. Ve vědomí vojáků převládaly ideje sounáležitosti. Přisahali společnému státu a osvojili si federalistické vědomí. Existovalo nebezpečí, že zmizí-li toto federalistické vědomí, oživí se vědomí národní, které může přerůst v nacionalismus. Situace byla o to složitější, že v žádné jiné instituci nebyl do takové míry pěstován duch společného státu jako v armádě. Konečně armáda je sama svou podstatou určena a vytvářena na principech nedotknutelnosti její celistvosti. Vojenští sociologové dospěli podle sociologických výzkumů k závěru, že přestože jsou vojáci loajální občanské společnosti, představuje pro ně rozdělení státu ztrátu hodnoty

zásadního významu, pro mnohé nesrovnatelně významnějšího než byla stranická příslušnost a komunistické přesvědčení. Toho se zbavovali ke všeobecnému překvapení poměrně bez vážnějších problémů. Nejsilnější zátěží byli vystaveni vojáci slovenské národnosti. Jednak pro vazby s českým prostředím a jednak pro kolující dezinformace, o jejichž možném propouštění, resp. omezení jejich vojenské kariéry.

I přes sociální složitosti a technickou náročnost se včas podařilo identifikovat základní problémy a rozdělení armády bylo provedeno bez vážnějších potíží, což svědčilo o loajalitě armády i její akceschopnosti. Předpoklad, že pro „federální“ myšlení převažující části vojáků z povolání budou problémy s rozdělením armády, se nenaplnil. Armáda jej provedla profesionálně.

Při formulaci strategie rozdělení v oblasti obrany sledovala vláda důsledně naplňovat vojenskou doktrínu ČSFR a vytvářet předpoklady pro nezbytné změny v dislokaci vojsk a ve struktuře armády. Ve shodě s vývojem státoprávního uspořádání směřujícím ke vzniku dvou samostatných subjektů byla připravována opatření pro organizovaný průběh možného rozdělení armády. K tomu Rada obrany státu projednala časově limitovaný harmonogram činnosti vycházející ze současného stavu armády a z technicko-organizačních možností její změny. Vytvořily se podmínky pro konstituování orgánů řízení a velení armádám republik a pro přípravu vojenských specialistů. Vláda se rozhodla vypracovat návrhy smluv zajišťujících funkčnost a spolupráci armád republik v oblastech společných zájmů (např. vojenského školství, zásobování, opravárenství, hmotných rezerv ap.). Rozdělení majetku se mělo dít podle připravovaného zákona o dělení majetku československé federace. V souladu s formováním evropské bezpečnosti bylo záměrem vlády pokračovat ve snižování početního stavu našich ozbrojených sil, které by zabezpečilo přiměřenou obrannou sílu a plnění mezinárodně politických závazků v oblasti bezpečnosti Evropy.

Pro rozdělování československé armády měl podstatný význam Program opatření vlády České a Slovenské federativní republiky proti živelnému a neústavnímu zániku federace a proti případnému riziku vyvolávání konfliktů mezi občany v souvislosti s řešením státoprávních otázek ze dne 15. října 1992.

Komunikace v rozhodování, v jeho přípravě a komunikaci probíhala mezi dvěma rozhodujícími národními subjekty dobře, a to právě především pro přetrvávající federální vědomí příslušníků armády. Podobná atmosféra se vytvořila i mezi aktéry rozhodovacího procesu ve vládě, na ministerstvech a zvláště v mezirezortních kontaktech. Přímý vliv parlamentu na tento proces se ve srovnání s předcházejícím obdobím oslabil. I hromadné sdělovací prostředky oslabily svůj tlak na armádu.

Bezpečnostní politika po zrodu České republiky spojená s členstvím v Severoatlantické alianci

I když po rozpadu Československa a rozdělení její armády byla obrana země a její armáda oslabena a pokleslo i geopolitické postavení země, přesto výchozí podmínky při zrodu Armády České republiky byly pro její další rozvoj celkem dobré.

Připravenost institucionální základny rozhodování pro rozumně velkou armádu byla postačující. V čele generálního štábu stál zkušený důstojník a ve vedoucích funkcích rezortu byli lidé se zkušenostmi, minimálně ve funkcích při rozdělování armády. Také vědeckovýzkumné zázemí strategického rozhodování zůstalo. Jistým problémem byla nezkušenost poslanců parlamentu s brannými otázkami, v České národní radě branný výbor pro federální postavení armády neexistoval. Po jmenování nového civilního ministra obrany se v souladu s volebními výsledky udržela i vysoká důvěra v armádu.

K překvapení došlo při některých krocích vážně oslabujících armádu, a tudíž i obranu a bezpečnost země. Především nebyla obnovena činnost Rady obrany státu. To bylo signálem, že se exekutiva nehodlá problémy bezpečnosti a obrany země vážněji zabývat. To se i stalo, rozhodování bylo v podstatě svěřeno ministrům obrany a záleželo na jejich představách, jak bude armáda budována.

Ministr Antonín Baudyš začal po rozdělení armády, jemuž předcházela reorganizace a redislokace, tedy obrovský personální pohyb vojáků spojený se stěhováním, s něčím strategicky zcela nevhodným: s novým řádným hodnocením. To sice proběhlo z více než 99 % pozitivně, hodnocení byli prověřeni, avšak téměř tři tisíce vojáků z povolání už mělo sociálních nejistot a neřízeného personálního procesu dost a raději odešlo. Většinou šlo o lepší část armády. K jejich odchodu přispělo i to, že byli ministrem obrany v souvislosti se srpnovými událostmi roku 1968 označeni za vlastizrádce a velezrádce, i když drtivá většina z nich v tu dobu armádě nesloužila nebo na subalterních funkcích.

U tohoto destruktivního kroku nezůstalo. Byl zrušen úsek strategického řízení ministerstva, Institut pro strategická studia, úsek sociálních a humanitárních věcí, Vojenský ústav sociálních výzkumů a další instituce a organizace vytvářející strategické a sociální zázemí. Postupně přestalo pracovat i kolegium ministra, vojenské rady i rady pro spolupráci s veřejností. V pozadí těchto organizačních zásahů byly především personální motivy podmíněné potřebou odchodu lidí s nekonvenčními názory a s aktivitami v roce 1968.

Zrušené úseky, instituty, ap. byly většinou nahrazeny jinými, ale bez systému, bez koncepční přípravy a s výrazně méně kvalitním personálním obsazením. Všechny tyto aktivity proběhly v podstatě jako rozhodnutí ministra obrany a úzkého okruhu jeho spolupracovníků. Aniž si přitom uvědomili, že těmito kroky nad sebou zároveň podepisují rozsudek, protože bez těchto aktivit se rezort nedal koncepčně řídit a postupně proto z funkcí s nepřilíhající dobrou pověstí byli odvoláváni nebo dobrovolně odešli.

Vzhledem k těmto organizačním zásahům byla vážně narušena analytická podpora rozhodování. Nové organizační celky teprve rozvíjely svou činnost, jejich produkce byla nedostatečná i vzhledem k tomu, že zde pracovali lidé s malou vědeckovýzkumnou zkušeností, zvláště z řízení tvůrčích týmů.

V činnosti začala převažovat rutinní praxe správy, navíc realizovaná lidmi na jedné straně především se zkušenostmi z minulého režimu, na druhé straně lidmi sice novými, ale s minimálními zkušenostmi v rezortu obrany a v armádě.

Za tohoto stavu poklesla úroveň iniciačních faktorů rozhodování a detekce problémů při obraně země a v činnosti rezortu. Přispěla k tomu i nečinnost kolegia ministra. Retardační účinek měla i politizace rezortu, zvláště personální: nejen posty náměstků, ale i funkce nižší byly obsazovány představiteli politických stran bez ohledu na jejich odbornou kvalifikaci.

Tento stav způsobil, že rezort a armáda nebyly schopny predikovat rozvojové příležitosti, ani identifikovat blížící se hrozby. Nerozhodnost, zvláště za ministra Viléma Holáně, vedla k tomu, že exekutiva a pravicové politické strany se upnuly k jedinému východisku z těžko řešitelné situace: k úsilí o brzké členství v Severoatlantické alianci a tomuto cíli podřídily i své počínání. Pozitivně se v tomto směru projevila zvláště naše aktivní účast v programu Partnerství pro mír. Jedinou vizitkou armády se však stále častěji stávala jen naše účast v nejrůznějších misích, což se často dělo na úkor běžného vojenského výcviku.

Narůstající problémy vážně ovlivnily adekvátnost formulace strategie, cílů a koncepcí bezpečnosti, obrany, činnosti rezortu a armády. Byla sice zpracována bezpečnostní politika a vojenská strategie České republiky, které však úroveň svého zpracování, projednávání a především vlastní realizace neměly vážnější předpoklady, aby byly věcně implementovány do činnosti klíčových orgánů státu a v jejich duchu probíhaly i meritorní rozhodovací procesy, a to zvláště v oblasti výstavby armády a zbrojních systémů. Proto také vážně upadala prestiž armády.

Příčinou především bylo, že neexistoval kompetentní orgán, v něm by byla průběžně posuzována bezpečnostní situace v Evropě a v jejím okolí, naše bezpečnostní rizika a potenciální ohrožení. Mnohaletá snaha o obnovu instituce typu bezpečnostní rady se dlouho mýjela účinkem.

Záměrem Koncepce výstavby Armády České republiky do roku 1996 bylo další snížení osob, výzbroje a techniky, přiblížení pojetí armády vyspělým státům a vytvářet podmínky pro perspektivu členství v NATO. Znamenalo to přechod na třístupňový systém velení (strategický, operační, taktický) a brigádní organizační strukturu.

Vzhledem k rozdělení republiky bylo nutno znovu rovnoměrně rozmístit vojska po celém území České republiky, tedy znovu reorganizovat a redislokovat, což bylo spojeno s vážnými sociálními důsledky. Byl vytvořen integrovaný systém logistiky k zabezpečení vojsk a nový systém plánování, programování a rozpočtování. Z armády byly vyčleněny záchranné útvary Civilní ochrany, strážní jednotky zvláštní důležitosti, jednotky vyčleněné do mírových sil OSN, vrcholového sportu a jednotek zabezpečení prezidenta republiky. Bylo zrušeno železniční vojsko, vojenské soudy a prokuratura. Bylo reorganizováno ministerstvo obrany, Generální štáb AČR a jejich podřízené organizační struktury. Byly zřízeny jednotky rychlé reakce, redukovány počty lidí a zbraňových systémů, ale fakticky se tím dřívější armáda Varšavské smlouvy jen adekvátně redukovala. Výrazně bylo oslabeno letectvo a protivzdušná obrana. Výstavba územní obrany příliš nepostoupila. Stejně se dostatečně nerozvinula civilní ochrana.

Formulace strategie, cílů, koncepcí a programů v bezpečnosti, obraně a armádě se pod tlakem času s blížícím se členstvím v NATO dostala do krize, termíny předkládání klíčových dokumentů však byly stále odkládány až do května 1998.

Komunikace v rozhodování, v jeho přípravě a implementaci vážla především na fakt, že vláda a její předseda projevovali malý zájem o otázky bezpečnosti, obrany a armády. Jejich přístupy k této problematice byly laické. Iniciativa zůstávala na ministrech obrany, kteří se však v podstatě nedokázali ve vládě dostatečně prosadit.

Komunikace mezi aktéry rozhodovacího procesu v mezirezortních kontaktech vážla, teprve později, za ministrů Miloslava Výborného a Michala Lobkowicze, začalo docházet ke změnám. Dokonce na některá jednání byli sporadicky zváni i kritici tohoto stavu. Parlament, přesněji jeho výbor pro obranu a bezpečnost ve Sněmovně, a zahraniční, bezpečnostní a branný výbor v Senátu, se převážně soustředily na slyšení představitelů rezortu a armády. Na tvorbu strategie a programů neměly významnější vliv. Dominantním v jeho zájmu bylo členství v Severoatlantické alianci.

Kvalita a struktura rozhodovatelů byla narušena již v roce 1993 zrušením institucí koncentrujících intelektuální potenciál armády a personální politizací rezortu. Jediný vědeckovýzkumně pracující tým se vytvořil v Ústavu mezinárodních vztahů při tvorbě bezpečnostní politiky České republiky. Bezpečnostní problémy byly analyzovány také v týmu veřejné politiky Institutu pro sociologická studia Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy. Přes problémy a nedostatky, způsobené škody a ztráty, se vyjasnily komplexní kritické uzlové body v současném strategickém rozhodování, byly identifikovány bariéry a limity rozhodovacího procesu a vyjasněna strategická architektura dalšího postupu.

Shoda spočívala v tom, že by měly být přijaty základní principy státní politiky jako předpoklad politického zadání v oblasti bezpečnosti, obrany a armády, a to na základě tří dokumentů – Bezpečnostní strategie České republiky, Národní obranné strategie České republiky a Vojenské strategie České republiky. Později došlo k dohodě o spojení Bezpečnostní strategie a Národní obranné strategie v Bezpečnostní strategii České republiky, vyúsťující však při další konkretizaci pouze ve **Vojenskou strategii České republiky**, což je nedostatečné. Dokumenty musí být konkretizovány i v obranné strategii, resp. i ve vnitřní bezpečnostní (policejní) strategii. Na ně navazuje soubor bezpečnostních a vojenských zákonů, jejichž vyšší norma, ústavní zákon o bezpečnosti republiky, byl již přijat. Na jeho základě byla i vytvořena **Bezpečnostní rada státu**. Základním současným problémem tvorby, projednávání a přijetí strategických dokumentů a zákonů je, aby byly vnitřně konzistentní.

Na základě kritické analýzy Bezpečnostní strategie České republiky, jak ho jako veřejný a bezpečnostní dokument přijala Bezpečnostní rada státu a postupně projednává v zákonodárných sborech, se objevuje další strategický problém:

rozhodnout, zda se přikloníme k národnímu typu obrany či spíše k denacionalizaci. To ovšem vyžaduje samostatný analytický a strategický přístup, i když je patrné, že se vstupem do NATO nepůjde o čistou koncepci, ale o smíšené pojetí.

* * *

Každá z členských zemí Severoatlantické aliance má v souladu s washingtonskou smlouvou zároveň právo a povinnost se bránit a ubránit sama. Od tohoto principu se postupně podle posledních dokumentů určitým způsobem ustupuje. Na jeho vyjasnění však závisí rozhodování o počtech armády, její struktuře, charakteru, zbraňových systémech apod. Vyžaduje to podrobnější zamyšlení nad programy politických stran, vládním programem, Bezpečnostní strategií státu, připravovanou Vojenskou strategií a legislativou.

Literatura:

- * Eichler, J.: Bezpečnostní politika českého státu. VR, mimořádné číslo ročníku 1992, s. 16.
- * Florian, J.: Národní bezpečnost ČR. (Některé pohledy na její problémy.) VR 6/94, s. 3.
- * Janda, J.: Cíle a programy v oblasti obrany státu. VR 9/92.
- * Kubeša, M.: K některým pojmům strategie bezpečnosti státu. VR 5/95, s. 41.
- * Rašek, A.: Bezpečnostní problémy soudobé Evropy. Mezinárodní politika 11/97.
- * Rašek, A.: V branách NATO. Trend č. 1/1999.
- * Rašek, A.: Česká republika v Severoatlantické alianci. Sondy, týdeník pro sociální otázky, č. 8/1999.
- * Sarvaš, Š. a kol.: Bezpečnost a armáda v moderní společnosti. Řada „Veřejná a sociální politika“ 6/1997. Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy, Praha. Institut sociologických studií, oddělení veřejné a sociální politiky.
- * Armáda v občanské společnosti. Informační zpráva. (Zpracovala M. Hanáková) Ústav obranných studií AČR, Praha 1995.
- * Bezpečnostní strategie České republiky 1999.
- * Koncepce zahraniční politiky České republiky 1999.

Pro Českou republiku znamená členství v NATO významné posílení jejího mezinárodního postavení. Její vnější bezpečnost je spolehlivě zajištěna. Lepší způsob zajištění vnější bezpečnosti ČR než členství v NATO v současné době neexistuje. ČR získala zároveň možnost podílet se na formulování a uskutečňování politiky, která má základní význam pro bezpečnost a stabilitu na evropském kontinentě.

*Jan Kavan, ministr zahraničních věcí ČR
Česká republika v NATO (sborník)
Česká atlantická komise, Praha 1999*

Profesionální armáda: klady a zápory

Česká republika, její politická reprezentace i Parlament ČR stojí před zásadními opatřeními v oblasti provedení reformy ozbrojených sil, před základním problémem skutečně hluboké a zásadní reformy ozbrojených sil i systému národní bezpečnosti v naší zemi.

Je třeba se zamyslet nad klady a zápory jednotlivých typů armád, tzn. jak systému armády s všeobecnou brannou povinností, tak systému armády, který někdy nazýváme „plně dobrovolné síly“, nebo též plně profesionální armáda.

Dovolil bych si shrnout několik základních důvodů, které jsou uváděny v demokratických společnostech jako **důvody k zachování základní vojenské služby**, čili všeobecné branné povinnosti. Armáda je v tomto systému více integrována do společnosti. Představuje díky systému všeobecné branné povinnosti jakýsi reprezentativní vzorek. Představuje také velmi účinný prvek civilní kontroly a musím říci, že především v podmínkách postkomunistické armády byl tento prvek velmi důležitý.

Dalším uváděným kladem armády založené na všeobecné branné povinnosti je bezesporu fakt, že všeobecná branná povinnost celkově zlepšuje připravenost obyvatelstva na krizové situace i nevojenského nebo neválečného charakteru. A samozřejmě i z čistě nevojenského hlediska armáda založená na všeobecné branné povinnosti umožňuje vybudování poměrně mohutných ozbrojených sil, a to i relativně malým státem.

Pojmu-li tento problém z českého hlediska, musíme vyjít ze základní situace, tedy se vstupem ČR, Maďarska a Polska do Severoatlantické aliance. Tímto rozšířením NATO, naši dva bezprostřední sousedé, Polsko a Německo, budou členy Severoatlantické aliance.

Z hlediska vyhodnocení možného přímého vojenského ohrožení ČR je třeba mluvit především o dvou strategickooperačních směrech. Jeden, který můžeme nazvat jako severovýchodní, a druhý, který můžeme označit jako jihovýchodní. Uvažujeme-li o možnostech přímého vojenského ohrožení území ČR, jakkoli ho považujeme za málo pravděpodobné i v dohledné době, v každém případě musíme konstatovat, že tyto dva směry možného vojenského ohrožení ČR prochází přes území našich spojenců, tedy Maďarska a Polska.

Jinými slovy, pro ČR platí a bude platit, že maďarské a polské hranice se stanou i našimi hranicemi. Domnívám se také, že se ze strategického hlediska změnou geopolitické polohy ČR **zásadním způsobem mění zadání základní strategické úlohy**, kterou po dlouhá desetiletí řešili dříve českoslovenští, nyní čeští stratégové. Již od dvacátých let stáli totiž tito stratégové před úlohou, která by se dala formulovat do otázky: „Jak dlouho se musíme vydržet bránit, aby nám naši spojenci dokázali přijít na pomoc?“ To byla zásadní strategická otázka, základní úloha, kterou se zabývala československá, poté česká strategie z hlediska obrany tohoto státu.

Samozřejmě pomíjím období 1948 až 1989, kdy strategická úloha zněla: „Za jak dlouho budeme na Rýně?“ Tato doba již skončila, mluvím tedy o demokratickém období. Nyní dochází k posunu od této základní otázky k otázce nové, která definuje základní strategickou úlohu, kterou musí řešit ČR. Vedle toho, abychom dokázali bránit tuto zemi, musíme si položit otázku: „Za jak dlouho poskytneme pomoc našim spojencům?“, což je podle mého názoru zásadní posun ve strategickém uvažování.

Podíváme-li se na některé aspekty současného vojenství, vidíme zásadní změnu v oblasti vedení vojenských operací, které musí vojenské reformy také reflektovat. Současné válečné operace jsou vedeny jako nelineární, s vysokou mobilitou a účinností palby. Jsou to zpravidla operace za účasti a spolupráce všech druhů vojsk. Klíčovým z hlediska současnosti a budouc-

nosti je multinacionalita těchto vojenských operací. Charakter operací vyžaduje vysokou strategickou a operační mobilitu. Jejich cílem již není pouze obsazení či udržení určitého území, není to již ani snaha v jakési opotřebovací bitvě či válce, uštvat či zničit materiální a lidské zdroje protivníka.

Dnešním cílem vojenských operací, není-li to přímo zničení jádra bojové sestavy, je spíše narušení soudržnosti, koheze nepřátelské sestavy tím, že jsou neutralizovány slabé body protivníka, jako jsou systémy velení, řízení a spojení, komunikační spoje, infrastruktura, kritické zdroje apod. Čili současný operační koncept je odlišný od konceptu před čtyřiceti, padesáti lety. Dá se také říci, že nejenom z hlediska strategického, ale i politického, klesá i z hlediska ČR poněkud význam obrany území a roste proti minulosti význam obranných zájmů.

Vedle čistě válečných operací roste i role operací „jiných než válka“ (operací, které nemusí zahrnovat ozbrojená střetnutí), jako jsou různé mírové operace, humanitární mise, záchranné mise apod. Roste také asistenční role armády v operacích proti mezinárodnímu terorismu, organizovanému zločinu, při ochraně hranic apod. Vždy však musí platit, že armáda je určena primárně válečným a bojovým misím. Charakter válečných i mimoválečných operací klade nároky i na strukturu vojsk. Ta musí být dostatečně flexibilní, s vysokým stupněm modularity, aby umožnila vytvořit účelové seskupení, které bude přizpůsobeno požadavkům dané válečné nebo mimoválečné operace.

Velice významnou roli budou hrát technické aspekty. Zvyšuje se vybavenost ozbrojených sil různými sofistikovanými zbraňovými systémy, informačními systémy, systémy velení a řízení. Zvýšenou roli budou hrát i požadavky tzv. informačního válčiště, které povedou k systémům pracujícím v reálném čase a poskytujícím obraz reálného válčiště.

Proč jsem se trochu hlouběji zmínil o těchto technických, strategických a operačních aspektech spíše vojensko-odborného než politického charakteru. Jsem totiž přesvědčen, že dopady tohoto vývoje na strukturu, charakter a způsob formování ozbrojených sil jsou nedozírné.

Pro naše uvažování musíme vyjít i z porovnání poznatků našich spojenců, Severoatlantické aliance, tedy především těch států, které jsou nám více podobné, tzn. států středních a menších. U těchto států můžeme rozlišit dva základní druhy ozbrojených sil. Ten první, který bych si dovolil označit jako „beneluxový typ armády“, je typem, který plně přešel na profesionální armádu, která je menšího rozsahu, je plně profesionální, velmi kvalitně vycvičená a vyzbrojená.

Vezmeme-li v úvahu státy, které jsou spíše menšího či středního charakteru v rámci NATO, a které můžeme využít při aplikaci na naše české podmínky, z hlediska systému s všeobecnou brannou povinností zřejmě nejvyšší kvality dosahuje systém norských ozbrojených sil, tzn. systém, kdy je armáda založena na všeobecné branné povinnosti, na pravidelném obnovovacím výcviku záloh. Základní služby v těchto státech se účastní 50-80 procent mužů příslušného populačního ročníku. A mobilizací se ozbrojené síly rozvíjí na šesti až desetinásobek mírového stavu.

Z hlediska obecných trendů se podle mého názoru ČR musí rozhodnout, zda půjde touto cestou „beneluxového typu armády“, nebo „armády skandinávského typu“,

použijeme-li tento název. Jsem přesvědčen o tom, že není možné využít zkušeností některých dalších menších evropských států, např. švýcarského miličního systému, protože to je v našich podmínkách neuskutečnitelné, stejně tak lze jen velmi těžko zhodnotit rakouskou zkušenost, protože i podle výdajů na obranu i podle celkové struktury ozbrojených sil to vypadá, jako kdyby rakouská koncepce rezignovala na možnost využití ozbrojených sil v intenzivním konfliktu.

Shrme-li tyto dva základní typy ozbrojených sil, které jsem pracovníčně označil jako „beneluxový“ a „skandinávský“ typ, tak ten **beneluxový** můžeme charakterizovat následujícími znaky: jedná se zpravidla o malou, mobilní a dobře vyzbrojenou armádu, plně profesionální, v době války či krize mobilizující poloprofesionální zálohy, které jsou postupně budovány, a je určena do značné míry i k operacím mimo vlastní teritorium.

U **skandinávského typu**, především u armády norské, se jedná o armádu založenou na všeobecné branné povinnosti, kde minimálně 50 procent mužů příslušného populačního ročníku absolvuje základní vojenskou službu. Jde o armádu, kde je uskutečňován pravidelný výcvik záloh všech stupňů, tedy nejenom velitelských kádří či specialistů. V době války se tato armáda mobilizuje v průměru na osminásobek svého mírového stavu. Tato armáda je určena především k obraně vlastního teritoria proti hrozbě masivního, přímého pozemního, námořního či vzdušného úderu.

Vydeme-li z konkrétních českých podmínek, musíme se zamyslet nad některými nepříznivými fakty. Jedním z nich je pokles branecké populace. Ještě v roce 1996 představovala branecká populace v českých zemích 93 000 osob. V roce 2006 to bude jen 67 000 osob, což je pokles o 28 procent během pouhých deseti let. I výhled na další roky, které přesahují horizont roku 2006, je neméně neradostný. Vedle poklesu absolutní hodnoty branecké populace dochází i k jejím vnitřním změnám.

Jestliže v roce 1989 byla odvodovost 78 procent, pak v r. 1995 poklesla na 54 procenta. Předpokládaná odvodovost v roce 2000 pak již klesne pod 50 procent a po tomto roce se bude pohybovat někde okolo 40 nebo dokonce pod 40 procent. Zvláště závažné je to, že již dnes absolvuje základní vojenskou službu přibližně jen asi 20 procent vysokoškoláků příslušného populačního ročníku. Dochází tak k širokému využívání možnosti být zproštěn výkonu vojenské služby ze zdravotních důvodů, případně k využívání ustanovení civilní služby, která – dovedeno do důsledku – je *de facto* v rozporu s étosem všeobecné branné povinnosti.

Z těchto čísel plynou evidentně problémy s doplňováním armády založené na všeobecné branné povinnosti. Plyne z toho nutnost naší armádu nadále výrazně zmenšit, a to nejen kvůli finančním prostředkům, jak je tomu doposud, ale v budoucnu i z hlediska lidských zdrojů. Klesá totiž absolutní počet odvedenců s tím, že vojenskou službu bude postupně absolvovat pouze menšina populačního ročníku. Vojenská služba tak získává výrazně diskriminační charakter, je destruován občanský etický princip a důvod základní vojenské služby, jako nejširěji založené povinnosti občana vůči státu.

Z výše uvedených faktů také plyne, že ač založena na všeobecné branné povinnosti, získává armáda v České republice postupně (především v budoucnosti bude více

získávat) zjevnou vzdělanostní a sociální selektivnost. Přestává tak být vzorkem či obrazem společnosti, v důsledku čehož je rozmělněn jeden ze základních principů všeobecné branné povinnosti.

Jak jsem již uvedl, existuje několik důvodů, proč se zamýšlet nad dalším osudem všeobecné branné povinnosti v ČR. Bude potřeba skutečně vyvinout systém, kdy naše ozbrojené síly budou schopny poměrně rychle reagovat, působit a vést vojenské operace mimo území ČR. Dochází k razantnímu **posunu od ochrany nebo obrany území k obraně zájmů**. Obranou těchto zájmů je často i naše účast v různých operacích na podporu a vynucování míru. Obranou našich zájmů je i obrana našich spojenců. Všechny tyto operace budou s největší pravděpodobností probíhat mimo naše území.

Ozbrojené síly na území naší republiky budou zajišťovat spíše úkoly jako je obrana teritoria, protivzdušná obrana a logistická podpora pro případné expediční síly. Bylo již řečeno, že vojenská služba získává výrazně diskriminační charakter. Složení armády, a znovu to opakuji, je to velmi závažný fakt, v budoucnosti bude získávat velmi výrazný sociální a vzdělanostní selektivní charakter. Vedle toho samozřejmě postupující elektronizace a informatizace našich ozbrojených sil povede k větším nárokům na obsluhu, vycvičenost a vzdělanost ozbrojených sil.

Také je třeba zmínit fakt, že **v rámci států Severoatlantické aliance tendence směřuje spíše k profesionálním armádám**. Původně měly profesionální armády jen USA, Kanada a Velká Británie. Postupně se připojila Belgie, Nizozemsko, v poslední době byla přijata příslušná rozhodnutí ve Francii a Španělsku. Poměrně vysoký stupeň profesionalizace má i Dánsko a Portugalsko, které nedávno učinilo příslušné rozhodnutí o posunu směrem k plně profesionálním silám. Intenzivní diskuse se vedou i v některých politických stranách v Itálii. Dlouhodobě se dnes se všeobecnou brannou povinností, především z politických a historických důvodů, počítá jen v Německu a Norsku.

Problém budování plně profesionální armády nebo plně dobrovolnických sil z dlouhodobého pohledu vývoje bude řešit i Česká republika. Podle mého názoru je třeba začít na toto téma otevřenou, nepolitizovanou, odbornou, na faktech založenou diskusi. Námětů není málo.

Všichni víme, jak obrovský problém představuje naše legislativa, která v podstatě nedovoluje standardní vyslání vojenské jednotky k operacím mimo ČR, která vyžaduje, aby tato jednotka byla složena pouze z profesionálních vojáků, což neumožňuje vyslání organické jednotky, a tím pádem vede k nutnosti vytvářet vždy prakticky novou jednotku speciálně vytvořenou a secvičovanou pro tuto operaci. Jsem přesvědčen, že z tohoto pohledu naše schopnost poskytnout pomoc a podporu spojencům bude výrazně limitována i rozsahem profesionalizace našich ozbrojených sil, protože pouze profesionální jednotky jsou skutečně jednotky, které je možné nasadit poměrně rychle, operativně, které jsou připraveny, secvičeny pro daný účel. Na druhou stranu to bude vyžadovat i změny v oblasti legislativy vojáků z povolání, profesionálních vojáků, protože současný systém vede vlastně k tomu, že tito profesionální vojáci mohou sloužit v zahraničí pouze na dobrovolném základě. Musíme také pamatovat na náš ústavní

pořádek, který nám ukládá, aby byla každá operace schválena i oběma komorami parlamentu.

V této souvislosti je třeba se zamyslet i nad celkovým personálním modelem. Jak v době, kdy budeme mít naši armádu založenou na použití vojáků základní služby, tak i v období, kdy se bude zvyšovat procento profesionalizace. Musí být přijat úplně nový personální systém, nejenom s novou legislativou, ale s některými prvky, které doposud nebyly zavedeny, tzn. s koncepčním systémem sociálního zabezpečení, se systémem rodinné podpory, se systémem přípravy na tzv. druhou kariéru, to jest se systémem, který bude poskytovat kvalitní vzdělání v průběhu vojenské kariéry, tedy připraví vojáka odcházejícího z vojenské služby, i na jeho působení v civilním sektoru.

Pokud nezavedeme tyto prvky, počínajíc rodinnou podporou, přes sociální zabezpečení, kvalitní výcvik a vzdělávání, přípravou na druhou kariéru, je představa kvalitně fungujícího modelu s profesionálními vojáky naprostou iluzí, a to bez ohledu na to, zda budeme mít armádu založenou na všeobecné branné povinnosti, nebo zda ji budeme mít plně profesionální. Tento systém musíme zavést v každém případě a musí se týkat vojáků, kteří budou ať už profesionálními vojáky, nebo vojáky v další službě.

* * *

Stojíme tedy před zásadním rozhodnutím. Dojdeme-li k rozhodnutí změnit charakter našich ozbrojených sil, bude se jednat o proces dlouhodobý, tedy skutečně v horizontu, který dosahuje či přesahuje 8–10 let. Budování plně profesionálních sil ČR v kratším časovém horizontu je vyloučeno z hlediska našich materiálních i lidských zdrojů. Na druhé straně vybudování plně profesionálních ozbrojených sil v dlouhodobém horizontu, které budou výrazně menší, ale také výrazně akceschopnější, lépe vycvičené, je v materiálních a finančních možnostech této země.

Organizace severoatlantické smlouvy hraje v systému mezinárodních bezpečnostních organizací velmi důležitou a nezastupitelnou roli. Je především organizací kolektivní obrany opírající se o článek 5 washingtonské smlouvy. Po skončení studené války se s ohledem na měnící se situaci stále více zabývá otázkami, které nelze zahrnout pod pojem kolektivní obrana. Jde o hrozby, jež představuje regionální nestabilita, etnické násilí a terorismus v oblastech, které sousedí s územím členských zemí Aliance na Balkáně, ale i jinde ve světě, jakož i další hrozby, mezi něž patří např. nebezpečí šíření zbraní hromadného ničení. Česká republika považuje tento vývoj v politice NATO za logický a odůvodněný a ze své strany se bude podílet na hledání účinných přístupů, jak těmto novým hrozbám čelit. Považuje přitom za žádoucí, aby případné bezpečnostní mise či mírové operace pod vedením NATO vycházely z mandátu Rady bezpečnosti nebo OBSE.

*Jan Kavan, ministr zahraničních věcí ČR
Česká republika v NATO (sborník)
Česká atlantická komise, Praha 1999*

Problematika obrany z ekonomického hlediska (Několik poznámek)

Obrana každého státu, proto i obrana České republiky, je vždy problémem jak ekonomickým, tak i politickým. Proto podobně jako v případě politickoekonomického výzkumu, i v ekonomice obrany můžeme aplikovat jak interaktivní, tak deterministické varianty zkoumání. Interaktivní analýzy se vyznačují důrazem na interakci všech tří dimenzí ekonomiky obrany – politické, ekonomické a bezpečnostní (vojenské). Analýzy ekonomiky obrany, v nichž převažují deterministické tendence, stejně jako deterministické analýzy v rámci obecné ekonomie, se potom zaměřují výlučně na politické, ekonomické nebo bezpečnostní determinanty jevů v oblasti ekonomiky obrany.

* * *

Pro správné nastartování obranně ekonomického výzkumu je nutné vymezení třířázového přístupu k obranně ekonomickým otázkám, ať už je to na poli obrany, či někde jinde:

- ▲ Musí být určeny politické cíle. Co se vláda, ministerstvo obrany a armádní síly snaží dosáhnout.
- ▲ Musí být určeny tomu relevantní ekonomické teorie. Která z ekonomických teorií „nejlépe“ vysvětluje problém, kterému politici čelí v obraně.
- ▲ Politické řešení musí být vybráno z výčtu alternativ.

Tento postup nemůže být opomíjen, vláda a ministerstvo obrany si musí vybrat mezi různými cíli, porovnáním ekonomických teorií a alternativními politickými řešeními.

Rozdělení zdrojů v obraně je ekonomicky a politicky extrémně složitý a komplikovaný proces, a tak neexistuje snadný způsob, jakým by bylo možné příslušné zdroje rozdělit například pomocí keynesianské nebo monetaristické koncepce. Pak je i složité používat vojenské výdaje, resp. výdaje na obranu, jako významnou součást makroekonomické politiky státu.

Lze avšak nalézt uplatnění vojenských výdajů v hospodářské politice vlády přes rozvoj obranné průmyslové základny. Z tohoto důvodu si musíme nejprve označit problémy spojené s rozdělením, které jsou za daného stavu struktury politiky a organizace obrany v našich podmínkách neřešitelné, a dále nabídneme rámec pro analýzu problémů, které lze řešit, a návrh na základní strukturální změny v organizaci obrany.

Aby bylo možné vytvořit rozumný krátkodobý plán alokace zdrojů do obrany je potřebné mít představu o tom, co se pokoušíme dosáhnout v dlouhodobé perspektivě. V obranném sektoru to předpokládá smysluplný cíl, bez něhož není možné strategii ani optimální rozdělení zdrojů definovat.

Domnívám se, že po dlouhém potáčení z hlediska dlouhodobého cíle v letech 1990 – 1993 mohlo dojít v následujících letech k vymezení toho čeho chceme dosáhnout v dlouhodobější perspektivě. Z pohledu bezpečnosti státu je to jednoznačně účast v Alianci. Na druhé straně to může vést k závěru, že současná měřítko hospodárnosti v armádních podmínkách jsou bezvýznamná. Několikrát jsme se o tom přesvědčili při provádění reorganizace armády.

K dosažení žádoucích výsledků, bude třeba dodržovat určité postupy podle jasné definované strategie. Každá nová obranná strategie bude konkurovat jiným etablovaným důvodům pro rozdělování omezených zdrojů v rámci státního rozpočtu. Zdroje, které by nová strategie spotřebovala, jsou již jinak přiděleny, a to někdy i na základě lobbismu. V současnosti je ale nepravděpodobné, že by ostatním důvodům pro spotřebu prostředků v civilním sektoru mohla jakákoliv obranná strategie pro rozdělování zdrojů konkurovat.

Ztráty, které v sobě nedostatek strategie nese a které z tohoto nedostatku vyplývají, jsou zcela propojeny se současným způsobem obchodování. Potřeba plánu nebo cíle je očividná. S řadou náhodných zisků z operativních změn je lépe vůbec nepočítat. Odezva výboru pro obranu a bezpečnost – tak i parlamentu – na problém chybějící strategie pro rozdělování zdrojů v obraně je velmi malá.

V důsledku všech těchto faktorů v současné době na vstupní straně rovnice se nachází takové spektrum otázek jako je porovnávání nevyzkoušených zbraní, nově nakupovaných zbraní, výdajů a programů obranného záměru, namísto posuzování skutečného výkonu nebo výsledku vzhledem k cílům. Bylo by velmi žádoucí, aby tyto cíle byly v co nejkratší době stanoveny.

Kromě výše zmíněných faktorů existují strukturální problémy, které společně s chybějící strategií proces rozdělování dále komplikují. Tyto strukturální problémy vyplývají z celé řady skutečností. Mezi hlavní podle našeho názoru patří:

- Naš postoj nechť riskovat, odpovídá za to, že nárůst cen v celé organizaci obrany se zvyšuje.
- Požadavek, který je k udržení obranné průmyslové základně v době míru vnímán jako potřebný, v sobě zahrnuje dodavatelsky nevýznamné příspěvky domácí obranné průmyslové základně.
- Současný proces uvolňování prostředků pro obranu závisí na politické moci a reaguje na krátkodobé období. Smysluplná strategie závisí na dlouhodobých cílech. Tím se otevírá konflikt mezi strategií a zdroji, který dlouhodobé plány s účinnostmi negativně ovlivňuje.
- Praktická řešení těchto problémů, z nichž každé představuje zvýšení výdajů na obranu, se v předvídatelné budoucnosti nenalézají. Zvýšení výdajů na obranu především v současné době musí být snášeno bez ohledu na řešení ostatních problémů, které se rozdělování v obraně týkají.

Důsledkem chybějící strategie je neúčinné rozdělování zdrojů, čímž se břemeno ekonomické situace zvětšuje. Avšak podle všeho jsme v současné době strukturálně neschopní pustit se do problémů, které je třeba vyřešit, aby bylo možné definovat obranné cíle a strategii vedoucí k účelnému rozdělování zdrojů v obranném sektoru.

Je-li tomu tak a důkazy nasvědčují, že je, jsme odsouzeni žít za cenu, která z toho plyne. Ptát se na výši obranných výdajů bez znalosti důvodu by v této situaci bylo nadále neproduktivní. Tento neproduktivní postup generuje celou řadu problémů v alokaci zdrojů v obraně. Ale i v případě, že by vybudování smysluplné strategie pro rozdělování zdrojů v obraně možné bylo, zkušenost ukazuje, že je nemožné předvídat budoucnost s dostatečnou přesností, která je potřebná k sestavení konkrétního dlouhodobého vojenského plánu.

Nejistota a potřeba strategie vytvářejí nutnost pružné a obměnitelné ekonomiky – obranného hospodářství, které by požadavky na obranu v budoucnosti podpořilo.

Jestliže se v procesu ekonomického rozdělování použijí přiměřená omezení, během zpracování ročního rozpočtu bude v oblasti výdajů na obranu brána v potaz přirozená obchodní výměna na základě rozvinuté domácí obranné průmyslové základny, která se stane hlavním činitelem v obranné ekonomice země. Pokud však budou použita omezení nesmyslná, která mají v rozdělování zdrojů v obranné a jiných oblastech zabránit, bude v důsledku toho oslabená a méně flexibilní ekonomika neschopná podporovat jak požadavky obrany, tak i ostatních oblastí.

Armáda se nachází uzamčená v části rozpočtu na obranu, představující investice do hlavních položek výzbroje, které vyžadují dlouhodobý rozpočtový závazek. Z toho důvodu by mohla být armáda donucena ukončit operace a zastavit výdaje na údržbu. Tento stavu již od roku 1993 několikrát postihl letectvo, které vlastně snižováním postupných cílů dochází k jistému úpadku jak v kvalitě výcviku, tak i v oblasti technického zabezpečení.

Je rozumné předpokládat, že s výjimkou skutečné války nebude odpovídající měřítko úspěchu výdajů na obranu nikdy existovat. Je také rozumné předpokládat, že výdaje na obranu budou nadále posuzovány na základě pochopení faktorů diskutovaných v tomto článku. Se zřetelem na tyto okolnosti a ve světle předchozích zkušeností je tedy nepravděpodobné, že by bylo období růstu výdajů na obranu průběžně podporováno. Tento stav je o to obtížnější, neboť ekonomický vývoj v brzké době nevytvoří dodatečné zdroje, které by mohla ekonomika anebo sociální sféra nepotřebovat.

Po zvážení výše uvedených faktorů zjistíme, že mnoho otázek týkajících se obrany patří mezi takové, které nelze jednoduše adresovat bez toho, aniž by byly provedeny základní změny ve způsobu, jakým se děje plánování obrany.

Většina těchto otázek náleží do jedné ze dvou následujících oblastí:

1. První se týká sociální rovnoprávnosti a ekonomické hospodárnosti. Jsou s ohledem na cíle konkurenční potřeby nárokové si zdroje příslušné částky v obraně a v ostatních oblastech rozdělovány hospodárně?

2. Druhá se týká morální, etické a racionální oprávněnosti udržování a používání zbraní nebo obranných systémů.

Protože jde o problémy podléhající ekonomickému výzkumu a řešení, nelze dát odpověď ihned. Diskuse by se měla vést směrem k rozdělováním a hospodárností ve vojenském sektoru.

Použití zbraní však nastoluje otázky, které přirozeně nespádají mezi ekonomické problémy a měly by být zváženy citlivě s ohledem na morální a politický aspekt. Proto se jeví ekonomická analýza na jedné straně působivě a na straně druhé nás vzhledem

k obchodním výměnám uvádí v omyl. Avšak **ekonomická analýza vojenských rozhodnutí** jak ex ante, tak i ex post **absentuje**.

Bylo by nanejvýš potřebné, aby v etapě, ve které se nachází naše armáda, probíhaly ekonomické analýzy vojenských rozhodnutí ex ante. V blízké budoucnosti **vytvořením výzkumného týmu** by bylo možné také zkoumat ex post již proběhlé změny ve vojenské oblasti na základě rozhodnutí vrcholových orgánů. **Namísto verbálního hodnocení efektivity je možné provést ekonomickou kvantifikaci.** To ve svém důsledku **ukáže na místa neefektivního čerpání zdrojů jež nesouvisí s vojenskou činností.** Bylo by také záhodno ex ante **ukázat jaké ekonomické náklady si vyžádají jednotlivé vojenské rozhodnutí.**

Taktéž užívání výdajů na obranu k uspokojování tuzemských ekonomických cílů není vždy opodstatněné, ani příliš hospodárné, ani vhodné. Výdaje na obranu by měly být především ospravedlnitelné jen právoplatnými požadavky na obranu. **Lze ovšem nalézt období, kdy lze výdaje na obranu zařadit do makroekonomické politiky státu. Pak se musí zbrojní politika stát součástí hospodářské politiky státu. Pak také politika offsetů v oblasti zbrojní výroby musí být součástí hospodářské politiky státu.** Pokud je to možné, problémy a cíle v této oblasti se musí dostatečně definovat.

Vzrůstající tlaky na omezené náklady obranných rozpočtů budou požadovat těžkou volbu ohledně vojenských závazků. Tytéž tlaky budou vyžadovat stejně obtížné odpovědi na volbu minimální velikosti a složení obranné průmyslové základny.

Navíc ekonomické tlaky budou požadovat, aby ozbrojené síly radikálněji myslely na současná omezení ohledně rozsahu jejich možností. Zde musejí být více zkoumány možnosti substitucí: jako například technické vybavení za lidské zdroje, rezervy za regulace, občanští zaměstnanci za vojáky, helikoptéry za tanky, zahraniční vojenské vybavení náhradou za domácí anebo zase za zahraniční a další. V rozhodování těchto věcí je fundamentálním problémem zahrnutí preferencí společnosti ohledně velikosti a rozličných kombinací obranných sil.

Obtížná rozhodnutí týkající se rozdělování by měla mezi obrannými a ostatními programy proběhnout bez průtahů, rušení ve prospěch politických zisků, podvracení prostřednictvím odhadů potřeb s otevřenými konci nebo výhrůžkami. Nejjednodušší způsob usnadnění tohoto procesu je rozvinutí jasných vztahů mezi rozdělováním vládních zdrojů a správným definováním výsledných dlouhodobých vládních cílů. Jisté je, že tyto skutečnosti by velkou měrou přispěly k plánování obranných výdajů, jež je používáno ve vyspělých průmyslových zemích.

* * *

Domnívám se, že rozdělování zdrojů v sektoru obrany není možné jinak než dalším zkoumáním základních principů alokace ve vojenském sektoru i z historického hlediska, v tomto směru má nezastupitelné místo **ekonomika obrany.** Tato vědní disciplína, přes svou nedlouhou historii (dvě stě let) dokázala nalézt postupy k efektivnímu fungování obranného sektoru.

Málokdo z vojenských dodavatelů nechá nahlédnout analytiku do svých účetních knih kvůli ztrátě tajemství, soudnímu procesu a i trestnímu stíhání. Málokdo z představitelů armády prozradí tajné informace vědeckým pracovníkům dřív, než krize

pomine. O generaci později jsou však takové informace dostupné a zkoumání branně ekonomického myšlení určité doby nám napomáhá nové informace kombinovat s dostupnými informacemi v době krize. Srovnávání báze dat ukazují, že dnešní důkazy a starší důkazy zobrazují podobné problémy.

Ekonomické dějiny také nabízejí informace, které dovolují ekonomům a analytikům obrany, aby vytvářeli lepší teorie. Ve vědě teorie, které analytici testují, nepřicházejí se shora. Ve vývoji teorie lidé musí najít cestu, jak zjednodušit opravdový svět na model. Zjednodušující předpoklady, které dělají, jsou založeny na zkušenostech a pozorování.

Branně ekonomické myšlení vytváří předpoklady především tím, že ukazuje na důležité otázky, jaké aspekty problémů zůstávají konstantní a jaké faktory si zaslouží větší pozornost. A také může branně ekonomické myšlení nabídnout studii o obraně jako důkaz možností dnešních ekonomických teorií.

Užitá literatura:

- * Samuelson, P. A., Nordhaus, W. D.: *Ekonomie*, Victoria Publishing, Praha 1991.
- * Kennedy, G.: *The Economics of Defense*. McMillan, London 1974.
- * Gansler, J. S.: *The Defense Industry*. MIT, London 1982.
- * Olvey, D., Golden, J. R., Kelly R. C.: *The Economics of National Security*. New York 1984.
- * Hitch, Ch. J., McKean, R. N.: *Ekonomika obrony v erze jadrowej*. MON, Warszawa 1965 (překlad z angličtiny).
- * Sandler, T.: *The Economics of Defense*. Cambridge 1995.
- * Kirchhoff, G.: *Handbüch für Okonomie der Verteidigungspolitik*. Regensburg 1986.
- * *Řízení systémů v obraně*. Interní materiál, Zemská akademie ve Vídni, 1998.
- * Krč, M.: *Integrovaný model pro výdaje na obranu*, VR 4/98.

Složitost politických, ekonomických, sociálních, náboženských a jiných procesů probíhajících v prostorech, které mohou potenciálně ohrozit stabilitu a bezpečnost koalice, vyžaduje vysokou akceschopnost všech informačních zdrojů, pohotovou analýzu, trvalé využívání nejmodernějších technologických prvků a systémů, pružnou volbu a schopnost trvale zdokonalovat formy použití ozbrojených sil, a udržovat tak nepřetržitě výraznou strategickou převahu jako rozhodující prostředek odrazení od jakýchkoli forem ohrožení.

Schopnost spojenců naplňovat tyto úkoly povede k připravenosti vést mnohonárodní operace, a to v krátkých lhůtách, v kompatibilním a interoperabilním technologickém prostředí jak na vlastním území, tak v rozsahu přijatého mandátu i mimo teritorium států Aliance, a tak umožní rychlý úspěch v operaci s minimálními ztrátami.

*Ing. Karel Pezl, vojenský poradce prezidenta ČR
Česká republika v NATO (sborník)
Česká atlantická komise, Praha 1999*

Řešení systému managementu obranné akvizice

Jedním z hlavních problémů udržování bojové síly AČR, její nákladové efektivnosti výdajů na obranu, plnění smluvních nebo deklarovaných závazků plynoucích ze začleňování do aliance NATO, se ukazuje dnes již zcela veřejně diskutovaná technická a technologická zastaralost hlavních zbraňových, informačních a podpůrných systémů v Armádě České republiky. Jak tuto problematiku řešit co nejlepším způsobem? Jaká přijmout koncepční opatření? Možné řešení lze hledat v následujícím článku, který se zabývá zásadními, osvědčenými i nově vyvinutými přístupy řešení systému managementu obranné akvizice vyspělých zemí NATO. Zdůrazňuje vhodnost a nutnost využití těchto manažerských přístupů jako podmínky pro efektivní využívání bojové síly AČR.

* * *

V uplynulém desetiletí byla vážně narušena kontinuální akvizice a podpora životního cyklu obranných systémů i zařízení. Rovněž byla zanedbána jejich provozní údržba. Nekoncepčnost, jejímž důsledkem byla nesouvislost, přetržitost a roztržitost těchto procesů, byla výsledkem managementu obrany (často kritizovaného jak parlamentními a vládními činiteli, tak vojáky).

Výsledná nefunkčnost managementu obranné akvizice je podložena faktem, že za uplynulé desetiletí nebyl v AČR nasazen ani jeden modernizovaný nebo nově vyvinutý hlavní zbraňový systém, a ne vždy, i když je to rozhodující činitel, je možno poukazovat na nedostatek finančních prostředků. Odhady vojenských expertů ukazují, že doba akviziční reakce České republiky je přibližně 15 let, tedy na úrovni nejzaostalejších států východní Evropy a třetího světa. Doba akviziční reakce USA činí 5 let, vyspělých zemí NATO přibližně 7 let. Do úplnosti základních výchozích faktů je potřebné uvést, že světový průmyslový modernizační cyklus se otáčí ve 3–4letém cyklu a dílčí inovace jsou uskutečňovány v 1–2letém cyklu.

Přes všechna národní specifika vývoje v České republice v 90. letech lze shrnout, že tato národní specifika udržování obranyschopnosti země jsou odlišná od vyspělých zemí především kvantitativně. Požadavek na dosahování maximální pohotovosti a kvality při minimálních nákladech na životní cyklus obranných systémů a zařízení je doménou managementu logistiky a systémového inženýrství, které jsou označovány pojmem **integrovaná logistická podpora (ILP)**.

ILP je integrující disciplínou managementu obranné akvizice. Lze konstatovat, že:

- *systémově* – není zvládnuta teorie ILP a s tím spjatá standardizace a interoperabilita,
- *věcně* – nejsou vytvořeny adekvátní organizační struktury vrcholového a programového managementu a informační systém formou souboru koncepčních, regulativních a prováděcích dokumentů pro řízení obranných zdrojů, jak je obvyklé ve vyspělých zemích NATO,
- *přetrvává právní vakuum* pro řešení těchto procesů.

Střídání priorit a nekoordinovanost materiálních potřeb vojsk s výzkumnými a vývojovými programy akvizice a jejich neusměrnění systémem plánování, programování a rozpočtování vedly k tomu, že výsledky výzkumu a vývoje nebyly efektivně užity, tzn. převedeny do stabilních akvizičních programů a pořizování nových nebo modernizovaných zbraňových systémů pro AČR.

Použití zdroje, s uvážením podkritického obranného rozpočtu, nebyly vždy plně efektivně využívány. Syndrom „temelinizace“, který se vžil v českém prostředí jako výraz pro označení špatného vrcholového a programového managementu, lze demonstrovat i na četných příkladech programů a projektů obranného pořizování.

Potřeba objasnění systémových přístupů ke strukturám a procesům managementu obranné akvizice pramení z jejich kritického významu pro obranyschopnost země. Uplatňovaný **princip rozumné obranné dostatečnosti** členských a přidružených zemí NATO, který odráží současné období a tendence vývoje mezinárodních vztahů, se vyznačuje společnými charakteristikami v systémovém přístupu i kvantitativně měřitelnými zvláštnostmi plynoucími z dosažené úrovně rozvoje země, jejího mezinárodního postavení a úlohy v Alianci.

Od konce 80. let převažující trend postupného snižování zdrojů vyčleňovaných vládami na obranu vyvolal na jedné straně omezení pořizování obranných systémů a podpory při současném zvýšení citlivosti pro hlavní kritéria a efektivnost vedení akvizičních procesů, na druhé straně podnítil dynamický rozvoj teoretického myšlení ve vojenství, obranné logistice a participujících přírodních, technických a společenských disciplín a technologií. Výsledkem rozsáhlých analýz poznatků, zkoušek, vyhodnocení a zobecněných zkušeností jsou formulace nových obranných vizí, koncepcí, strategií, doktrín a jejich logistické podpory v USA, v organizaci NATO i v jednotlivých členských zemích.

Je zřejmé, že aplikace základních dokumentů v podmínkách České republiky a AČR není absolutní a musí být přizpůsobena požadavkům jak národních zájmů, tak standardizace a interoperability.

Výchozím předpokladem zajištění národních zájmů je jejich definování a jejich převedení do hlavních politických dokumentů a zákonů. Tyto pak musí být rozpracovány do souboru dokumentů obranné doktríny, včetně logistiky a souborů dokumentů pro management obranné akvizice, které jsou adekvátní dokumentům členských zemí a organizace NATO. Pro zpracování těchto dokumentů existuje přirozená posloupnost i využitelné vzory. Je také přirozené, že tyto dokumenty musí být sladěny s právním řádem, který je jeho součástí.

Z toho vyplývá, že řešení problematiky obranné akvizice je složitou a dlouhodobou záležitostí vyžadující komplexní přístup. Při dalším odkládání řešení těchto úkolů může převládnout názor, že obranyschopnost ČR není zamýšlena natolik vážně, jak je politicky prezentována. Přesto existují přístupy, které umožňují řešení návrhů těchto úkolů a procesů vojenskými odborníky v předstihu před politickým vedením, aniž by byla narušena hierarchie postupů.

Současný stav výzbroje a techniky AČR vyžaduje koncipovat dlouhodobé rozvojové a modernizační programy v posloupnosti priorit:

- ① Prostředky pro průzkum a řízení zbraňových systémů (pro zajištění palebné pohotovosti v nejkratších časech a za všech povětrnostních podmínek, ve dne i v noci apod.).
- ② Hlavní výzbroj a technika letectva a PVO.
- ③ Výzbroj a technika pozemního vojska.

Management obranné akvizice je úsek logistického managementu, který se zabývá komplexem úkolů obranného pořizování a jeho propojení s vytvářením požadavků a vrcholovým plánováním, programováním a rozpočtováním na národní (a také koaliční) úrovni. Plánuje, organizuje a řídí uskutečňování podpory kontinuální akvizice a životního cyklu (CALS) vojenských systémů a zařízení se zaměřením na udržitelnost podle vymezených kompetencí (pro MO USA v dokumentu Joint-Pub 4-0). Vede a koordinuje komplexní proces rozsáhlých aktivit, iniciativ a programů obranného pořizování.

Akviziční politika v demokratických zemích formuluje všeobecné zásady pro management akvizice. Jádrem systémového přístupu v akviziční politice je definice struktury integrovaného managementu, kterou tvoří **tři hlavní systémy vrcholového managementu obrany**. Jsou to: 1. Systém vytváření požadavků. 2. Systém managementu akvizice. 3. Systém plánování, programování a rozpočtování.

Ad 1. Systém vytváření požadavků produkuje informace o navrhovaných potřebách.

- a) Identifikované potřeby jsou zpočátku vyjádřeny ve zřetelných nebo jen přibližných, povšechných provozních podmínkách, časy, lhůty, období, názvy, okolnosti, požadavky, povolení (spíše ve slovních vyjádřeních provozních potřeb, než v explicitních číselných hodnotách). Tyto jsou progresivně přeloženy do požadavků specifického provedení systému, nebo také hlavních charakteristik.
- b) Přístup umožňuje řídicím činitelům zpracovávat základní informace o nákladech, možnostech provedení a časových plánech v důležitých bodech programových implementací.

Ad 2. Systém managementu akvizice zajišťuje zdokonalení, usměrnění, zproduktivnění, urychlení struktury a uzlů při řízení akvizičních procesů, které jsou explicitně předepsány rozhodnutími o milnících na předvedení výsledků.

- a) Procesy zajišťují základnu pro zpracování informací ke kompromisním rozhodnutím, která jsou dána omezenou dostupností, použitelností a uživatelskými potřebami.
- b) Je určující pro převádění uživatelských potřeb do alternativních koncepcí a poslední verze stanoveného projektu systému.

Ad 3. Produkty ze systému plánování, programování a rozpočtování (SPPR) jsou východiskem přípravy informací pro ocenění dostupnosti a rozhodnutí o přidělení zdrojů na programy obranné akvizice.

- a) Počáteční cíle dostupnosti a svěžené zdroje jsou založeny na nejlepších oceněních ze skutečných ohraničení finančního rozpočtu.
- b) Tyto cíle a svěžené zdroje jsou postupně realizovány na základě rozpočtu.

Akviziční politika stanovuje disciplinovaný přístup managementu pro akvizici systémů a materiálů, které vyhovují provozním potřebám uživatele. Prvořadým hlavním cílem systému obranné akvizice je získat kvalitní produkty, které zabezpečují provozní

potřeby uživatele s rozsáhlými zlepšeními pro splnění úkolů včas a takovým způsobem, který je přijatelný a cenově přiměřený.

Úspěch akvizičních programů je v zásadě závislý na schopnostech lidí, rozumných prioritách a jasně stanovených odpovědnostech. Sledovaná politika a principy a řízení činnosti systému obranné akvizice jsou rozděleny do tří hlavních kategorií: (i) převedení provozních potřeb do stabilních dostupných programů, (ii) pořizování kvalitních produktů, (iii) řízení efektivnosti. Těmito principy se musí vyznačovat všechny programy obranné akvizice.

Všechny tři systémy pracují souvisle (nepřetržitě) a současně tak, aby pomáhaly všem vedoucím činitelům v tvorbě důležitých rozhodnutí. Informace odvozené z těchto systémů dovolují vedoucím činitelům ministerstva obrany perspektivně plánovat, rozvrhovat zdroje do poznaných nejvyšších národních priorit a současně vyhotovit rozpočet. Vzájemné působení těchto systémů umožňuje získat kvalitní produkty potřebné pro ozbrojené síly.

Vývojový proces určitého produktu vyžaduje, aby programoví manažeři a další akviziční manažeři používali koncepci vývojového procesu komplexního produktu po celé období akvizičního procesu v maximálně použitelném rozsahu. Je to manažerská technika, která integruje všechny akviziční činnosti začínající definicí požadavků, přes produkci, rozmístění, použití a provozní podporu podle stupně optimalizace návrhových, výrobních, obchodních a podpůrných procesů. Jádrem implementace vývojového procesu komplexního produktu jsou integrované týmy produktu (Integrated Product Teams – IPTs).

Integrovaný tým produktu je složen ze zástupců všech příslušných funkčních oborů pracujících společně s vedoucím týmu na sestavení úspěšných a vyvážených programů, identifikují a řeší východiska, zpracovávají výzkum a včasné doporučení pro usnadnění tvorby rozhodnutí. Je možné rozlišit tři typy integrovaných týmů produktu:

- ❖ Integrované týmy produktu, které jsou soustředěny na strategické řízení, programové odhady a výsledné řešení.

- ❖ Integrované týmy produktu pracovní úrovně, které identifikují a řeší programové výstupy a určují stav programu.

- ❖ Týmy produktu programové úrovně, které jsou soustředěny na provedení realizace programu.

Hlavním úkolem ve vývoji akviziční strategie je minimalizace času a nákladů vyhovujících identifikovaným a potvrzeným potřebám slučitelným se společným významem a platnými obchodními postupy.

Akviziční strategie musí být vyvíjena iterativním procesem, aby se stala více a více definitivní v popisu vztahů podstatných prvků programu. Podstatné prvky zahrnuté v této souvislosti však nejsou omezeny jen podle zdrojů, rizika managementu a nákladů jako nezávislé proměnné, ale i podle kontraktačního přístupu, vlastního přístupu managementu, úvah o prostředí a podpůrném zdroji. Programový manažer, nebo tým programové úrovně musí také neustále sledovat hlavní iniciativy, které jsou kritické pro úspěch programu.

Změny v hospodářském a politickém uspořádání Evropy si vynutily v posledním desetiletí snižování věcných, materiálových, finančních i lidských zdrojů, které jsou vynakládány na obranu. To vyvolalo na jedné straně snížení pořizování nových obranných systémů, nově zaváděné výzbroje a techniky při současném zvýšení požadavků na technickou úroveň nové výzbroje a techniky a nutnost zvýšení efektivního řízení obranné akvizice a na druhé straně tyto změny způsobily rozvoj teoretického myšlení ve vojenské vědě, zásad logistické podpory vojsk a všech ostatních příbuzných disciplín a technologií pro armádu 21. století.

Výsledkem změn v politickém a hospodářském uspořádání světa, nových ekonomických podmínek, rozvoje teoretického myšlení a zkušeností z konfliktů ve světě jsou **formulace nových pohledů na úkoly armády, možnosti jejího použití** jak ve vojenských, tak smíšených, nebo nevojenských ohroženích, **nových obranných vizí koncepcí a strategií**.

Při řešení všech těchto otázek a úkolů má své nezastupitelné místo **management obranné akvizice**, který se musí zabývat úkolem obranného pořizování a jeho propojení s vytvářením požadavků a vrcholovým plánováním, programováním a rozpočtováním na národní (a také koaliční) úrovni. Musí plánovat, organizovat a řídit uskutečňování podpory kontinuální akvizice a životního cyklu vojenských systémů a zařízení se zaměřením na udržitelnost podle vymezených kompetencí.

Management akvizice nemůže být jen spojovacím můstkem mezi vývojem, výrobou a provozem systému ve vojscích. Musí se stát **základním integračním činitelem** pro systémy tvorby požadavků a systém plánování, programování a rozpočtování, musí být zaměřen na pořizování kvalitní výzbroje a techniky pro válečné bojové síly (ale využitelní i při nevojenských ohroženích) a jejich komplexní podporu z hlediska všech hlavních prvků a funkcí integrované logistické podpory. **Musí zabezpečit synergii složitých procesů obranného pořizování**. Bez náležitého fungování systému managementu akvizice je systém plánování, programování a rozpočtování pouhým kalkulátorem sumarizovaných potřeb v čase a systém vytváření požadavků nástrojem vizí empirie a partiální iniciativy. A naopak, bez integrace s těmito systémy pozbývá smysluplnosti.

Nesystémový přístup k základnímu řešení otázek obranné akvizice měl své kořeny v dědictví minulosti, ale i v zaostávání při osvojování, přizpůsobování a využívání již vyvinutých osvědčených metod, procesů, iniciativ a struktur managementu obrany. Tato opatření v počáteční fázi nutně nevyžadují nové materiální řešení, **ale jde o reformu stávajícího uspořádání vrcholového managementu obrany**, vytvoření a implementování jeho informační báze – národních směrnic a předpisů kompatibilních se zeměmi Aliance.

Největším problémem obranné akvizice a logistické strategie je, že musí vycházet ze základních vojensko-politických dokumentů České republiky a Armády České republiky, jež však v současné době nejsou schváleny, nebo se neustále přepracovávají. Tyto nedostatky obranné akvizice se promítají do provozní logistiky a nepříznivě ovlivňují činnost vojsk. Takový stav nelze řešit cestou zdola, ale pouze centrální orgány obrany mohou disponovat potřebnými pravomocemi a prostředky pro uskutečnění akvizičních reformy.

Management je proto potřebné chápat jako realizovaný, uplatňovaný systém řízení v organizaci. Musí představovat **systém daný strukturou**, kam lze zařadit *prvky a vztahy*, (chování a cílové funkce: plánování, organizování, operativní řízení a evidence, výchova kádřů, „kontroloving“) a *procesy*, zejména informační a rozhodovací.

Management musí být strukturován **vertikálně** do základní, střední a vrcholové úrovně, a **horizontálně** na součinnostní úrovni specializací. Management musí obsahovat také nástroje a pomůcky pro řízení, metody a metodiky rozhodování.

Důraz managementu logistiky pak musí být položen na vývoj koncepčních a regulativních dokumentů: zákony, směrnice, předpisy, příručky, standardy (normy) apod., v působnosti příslušné úrovně pro implementaci logistické koncepce (jako teoretická východiska), doktríny logistické podpory (jako metodologie teorie) a plánů strategie a taktiky logistické koncepce.

Klíčová úloha aktivity subjektu v managementu je nezastupitelná i v podmínkách důrazu na integrovanou práci týmů jednotlivých úrovní podporovanou automatizovanými informačními a testovacími technologiemi. Nejeefektivnější aktivizace využívá pozitivní motivaci a v jejím rámci osobní příklad a hmotnou stimulaci nebo spolupodílení.

* * *

Význam managementu v dnešním stadiu vědeckotechnického a technologického rozvoje společnosti je často charakterizován myšlenkou, že „problém nespočívá v návrhu a technologii zhotovení produktu, ale v tom, jak tyto činnosti zorganizovat“. Schopností managementu obranné akvizice je tyto problémy identifikovat a transformovat do úkolů, které mohou být řešeny integrovanými produkčními týmy.

Literatura:

- * Stanag 2406, "Land Forces Logistic Doctrine". 1996.
- * MC 319, "NATO Principles and Policies for Logistics".
- * "NATO Logistics Handbook". 1994.
- * AJP-4: "Allied Joint Logistic Doctrine". Draft 1998.
- * Department of Defense Directive 5000.1, "Defense Acquisition". US DoD, March 15, 1996. <http://www.acq.osd.mil>
- * Department of Defense Directive 5000.2-R, "Mandatory Procedures for Major Defense Acquisition Programs (MDAPs) and Major Automated Information System (MAIS)". March 15, 1996. <http://www.acq.osd.mil>
- * MIL-HDBK-502, "Acquisition Logistics". 30 May 1997.
- * Jahelka, K.: „Základy integrované logistické podpory (ILP)“. VA Brno, 1996, skriptum, pět. 1223.
- * Department of Defense Logistics Strategic Plan. Edition 1996/1997.
- * DoD: Joint Vision 2010". 1995.
- * Joint Pub 4-0, "Doctrine for Logistic Support of Joint Operations". 27 January, 1995. Joint Warfighting Center/Doctrine Division, Igalls Road, BLDG 100, 3rd Floor, ATTN: DOC DIV, Fort Monroe, VA 23651-5000.
- * Jahelka, K.: „Management obranné akvizice.“ VA Brno, 1997, skriptum, pět. 1437.

První terminologická konference

„Moudrost začíná definováním pojmů“

Sokrates

Dne 23. 2. 1999 se pod patronací vrchního ředitele SOP generálmajora J. Hudce a rektora VA plk. Ing. K. Kotka, CSc., konala v aule Vojenské akademie Brno první terminologická konference. Na její přípravě se z hlediska obsahu podílelo oddělení pro koordinaci standardizace MO, především zastupující vedoucí pplk. Ing. Jaroslav Stojan, na organizačním a technickém zabezpečení VA Brno. Konference se zúčastnilo na sedmdesát pozvaných hostů z ministerstva obrany, GŠ, škol, vojenských technických ústavů, Civilní ochrany a dalších zařízení.

Cílem konference bylo položit základy pro rozšiřování spolupráce v terminologii, která je začleněna v administrativní oblasti standardizace, navázat kontakty mezi pracovníky, kteří se terminologií zabývají a ukázat na potřebu ujednocení v překladech, chápání a vysvětlování pojmů. Se vstupem ČR do NATO byla pozornost samozřejmě zaměřena na angličtinu, jako na nejvíce používaný jazyk Aliance, i když znalosti francouzštiny jsou pro jednání v rámci Aliance stejně důležité.

Úvodem bych rád vysvětlil, proč byl zvolen název pro naše jednání terminologická konference. Vycházeli jsme z pojmu NATO, který je používán v rámci jejího terminologického programu, a proto jsme chtěli tento název ponechat. Jsme si vědomi, že neodpovídá plně českému pojetí slova konference, ale ve vztahu k NATO se ukazuje jako vhodný. To, že obsahem bylo také jednání o problematice koordinace v oblasti terminologie, nijak nesnižuje význam takové akce. Výraz „první“ je uveden proto, abychom v počátcích našeho působení v NATO dodrželi pravidelnost vrcholných jednání v oblasti terminologie a pevně doufám v to, že tato čísla se budou postupně zvyšovat.

Chci zdůraznit, že konference byla zaměřena především na vzájemnou výměnu poznatků jak pracovat s dokumenty NATO, zejména s jejich překlady. Rovněž bylo krátce pojednáno o standardizaci obecně a začlenění terminologie do celkového rámce standardizace. Jedná se o základní pojmy, které jsou u nás často ne vždy vysvětlovány a chápány v souladu s definicemi NATO, např. termíny compatibility, interoperability, interchangeability a commonality. Záměrně ponechávám některé výrazy v jejich standardizovaném tvaru NATO v anglickém jazyce.

Princip **standardizované terminologie** je poměrně jednoduchý. Slovo je používáno v takovém tvaru z hlediska pravopisného, jak bylo na nejvyšší úrovni standardizováno a definováno a jak je uvedeno v příslušné **standardizační dohodě** (STANAG). Potom odpadá diskuse o tom, zda je správný pravopis podle britské nebo americké angličtiny a všechny státy Aliance daný standard dodržují. Totéž platí i o jejich francouzských

verzích. Pokud jsou nějaké námitky, uplatní se návrh na příslušnou změnu a pokud dojde ke všeobecné shodě, pak je změna zapracována. To platí obecně o všech standardizačních dohodách, a tudíž i o standardizované terminologii. Poměrně přesně je tento postup popisován ve **spojenecké publikaci AAP-3**, která také byla publikována naším pracovištěm v česko-anglické verzi jako pomůcka rezortu MO.

V svém vystoupení jsem se snažil o vysvětlení a charakterizování pojmů, spjatých se standardizačním procesem. Patří mezi ně takové pojmy jako **tasking authority** (orgán, oprávněný řídit ve své působnosti projednávání příslušné normy STANAG), **custodian** (správce, který vypracovává první verzi návrhu), **proposal** (první verze návrhu), **draft** (další návrh po připomínkovém řízení), **promulgated** (návrh verze, vyhlášený za platný). Bude úkolem i dalších pracovníků v oblasti terminologie, aby vytvořili a zavedli odpovídající optimální ekvivalentní překlady těchto pojmů právě v duchu přijatých definic, které se odchylují od definic v běžných výkladových slovnících.

Stejným způsobem je ve standardizaci používán termín **ratification a implementation**, i když jde o pojmy mezinárodního práva. To platí i v ostatních státech NATO, a přesto svůj souhlas s příslušnou standardizační dohodou STANAG tyto státy vyjadřují ve svých podmínkách jako „ratifikaci“ a její zavedení do svých interních norem jako „implementaci“.

Z tohoto hlediska lze konstatovat, že **STANAG je svým způsobem dohoda mezi členskými státy Aliance, jakým způsobem a pokud možno jednotně určitou problematiku řešit**. V našich podmínkách je určitě dobré, když chceme postupovat stejně jako naši partneři v NATO. Náslínné okamžité vyhledávání českých novotvarů, do nichž by nás někteří jazykoví puristé chtěli od počátku tlačit, by danou problematiku pouze zamlžovalo a orientace by se stávala značně nepřehlednou. Po právním zakotvení a rozběhnutí tohoto ratifikačního procesu se jistě tyto termíny stanou zcela běžnými.

Důležitou úlohu má **terminologický program NATO**. Jeho cílem je přispět k vzájemnému porozumění pomocí standardizované terminologie. V rámci tohoto programu sehrává rozhodující místo právě **terminologická konference**. V NATO je tato konference výkonným orgánem se stálým režimem zasedání. Členy konference jsou zástupci jednotlivých zemí a celkové řízení je na koordinátorovi terminologie z Vojenské agentury pro standardizaci NATO (Military Agency for Standardization – MAS). Na jednotlivých plenárních zasedáních konference se projednávají pojmy, které jsou navrhovány k začlenění, úpravě nebo ke zrušení v „Přehledu termínů a definic NATO“ (spojenecká publikace AAP-6) a další důležité terminologické problémy.

Základem řízení terminologického programu v NATO je dodržování přijaté hierarchie nadřazenosti a podřízenosti jednotlivých terminologických dokumentů v rámci celé struktury NATO. To je skutečnost, která není v našich podmínkách ani dostatečně vnímána ani respektována. Na nejvyšším místě stojí již zmíněný „Přehled termínů a definic NATO“ (AAP-6) v oblasti definic a spojenecká publikace AAP-15, uvádějící přehled oficiálních standardizovaných zkratk.

Procedura uplatňování jednotlivých návrhů je zdoluhavá a její stručné objasnění jde nad rámec tohoto článku. Důležitou roli sehrávají v této terminologické konferenci NATO její jednotlivé „panely“ (diskuse odborníků) jak anglicky (Velká Británie, USA, Kanada), tak francouzsky mluvících zemí (Francie, Belgie, Kanada). Všichni

pracovníci v NATO jsou si při používání oficiálních pojmů této nejvyšší standardizační úrovně plně vědomi.

Situace v rezortu MO ČR je v současné době v oblasti terminologie značně nepřehledná, činnost není dostatečně koordinována a často ani není zájem se mezi jednotlivými pracovišti o této problematice příliš radit. Překlady dokumentů se provádějí na různých pracovištích, často několikrát a s rozdílnou úrovní odborné i jazykové kvality. Někdy dochází k jejich zadávání do civilního sektoru, kdy se vydávají velké finanční prostředky na jejich překlad a pak se musí tyto překlady nechávat potichu a v rámci dobrovolnosti stejně předkládat (nehledě na možnost porušování zákona u ochraně utajovaných skutečností).

Zásadním problémem je neujednocení pojmů, ale také nedostačující zájem o spolupráci. Uvědomujeme si naléhavost požadavku tyto záležitosti koordinovat. Je samozřejmé, že bychom našli mnoho výmluv na krátkost času nebo na personální obsazení našeho pracoviště, to však nechci. **Základem musí být ochota spolupracovat**, častěji na neformálním základě než na využívání oficiálních struktur velení. Musím konstatovat, že toho se zatím příliš nedostává v celém rezortu MO. Nejde jen o pouhé deklarování ochoty, ale tuto také prakticky projevovat. Časté schovávání se pracovišť za široká záda svých vrchních ředitelů nebo vedoucích představitelů, když se jim nehodí do programu něco navíc udělat, reprezentuje velmi těžko překonatelné překážky a vede nakonec k izolaci jednotlivých odborníků. Je také možné, že si to někdo takto přeje záměrně, aby vynikala jeho důležitost a to, jak jsou ostatní na něm závislí.

Vzhledem k tomu, že v rámci NATO je úloha sjednocování terminologie řízena z úrovně standardizačního programu NATO, je celkem logické, aby i u nás byl daný problém řešen na bázi standardizace v celém rezortu obrany.

Je skuteností, že v minulosti byl problém standardizace vždy odsouván do pozadí za „jiné důležitější“ úkoly a nebylo dostatečně vnímáno, že se jedná o určitý nástroj k dosahování určitého stupně standardizace (tedy compatibility, interoperability, interchangeability a commonality) ve všech třech oblastech standardizace (operation, materiel, administrative) za účelem co nejefektivnějšího využívání sil a prostředků Aliance k dosahování stanovených cílů.

Jistě by bylo třeba si definice jednotlivých pojmů rozebrat co nejpodrobněji tak, aby nedocházelo k jejich zaměňování. Pokud jde o standardizaci jako celek, domnívám se osobně, že se jedná o stejně závažnou oblast, jakou je třeba bojová pohotovost, plnění cílů výstavby sil (Target Force Goals – TFG) apod., neboť bez realizace příslušných standardů NATO (STANAG) nelze úkoly předchozích oblastí realizovat prakticky. O tom si lze přejít ve „Standardizačním programu NATO“, který leží v anglické verzi v zásuvkách stolů a skříní řady funkcionářů rezortu obrany.

V současné době je kladen stále větší důraz na propojování jednotlivých standardů s problematikou výstavby sil NATO, jak také plyne z dokumentů, které naše země dostává. Je smutnou skuteností a realitou dneška, že ti pracovníci, kterých se to v rezortu obrany významně také dotýká, jsou často zcela závislí na překladech od svých podřízených.

Často je voláno po tzv. oficiálním překladu dané normy aby o ni mohl daný představitel po té správně rozhodnout. Je pravda, že v naší zemi je úředním jazykem český jazyk. Je ale také pravdou, že oficiálními jazyky v NATO jsou angličtina a fran-

couzština. Zde bych si dovil položit důraz na slučovací spojku „a“, nebo-li na logickou konjunkci, že je potřebné mít znalosti obou jazyků současně. Řada dokumentů musí být do českého jazyka určitě přeložena, ale v prvním pořadí na začátku celého rozhodovacího řetězce musí být příslušný řídicí pracovník rezortu či oddělení sám opravdu schopen se rozhodnout podle anglického nebo francouzského textu okamžitě, a potom v dalším pořadí činit kroky k tomu, že část dokumentů se přeloží nebo přímo zapracuje do našich vnitřních předpisů.

Představa, že se úplně všechny normy STANAG okamžitě nejprve nechají překládat, budeme za to platit obrovské částky, a až potom nich budeme rozhodovat, je málo pravděpodobná. Určitě ale celá řada takových norem se musí buď přeložit doslovně, anebo je přímo zapracovat do znění našich vnitřních předpisů. To závisí na konkrétním znění jednotlivých norem.

Věřím, že momentální stav je pouze dočasný a že vzdělávací instituce budou své posluchače skutečně nutit zpracovávat a vyjadřovat se v cizích jazycích také v rámci odborných druhů studia, nikoliv jen v jazykových kurzech. Je nezbytné přikročit v řízení personální práce k takovým zásadám, aby dosažené jazykové znalosti bylo odpovídajícím způsobem v rezortu využíváno na řešení odborných otázek, nikoliv jen na pouhé poskytování servisu nadřazeným. Je to cesta velmi trnitá a někdy bolestivá (také se jí v Čechách někdy říká „Hrozatova cesta“), ale jednou se s tím už začít musí, pokud nechceme stát neustále v pozadí. Tak proč s tím nezačít hned teď, po našem vstupu do Aliance. Máme k tomu vynikající příležitost a motivaci.

Ke sjednocování terminologie zazněla na konferenci celá řada podnětných i kritických návrhů, které chceme využít k formulování našeho terminologického programu. Po konečném rozhodnutí o začlenění standardizace do struktury rezortu obrany, chceme oslovit odborníky na příslušných standardizačních oborech, jazyková pracoviště a jazykové experty, a také tuto oblast standardizace koordinovat. Je nezbytné, aby kromě vertikální roviny, ve které lze tyto otázky sladovat a koordinovat, existovaly na úrovních jednotlivých „správců standardizačních oborů“ také určité buňky v rovině horizontální, které se vždy na dané úrovni a v daném oboru budou zabývat otázkami odborné terminologie.

V současné době neexistuje prakticky žádný nástroj, kterým by bylo možné rozhodovat o tom, jak se má ten který vojenský výraz závazně překládat ap., aby splnil požadavky překladatelské teorie na jednoznačnost a další lingvistická hlediska. Jistě by to bylo příjemné a pohodlné, kdybychom jej měli k dispozici okamžitě, je to ale do jisté míry velice iluzorní, neboť i v českém jazyce se budou možná muset měnit významy slov podle jejich definování v jejich anglické nebo francouzské verzi. A že k těmto změnám v definici dochází, je možné se přesvědčit letmým nahlédnutím do terminologického programu NATO. Pro dané slovo v cizím jazyce známe vždy celou řadu synonym, nicméně v rámci znění jednotlivých definic může docházet ke změnám v interpretaci do českého jazyka. To je proces velmi dlouhodobý a vždy záleží na ochotě přijmout názor druhé strany, anebo jej umět věcně argumentovat.

Standardizace přinese i v oblasti terminologie do českého jazyka některá nová chápání pojmů, jež jsme dříve pojímali odlišně. Vyplývá to z faktu, že základní standardizační jazyk NATO je stavěn na bázi angličtiny a francouzštiny a z nich je

překládán do jazyka českého u nás. Asi se z počátku nevyhneme používání pojmů, které rychle napovídají o jejich verzi v angličtině nebo francouzštině.

Určitě to není správné z hlediska gramatiky a nechci v žádném případě polemizovat s lingvistickými odborníky. Co ale vidím jako rozhodující, je nezbytnost osvojovat si standardizovanou terminologii v její originální podobě (angličtině a francouzštině) a až po ustálení těchto pojmů v budoucnosti v jejich českém znění přistoupit k tomu, že daný překlad budeme umět formulovat jako závaznou normu.

Zřejmě to bude vyžadovat určité přechodné období, ale standardizační proces musí být po vstupu naší země do NATO nastartován ihned bez čekání na to, než se odborníci dohodnou na nejlepších překladech. I potom to bude představovat dlouhou cestu, než si nová generace pedagogického sboru na školách osvojí novou terminologii v praxi a budou ochotni ji používat při formování vojenských profesionálů.

Rád bych v tomto článku vysvětlil, co rozumím pod pojmem „standardizovaná terminologie NATO“. V rámci Aliance platí výše citovaná **spojenecké publikace AAP-6 jako dokument nejvyšší důležitosti v oblasti definic terminologie NATO**.

V první části tohoto dokumentu je vysvětlen princip tvorby této standardizované terminologie a co tato publikace obsahuje. Její druhá a třetí část obsahuje ty definice pojmů a výrazů ve francouzštině a v angličtině, u kterých byl shledán celkový konsenzus s jejich zněním mezi všemi státy NATO.

Definice jsou záměrně někdy zjednodušovány či zplošňovány z toho důvodu, aby byly snadno pochopitelné a převzatelné všemi státy NATO na všech úrovních. Podrobnější definice a exaktně přesné termíny jsou pak uváděny v seznamech standardizačních dokumentů ve čtvrté části této publikace AAP-6 nebo ve speciálním seznamu, který je samostatně vydáván v NATO jako pátá část publikace AAP-6.

V těchto seznamech jsou celé oborové slovníky za jednotlivé oblasti, které jsou pak každému k dispozici. Platí zásada, že pokud je nějaký výraz ve své definici shodný s definicí v angličtině podle slovníku *Oxford Concise Dictionary* nebo ve francouzštině podle slovníku *Le Petit Robert*, pak platí automaticky definice z uvedených dvou slovníků, aniž jsou do publikace AAP-6 zahrnovány. Z toho plyne praktický závěr, že slovní zásoba v těchto zmíněných dokumentech tvoří obsah pojmu „standardizovaná terminologie“ tak, jak jej používám tomto článku a jak je to v NATO zavedeno.

Vzhledem k nedostatku času nebyl na konferenci přednesen příspěvek s názvem „**Praktické poznatky z vypracovávání základních terminologických dokumentů standardizace**“, který uvádím ve zkrácené podobě.

Záměrem oddělení pro koordinaci standardizace MO (OdKS) v roce 1998 bylo zahájit svoji koordinační úlohu zabezpečením překladů a vydáním pomůcek základních standardizačních dokumentů NATO. V tomto roce se podařilo přeložit a vydat pomůcky AAP-15 (zkratky NATO), AAP-6 (výkladový slovník pojmů a definic NATO), navíc zkratky SHAPE a AAP-3 (publikace, zabývající se tvorbou STANAG a AP).

Provedené překlady nebyly dílem jednotlivce nebo pouze OdKS, jak někteří pracovníci rezortu uvádějí. Na překladech a připomínkovém řízení se podílela řada jednotlivců a pracovišť, mezi nimi Dr. M. Tučka ze SOP MO, odbory majetkové sekce MO, z GŠ sekce vojenské zpravodajské služby, sekce logistiky, operační štáb, VA Brno,

P. č.	Typy překladů		
	Anglický název	Chybný překlad	Možný vhodnější překlad
1.	Překlad s neporozuměním obsahu. Překladatel sice předloží pojmy, ale nerozumí jim, nedokáže si představit jejich obsah.		
	acoustic intelligence	zvukové zprávy, akustická inteligence	zvukoměrný průzkum
	naval gun fire	námořní kulometná palba	palebná podpora námořním dělostřelectvem
	intercept receiver	přepadový přijímač	přijímač pro odposlech
2.	Překlad s vytvářením neobvyklých českých slov. Překladatel překládá za každou cenu, i když si musí pomoci vytvářením nových slov.		
	sub-objective	podcíl	dílčí cíl
	countermove	protipřesun	vstřícný přesun, přesun v protisměru
3.	Doslovný překlad. Překladatel se usilovně drží doslovného překladu, včetně postavení slov za sebou. Často lze takové překlady zařadit do kategorie, kdy z jazykového hlediska je naprosto správný, z hlediska obsahového však zcela nesprávný.		
	intelligence preparation of battlefield	zpravodajská příprava bojiště	zpravodajská činnost
	target oriented minefield	cíli přizpůsobené minové pole	minové pole směřované k protivníkovi
4.	Překlad pojmů, které nemají český protějšek. Překladatel překládá doslova, i když zde je vhodnější překlad opisem.		
	mine weapons	minové zbraně	prostředky, používané při minování
5.	Překlad pojmů, překládaných různě. Často se stává, že překladatel použije ze slovníku význam, který je uveden jako první.		
	support	podpora	podpora, pomoc, zabezpečení, starat se o ...
	service	služba	služba, druh vojska, podpora, pomoc
	policy	politika	politika, taktika, postup, metoda, zásada
	doctrine	doktrína	doktrína, teorie, nauka

katedra veřejné ekonomiky a služeb logistiky VVŠ PV Vyškov, Vojenský technický ústav letectva a PVO Praha-Kbely (zejména Ing. Vitovský), VTÚ O Brno, Vojenský zeměpisný ústav Praha a další. Děkujeme všem za poskytnutou pomoc a ochotu ke spolupráci, které si velmi vážíme.

Velmi často jsme ale také naráželi na nechuť spolupracovat s nejrůznějšími odůvodněními. Zde asi platí zdůraznit, že „kdo chce ten udělá, kdo nechce, vymluví se“. Jistě se jedná o proces velice náročný na čas i odbornou erudici a často se nedostávalo obojího. To, že nejsou definice zcela přesné z hlediska technického plyne z faktu, který je uveden v první části uvedené publikace a každý kritik si to v originálním dokumentu může ve francouzštině nebo v angličtině přečíst sám dříve než začne polemizovat s uvedeným termínem.

Zřejmě se nikdy nepodaří najít shodu mezi všemi odbornými pracovišti jak daný termín nazvat v jazyce českém. Jistě dojde k chybám, které se budou postupně napravovat (a z naší strany jsme připraveni o této problematice vždy jednat), pokud ovšem chceme vážně na tomto poli spolupracovat, a nikoliv jen mlátit prázdnou slámu ve veřejných projevech za účelem zvýrazňování své vlastní důležitosti, jak také z některých kritických názorů zaznívalo.

Zpracování překladů a připomínkové řízení není jednoduchá záležitost. Kvalita spočívá na svědomitosti a odpovědnosti lidí, kteří se tohoto procesu zúčastňují. Řada překladatelů pracuje s velkým nasazením a snahou, přesto však výsledky v oblasti vojenské terminologie nejsou příliš kvalitní.

S čím jsme se mohli setkat, vám ukážeme na příkladech. Jsou rozděleny do několika skupin. Proti anglickému pojmu je uveden chybný překlad, podtrženě možný vhodnější překlad (viz *tabulka*).

Jaké by mohly být příčiny tohoto nepříznivého stavu?

■ Postavení (podceňování) AČR ve společnosti, kde je následně podceňována i vojenská terminologie.

■ Chybí A-Č slovník vojenské terminologie, který by obsahoval současné pojmy (týká se i dalších jazyků).

■ Vymezení odpovědnosti, vzájemné vztahy a rozdělení úkolů mezi překladatelem, odborníkem a jazykářem (pro český jazyk).

■ V anglických pojmech se často hledá něco nového, neobvyklého. Přitom český pojem se již běžně používá.

Co by bylo potřebné ke zlepšení současného stavu?

■ Vypracovat A-Č vojenský terminologický slovník za spolupráce všech složek v rámci MO.

■ Provést překlady výkladových slovníků jednotlivých odborností a vytvořit odborné terminologické slovníky (vycházejí přitom zásadně ze spojeneckých publikací ve čtvrté části AAP-6 jako základního materiálu).

■ Zřídřit krátkodobé kurzy vojenské terminologie u jazykových školících zařízení.

■ Věnovat větší pozornost vojenské terminologii i u probíhajících kurzů.

■ Do tohoto procesu terminologické tvorby zapojit vědecká pracoviště i pracoviště jazyková s vypisováním příslušných grantů na vyřešení specifických otázek.

■ Vytvořit určitou neformální strukturu a stanovit pravidla pro vydávání a připomínkování takových dokumentů včetně zásad plánování finančních zdrojů pro takovou činnost.

Takové bylo základní zaměření organizátorů konference. V dalším čísle Vojenských rozhledů bude publikována druhá část materiálů ke konferenci, kde budou uvedeny podstatné části diskusních příspěvků účastníků konference, které byly v písemné podobě poskytnuty.

Organizátoři děkují všem, kteří se aktivně do diskuse zapojili a chtěli konstruktivně přispět k řešení a nápravě problémů, které u nás na poli terminologie přetrvávají, a také všem, kteří přípravu jednání na VA Brno zabezpečovali.

Spolu se vstupem do NATO u nás přestává platit představa, úporně implikovaná po vzniku České republiky, podle níž je armáda jediným subjektem obrany státu. O to naléhavěji se však jeví otázka stavu civilní části našeho bezpečnostního systému. Civilní rezorty, prakticky nedotčené odpovědností za svůj podíl při zajišťování bezpečnosti státu, se ocitají v nové pozici, kdy se na tuto svou povinnost musí připravit a začít ji účinně vykonávat.

V této oblasti existuje zásadní koncepční zpoždění – zatímco armáda své úkoly splnila, celý civilní sektor zde značně zaostal. Nejvýznamnějším jevem tohoto zaostávání je kritická legislativní mezera, jejíž odstranění je předpokladem jakéhokoliv dalšího pokroku.

*Ing. Josef Fučík, člen redakční rady Mezinárodní politiky
Česká republika v NATO (sborník)
Česká atlantická komise, Praha 1999*

Podplukovník Ing. Milan Hanousek

Tvorba variant bojové činnosti

Tento článek, který navazuje na cyklus článků zaměřených na teorii rozhodovacích procesů v armádách NATO od téhož autora, se zabývá další důležitou etapou rozhodovacího procesu – tvorbou variant činnosti vlastních vojsk. Ukazuje i na rozdíly v realizaci ve vybraných armádách Aliance.

* * *

Po analýze úkolu (cíle), která byla rozebrána v předchozím článku, přistupuje štáb k tvorbě variant činnosti vlastních vojsk. K tomu má k dispozici:

- zpravodajské hodnocení,
- hodnocení ostatních štábních pracovišť o vlastních možnostech,
- upřesněný úkol.

Zpravodajské hodnocení zpravidla obsahuje vyhodnocení terénu, počasí a jejich možného vlivu na bojovou činnost pravděpodobného nepřítele a vlastních vojsk. Dále obsahuje i vyhodnocení pravděpodobné činnosti možného nepřítele, jeho sil a prostředků, místa, času a způsobů možného zasazení. Obecně se připouští variantní řešení činnosti pravděpodobného nepřítele. V různých zemích NATO ovšem řeší danou otázku různě.

Například v americkém pozemním vojsku velmi důsledně dbají na detailní rozpracování možných variant činnosti nepřítele. Akceptují názor, který tvrdí, že **čím nižší stupeň velení, tím je teoreticky možný nižší počet variant**. Nejnižším stupněm, kdy připouštějí variantnost řešení, je prapor. Na stupni brigády a divize obvykle rozpracovávají dvě až tři varianty. V závěrech musí být zdůrazněno, která varianta možné činnosti nepřítele je nejpravděpodobnější a která nejhorší vzhledem k možnostem vlastních vojsk.

V jiných armádách, např. v německém Bundeswehru, zpravidla postupují tak, že vytipují **nejpravděpodobnější činnost nepřítele, a také stanoví, co by případně nejvíce mohlo poškodit vlastní vojska** – nejhorší případ. Velitel pak obvykle rozhoduje o přípravě plánu na nejpravděpodobnější činnost nepřítele. S tím, že zpravodajská skupina musí napláňovat průzkum tak, aby vyloučil nebo naopak upozornil na činnost nepřítele, která by mohla nejhůře postihnout vlastní vojska. Ostatní možné varianty se pouze naznačí hrubým schématem a podrobně se nerozpracovávají.

Varianta bojové činnosti (BČ) vlastních vojsk obecně představuje možný plán vedení BČ, který by měl pomoci splnit cíl (úkol) v souladu s možnostmi dané jednotky, schopnostmi a požadavky velitele a jeho štábu. Tato varianta je obvykle vyjadřována v obecnější poloze, přičemž detaily se upřeshňují v průběhu její podrobné analýzy.

Vybraná varianta BČ může být revidována, upravována nebo měněna v průběhu řešení bojové situace. Varianty BČ jsou řešeny všemi členy štábu, kteří se podílejí na analytické práci.

Počet tvořených variant BČ může být proměnný. Cílem je vytvořit i několik reálně možných variant BČ vlastních vojsk vzhledem ke každé variantě BČ nepřítele, které již byly hypoteticky stanoveny zpravodajským oddělením (skupinou). Každá tato reálná varianta musí odpovídat záměru a plánu BČ velitele vyššího stupně. Dalším analýzám a rozpracování jsou podrobeny pouze takto stanovené varianty BČ.

Např. v pozemním vojsku USA opět inklinují k detailnímu vyjádření každé ze zpracovávaných variant činnosti vlastních vojsk, kdežto např. v německém pozemním vojsku se důsledně rozpracovává pouze hlavní vlastní řešení. Toto řešení však musí obsahovat i odpovědi na změny v činnosti možného nepřítele.

Je-li k dispozici pouze omezené množství času, pak o počtu variant BČ, které budou např. členové štábu amerického pozemního vojska dále rozvíjet, musí rozhodnout velitel nebo G3/S3.

Každá varianta BČ by měla v sobě obsahovat odpovědi na otázky „co, kdy, kde, proč a jak“. Což znamená:

- * co – druh BČ (útočné, obranné nebo jde-li o ústup). CO se skládá ze základních úkolů jednotky vedoucích k naplnění hlavního cíle.
- * kdy – čas, kdy bude zahájena BČ nebo musí být ukončena, např.: na rozkaz, v den „D“, v hodinu „H“ nebo ve specifikovaném čase.
- * kde – vyčleněný prostor BČ, rovněž vyčleněné sektory (obrány nebo pro ústup), pásmo BČ (útok) nebo prostor BČ v mimoválečných operacích (tzv. operacích jiných než válka).
- * proč – cíl BČ.
- * jak – metoda vedení BČ s využitím hlavních dostupných prostředků. Vyjadřují se pouze hlavní zásady použití bojového uskupení na bojišti, nikoli rutinní použití dostupných prostředků. Rovněž se uvádějí hlavní úkoly a cíle vzhledem k hlavnímu úsilí a podpůrným aktivitám.

Na otázky „co, kdy, kde a proč“ obvykle odpoví již nadřízené velení. Příslušníci štábu jsou především zainteresováni na stanovení vlastních konkrétních cílů, na plánech manévru a palby. Stanovují, „jak“ cíle dosáhnout.

Tvorba možných variant bojové činnosti

Tvorba varianty BČ je založena na pochopení terénu, počasí a především toho, jak zmíněné faktory ovlivňují daný druh použitých sil. Tvorba variant BČ vyžaduje tvořivé myšlení založené na osobních znalostech a zkušenostech. Vychází z prostoru BČ, účinku, kterého má být dosaženo, a vlastních dispozičních sil.

Neortodoxní (neobvyklá) varianta BČ může být lepší, z hlediska účinku překvapení, než tradiční, konzervativní. Všeobecně známý přístup „dva vpředu, jeden vzadu a útok do hloubky bitevními vrtulníky“ nebývá vždy tou nejlepší variantou BČ. Dobré varianty BČ vyžadují představivost a tvůrčí přístup. G3/S3 se vyhýbá vytváření jedné dobré varianty BČ a několika špatných variant, které nejsou reálně průchodnými alternativami.

Každá varianta BČ musí být zřetelně odlišná od ostatních. Zřetelná rozdílnost je běžně identifikovatelná v jedné z několika oblastí. Těmito oblastmi jsou:

- použití záloh,
- úkolová organizace,
- hlavní úsilí,
- schéma manévru.

Jednotlivé kroky tvorby variant bojové činnosti

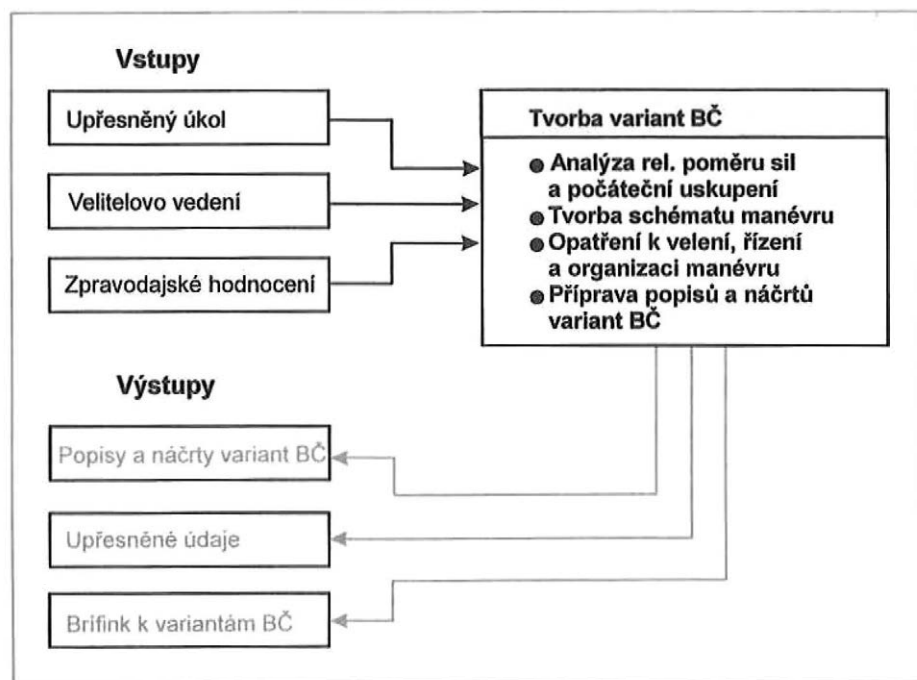
V průběhu tvorby variant BČ štáb pracuje v souladu s několika obecnými kroky (viz obr.):

- analýza relativního poměru sil a seskupení počátečních sil,
- tvorba schématu manévru,
- stanovení prostředků velení a řízení a minimálních nutných opatření k řízení a kontrole manévru vojsk,
- příprava popisů a náčrtů variant BČ.

■ Analýza relativního poměru sil a počáteční uskupení sil

Relativní poměr sil dává na základě zkušeností obecnou představu toho, co může být reálné. Poměr sil dává představu o silách nutných ke splnění cíle a poskytuje základ pro tvorbu schématu manévru. Musí se vzít v úvahu cíl a velitelovo vedení, přístupové cesty a odpovídající počet variant BČ nepřítele, přičemž se začíná s tou nejpravděpodobnější.

Obsah tvorby variant BČ

Obr.

Historické zkušenosti NATO ukázaly, že obránce má padesátiprocentní pravděpodobnost k úspěšné obraně před útočícími silami přibližně třikrát silnějšími. Obránce může mít několik výhod včetně použití krytí a maskování, výběru prostoru, kde se

bojuje, zbraní rozmístěných tak, aby dosáhly maximální efektivity, volby vést palbu jako první a také terénu s přirozenými a umělými překážkami. Normy vzhledem k nepříteli stanovují, že na taktickém stupni musí útočník mít převahu sil v poměru 5:1 nebo 6:1, aby byl úspěšný.

Odpovědný důstojník stanovuje velikost jednotky zařazené na vlastní plánované organizační úrovni a velikost přístupové cesty plánované organizační úrovně protistojícího uskupení. Nezávisle proměnnou je nepřátelská a ne vlastní úkolová organizace (viz *tabulka*).

Návod pro plánování pro rozmísťované úrovně jednotek

Tabulka

Úroveň plánování	Velikost přístupové cesty nepřítele	Velikost vlastních rozmísťovaných sil
sbor	divizní	brigáda
divize	plukovní/brigádní	prapor
brigáda	praporeční	rota
prapor	rotní	četa

Poměry sil berou v úvahu terén a cíl, ale ne počasí, iniciativu, překvapení, logistiku nebo neprůkazné faktory bojové efektivity (kvalitu velení, výcviku, stav morálky, úroveň znalostí). Tyto poměry sil jsou pouhým startovním bodem a jsou často opravovány v následné práci na variantě BČ. Základní výpočty pro stanovení poměrů sil jsou již připraveny nebo se kalkulují v období analýzy cíle (úkolů). Na jejich základě se stanovují relativní poměry sil vztahované k jednotlivým variantám BČ vlastních sil a nepřítele při tvorbě vlastních variant.

■ Tvorba schématu manévru

Schéma manévru je názorným vyjádřením, jak ozbrojené síly budou plnit záměr velitele. Musí popsat, jak organizace dospěje ke konečnému stavu formulovaného velitelem. V této souvislosti odpovědní pracovníci musejí:

① Identifikovat body nebo oblasti ve stanoveném prostoru BČ a časy, kde má být dosaženo rozhodujících akcí. Určují navrhovaný přední okraj BČ (obrana) nebo výchozí postavení k útoku, které je rovněž čarou dotyku (útok). Odchyly od stanovených umístění musí být konzultovány nebo koordinovány s nadřízeným velením.

② Tvořit legendu klamání vymezením vlastního **cíle klamání** (co chtějí, aby velitel nepřítele udělal nebo udělal špatně), a **legendy** (vlastní záměr směřující k tomu, aby nepřítel vypracované legendě uvěřil). Protože aspekty legendy mohou ovlivnit rozmísťování jednotek, štáb musí pochopit hlavní body legendy ještě před tvorbou jakékoli varianty BČ. Formulace přijatelné legendy klamání v armádách NATO vyžaduje těsnou spolupráci mezi operačními a zpravodajskými důstojníky.

③ Identifikovat cíle hlavního a vedlejších úsilí. Vedlejší úsilí jsou specifikována jak pro BČ v dotyku, tak i v hloubce, v týlu i v tzv. bezpečnostních operacích.

④ Stanovovat úkol(y) k naplnění cíle hlavního a vedlejších úsilí.

⑤ Zakreslovat síly hlavního úsilí a síly na vedlejších směrech do mapy s podrobností o dva organizační stupně níže.

Toto počáteční rozmístění se zaměřuje na organické mobilní jednotky bez ohledu na jejich specifický druh. Počáteční rozmístění se dělá bez ohledu na úkolovou organizaci, neboť organizování podle úkolu je určeno pro podřízené velení o jeden stupeň níže. Během tohoto kroku se nestanovují cíle těmto jednotkám, ale jenom připojují hodnocení odůvodňující, jak by síly měly být rozmístěny, aby splnily cíl.

* V obraně se začíná rozmísťováním pozemních mobilních sil, které blokují přístupovou cestu nepřítele, která vede do prostoru BČ vlastní jednotky. Další síly jsou rozmísťovány nejdříve k tomu, aby poskytovaly potřebnou hloubku jednotkám, které zahajují obranu. Vyzkoušení sil vytvářejících hloubku vzhledem ke každé potencionální přístupové cestě nepřítele naznačí, jaké další síly mohou být požadovány k zastavení nepřítele, k manévru do boku nebo týlu nebo ke zničení nepřítele.

Jestliže jsou další síly rozmístěny, mohou se velitel a G3/S3 pokusit uchopit iniciativu přijetím určitého rizika. Pravděpodobně naplánováním „šetrného“ použití sil k naplnění cíle v jedné oblasti, což dovolí koncentrovat síly v jiné oblasti.

Schéma manévru je vyjádřeno rozmístěnými hlavními velitelskými stanovišti podřízených jednotek uvnitř prostoru BČ. Zahrnuje koncepci manévru všech pozemních, vzdušných a záložních sil proti nepříteli, podle toho, jak nepřítel postupuje k obranným pozicím vlastních jednotek. Plánující důstojník rozmísťuje síly nejprve v hlavním prostoru bojiště a pak v prostoru krycích sil. Rozmísťuje síly v každém prostoru bez ohledu na ostatní.

Jestliže má hotovo rozmísťování sil proti hlavním přístupovým cestám nepřítele, přistupuje k rozmísťování dalších sil na základě analýzy nepřítele a terénu, aby pokryl mezery zjištěné mezi silami na přístupových cestách nebo podle příkazů velitele. Toto počáteční rozmístění sil by mělo umožnit provázanou obranu.

* Za útoku se začíná umístěním sil ke všem vlastním přístupovým cestám. Toto umístění je založeno na základě jednotek nepřítele postavených tak, aby ovlivňovaly pohyb sil po přístupových cestách. Rozmístění by mělo být provedeno pro každou přístupovou cestu od počátečního kontaktu s nepřítelem. Dává plánujícímu důstojníkovi přehled o maximu sil nutných ke splnění útočných činností po přístupových cestách. Rovněž mu to umožňuje vzít v úvahu možné nepřátelské síly v oblasti, které musí zvažovat při tvorbě dalších variant BČ. Dále se zvažuje, jaké druhy paleb budou podporovat manévrující síly na bojišti. Jestliže se zde nachází nedostatečně manévrující síly, pak by ve schématu mělo být vyjádřeno použití prostředků palebné podpory k posílení.

Kompletní počáteční rozmístění sil pomáhá stanovit celkový počet jednotek, které se musí rozmístit.

Tím je vytvořena potřebná informační základna pro hospodárné využití sil a prostředků na bojišti při přijetí únosného rizika. Rovněž se stanoví i alternativní metody použití sil a prostředků.

⑥ Sestavovat síly do logicky souvisejících celků (dva až pět dílčích manévrujících celků na daný stupeň velení). Například, divize v americkém pozemním vojsku vymezuje prapory (dílčí celky) a seskupuje prapory do brigád.

⑦ Přeměnit organické síly do typově sladěných celků. Musí se stanovit, jaký typ sil bude použit pro daný konkrétní úkol.

■ Vymezení systému velení a řízení

Tento bod obsahuje stanovení počtu, charakteru, vybavení a dislokace míst velení či upřesnění systému velení a pokud je to nutné, tzv. kontrolních opatření k zabezpečení manévru vojsk.

Kontrolní opatření zahrnují:

- přední okraj prostoru BČ,
- hranice BČ podřízených,
- jednotlivé dílčí cíle,
- koordinační čáry jednotlivých fází manévru,
- hranice prostorů soustředění,
- čáry přechodu do útoku,
- opatření k řízení palby,
- útočná pásma nebo obranné sektory,
- trasy přesunu k přednímu okraji BČ,
- opěrné body,
- prostory zasazení, atd.

Vymezená kontrolní opatření by měla respektovat stanovené přístupové cesty nebo klíčové prostory, a tak umožnit dané jednotce nést odpovědnost za vymezený prostor. Rovněž by měl být poskytnut prostor na bocích každé přístupové cesty tak, aby to umožnilo provádět manévry a palbu.

■ Příprava formulací a náskresů variant bojové činnosti

Pod vedením náčelníka G3/S3 se připravuje písemná formulace a náskres pro každou vytvářenou vlastní variantu BČ.

Písemná formulace a náskres varianty (variant) bojové činnosti dávají odpověď na CO, KDY, KDE, JAK a PROČ ve vztahu k danému rámci bojiště. Jasně a stručně vymezují:

- cíl bojové činnosti,
- hlavní úsilí,
- schéma manévru
- podstatná rizika.

Písemná formulace varianty BČ poskytuje odpověď na základní otázku „jak“ postupovat při této činnosti.

Náskres představuje grafické vyjádření písemné formulace. Zhotovuje se obvykle na průsvitném materiálu na pracovní mapě. Může se překopírovat k využití ostatními štábními důstojníky.

Náskres vlastní varianty bojové činnosti představuje nástin jejího možného vedení. Minimálně by měl obsahovat:

- přístupové cesty, hlavní terénní rysy a hlavní překážky,
- vyznačení velitelských stanovišť podřízených jednotek,
- kontrolní opatření,
- přidělené síly.

V útoku i v obraně by nákres měl ukázat typ, složení a základní umístění přidělených pozemních a vzdušných sil. Ověřené jednotky se zakreslují podle typu nebo se používá grafických symbolů v souladu s normou STANAG 2019 (Military Symbols for Land Based Systems) a jeho aplikačním předpisem APP-6. V případě studia různých variant BČ mohou být vyžadovány další doplňkové nákresy. Možným příkladem jsou popisy:

- cílového stavu,
- plánu klamání,
- činnosti druhů vojsk a specializací.

* * *

Z hlediska ověřené praxe obvyklé v armádách NATO důstojníci štábů vyjadřují varianty bojové činnosti písemnou formou a grafickým náčrtem. Náčrt musí být pokud možno jednoduchý a srozumitelný s tím, že odliší rozdílnosti jednotlivých zkoumaných variant. V žádném případě se nelze uchylovat k různým „uměleckým“ zobrazením s cílem upoutat velitele. Cílem je jasně a přehledně vyjádřit variantu BČ, nic více ani méně.

Další pokračování se zaměří na často diskutovanou fázi rozhodovacího procesu – na analýzu variant bojové činnosti, jejich porovnání a výběr.

Použitá literatura:

- * STANAG 2019. Military Symbols for Land Based Systems, Military Agency for Standardization, Brusel 1991.
- * FM 101-5 Operational Plans and Orders. Washington, USA, Headquarters, Department of the Army, 1993.
- * FM 101-5 Staff Organization and Operations. Washington, USA, Headquarters, Department of the Army, 1997.
- * Hanousek, M. Rozhodovací proces v armádách NATO, skripta, VA Brno, 1998.

Svým vstupem do NATO přebírá Česká republika spolu s Polskem a Maďarskem svůj díl odpovědnosti za pokračování pozitivního vývoje v zemích střední a východní Evropy, které zatím z různých důvodů zůstávají mimo Alianci nebo se do Aliance ani zapojit nechtějí. Přes veškeré deklarace určitá dělící čára v této části Evropy po rozšíření NATO vznikla. Česká republika se bude všemožně snažit přispět k tomu, aby zůstala spíš pomyslná a neoddělovala od sebe státy střední a východní Evropy.

*Jan Kavan, ministr zahraničních věcí ČR
Česká republika v NATO (sborník)
Česká atlantická komise, Praha 1999*

Zkušenosti z přípravy jednotek pro mírové operace

Tento článek vychází z materiálu, který pro potřeby AČR poskytlo velení NATO. Nese název "Lessons Learned in Peacekeeping Operations". Jedná se o informativní materiál, který má sloužit představitelům armád zemí zapojených v rámci programu PJP do mírových operací jako pomocný materiál při přípravě národních vojenských kontingentů. Zahnuje jak kladné, tak i záporné zkušenosti, jež se projeví v průběhu mírových misí nebo při jejich přípravě.

* * *

V roce 1993 byla z rozhodnutí Severoatlantické rady pro spolupráci v rámci skupiny pro spolupráci v mírových operacích vytvořena zvláštní skupina, která měla stanovit politické principy a zásady mírových operací, kterými by se řídily vojenské jednotky všech zúčastněných zemí. Současně měla za úkol získané zkušenosti vyhodnotit, a tím se podílet na prosazování praktických postupů operací prováděných pod hlavičkou OSN nebo OBSE. Tato skupina iniciovala setkání, jehož výsledkem byl dokument, jenž byl prezentován ministrům obrany členských států NATO na zasedání v Athénách 11. 6. 1993 a posléze i doplněn o další zkušenosti v prosinci 1995. Následovalo zobecnění postupů jednotlivých armád v těchto operacích, přičemž jako základ

posloužily operace probíhající na území bývalé Jugoslávie. S některými závěry vás zde seznámíme.

Plánování mírových operací

Společné úsilí všech složek účastnících se operace a spolupráce mezi všemi odpovědnými orgány velení v daném prostoru mise musí být koordinováno od samého počátku a musí operativně reagovat na změny v průběhu plánovacího procesu.

Je nezbytně nutné, aby **strategický stupeň velení vydal směrnici se záměrem operace** a koordinoval počáteční činnost. Současně by měl být připraven **operačním stupněm velení koordinovaný plán operace**. Toto všechno musí zaštiťovat vrchní velení, které plánuje a stanovuje všechny úkoly, určuje priority včetně logistického zabezpečení. Z uvedeného vyplývá, že před zahájením mírové mise musí být vyčleněna dostatečná doba k vytvoření strategického stupně velení, jako vrcholového stupně velení pro mírovou operaci.

Při plánování mírové operace je nezbytné, aby skupina pro plánování vždy brala v úvahu možný dopad své činnosti na veřejnost. Všechny odpovědné složky (včetně velícího důstojníka) musí být od samého počátku zahrnuty do plánovacího procesu. Především by měla dobře fungovat spolupráce mezi OSN (respektive OBSE) a mírovými jednotkami a záměr operace by měl, pokud možno, brát v úvahu maximum názorů potenciálních vykonavatelů. Toho lze dosáhnout pouze jejich aktivní účastí při tvorbě tohoto záměru. Plánování by také mělo zahrnovat rotaci personálu (maximálně po šesti měsících), posilování, zasazování do nových prostorů a stahování jednotek. Je nezbytné, aby **důležitou součástí plánovacího procesu byl podrobný plán odchodu**.

Všechny tyto požadavky je třeba mít na zřeteli zejména proto, aby byl plánovací proces zahájen včas a byl založen na postupných krocích. Dále je třeba neustále počítat s tím, že politické rozhodnutí provést operaci může přijít pozdě. Proto musí být plánování zahájeno dříve, než bude toto rozhodnutí vydáno. Z toho plyne nutnost vytvořit dostatečnou kapacitu vojenských orgánů, které by rychle reagovaly a pracovaly na základě statutu „pohotovostních sil“, včetně připravených jednotek formovaných z předem vybraných osob.

Existují názory, že by se OSN měla připravovat preventivně, a tím zvyšovat účinnost mírových operací, včetně rychlejšího rozmísťování mnohonárodních jednotek. V této souvislosti někteří představitelé národních kontingentů prosazují názor, že počáteční plánování mírových operací je strategickým plánovacím prostředkem, který poskytuje OSN vojenskou sílu a umožňuje její použití. Jiný návrh předpokládá plánovat a připravovat jednotlivé části možných národních vojenských kontingentů a zároveň neustále obnovovat databázi takto připravených jednotek pro případ budoucí operace. V této variantě se plánuje vytvoření standardního plánu provedení mírové operace. Jejím předpokladem by mělo být hlubší pochopení politického pozadí potencionálními účastníky ještě před vysláním osob do mírové mise.

Často opomíjeným aspektem záměru dané operace je **humanitární pomoc** a její důsledky. Zvláště v posledních mírových operacích mnohonárodních sil se požadovalo, aby vojenské složky prováděly činnosti, které nebyly obsaženy v mandátu pro danou mírovou operaci. **Mírové operace s co nejširším mandátem totiž mohou rychle reagovat**

zejména na měnící se situaci v prostoru konfliktu, minimalizovat nebo zcela odvrátit ztráty na životech civilistů a ničení infrastruktury. Vzhledem k tomu, že vojenské jednotky plní stále více „nevojenských aktivit“, roste potřeba dalších zdrojů nutných k jejich zabezpečení, které přesahují ty, které jsou dané tabulkami počtů a výzbroje.

Pro státy vysílající menší kontingenty je výhodné zřizovat **organizační jádro operace na bázi jednoho státu**, ale za účasti jednotek dalších zemí. Jedním z příkladů úspěšné aplikace záměru „jedním státem“ je formace BELUGA v IFOR.

Uskutečnění záměru operace může být úspěšné jenom díky rychlé reakci zemí, které jsou ochotny poskytnout nezbytné zdroje, za předem stanovených podmínek. Země poskytující jednotky v počátečním stadiu operace (tzv. předvojové síly), požadují jejich stažení, jakmile dojde k rozmístění hlavních sil. Z důvodu rychlého a účinného zasazení mnohonárodních sil v prostoru operace je výhodné poslat do prostoru plnění úkolu předem vytvořené velitelství, a to ještě před vydáním mandátu. Výzbroj a výstroj jednotek musí od počátku zajišťovat jak bezpečnost a účinnost mise, tak ochranu obyvatelstva.

Způsob zasazení je závislý na konkrétní situaci. Osoby a výzbroj mohou být zasazeny vzduchem, strategickými prostředky, nevylučuje se použití taktických přepravních prostředků.

Dalším důležitým požadavkem je, aby se procesu plánování a vytváření jednotky, jež má být použita v mírové operaci, podílel určený velitel. Ke sladění plánování a řešení všech problémů vzniklých v průběhu rozmísťování mnohonárodních sil je rovněž vhodné zřídit na základě Charty OSN a mandátu OSN **koordinační skupinu**, skládající se z představitelů zemí účastnících se mírové operace. Tato koordinační skupina by se měla scházet pravidelně.

Důležitou součástí činnosti **národních krizových středisek** je zabezpečit, aby rozmístěné mírové jednotky splňovaly požadované cíle interoperability. Aby vytvořená organizační struktura umožňovala vést společné operace na základě běžných standardů, které byly ustaveny v průběhu mírových operací v minulosti. Dostatek zkušeností a poznatků, na jejichž základě je možno se poučit a zlepšit interoperabilitu, nabízí operace "Joint Endeavour".

Plánování musí pokračovat i v prostoru plnění úkolu. Velitel by měl mít neustále na zřeteli významné politické, humanitární a vojenské aspekty, stejně jako vliv prostředí při výběru prostorů rozmístění jednotek. Výsledky každé fáze operace by měly být hodnoceny ve světle celkového politicko-vojenského plánu a každá další fáze by měla být zahájena jen v tom případě, pokud cílů předcházející fáze bylo dosaženo. Tento fakt totiž podmiňuje úspěšnost celé operace. Plánovací proces musí být jednoznačně podmíněn dosažením konečného cíle operace tak, jak jej stanovil mandát.

Bezpečnost osob – základní kritérium při plánování mírových operací

Prvořadým úkolem musí být vždy zajištění bezpečnosti účastníků mírové operace. V posledních letech jsme byli svědky nebezpečných a násilných akcí proti vojákům mírových operací, kteří byli použiti v několika případech jako rukojmí či sloužili jako „lidský štít“. Vážným problémem zůstává používání zbraní (včetně odstřelovačů), proti příslušníkům OSN. Rovněž rozsáhlé používání min v prostoru mírových operací ohrožuje bezpečnost zúčastněných osob.

Dosažení bezpečnosti příslušníků mírových jednotek musí být provedeno odpovědnými mezinárodními organizacemi a jejich členskými státy všechna opatření, která jsou v souladu s Chartou OSN a mandátem operace.

Mezi největší nebezpečí, kterým jsou vystaveni příslušníci mírových operací, ale i civilní obyvatelstvo v regionu, jsou **miny**. Jen na území bývalé Jugoslávie jich bylo použito asi čtyři miliony. Převážnou část z nich tvoří miny protipěchotní, které používají bojující strany ve všech konfliktech. Proto musí být součástí každé mírové mise od samého počátku **odminovací operace**. Ta je pak součástí všech fází mírové mise. Při plánování tvoří možná jeho nejsložitější část.

■ Součinnost mezi mnohonárodními silami, organizacemi zastřešujícími mírovou operaci a vojensko-civilní vztahy

Včasný vstup mírových jednotek do krizové oblasti podle Konvence o bezpečnosti osob v mírových operacích OSN (přijaté rezolucí Valného shromáždění OSN č. 49/59, ze dne 9. 12. 1994), je správným opatřením. Jeho základní podmínkou je existence univerzálního **mechanismu, sloužícího k vedení konzultací a výměně informací** mezi účastníky mírových operací.

Rada bezpečnosti OSN svolává vždy několik schůzek na nejvyšší úrovni, aby tak usnadnila výměnu informací a názorů před rozhodnutím rozšířit, ukončit nebo podstatně upravit mandát dané mírové operace. Společné porady s účastníky operací jsou plánovány a prováděny pravidelně, ale i operativně v případech, kdy Rada bezpečnosti chystá zřízení nové mírové mise. Některé země poukazují na zmatek a vážné problémy, které mohou nastat při národním velení. Vybízí k intenzivnějším

konzultacím před přijetím mandátu se všemi zeměmi, schopnými a ochotnými podílet se na mírových operacích.

Jako **první krok** přípravy mandátu Rady bezpečnosti OSN je nutno konstituovat strukturované mnohonárodní mírové síly. Je potřeba pevně stanovit systém konzultací mezi Radou bezpečnosti a jednotkami účastnicích se mírové operace o mandátu mírových operací. Do počátečních konzultací musí být zahrnuto získání souhlasu hostitelské země s přítomností mírových jednotek na svém území. U mnohonárodních operací by jednotlivé země měly mít příležitost podílet se na rozhodovacím procesu, a tím přispívat k politickému vedení vojenských operací.

Druhým krokem přípravné fáze mírové operace by mělo být dosažení memoranda o porozumění mezi jednotkami mírových sil. Vhodným řešením může například být vyslání styčného důstojníka mírových jednotek do štábu, který plánuje operaci a vzájemná výměna styčných důstojníků mezi zúčastněnými zeměmi. Provedení standardního plánovacího procesu rovněž vyžaduje přítomnost důstojníků z národních štábů v plánovaném velitelství mírových sil. Tento předběžný štáb může sloužit jako referenční tým pro země, které se podílejí na plánování operace.

Změny ve vývoji situace v krizové oblasti mohou způsobit změnu mandátu. Měly by být konzultovány s vedením národních kontingentů. Ty musí mít možnost znovu zvážit svou účast a úlohu v aktualizované misi, následně přizpůsobit složení výzbroje a výstroje a zaměřit výcvik svých vojsk tak, aby byly schopny efektivního plnění svých úkolů.

Odstranit všechny sporné body ve spolupráci všech zúčastněných složek v mírové operaci se širokým mandátem není možné především vzhledem k množství vlivů, které její průběh ovlivňují. Proto by prvořadým úkolem politického vedení operace měla být snaha o co největší zapojení a kooperaci jak vojenských, tak jejich civilních součástí. Zdá se, že nejlepší formou spolupráce je „**smíšené operační středisko**“.

Nelze vynechat součinnost mezi složkami na různých stupních velení. Rovněž je nutné, aby byla navázána velice těsná **spolupráce mezi civilní a vojenskou policií**. Tím se vojenské policii uvolňují ruce pro plnění úkolů na které je připravena.

Nejdůležitější je součinnost na úrovni vrchního velení operace, která musí být řízena v souladu s jejím celkovým plánem a může být koordinována politickým vedením operace nebo velitelem vojenského kontingentu.

V první fázi je výhodné vytvořit **národní styčnou skupinu** na úrovni vrchního velení, která může usnadnit příchod vojenských jednotek a připravit jejich rozmístění.

Pozitivní roli v mírových operacích sehrávají **nevládní organizace**. Proto je vhodné povolit těmto organizacím jejich aktivity v krizové oblasti. Problémem, který se v poslední době objevuje je, že v těchto organizacích dochází ke změnám. Často se mění na menší charitativní organizace, skupiny nebo dokonce na jednotlivce. Ty ale většinou postrádají zkušenosti s přípravou a organizováním svých aktivit.

Civilisté nemusí plně chápat činnost vojenských jednotek. Na druhé straně je nezbytné, aby vojenské a civilní organizace vždy zvažovaly, jak se nejlépe vyhnout nedorozuměním. Jednou z možností je vytvořit **pracovní skupiny pro společnou činnost**. Smíšené operační středisko by mělo plně zabezpečovat koordinaci a podporovat všechny zúčastněné organizace.

■ Součinnost mezi institucemi

Důležitou podmínkou efektivní součinnosti je jasné a účinné rozdělení úkolů mezi různé organizace, které se podílejí na uskutečňování jednotlivých aspektů mírového plánu.

Většina dnešních konfliktů je vnitřního charakteru, kde bojují nejen pravidelné, ale i nepravidelné složky ozbrojených sil. Mezi hlavní oběti těchto konfliktů patří civilní obyvatelstvo. Nedílnou součástí misí je proto humanitární pomoc.

Státní instituce v těchto případech často selhávají. To znamená, že mezinárodní pomoc musí často jít za hranice tradiční mírové operace. Součinnost mezi organizacemi, které mají mandát, místními a civilními organizacemi, vojenskými jednotkami různých států a nevládními organizacemi, musí začínat od samotného začátku plánování. Je třeba, aby pokračovala v průběhu celé mise. To znamená, že mírová operace může nahradit státní instituce daného státu.

V komplexu multifunkčních mírových operací je pomoc poskytnutá obyvatelstvu mezinárodními a nevládními humanitárními organizacemi (např. Červený kříž) často klíčovým prvkem k řešení konfliktu. Úspěch operace mnohdy závisí na schopnosti plnit nevojenské úkoly, proto by mezinárodní a nevládní organizace měly spolupracovat za předem dohodnutých podmínek spolupráce. Tuto spolupráci by měly uskutečňovat prostřednictvím **koordinačních skupin**. Zejména v případech rozsáhlých mírových operací je nutné vymezit od počátku pravidla spolupráce mezi různými agenturami a organizacemi, na které platí mandát, a navodit pracovní vztahy mezi nimi. Zvláště významná je spolupráce mezi vojenskými jednotkami a řídicími složkami OSN. Vztahy mezi OSN a jinými organizacemi by se měly dotýkat následujících oblastí:

- ▲ součinnosti a spolupráce při společném využívání podpory, zdrojů a pomoci,
- ▲ postupů pro finanční úhradu a majetkové převody,
- ▲ výměny informací, zprostředkování a vyjednávání, společného plánování a integrovaného provádění mírových operací.

Vzhledem ke zkušenostem z mise UNOSOM v Somálsku je patrné, že humanitární úkoly v průběhu multifunkční mírové operace by měly být zabezpečovány zvláštními humanitárními organizacemi, nezávisle na vojenských akcích, pod přímým politickým vedením a v součinnosti s OSN. V tomto kontextu bylo navrženo zpracování mezinárodní dohody o základních řídicích zásadách součinnosti a spolupráce mezi OSN a regionálními organizacemi zainteresovanými v mírových operacích.

Důležitým poznatkem z mise IFOR je, že v rámci mezinárodních orgánů, zahrnujících představitele vykonávající mandát a dalšími organizacemi, které jsou zodpovědné za uskutečnění různých aspektů mandátu, musí existovat trvalá a pravidelná spolupráce.

■ Úloha sousedních zemí

Krise v bývalé Jugoslávii byla pro sousední státy značnou zátěží. V průběhu ozbrojeného konfliktu musely sousední země vynaložit nemalé úsilí, aby izolovaly své území od války. Zároveň musely počítat s akcemi ozbrojených skupin, případně s narušením svého vzdušného prostoru. Proto musely neustále udržovat své ozbrojené síly na určitém stupni bojové pohotovosti.

Na základě průběhu krize a na ni navazující mise v bývalé Jugoslávii vyplývá, že krize ovlivňuje i sousední země a hlavně jejich ekonomika utrpí důsledným prosazováním sankcí OSN. V případě mise IFOR byla rozhodující při prosazování a dodržování důsledné kontroly vzdušného prostoru Středozemního moře a v prosazování embarga na dovoz zbraní především snadná dostupnost přístavů a letišť v blízkosti krizové oblasti.

Sousední země mají ve většině případů životní zájem na co nejrychlejším vyřešení krize a obnovení míru. Proto by měly přispívat k úspěšnému provedení mírových operací a zdržet se především nepředložených kroků při podpoře separatistických skupin, hnutí a opozičních stran, rozdmýchávání etnických sporů atd. Obzvláště složitá situace může nastat pro sousední zemi, pokud je její národnostní menšina významně zastoupena v samotné krizové oblasti (Kosovo, Albánie). Jiným příkladem může být národnostní menšina jedné ze znepřátelených stran na území souseda. Taková situace by mohla vést k omezování její svobody v souvislosti se snahou řešit svou vlastní národnostní otázku.

Sousední země v krizové oblasti sehrávají důležitou roli v mírových operacích. Slouží jednak jako tranzitní země pro přepravu osob a materiálu, nebo v řadě operací (jako např. "Deny Flight", "Sharp Guard", "Joint Endeavour" a dalších, kde došlo k použití síly) jako **předsunuté základny operačních a logistických struktur**. Poskytují služby, bez kterých by mírové operace byly příliš nákladné nebo by se dokonce nemohly uskutečnit. Mnohdy zabezpečují dočasné zásobování a ubytování pro uprchlíky.

Sousední země musí rovněž počítat s poskytnutím technických a právních záruk při ubytování nebo při přepravě vojenských jednotek na svém území. Musí přijmout celou řadu administrativních opatření spojených se službami, které zabezpečují přítomnost cizích jednotek. Tím se mohou vystavovat nebezpečí nepřátelských akcí bojujících stran, především jejich extremistických sil vůči svému obyvatelstvu a celistvosti území za poskytnutí služeb mírovým jednotkám.

■ Vztahy s veřejností

Zvláštní místo při hodnocení zkušeností mise IFOR a SFOR mají vztahy s místními představiteli, obyvatelstvem a sdělovacími prostředky. V tomto ohledu byly velmi užitečné **společné komise, ve kterých měly zastoupení všechny strany konfliktu** – vládní představitelé, reprezentace mírových sil a nevládní organizace.

Masmédia mají nezastupitelnou roli při vytváření příznivého politického klimatu. Dobré vztahy se zástupci sdělovacích prostředků pozitivně ovlivňují veřejnou informační politiku, která je zaměřena především na příslušníky ozbrojených složek států podléhajících se na misi, na obyvatelstvo států, které jsou v těsném sousedství s krizovou oblastí, a na obyvatelstvo zemí, kterých se krize přímo dotýká. Musí být jasná, důsledná a musí odpovídat cílům mírové operace.

Informační politika může být posílena nebo usměrněna v souvislosti s aktuálními názory obyvatelstva a mezi vlastními účastníky mise. V operaci "Joint Endeavour" byli za komunikaci s obyvatelstvem Bosny zodpovědní psychologové. Informační skupina komunikovala s domácími i mezinárodními sdělovacími prostředky. Psychologické operace v misích IFOR a SFOR měly dosáhnout toho, aby místní populace souhlasila

s přítomností mnohonárodních mírových sil, odrazovat je od narušování mírové operace a snižovat účinnost propagandy zaměřené proti vojenským jednotkám.

V průběhu přípravy mírové operace je vhodné vypracovat **informační plán**, přinejmenším v obecných tezích, a rovněž **formulovat metodologii** pro jeho provedení včetně přípravy osob, vyčlenění materiálu, zabezpečení nezávislých kanálů pro distribuci a přípravy variant, reagujících na měnící se situaci.

Všechny informace musí splňovat co nejprísnější kritéria poctivosti a transparentnosti i na nejvyšší úrovni. Přitom je však potřeba zabránit úniku důvěrných informací přes sdělovací prostředky. Důležité je prezentovat a interpretovat jednotlivé události tak, aby jejich výklad neprovokoval.

Zkušenosti z informační politiky IFOR potvrzují užitečnost včasného rozmístění informačních center. Možnosti velitelů vyjadřovat se v tisku o cílech a úkolech mise se totiž podstatně zlepšily až když v misi začali působit **pracovníci zodpovědní za vztahy s tiskem**. Teprve potom začaly sdělovací prostředky lépe prezentovat poslání mírových sil.

Použití masových sdělovacích prostředků mírovými silami může výrazně přispět k **ochraně před účelovou propagandou** a poskytnout obyvatelstvu objektivní zprávy. Pro zajištění úspěchu mise je důležité zejména využít rozhlasu. Výhoda rozhlasového vysílání spočívá především v okamžitém a přesném oslovení široké veřejnosti, nezávisle na dodávkách elektrické energie a bez možného vlivu domácí cenzury.

* * *

Důležitým poučením z mírových operací je skutečnost, že při operacích vedených pod hlavičkou OSN musí být mandát mise respektován všemi účastníky. V případě, že je velitel národního kontingentu okolnostmi přinucen vydat nařízení, které tomuto principu neodpovídá, je nezbytně nutné, aby o něm neprodleně informoval nadřízeného. Následně by OSN měla přesně a pružně informovat všechny účastníky mise o vzniklé situaci v krizové oblasti.

Součástí mise je i distribuce humanitární pomoci či obnovy místní infrastruktury. Plnění těchto úkolů působí v krizových oblastech jako stabilizační prvek. Použití sil a prostředků mise pro jejich plnění určitě přispěje k navázání dobrých vztahů s místním obyvatelstvem a představiteli státní moci.

Literatura:

- * **Lessons Learned in Peacekeeping Operations.** Příloha k EAPC (PMSC-AHG) WP(97)1.

Hlasují pro profesionální armádu

(Shrnutí závěrů semináře)

Profesionální armáda je téma, které začíná stále více a více rezonovat v celé Evropě. Stále větší počet zemí se připojuje k tomuto systému zajištění národní bezpečnosti a Klub Mediator (člen tzv. Windsorské skupiny, která vznikla v r. 1993 jako nadstranická organizace, jež si klade za cíl iniciovat program politické obnovy v zemích střední Evropy)

je toho názoru, že diskuse na toto téma by měla začít i v ČR. Pozvání k vystoupení na semináři věnovaného profesionalizaci armád přijali zástupci tří evropských zemí, které již profesionální ozbrojené síly mají. Byli to zástupci ministerstev obrany Británie, Nizozemí a Belgie, kromě nich se semináře zúčastnili také zástupci tří středoevropských zemí, České republiky, Maďarska a Polska.

Nebylo to první setkání tohoto typu. Klub Mediator zorganizoval v ČR již několik seminářů. V roce 1994 to byl např. seminář „NATO: Nutnost rozšíření“ (viz VR 3/94), v r. 1995 seminář o roli ozbrojených sil v demokracii, v r. 1996 seminář o mediálním pokrytí zahraniční a bezpečnostní politiky a o spolupráci médií a lidmi, kteří se zabývají bezpečností a zahraniční politikou. V r. 1997 byl zorganizován seminář na téma „Kolik bude stát členství ČR v NATO“, a konečně v roce 1998 seminář „Profesionální armáda: klady a zápory“, jehož cílem bylo dát podnět k zahájení diskuse na dané téma. S některými příspěvky, které byly na tomto semináři předneseny, vás v tomto čísle VR seznámíme.

* * *

Odpůrci profesionální armády obvykle uvádějí dva argumenty. Upozorňují na to, že vojenská služba stmeluje národ, že každý občan má a musí cítit za obranu zodpovědnost. Druhý argument je vážnější. Profesionální armáda je prý drahá.

Stoupenci profesionalizace armády naproti tomu uvádějí, že všeobecná branná povinnost u nás stejně fakticky neexistuje, protože velké množství povolanců dává přednost náhradní civilní službě. Nikdo také seriózně nespočetl, oč dražší by bylo dvacet tisíc profesionálních vojáků než nepřilíš dobře vyzbrojené vojsko, ve kterém slouží branci většinou jen z donucení.

Ale i kdyby to bylo dražší, za lepší zboží, a v tomto případě důležité, se připlácí. Profesionální armáda je výkonnější, akceschopnější a měřeno poměrem „náklady verzus kvalita“, také levnější než tradiční vojsko. Mimo to se výzbroj natolik zmodernizovala, že je téměř nemožné naučit se ji za rok ovládat. A zkušenosti z Belgie a Nizozemska, které ukončily profesionalizaci zhruba před rokem, ukazují, že profesionální armády mohou být i levnější. Je totiž čím dál méně efektivnější vycvičit vojáka, který svou odbornost užívá jen rok.

Ve Francii byla profesionalizace vyhlášena v roce 1996, prakticky se začala provádět o dva roky později, zakončena bude v roce 2000. Francouzský příklad by nám mohl pomoci i v tom, že zde – stejně jako v ČR – byly předkládány kompromisní návrhy jak postupně, tak dílčí profesionalizace. Tyto koncepce však generální štáb francouzské armády po pečlivém zvážení odmítl. Ve Francii zvítězil jeden základní poznatek: ozbrojený konflikt podobný druhé světové válce je dnes nepravděpodobný. Naproti tomu nejsou vyloučena střetnutí typu války v Perském zálivu v roce 1991 nebo zásahů na Balkáně. Pro ně je moderní, perfektně vycvičená a mobilní armáda přímo předurčena.

Británie přistoupila k budování profesionálních ozbrojených sil nejdříve. Poslední tzv. voják základní služby opustil britské ozbrojené síly v r. 1962. V zemi existuje celonárodní konsenzus v tom, že profesionální armáda plně vyhovuje potřebám. Británie, podle slov účastníka semináře plk. Roberta Aitkena, dává v oblasti ozbrojených sil přednost „kvalitě před kvantitou“.

Nizozemí začalo s výstavbou profesionální armády po skončení studené války. Přechod k novému systému se uskutečnil v rámci rozsáhlé redukce a restrukturalizace ozbrojených sil. Proces byl zahájen v r. 1992 na základě schválení desetiletého plánu rozvoje. Přechod k profesionální armádě byl uskutečněn v podmínkách snižujícího se rozpočtu na obranu. Finanční prostor pro provedení tohoto kroku byl vytvořen rozsáhlou redukcí početních stavů.

Také Belgie začala budovat profesionální armádu po skončení studené války. Přechod k novému systému se uskutečnil v rámci rozsáhlé redukce a restrukturalizace. Redukce však na rozdíl od Nizozemí nebyla provedena rovnoměrně uvnitř celých ozbrojených sil. Snižování stavů se dělo především snížením rekrutace nových vojáků. Tento způsob však přinesl do belgických ozbrojených sil problém postupného stárnutí a zvyšujících se nároků na osobní výdaje. V ozbrojených silách vznikla demografická „díra“, která bude představovat problém daleko do budoucnosti. Ale i tak lze konstatovat, že proces byl v zásadě úspěšně zvládnut. V Belgii, stejně jako v Nizozemí, došlo k přechodu k profesionální armádě v rámci mírně se snižujícího obranného rozpočtu.

Účastníci ze zemí střední Evropy ve svých vystoupeních na semináři věnovali pozornost aktuální situaci v ozbrojených silách svých zemí. Všichni se shodli v tom, že **členství v NATO představuje zásadní přelom ve vojenském uvažování**. Shoda panovala i v tom, že ozbrojené síly těchto zemí prošly po roce 1989 rozsáhlými reformami a redukcemi. Proces však není dokončen a bude nutně pokračovat dále. Česká republika, Maďarsko i Polsko zatím počítají se zachováním principu branné povinnosti. Ve všech těchto zemích se stále častěji ozývají hlasy, které doporučují začít uvažovat s možností budování ozbrojených sil.

Diskuse ukázala, že rozhodujícím faktorem přechodu na systém profesionální armády se stanou **budoucí úkoly ozbrojených sil**. Účastníci semináře se shodli v tom, že hlavní úkolem ozbrojených sil i nadále zůstává bojeschopnost v *konfliktech vysoké intenzity*. Ostatní druhy operací jsou rovněž důležité, ale nikoliv ve stejné míře. Platí to, že voják připravený pro boj v konfliktu vysoké intenzity je schopen zvládnout misi OSN. Naopak voják připravený pouze pro mírovou misi, není schopen zvládnout boj v konfliktu vysoké intenzity.

Bude tedy mít Česká republika profesionální armádu? Hlavní argumentem v naší republice proti profesionální armádě je její finanční náročnost.

Ve skutečnosti ale otázka nezní „dražší – levnější“. Je to otázka efektivity použití ozbrojených sil vzhledem k těm misím, které mají splnit. Mise jsou stanoveny politickým zadáním, jsou limitovány vyčleněným rozpočtem, které je vláda schopná svým ozbrojeným silám dát. Profesionální armáda by byla nepochybně náročnější než současný model. Na druhou stranu je otázka, zda by její efekt nebyl vyšší než náklady: v Nizozemí zůstaly výdaje na obranu stejné, v Belgii dokonce poklesly.

* * *

Naši politici se k myšlence profesionalizace armády stavěli zatím spíše skepticky. Dnes možná nastává v jejich myšlení obrat. Důkazem toho je předseda výboru pro obranu a bezpečnost Parlamentu ČR Petr Nečas, jehož příspěvek ze semináře uvádíme na jiném místě.

Profesionální armádu nelze budovat jen na základě politického zadání. Je třeba analyzovat, začít přípravné práce, postupně změnit strukturu ozbrojených sil, více zvyšovat podíl krátkodobých závazků, vojáků na kontrakt. To je úkol, o kterém je nutno uvažovat, podle gen. P. Voznici, jenž byl také účastníkem semináře, minimálně v desetiletém horizontu.

S částečnou profesionalitou se počítá okolo roku 2003. Počáteční krok k danému cíli se již uskutečnil. V Liberci vznikla první plně profesionální jednotka – chemická rota – která od 1. dubna letošního roku podléhá velení NATO v Bruselu.

Použité prameny:

- * Sborník ze semináře „Profesionální armáda: klady a zápory“. 24. 11. 1998. PSP ČR Praha.
- * Profesionální armáda. Proč ne po francouzsku? MF Dnes 18. 11. 1998.
- * Politici volají po profesionální armádě. Lidové noviny 10. 2. 1999.

Vstupem do NATO končí jedna etapa našeho zapojování do západních bezpečnostních struktur, etapa přibližování. Dnem vstupu začíná další etapa, etapa integrování se do těchto struktur. A to znamená, že je před námi nejméně deset let tvrdé práce, pokud budeme alespoň tak úspěšní, jako byli ve své době naši západoněmečtí sousedé. Vždyť plně integrace západoněmeckých ozbrojených sil do struktur Aliance bylo dosaženo v rozmezí 10–15 let.

*Ing. Jarmír Novotný, první náměstek ministra obrany ČR
Česká republika v NATO (sborník)
Česká atlantická komise, Praha 1999*

Nejlepší malá armáda na světě (Profesionální britské ozbrojené síly)

Od roku 1962, kdy byla v Británii zrušena branná povinnost, nebyl nikdy formálně vznesen požadavek na její obnovení. Žádná politická strana tento požadavek nevznesla a nevyplynul ani z vojenského uvažování. Důvody tohoto stavu je možné rozdělit zhruba na historické, sociální a vojenské.

V Británii není žádná oficiální politika vůči branné povinnosti. Existují sice mobilizační plány založené na povolání mobilizačních záloh, ale neexistují žádné předpisy týkající se povolání veřejnosti do zbraní mimo okruh dobrovolníků. Absence jakékoliv britské politiky týkající se branné povinnosti znamená, že pohled, který zde prezentuji, je pouze mým osobním pohledem na danou věc, nikoliv postojem britské vlády. Dalším omezením je to, že nejsem schopen poskytnout vyvážený pohled na téma „branná povinnost verus dobrovolná profesionální armáda“, protože jsem sám vojenským profesionálem v profesionální armádě.

Úvodem by bylo třeba věnovat několik minut na téma „Branná povinnost v britských dějinách“, protože je to především historie, která nejvíce ovlivnila náš postoj vůči vojenským záležitostem.

Věřím, že by vás zaujaly vojenské dějiny po odchodu Římanů z Británie v roce 410 našeho letopočtu. Rád bych se také zmínil o Edvardu I., který jako první začal v 13. století svým vojákům za službu v armádě platit. Přál bych si také diskutovat o modelu tzv. nové armády zavedené Oliverem Cromwellem po občanské válce v 17. století. A zvláště bych rád hovořil o verbířích, kteří nutili muže k vojenské povinnosti za napoleonských válek na konci 18. století. Čas to neumožňuje. Zmiňuji o tom proto, abych poukázal na to, že Británie prožívala dlouhá období relativní stability, delší než v zemích, které jsou zastoupeny v tomto semináři. Tato skutečnost měla pochopitelně přímý dopad na rozhodování o věcech týkajících se dilematu branná povinnost verus profesionální armáda.

Na počátku 20. století se v Británii vyvinul systém dobrovolné rekrutace, který ovšem byl, řečeno slovy premiéra Asquitha v roce 1915, „nešťastný, rozmarň a nespravedlivý“. Proto bylo v dobách stále se stupňujícího mezinárodního napětí hledáno nějaké lepší řešení. Ve 20. století se branná povinnost v Británii uplatnila pouze během obou světových válek. Když v roce 1945 druhá světová válka skončila, nebyla branná povinnost okamžitě zrušena. Zvláště pozemní vojsko mělo rozsáhlé závazky v zámoří: na konci druhé světové války jsme měli okupační armádu v Německu, Barmě a na Dálném východě. Na indickém subkontinentě armáda zůstala až do vyhlášení nezávislosti v roce 1947.

Přestože měla poválečná vláda v úmyslu v souladu s přáním mnoha příslušníků armády zrušit povinnou „národní službu“ co nejdříve, zabránila tomu mezinárodní situace. V padesátých letech jedna mezinárodní krize sledovala druhou. Výjimečný stav v Malajsii, válka v Koreji v letech 1950-52, poté britské expedice v Keni a na Kypru, v Suezském průplavu, Jordánsku, na Arabském poloostrově. A posléze v roce 1956 po

katastrofě v Suezském průplavu již nebylo veřejné mínění ochotno nadále zachovávat brannou povinnost. Británie dostala v Suez velkou lekcí. Museli jsme přiznat, že již nejsme světovou imperiální mocností.

Od roku 1956 začal proces postupného stahování se z kolonií. Spolu s tím přišlo rozhodnutí ukončit všeobecnou brannou povinnost. Poslední konskripční voják opustil armádu v květnu 1963.

Vyžaduje přechod na profesionální armádu nějakou zásadní mobilizaci finančních a lidských zdrojů? Není pochyb, že je to drahá volba. Základní otázka ale zní: **Jaké je poslání ozbrojených sil, respektive co od ozbrojených sil očekáváme?** Když si položíme tuto otázku, všechna ostatní kritéria z toho prostě vyplynou. Pokud chceme budovat co největší armádu, potom je nutné mít všeobecnou brannou povinnost. Pokud však chceme mít armádu, která má působit v různých misích v zahraničí, je lepší zvolit armádu profesionální.

Mohu-li sumarizovat zkušenosti tří zemí z vojenského hlediska, je třeba říci, že nesmí dojít k ukončení rekrutace nových lidí. Pokud zastavíte rekrutaci, bude vám armáda stárnout a vznikne demografická díra, která se bude časem posunovat. Vždy jsou zapotřebí mladí lidé na dolním konci pyramidy. To je moje hlavní doporučení jako vojáka směřem k politikům.

Všechny státy světa se dívají na své vojenské dějiny přes růžové brýle a ani Británie není výjimkou. Britská armáda sice prohrála bitvy, ale od roku 1066 nebyla nikdy dobyta invazí. Opustili jsme některé kolonie za situace, která v daném čase připomínala prohru, ale ve většině případů obdržely kolonie nezávislost za mírových okolností. Jinými slovy, **britská armáda byla v dějinách vždy strukturována tak, aby odpovídala potřebám.**

Kdykoli jsme v poslední době diskutovali o znovuzavedení „národní služby“, argumenty se obvykle týkaly vzdělávání, vytváření pracovních míst, boje s nezaměstnaností a kriminalitou mládeže. Všechny vlády byly uváděny do rozpaků obrazem Británie vytvořeným některými mladými britskými muži. Katastrofa na belgickém stadionu v roce 1985 rozšířila jejich špatný image po celé Evropě. Mimochodem, tento špatný image britských fotbalových fanoušků vedl k rozsáhlému náboru nových policistů, jejichž úkolem se stalo dohlížet na britské fotbalové fanoušky, jako tomu bylo například při mistrovství světa ve Francii v r. 1998.

Určitá forma povinné veřejné služby by prý těmto mladým lidem dodala alespoň některé pozitivní ctnosti, které naši otcové a dědové získávali v „národní službě“. Přestože většina námětů směřovala spíše do oblasti sociální péče, objevily se i návrhy, které předpokládaly službu v ozbrojených silách. Pozice britských ozbrojených sil v očích veřejnosti totiž zůstává stále velmi dobrá, i když možná ne tak dobrá jak v minulosti.

Nejmladšímu muži, který mohl absolvovat to, co jsme v Británii nazývali „národní služba“, je nyní kolem 56 let. Většina těch, kteří prošli brannou povinností je v důchodu, nebo zemřela. Mezi dospělou britskou populací je tedy velmi malá kolektivní zkušenost s všeobecnou brannou povinností. Veřejnost si na myšlenku dobrovolné a v pravém smyslu slova profesionální armády zvykla.

Od roku 1969 je britská armáda zapojena do protiteroristických operací v Severním Irsku. Teroristické útoky se postupně rozšířily i proti vojenským základnám v samotné Británii, Německu a na Kypru. V důsledku toho se armáda raději příliš nezviditel-

ňovala, aby mohla vojáky chránit. Bylo například zakázáno nosit uniformu mimo kasárna. Proto také i dnes britská veřejnost svou armádu příliš často nevidí. Navíc byla armáda postížena negativní publicitou spojenou s veřejným odmítáním šikany, zastrašování a podobných negativních jevů v ozbrojených silách.

To vše přispělo k tomu, že se moderní britská mládež daleko více zabývá svými právy než svými povinnostmi vůči státu. Idea vojáka, který má povinnost případně i zemřít pro svou zemi, pokud je to nutné, je pro značnou část dnešních mladých lidí cizí. Vojenská služba je stále méně atraktivní. Britská armáda má dnes zhruba 5000 lidí pod plánovaný stav při celkovém počtu 110 000 osob. A přinejmenším část tohoto podstavu je způsobena postavením ozbrojených sil v britské společnosti. Není to nic tragického: v současné době neexistuje potřeba budovat větší armádu, než kterou máme k dispozici.

Británie nedávno zahájila revizi svých ozbrojených sil pod názvem „Přehodnocení strategických priorit“. Jedná se o první krok tohoto druhu od roku 1981. Revize se uskutečňuje v celkovém kontextu britské zahraniční politiky. Jsou analyzovány vojenské operace, do kterých můžeme být v budoucnu zapojeni, a podle nich je přizpůsobována struktura ozbrojených sil. Britská obranná politika je také predikována členstvím v NATO. Dokonce lze tvrdit, že čím bližší spojenectví jakékoli země s USA, tím menší potřebuje vlastní ozbrojené síly. A to je důležité zejména v dnešním politickém klimatu, kdy je stále těžší ospravedlnit stávající obranné výdaje. Zvláště když je z politického hlediska daleko výhodnější zvyšovat výdaje na školství, zdravotnictví a sociální zabezpečení.

Dnes neexistuje nutnost udržovat velké počty vojáků na vysokém stupni připravenosti. Až budou nová opatření uvedena do praxe, budeme mít armádu s odstupňovaným systémem: odstupňování bude od několika jednotek s téměř okamžitou připraveností k reakci, přes většinu armády na nižším stupni připravenosti, až k zálohám, které budou mít daleko delší reakční dobu. Pokud vznikne krize, která bude vyžadovat zasazení více než 110 000 příslušníků pravidelné armády, 40 000 příslušníků teritoriální armády a individuálních záloh, potom předpokládám, že bude zavedena branná povinnost. Ale myslím, že přijetí takového rozhodnutí by vyžadovalo skutečně rozsáhlou národní krizi, s reálným ohrožením bezpečnosti Británie.

V Británii máme problémy, když se snažíme přesvědčit politiky, co je hlavní úlohou britské armády: hlavní rolí britské armády je bojovat v konfliktech vysoké intenzity, v konfliktech s využitím všech druhů zbraní. Tedy v takových konfliktech, do kterých jsme nebyli od druhé světové války zapojeni. My bojový potenciál máme. Stojí pochopitelně hodně peněz. Problém je v tom, že v praxi lidé vidí hlavně využití ozbrojených sil v konfliktech typu Bosna, Severní Irsko atd., které jsou mnohem nižší intenzity, stejně jako všechny druhy operací uskutečňovaných na základě mandátu OSN. Logicky se potom ptají, zda jsou vysoké výdaje na obranu oprávněné.

Jak jsem již uvedl, neexistuje ani politický, ani vojenský tlak na znovuzavedení branné povinnosti. Provedená revize zjistila, že stávající obranné potřeby mohou být adekvátně zajišťovány současnou armádou zhruba o síle 110 000 osob a podporovanou 40 000 příslušníky teritoriální armády a stávajícím počtem pravidelných záloh.

Může tedy někdy Británie obnovit brannou povinnost? Jsem přesvědčen, že národ v podstatě proti principu branné povinnosti není. Jednoduše na věc nemá žádný názor. Pro mnoho lidí je nemyslitelné, že se bychom se mohli znovu ocitnout v situaci podobné

té v roce 1914 nebo 1939. A pokud by se snad taková situace opakovala, předpokládáme, že budeme mít dostatek času pro zvýšení svých ozbrojených sil. Zkrátka a dobře, z historických, sociálních a vojenských důvodů Británie zvolila kvalitu místo kvantity.

Britská armáda je hrdá na svou reputaci a na své schopnosti. Rádi se označujeme za „nejlepší malou armádu na světě“ a naši spojenci toto označení používají také. Domníváme se, že by zavedení branné povinnosti mělo za následek rozmělnění profesionality naší armády. Ti z nás, kteří pozorovali činnost konskripčních armád mohou tento názor jen potvrdit. Peněz z rozpočtu není nikdy nazbyt a případné znovuzavedení branné povinnosti by odvedlo peníze z investic do nových zbraní na investice do udržování konskripční armády.

Kontradmirál Herman H. J. Ploeg

Dynamická organizace v dynamickém prostředí *(Nizozemské ozbrojené síly na trhu práce)*

Rozhodnutí profesionalizovat nizozemské ozbrojené síly musí být vnímáno v širším kontextu restrukturalizace a redukce. Tento proces začal po rozpadu Varšavské smlouvy. V roce 1991 došlo k rozhodnutí postupně a opatrně redukovat a restrukturalizovat nizozemské ozbrojené síly. Po několika letech již Sovětský svaz nebyl považován za hrozbu směřující ke konfliktu velkého rozsahu. Vznikla politická poptávka po získání „mírových dividend“ a snížení výdajů na obranu. Zároveň zkušenosti z Kampučie, války v Perském zálivu a ze zemí bývalé Jugoslávie ukazovaly na rostoucí význam operací udržování míru.

Všechny tyto momenty vedly v roce 1993 k revizi našich obranných priorit. Po důkladné diskusi byl parlamentem přijat dokument, který definoval dva **hlavní úkoly ozbrojených sil**, které byly označeny za stejně důležité:

a) účast na operacích OSN a operacích mimo rámec NATO (udržování míru a vynucování míru),

b) ochrana integrity vlastního území a území členských zemí NATO.

V zájmu zajištění obou úkolů ve vysoké kvalitě a levněji než v minulosti byl vyhlášen program radikální restrukturalizace a redukce ozbrojených sil. Dokument o obranných prioritách definoval **potřebu budování flexibilních a vysoce mobilních sil schopných operovat prakticky za jakýchkoli podmínek**. Na druhé straně mohly být radikálně redukovány velké hlavní obranné síly a převedeny do zálohy.

V tomto rámci bylo učiněno rozhodnutí o transformaci ozbrojených sil v profesionální sbor a o ukončení branné povinnosti. Pro tento krok existovaly dva důležité důvody.

První, spíše politický důvod, spočíval v tom, že v důsledku redukce počtů se stávalo stále méně oprávněné přenášet tíhu branné povinnosti na relativně malou část našich mladých mužů (odváděn byl pouze jeden ze tří). Proto při změně bezpečnostní situace většina společnosti požadovala ukončení branné povinnosti.

Druhým důvodem byla skutečnost, že nasazení vojáků vykonávajících povinnou vojenskou službu v nealiančních operacích mimo území NATO a v operacích OSN přinášelo určité těžkosti. V rámci platného zákona mohli být tito vojáci využiti k těmto operacím pouze na dobrovolném základě. Ale i při změně tohoto zákona by bylo ze sociálního hlediska velmi obtížné přijmout politické rozhodnutí o jejich nedobrovolném vysílání do operací na udržování a vynucování míru.

To tedy byly hlavní důvody profesionalizace ozbrojených sil. Byla však profesionalizace reálně proveditelná? Před samotným rozhodnutím jsme museli zodpovědět mnohé otázky. Bude možné rekrutovat dostatek personálu? Nebudou o službu v armádě usilovat pouze méně vzdělaní lidé? Je profesionalizace sociálně únosná a co bude znamenat pro kvalitu ozbrojených sil? Provedené výzkumy ukázaly, že na pracovním trhu bude možné ročně rekrutovat až 8000 profesionálních vojáků na krátký kontrakt. Hlavní podmínka profesionalizace byla splněna.

Další důležitou podmínkou byl požadavek, aby proces profesionalizace nevedl ke zvýšení personálních výdajů. Tento požadavek mohl být splněn mj. redukcí počtů osob v ozbrojených silách. Redukce je důležitým předpokladem profesionalizace.

Přemýšlení o profesionalizaci vlastně znamená přemýšlení o redukci. V roce 1993 vláda rozhodla, že bude zastavena branná povinnost. Datum pro ukončení povolávání branců bylo určeno na 1. leden 1998. Později bylo toto datum vzhledem k politickým a sociálním tlakům posunuto na 1. leden 1997. Poslední voják vykonávající povinnou vojenskou službu opustil nizozemské ozbrojené síly 1. září 1996. Operace směřující k redukci počtů má být dokončena k 1. lednu 2003. V té době by mělo být dokončeno budování profesionálních ozbrojených sil včetně výstavby sboru profesionálních vojáků na krátký kontrakt, kteří nahrazují brance.

Restrukturalizace a redukce musí jít ruku v ruce nejen z hlediska operačního, ale také finančního. Redukce měla poskytnout finanční prostředky k realizaci restrukturalizace, včetně dostatečného finančního prostoru pro modernizaci ozbrojených sil. Tímto způsobem se nám podařilo zvýšit podíl investic z 19 na 25 procent z našeho celkového obranného rozpočtu. Během čtyřletého období, kdy jsme přecházeli na systém profesionální armády, se obranný rozpočet skutečně snížil. Bylo to důsledkem zmiňovaného rozsáhlého procesu transformace a redukce ozbrojených sil, který je naplánován na deset let. Proces byl zahájen v roce 1992 a bude dokončen v roce 2001. V roce 1990 jsme měli ozbrojené síly v počtu 125 000 osob a v roce 2000 bychom měli dosáhnout počtu 75 000 osob. V rozpočtu došlo k rozsáhlým škrtům, až do úrovně 25 procent.

Proces profesionalizace zasáhl celé nizozemské ozbrojené síly. Největší důsledky transformace se projeví v pozemním vojsku. Jeden ze čtyř poddůstojníků vykonávajících povinnou vojenskou službu měl opustit armádu, zatímco na druhé straně mělo v období 1994–96 vstoupit do armády pět až šest tisíc profesionálních vojáků na krátký kontrakt, aby je nahradili. Námořnictvo a vzdušné síly měly být rovněž redukovány, zde byly změny menší. Tyto dvě složky měly ve svých řadách relativně nižší počet vojáků vykonávajících povinnou vojenskou službu.

Na konci roku 2002 by měly mít nizozemské ozbrojené síly zhruba 75 000 osob z čehož 75 procent mají být vojáci a 25 procent civilisté. Celková redukce počtů tedy představuje v průběhu deseti let 40 procent.

Když jsme zahajovali proces redukce, měl být počet míst rezervovaných pro vojenský personál s fixní dobou kontraktu a pro civilní personál redukován o 16 300. To představovalo 25 procent všech míst rezervovaných pro tyto kategorie osob. Obávali jsme se tehdy vysokých počtů nedobrovolných odchodů ve vojenských řadách. Desetiletý plán redukce nám však poskytl příležitost maximálně využít každoroční odchod personálu. S podporou politického a vojenského vedení a po dohodě s odbory jsme investovali velké úsilí do sociálního programu, zvláště u těch, kteří odcházeli, aby byl zabráněno nedobrovolným odchodům. S potěšením mohu říci, že do července 1998 jsme měli pouze 139 případů nedobrovolných odchodů. V tuto chvíli je zhruba 93 procent všech míst v nizozemských ozbrojených silách naplněno. Mohu proto s jistotou prohlásit, že ozbrojené síly jsou schopné plnit své operační úkoly.

Jaká je průměrná úroveň hrubé mzdy nebo mzdy těchto vojáků vzhledem k průměrné mzdě? Snažíme se, abychom byli na trhu práce konkurenceschopní. Máme zavedeny například příplatky pro specialisty na informační technologie a lékařský personál. I tak jsou ale profesionální vojáci na krátký kontrakt levnější než profesionální vojáci s celoživotní kariérou.

Přežití na trhu nicméně vyžaduje soustavnou tvrdou práci. Jak v roce 1995, tak i v roce 1996 se nám podařilo naplnit více než 90 procent našich rekruotačních požadavků. Tohoto výsledku bylo dosaženo i přesto, že jsme neučinili žádné úlevy ve vztahu ke kvalitě. Z branecké populace bylo zrekrutováno 25 procent nových profesionálních vojáků na krátký kontrakt. Přitom na trhu práce byla dostatečná nabídka.

Ve druhé polovině roku 1996 naše hospodářství začalo rychle růst, a to se v krátkém čase projevilo v prudkém poklesu zájmu o službu v profesionálních ozbrojených silách. Na vrcholu této tendence v roce 1997 byla ukončena branná povinnost a velká vnitřní rekruotační skupina již dále nebyla k dispozici. Důsledkem toho bylo, že naše rekrutace se dostala pod tlak civilního trhu a výsledky se zhoršily.

Zvláště pozemní síly vykazovaly v rekrutaci snižující se tendenci. Zrekrutováno bylo pouze 78 procent plánovaných počtů vojáků na krátký kontrakt. Nedostatek personálu byl pociťován zejména u motostřelců a dělostřelectva. Obtíže nastaly i v dalších složkách pozemního vojska, u technického a lékařského personálu.

Velmi rychle jsme si uvědomili, že přechod k profesionálním ozbrojeným silám znamená zásadní změnu ve všech bodech organizace. Pochopili jsme, že **proces rekrutace musí být schopen reagovat na měnící se situaci na trhu práce**. Od roku 1997 byla provedena série výzkumů, a poté přijata řada strukturálních opatření směřující ke zlepšení našeho postavení na trhu práce. Prvním výsledkem našeho úsilí je zlepšení výsledků rekrutace v roce 1998 na 87procentní úspěšnost.

Ukončení všeobecné vojenské povinnosti nám vzalo jistotu, že budeme mít k dispozici nejlepší personál. S výjimkou konfliktu velké intenzity je tato jistota definitivně ztracena. Úkol, před kterým nyní stojí ozbrojené síly, je rekrutace dostatečných počtů dobrovolníků s vhodnou kvalifikací na trhu práce. Musíme soutěžit s jinými zaměstnavateli a neatraktivnější zaměstnavatel v soutěži vyhrává.

Na počátku procesu profesionalizace jsme se báli, že se budou do služby na krátký kontrakt hlásit převážně lidé s nižším vzděláním. Pochopitelně jsme jako země s brannou povinností měli k dispozici před jejím zrušením velký počet vojáků s vysokým stupněm vzdělání. Od zahájení rekrutace profesionálních vojáků jsme ale nikdy

kvalifikační požadavky nesnížili. Přitom jsme zjistili, že vojáci na krátký kontrakt jsou ke službě daleko více motivováni než branci s vysokým stupněm vzdělání.

Po několika letech jsme identifikovali **pět kritických faktorů**. Jsou to proces rekrutace, délka trvání kontraktu, image ozbrojených sil, vzdělání poskytované mladým vojákům a nakonec informační systém na trhu práce.

Začali jsme s lepším vstupem armády na trh práce. Byly výrazně rozšířeny a zprofesionalizovány existující rekrutační struktury. Založili jsme jedenáct zvláštních rekrutačních center po celém území státu. Tato centra fungují jako obchody s vojenskými pracovními místy, informační střediska a jako regionální kontaktní body pro úřady práce, školy a další účastníky trhu práce. Z důvodu efektivity je **rekrutační proces a výběr uchazečů integrován do společné organizace sloužící všem složkám nizozemských ozbrojených sil**. Tento systém je založen na bývalých doplňovacích organizacích jednotlivých složek ozbrojených sil. Je důležité, aby jednotlivé druhy vojsk udržovaly svůj vlastní image na trhu práce a byly schopny poskytovat přesné informace o pracovních místech.

Je důležité, aby cesta od přihlášky ke vstupu do armády byla co nejkratší. Plánování rekrutace musí být činěno na centrální úrovni v každém druhu vojsk. Rekrutaci zajišťuje 450 úředníků při nákladech zhruba 88 milionů guldenů ročně. To činí v průměru zhruba 12 000 guldenů na získání jednoho nového profesionálního vojáka.

Také délka kontraktů je velmi důležitým faktorem. Vojáci vykonávající povinnou vojenskou službu byli nahrazeni personálem na krátký kontrakt. Poté co vyprší jejich kontrakt, musí si hledat uplatnění jinde. Vzhledem k tomu, že délka kontraktu je spojena s potřebou personálu, mají ozbrojené síly zájem na tom, aby byl co nejdelší. **Delší kontrakty redukuje každoroční rekrutační požadavky, a proto rekrutaci a výběr osob zjednodušují.**

Provedené výzkumu na počátku profesionalizace ale ukázaly, že většina mladých lidí dává přednost kratším kontraktům. Proto jsme začali s minimální dobou kontraktu v pozemním vojsku v délce 2,5 roku, u námořnictva a letectva v délce čtyř let. Delší počáteční kontrakty byly vyhrazeny pro poddůstojníky, důstojníky a další kategorie vojáků s nákladným výcvikem.

Provedli jsme širší průzkum a zjistili jsme, že v délce kontraktů existuje velká škála preferencí. Tyto preference závisí významnou měrou na vzdělávací úrovni a typu vzdělání. Proto umožňujeme každému kandidátovi určitou volbu při stanovení délky kontraktu. Naší ideou je být co možná nejpružnější. Například v pozemním vojsku se nyní používají krátkodobé kontrakty v rozmezí od 2,5 do 5 let, a dlouhodobé kontrakty v rozmezí od 5 do 12 let. Mladí vojáci sloužící na krátký kontrakt a s dobrými výsledky jsou žádáni, aby podepsali další kontrakt, jakmile uplyne ten první. Procento těch, kteří chtějí kontrakt prodloužit o jeden nebo více roků, je daleko vyšší, než jsme očekávali. Předpokládali jsme, že se bude pohybovat okolo 25 procent, ale nyní se pohybuje okolo 40 procent.

Třetím kritickým faktorem pro úspěšnou rekrutaci je **image ozbrojených sil** jako zaměstnavatele. Branná povinnost zajistila velké části populace kontakt s ozbrojenými silami. Lidé vědí o ozbrojených silách, protože mají vlastní zkušenost. To však již u nových populačních ročníků neplatí. Jak se tedy potenciální profesionální voják o nás dozví? Co děláme? Jaké je naše poslání? Jaké mu můžeme nabídnout příležitosti?

Potřebujeme vytvářet dostatečný zájem o naše pracovní místa a obecně o celé ozbrojené síly. Současné průzkumy ukazují, že jeden z deseti v rámci potenciální rekru- tační skupiny má o profesionální službu zájem. Dále se ukazuje, že každý druhý v rámci potenciální rekru- tační skupiny ví o tom, že nabízíme pracovní místa. Zlepšení těchto ukazatelů, a dokonce i udržení stávající úrovně, vyžaduje velké úsilí. Velmi často využíváme intenzivní mediální kampaně zaměřené na představení práce, kterou ozbrojené síly dělají. Rekru- tační kampaně jsou prováděny prostřednictvím inzerátů v novinách, časopisech a zvláštních magazínech pro mladé. Využíváme rovněž video- klipů v kinech a billboardů. Inzerujeme na internetu a v televizi. Ozbrojené síly organi- zují otevřené dny a prezentují se na různých veletrzích a výstavách. Většina mladých lidí, kteří mají zájem o ozbrojené síly, hledá kratší nebo delší dobrodružství. Dobrodruž- ný charakter práce však sám o sobě nepostačuje k vytvoření atraktivního image zaměstnavatele.

Identifikoval jsem několik faktorů, které společně s dobrodružným charakterem práce přispívají k atraktivitě ozbrojených sil. Pokud vezmeme v úvahu reálnou situaci na trhu práce, **musí být plat, ubytování, vzdělávací zařízení a kariérní možnosti v ozbrojených silách konkurenceschopné, anebo alespoň stejné jako jinde.** Důležité je rovněž zajištění rovnosti příležitostí pro muže i ženy. Zastoupení žen v ozbrojených silách rychle roste a demografické prognózy ukazují rostoucí závislost ozbrojených sil na ženské části trhu práce. Faktorem, který dle našeho soudu nejvíc přispívá k dobrému image, je vzdělání. Vzdělání vidíme jako hlavní kritický faktor úspěchu rekru- tace.

Než nizozemská vláda rozhodla ukončení branné povinnosti, slíbilo ministerstvo obrany výcvik a vzdělání mladého vojenského personálu sloužící nejen k získání vojenské kvalifikace potřebné v ozbrojených silách. Mladým vojákům na krátký kontrakt nabízíme **vzdělání do úrovně tzv. základní kvalifikace** pro uplatnění na trhu práce. Založili jsme dvanáct vzdělávacích center, které pomáhají vojákům na krátký kontrakt získat civilní certifikáty nebo diplomy pro určité povolání. Spolupracujeme s civilními vzdělávacími institucemi, abychom nabídli vojákům na krátký kontrakt příležitost pro získání lepšího postavení na trhu práce po ukončení kontraktu.

Naše vláda cítí povinnost poskytnout mladým vojákům na krátký kontrakt trochu víc než jen vojenskou zkušenost. Je to povinnost vůči společnosti. Pokud by profesionální armáda vedla k velké nezaměstnanosti odcházejících profesionálních vojáků, nebyla by sociálně a politicky akceptovatelná.

Vzdělání mladých vojáků v tomto směru slouží i dalšímu cíli. Je v zájmu samotných ozbrojených sil omezit výdaje na příspěvky v nezaměstnanosti. Velký odliv nezaměstna- telného personálu by byl velmi nákladný. Vzdělání tedy pomáhá minimalizovat náklady nezaměstnanosti. Skutečnost, že nabízíme personálu na krátký čas kontrakt vzdělání zvyšující jejich zaměstnatelnost po ukončení kontraktu je významným faktorem v rekru- tačním procesu. Průzkumy ukazují, že mnoho potenciálních kandidátů se hlásí do armády právě proto, že jim krátkodobý kontrakt umožňuje **kombinovat vydělávání peněz a vzdělávat se** tak, aby mohli později v civilním životě získat pracovní místo dle svého přání. Domníváme se, že poskytnutí vzdělání je zkrátka nutné.

Konečně posledním kritickým faktorem, který chci zmínit, je systém **monitorování situace na trhu práce.** Jsme závislí na výkyvech trhu práce. Ozbrojené síly jsou dynamickou organizací v dynamickém prostředí a z tohoto důvodu je nezbytná včasná

informace o nabídce a poptávce trhu. Postavení ozbrojených sil na trhu práce monitorujeme soustavně. Za tím účelem jsme vyvinuli informační systém, který sleduje poptávku a nabídku v pravidelných intervalech. Děláme průzkumy, abychom zjistili, co přitahuje naši cílovou rekruční skupinu a jak nás tato skupina vnímá. Způsob jak se snažíme hledat svou pozici na trhu práce je odvozen z velké míry z průzkumů. Předvídáním vývoje na trhu práce se snažíme získat a udržet strategickou výhodu nad konkurencí.

Na závěr bych chtěl v několika bodech sumarizovat získané poznatky a zároveň zdůraznit faktory nezbytné pro úspěch transformace na profesionální armádu.

Za první. Jednou z nejdůležitějších podmínek úspěšné profesionalizace ozbrojených sil byla jejich redukce. Byli jsme schopni udržet nízké výdaje probíhající transformace především díky rozsáhlému redukčnímu programu v počtech osob.

Za druhé. Zkušenosti nás naučily, že doplňování ozbrojených sil záleží na pozici, kterou mají na trhu práce. Ozbrojené síly se musí naučit soutěžit s ostatními zaměstnavateli, musí se přizpůsobit výkyvům trhu práce. Znamená to také, že na tuto novou pozici se musí adaptovat i všechny složky ozbrojených sil.

Za třetí. V příspěvku jsem vyjmenoval jsem pět kritických faktorů úspěchu. Jsou jimi vlastní proces rekrutace, pružná délka trvání kontraktu, image ozbrojených sil, vzdělání poskytované mladým vojákům a celonárodní informační systém na trhu práce. Opět zdůrazňuji důležitost vzdělání. Nabídka vzdělání je klíčová a nezbytná pro sociální a politickou přijatelnost systému u velkého počtu mladých vojáků, kteří chtějí sloužit na krátký kontrakt.

Za čtvrté. Určitě nejdůležitějším faktorem úspěchu profesionalizace bylo to, že jsme měli podporu veřejnosti, politiků, vojenského personálu. Skutečnost, že Nizozemí má dnes plně operační profesionální ozbrojené síly, je ve velké míře díky jejich podpoře transformačního procesu.

Generálmajor Maurice Derycker,
plukovník A. van Renterghem

Některé zkušenosti z profesionalizace belgické armády

Když se nedlouho po skončení studené války Belgie rozhodla přehodnotit svou zahraniční a obrannou politiku, existovaly dva hlavní faktory, které bylo nutné vzít v úvahu. Prvním byla snaha co nejrychleji omezit obranné výdaje tak, aby země splnila maastrichtská kritéria. Druhým byl politický požadavek související s volbami v roce 1995 – ukončit všobecnou brannou povinnost co nejdříve.

V lednu 1995 ministr obrany oznámil, že k 1. dubnu budou všichni vojáci základní služby odesláni domů. Na provedení tohoto kroku byly pouze dva měsíce. Parlamentní volby se měly konat v červnu téhož roku, a tak ministr chtěl mít tento úkol splněn před

jejich konáním. Měli jsme dva měsíce na to, abychom všechny tyto vojáky poslali domů. Rozhodnutí o profesionalizaci belgické armády totiž padlo z důvodu rozpočtových a vnitropolitických daleko spíše než z důvodů zahraničněpolitických a obranných.

V průběhu posledních čtyř let jsme se tedy pokusili reorganizovat naši armádu s velmi krátkým přechodným obdobím od konskripční k profesionální armádě. Nová struktura by měla být plně operabilní již od 1. ledna 1999. Máme doposud s profesionální armádou mnoho problémů: jsme totiž druhou zemí v Evropě, za Velkou Británií, která má od r. 1995 stoprocentní profesionální armádu. Problémy, které řešíme, jsou zejména v oblasti finanční a personální.

Rozpočet je v letošním roce na úrovni 98 miliard belgických franků. Zároveň se snažíme prodat některý svůj přebytný majetek, včetně například letadel F-16. Výtěžek z těchto prodejů je vrácen do rozpočtu ozbrojených sil. Potřebovali bychom však alespoň o 10 procent větší, než nyní máme.

V roce 1992 měla Belgie v ozbrojených silách 85 000 osob. Toto číslo zahrnovalo jak profesionální vojáky, tak vojáky povinné vojenské služby (brance). K tomu jsme měli navíc 180 000 rezervistů a rozpočet ve výši zhruba 100 000 miliard belgických franků. V souvislosti s ukončením studené války vláda schválila pětiletý plán redukce ozbrojených sil.

Jestli tato redukce přináší nějaké úspory? Počet osob v ozbrojených silách jsme skutečně výrazně snížili. Je ale nutné vzít v úvahu, že branci nás stále podstatně méně než profesionální vojáci na krátký kontrakt. V určitém okamžiku prostě branci zůstali doma a nenastoupili do služby. V ozbrojených silách zůstali jen profesionálové. V našem případě to je okolo 48 000 osob. I to však je příliš mnoho, a proto pracujeme na tom, abychom dosáhli počtů pro jednotlivé kategorie stanovené vládou.

Podmínky provázející proces profesionalizace byly dvojího druhu: obecné a detailní. Základem našeho postupu byly tři principy. **Za prvé** obranné výdaje měly zůstat na konstantní úrovni 98 miliard belgických franků až do konce roku 1997. **Za druhé** zrušení branné povinnosti mělo být provedeno co nejdříve. **Za třetí** měla být zachována schopnost Belgie dostát všem mezinárodním závazkům, a to především vůči NATO. Tyto tři principy poskytly generálnímu štábu rámec pro uvažování o nové struktuře našich ozbrojených sil.

Plán generálního štábu vycházel z redukce počtů a z redukce organizačních struktur. Počet osob neměl po reformě přesáhnout 47 350 osob. Z toho mělo být 42 500 vojáků a 4850 civilistů. Vojenský personál měl být dále členěn na 5000 důstojníků, 15 000 poddůstojníků a 20 000 dobrovolníků. Kromě toho by mělo zůstat ještě zhruba 40 000 rezervistů.

Redukce organizačních struktur měla směřovat k následujícím cílovým stavům: armáda měla být zredukována na tři mechanizované brigády a jednu výsadkovou brigádu, místo předchozího ekvivalentu devíti brigád. Vzdušné síly měly mít 72 bojových letounů místo dosavadních 144, jednu transportní letku a jednu záchrannou letku. Námořnictvo mělo mít tři fregaty místo čtyř, jedenáct minolovek a dvě logistická a velitelská plavidla. Konečně mělo vzniknout jedno společné velitelství pro koordinaci všech operací na území Belgie.

K zavedení profesionální armády bylo nutné přijmout řadu opatření. Především bylo třeba **modifikovat a upravit právní rámec**. Dále bylo nutné zajistit redukci počtů osob

a upravit vnitřní řády. Byly zavedeny nové hodnosti a platy pro dobrovolníky a poddůstojníky. Dále byla zavedena větší možnost pro povyšování do vyšších hodností. Zaveden byl také nový systém pravidelného hodnocení personálu.

Zvýšení platů bylo motivováno snahou zvýšit atraktivitu služby, zvláště na začátku vojenské kariéry. Tím se měl zvýšit zájem mladých lidí o službu v armádě. Do jisté míry byly platy srovnány s platy státních úředníků.

Zavedli jsme nový rekruční systém. Cílem bylo zavést kategorii profesionálních vojáků na krátký kontrakt, kteří by se po odsloužení závazku stali rezervisty. Minimální doba pro kontrakt byla stanovena na dva roky. Tato doba však může být celkem třikrát za sebou prodloužena o jeden rok v případě, že je voják mladší než 25 let. Tito vojáci musí po odsouzení kontraktu zůstat po deset let v kategorii rezervistů.

Potýkali jsme se s problémem přebytku personálu především v kategorii důstojníků a poddůstojníků. Naopak vojáků jsme měli nedostatek. Srovnání reálné struktury se strukturou ideální ukazuje, že máme nadbytek personálu ve všech kategoriích. Hlavně však ve věkové kategorii 30–40 let. Protože vláda **neumožnila nedobrovolné odchody ze služby, je možné redukcí provádět pouze na dobrovolném základě**. Aby došlo ke snížení počtů, provedli jsme redukcí náboru nových důstojníků a poddůstojníků. Redukce byla organizována tak, abychom dosáhli co nejlepší věkové struktury ozbrojených sil. Nábor nových důstojníků a poddůstojníků se ustálil na 75 procentech stavu před rokem 1997.

Část nadbytečných vojáků byla převedena do jednotek *gendarmery*, které byly odloučeny od ozbrojených sil. Další část nadbytečných vojáků je převáděna do různých rezortů dle potřeby. K tomuto kroku bylo přistoupeno u vojáků, kteří mají do důchodu pouze pět a méně let. Ozbrojené síly potom platí 50 procent jejich platu a dalších 50 procent platí nový zaměstnavatel. Výsledkem těchto opatření bylo zpomalení redukce počtů. Nicméně vedení ministerstva obrany muselo začít hledat další možnosti řešení situace.

Abychom dosáhli stanovených počtů osob, aniž bychom propouštěli stávající vojáky proti jejich vůli ze služby, museli jsme radikálně omezit nábor nových lidí. I přesto musela vláda prodloužit termín dokončení redukce. Nový termín byl stanoven na 31. prosinec 1998. V průběhu let 1996–98 se rekrutace v kategoriích důstojníků, poddůstojníků a vojáků zredukovala na 45 procent, 17 procent a 50 procent původních stavů. Tento krok bude mít pochopitelně své důsledky v nevyrovnané věkové struktuře ozbrojených sil v budoucnosti. Aktuální situace ukazuje, že cílů redukce bude dosaženo v kategorii důstojníků v roce 1999 a v kategorii poddůstojníků v roce 2006. V kategorii vojáků bude velký deficit až do roku 2002.

Hlavním cílem belgické obranné politiky bylo co nejrychlejší dosažení redukce počtů. Tohoto cíle je však velmi obtížné dosáhnout. V posledních dvou letech se zpomalil proces přirozeného úbytku a plánování i redukce musí být soustavně upravováno.

Jediným parametrem, kterým můžeme volně manipulovat, je **rekrutace**. Tento parametr jsme přitom snížili na takovou úroveň, že to přinese v budoucnu **problémy ve věkové struktuře ozbrojených sil**. Další případná redukce rekrutace by přinesla nepřijatelnou destrukci našich organizačních struktur.

Faktem je, že díky zpomalení tempa přirozeného úbytku personálu nyní celé ozbrojené síly postupně stárnou. Po dvou letech reformy se průměrný věk belgických

ozbrojených sil zvýšil o 16 měsíců. Hlavním důsledkem tohoto trendu je zvyšování průměrné vyplácené mzdy, což vede k růstu personálních výdajů a tlaku na celý obranný rozpočet.

Rozpočtové problémy jsou opět aktuální. **Personální výdaje rychle rostou, zatímco celkový obranný rozpočet zůstává konstantní.** Vzhledem k tomu, že **provozní výdaje** jsou také **konstantní** a nemohou být příliš redukovány, vede růst personálních výdajů k **redukci výdajů investičních.** Personální výdaje v poslední době rostou z úrovně 50 procent celkového rozpočtu na 60 procent. Studie ukazují, že pokud budeme chtít tuto strukturu uchovat v provozuschopném stavu, bude nutné zvýšit rozpočet o zhruba 10 miliard belgických franků ročně, neboli zhruba o 10 procent ze stávajícího stavu, jak již bylo zmíněno v úvodu.

* * *

Zkušenosti z reformy ozbrojených sil jsou mnohé. **Doporučujeme mít k dispozici zvláštní rozpočtové zdroje před zahájením reformy.** Reforma stojí peníze daňové poplatníky i samotné ministerstvo obrany. Peníze by měly být k dispozici při provádění konkrétních reformních opatření.

Ukončení branné povinnosti má mnoho následků, jako je například zvýšení nabídky na trhu práce. Z vojenského hlediska je zřejmé, že náhlý **nedostatek mladých branců nelze nahradit dobrovolníky** (rekruty). To má za **následek omezení operačních funkcí ozbrojených sil.** K doplnění operačních jednotek mladými lidmi je nutné zavést rekrutaci nového personálu. Ten však již musí být adekvátně zaplacen. Na druhé straně menší vliv na provoz ozbrojených sil mají důsledky profesionalizace v oblasti úklidu, čištění, hlídání a stravování. Všechny tyto služby, které dosud využívaly vojáky základní služby, musí být připraveny na novou situaci.

Reforma ozbrojených sil je něco, co nemůže být rozhodnuto a provedeno rychle. Předcházet by mělo období zkoumání všech okolností a důsledků především v oblasti lidských a finančních zdrojů. Do hry přitom vstupuje mnoho faktorů, které jsou vzájemně propojené. Asi **nejdůležitějším je lidský rozměr zavedení profesionální armády.** Důležité je také najít **správný poměr mezi velikostí, organizací a rozpočtem.** Poté musí následovat celá řada opatření, která povedou k dosažení cílového stavu.

Dobrovolná, nebo povinná vojenská služba? (Přehled stavu profesionalizace v současné Evropě)

Ostrá redukce konskripčních armád (tj. armád založených na všeobecné branné povinnosti) je jedním z důsledků skončení studené války, a také jednou z nejvíce očekávaných změn mezi mladými lidmi, jichž se týká vojenská služba. Několik západoevropských zemí se vydalo na cestu profesionalizace ozbrojených sil, jako před lety Británie a Spojené státy. Tyto dva státy měly během své historie většinou profesionální (pravidelné) armády, a po několika desetiletích zavedení povinné vojenské služby se v případě Británie v roce 1960, v USA v r. 1973, znovu vrátily k principu dobrovolné armády.

Základní důvody pro profesionalizaci armád v západní Evropě byly zhruba dva. Prvním byl rozpad Sovětského svazu. Rozpuštění Varšavské smlouvy znamenalo, že přestalo existovat přímé vojenské ohrožení západoevropského teritoria, což umožňuje udržovat jen poměrně malé ozbrojené síly. Obrana země a sousedních států právně a morálně ospravedlňovala všeobecnou brannou povinnost, avšak zasazení vojáků základní služby do akcí v zahraničí nebylo většinou obyvatelstva přijímáno příznivě.

Většina evropských států má zákony, které omezují službu v zahraničí pouze na jednotky složené z dobrovolníků, a to včetně Francie (již od 19. století). Válka v Alžíru (1954–62) byla výjimkou – právně bylo toto území součástí Francie. Ale právě tak jako Spojené státy ve Vietnamu, zasazení vojáků základní služby (VZS) v Alžíru rozdělilo francouzskou společnost a napomohlo tomu, že posléze byly tyto jednotky staženy. Pro službu v cizině byla vyčleněna výhradně Cizinecká legie a některé poloprofesionální jednotky.

Dnes je hlavní pozornost západoevropských ozbrojených sil soustředěna na operace mimo území členských států NATO. Jediné možné zasazení, které pro tyto armády v současné době přichází v úvahu, je při živelních pohromách, jako např. v Německu během ohromných záplav v roce 1997.

Aliance NATO ale musí čelit značnému množství problémů, které mají svůj zdroj mimo území členských států. Zejména Francie, která několikrát velmi razantně zredukovala počty svých ozbrojených sil, zjistila, že je pro ni nemožné, aby tuto svou povinnost splnila, právě proto, že existují již zmiňovaná silná politická, ve většině případů i právní omezení proti zasazení vojáků vykonávajících povinnou vojenskou službu v operacích v zahraničí.

Druhým zásadním důvodem pro přechod k profesionální armádě je výcvik. Od konce studené války vznikly v řadě evropských zemí tlaky na zkrácení vojenské služby, a to až **pod dobu nutnou k řádnému výcviku vojáků**. Povinná vojenská služba ve Francii a Německu trvá pouhých deset měsíců. A i když si vojáci přinášejí z civilních škol značnou znalost počítačů, není možné za tak krátkou dobu zvládnout ovládání pokročilých zbraňových systémů. Vzhledem ke stále vzrůstající technické povaze války – která je vyjádřena termínem *revoluce ve vojenství*, respektive „revoluce ve vojenských záležitostech“ (Revolution in Military Affairs – RMA) – i země, které zachovávají

povinnou vojenskou službu, se v posledních desetiletích rozhodly snížit podíl, který tvoří VZS.

I v případech, kdy to umožňuje zákon, se nedoporučuje používat tyto vojáky ani v tzv. mírových operacích (vynucování míru, udržování míru). Míse vyžadují dlouhou a intenzivní přípravu na styk s civilním obyvatelstvem a na situace blízké válce. Vojáci základní služby, sloužící poměrně krátkou dobu, nemohou logicky zvládnout požadavky delšího zasazení v zahraničí. A konečně i vzrůstající špatný fyzický stav současné „změkčilé generace“ znamená, že musí být vynaloženo vyšší úsilí a více času, aby byli vojáci připraveni na službu v poli.

Francie se řídí příkladem Británie

V roce 1994 se Belgie stala první členskou zemí NATO, která po skončení studené války snížila početní stavy vojáků základní služby téměř o polovinu, na 44 5000. V roce 1997 následovalo Nizozemí. V roce 1998 vyhlásilo Portugalsko a Španělsko, že do roku 2003 ukončí povinnou vojenskou službu. Nejdůležitější krok ale učinila Francie, která historicky jako první evropská země zavedla v roce 1793 celonárodní povinnou vojenskou službu.

Prezident Jacques Chirac v roce 1996 vyhlásil, že do roku 2002 budou ve Francii pouze profesionální ozbrojené síly. Hlavním důvodem pro toto rozhodnutí byla válka v Perském zálivu v r. 1991. Chyběly profesionální síly, což znamenalo, že jednotky, které byly vyslány do zálivu, byly značně menší než britské, navzdory tomu, že Francie má podstatně větší armádu.

V roce 1998 měly francouzské ozbrojené síly 358 800 vojáků, z toho bylo téměř 130 000 VZS. Do roku 2002 mají být tito vojáci nahrazeni profesionální armádou v počtu 350 000 osob. Zdá se však, že proces profesionalizace poněkud zaostává za časovým rozvrhem, a tak není jisté, zda se Francii v cílovém roce 2002 tento plán podaří splnit.

První podmínkou, aby se tento plán podařilo splnit je, aby platy v ozbrojených silách byly alespoň srovnatelné s platy v civilním sektoru, které jsou v každém případě vyšší než služné vojáka plnící svou vojenskou povinnost. (Na tom ztroskotaly plány Ruska vybudovat výhradně zcela dobrovolné ozbrojené síly.) Hrozba celosvětového hospodářského poklesu znamená, že krátkodobě Francie zřejmě nebude mít žádné zvláštní finanční rezervy pro tento účel.

Za druhé. Proces přechodu na profesionální armádu je ve Francii brzděn obavami z hospodářské recese v těch regionech, které jsou ekonomicky závislé na vojenských základnách, posádkách či obranném průmyslu. Konec povinné vojenské služby zvýší nezaměstnanost v sociálně velmi zranitelné věkové skupině, s následnými důsledky, jako nárůst zločinnosti, sociálního neklidu.

Důvody uváděné ve prospěch povinné vojenské služby

Mínění v tomto ohledu není jednotné. Německo, Itálie a skandinávské země, rovněž Turecko a Řecko, by rády zachovaly povinnou vojenskou službu, i když každý stát z jiného důvodu. Řekové a Turci se bojí války na vlastním území, pravděpodobně mezi sebou navzájem. Navíc obě země jsou poměrně chudé, než aby mohly udržovat zcela

profesionální armádu. Proto slouží v turecké armádě o celkovém počtu 639 000 osob na 528 000 vojáků základní služby (viz *tabulka*).

Tabulka

Ozbrojené síly členských států NATO				
zcela profesionální částečně konskripční	(P) (K)	datum profesionalizace	celkový počet (1998)	počet VZS (1998)
Belgie	P	1994	43 000	–
Británie	P	1960	210 940	–
Dánsko	K	–	32 100	7 900
Francie	K	2002	358 800	129 250
Itálie	K	–	298 400	134 100
Kanada	P	1946	60 600	–
Lucembursko	P	–	811	–
Německo	K	–	333 500	137 500
Nizozemí	P	1997	57 180	–
Norsko	K	–	28 900	16 150
Portugalsko	K	2003	53 600	11 540
Španělsko	K	2003	193 950	99 700
Turecko	K	–	639 000	528 000
Řecko	K	–	168 500	112 700
Spojené státy	P	1973	1 141 600	–

Zdroj: The Military Balance 1998/99. International Institute for Strategic studies, Oxford University Press, 1998.

Také Norsko a Švédsko pravděpodobně povinnou vojenskou službu zachovávají. Z téměř 29 000 vojáků je v Norsku 16 500 VZS, ve švédské armádě o síle 53 000 osob je to 34 000. Obě země, částečně zřejmě vzhledem k blízkosti Ruska, dbají snad až přehnaně o obranu státního území „armádou občanů v uniformě“. A totéž platí i o armádě Švýcarska, které stále udržuje tradici ozbrojených milic. Mimořádně otázka pravidelné armády se stala v 90. letech ve Švýcarsku tématem dvou referend, ale v obou případech tento návrh neprošel.

Vláda italského ministerského předsedy Massimo d'Alemy (od listopadu 1998), vyhlásila, že i když se počet italské armády sníží z 298 400 na asi 230 000, a množství profesionálních jednotek rychlé reakce se zvýší, vojáci základní služby i v budoucnu budou stále tvořit dvě pětiny celkového počtu.

Jeden z důvodů, který je v Itálii, ale i jinde, uváděn ve prospěch zachování povinné vojenské služby je její výhodnost pro civilní sektor. Asi 60 000 mladých lidí, kteří se v Itálii každoročně rozhodují pro civilní náhradní službu, totiž vykonávají potřebnou, ale málo placenou práci ve zdravotnictví, školství ap.

V Itálii, stejně jako v Německu a skandinávských zemích, hraje při zachovávaní povinné vojenské služby důležitou roli také demografický faktor. V celé Evropě nastal v uplynulých desetiletích prudký pokles porodnosti, snížila se síla odvodních ročníků. V důsledku toho je obtížné rekrutovat profesionální vojáky, ledaže by jim armáda nabízela velice slušnou mzdu.

V roce 1997 chybělo britské armádě pravděpodobně i vzhledem k silným ročníkům do požadovaného počtu 112 000 vojáků 5000 osob. Proto jsou v Británii různé, zejména technické složky vojska v případech ozbrojeného konfliktu velice závislé na zálohách teritoriální armády.

Německé obavy

Nejdůležitější evropskou zemí z hlediska příštích osudů povinné vojenské služby v rámci NATO je Německo. Je to největší západoevropský stát a zároveň země, jejíž obyvatelé mají z historických důvodů nejproblematictější vztah k armádě. V roce 1998 sloužilo v 333 500ové armádě asi 137 500 VZS a předpokládá se, že v příštím desetiletí jich bude zapotřebí nejméně 90–95 000. Mnoho vojáků slouží v armádě jako poloprofesionálové, za vyšší plat, nebo vzhledem k zajímavé práci či možností vzdělání, které poskytuje armáda.

V roce 1998 souběžně s programem **přehodnocení strategických priorit**, který probíhá v Británii, začal v Německu **výzkum ozbrojených sil a strategických požadavků**. Je ale velmi nepravděpodobné, že komise, která má provádět analýzu, doporučí zrušení povinné vojenské služby. S ohledem na roli německé armády v první polovině dvacátého století mají Němci (více než obyvatelé jiných zemí) obavy ze vzniku čisté profesionální armády, která je oddělena od společnosti, která má svůj vlastní vojenský, autoritářský morální kodex. Navíc velká část německé levice – zvláště „zelení“ – je silně ovlivněna jak pacifismem, tak podezíráním Spojených států. Nevěří v zasazení německých jednotek mimo území států NATO, a to ani v mírových operacích. Domnívají se, že by to byla jen služba americkým „imperiálním ambicím“.

V důsledku toho existuje značný odpor nejen ke zrušení povinné vojenské služby, tak k budování velkých a efektivních profesionálních jednotek. Vláda bývalého kancléře Helmuta Kohla kdysi vypracovala návrh na zřízení výhradně profesionálních jednotek o síle 50–70 000 mužů, ale od nástupu koalice „sociálně demokratická vláda – zelení“ v říjnu 1998 již o tomto plánu nebylo nic slyšet.

V současnosti jsou největší německé jednotky rychlého nasazení, určené pro mise mimo území států NATO, nanejvýš na úrovni brigády. I když jsou součástí mnohonárodních sil Aliance, několik z nich pro tyto mise nebude pravděpodobně nikdy použito. Jde např. o chystaný první německo-nizozemský sbor. Vlády i veřejné mínění obou zemí jsou proti. Vytváření efektivních sil bude tedy vyžadovat rozdělení již existujících jednotek a budování nových jen k tomuto účelu (*ad hoc*). Tímto způsobem Francie formovala své jednotky pro válku v Perském zálivu a rozhodně takto vzniklé jednotky nebyly právě ty nejefektivnější.

Profesionální armáda – základ společných sil NATO

Francie a Británie se vzhledem k omezením, jaké má Německo a většina dalších západoevropských zemí, rozhodly, že se při budování evropských sil určených k nasa-

zení mimo území států NATO chopí iniciativy. Francouzský prezident Chirac a britský premiér Tony Blair se 4. prosince 1998 dohodli v St. Malo, že podniknou potřebná opatření k vybudování společného svazku, skládajícího se přinejmenším z 30 000 vojáků. S ohledem na jejich historické zkušenosti s expedičními jednotkami vysílanými do zámořských držav a aktivitám po rozpadu koloniálního systému, jsou to v podstatě jediné evropské státy, které jsou schopné plnit podobné úkoly ve velkém měřítku.

Italská armáda má být reorganizována do čtyř nových svazků reakce a intervence, a do dvou složek armády národní obrany, ale v praxi jak Itálie (podobně jako ostatní státy) hraje přinejlepším nanejvýš druhořadou vojenskou roli. A při budování skutečně výkonných společných anglo-francouzských expedičních sil, bude nejdůležitější ta skutečnost, že obě armády jsou zcela profesionální.

Podle "Volunteers versus Conscripts", Strategic Comments, vol. 5, January 1999/red.

NATO zůstává i nadále jedinou mezinárodní organizací, která je zaměřena proti vnějšímu ohrožení (byl v současné době taková hrozba neexistuje) a která zároveň disponuje stálou integrovanou vojenskou strukturou. Tradiční a základní role Aliance – tedy kolektivní obrana, je v 90. letech rozšiřována o další role, které lze zahrnout pod pojem kolektivní bezpečnost. Do této kategorie spadají aktivity spojené s mírovými operacemi typu SFOR a IFOR v Bosně. Obecně řečeno, jde o operace mimo území Aliance (out-of-area), na něž se nevztahuje článek 5 washingtonské smlouvy (kolektivní obrana). Tato funkční proměna, která je dána především novým charakterem strategického prostředí, se odráží ve vnitřní a vnější adaptaci NATO.

*Jiří Šedivý, ředitel Ústavu mezinárodních vztahů
Česká republika v NATO (sborník)
Česká atlantická komise, Praha 1999*

Podplukovník Ing. Jiří Šindýlek

Otázky informatizace rezortu obrany (Konference systémů velení a řízení na VA Brno)

Tento článek není pouze informativní záležitostí nebo zamyšlením nad oblastí informatizace, ale měl by otevřít prostor pro odbornou diskusi o otázce informatizace rezortu obrany. V okolním světě se pracuje na zvládnutí informačních technologií ve prospěch komplexního a efektivního řízení, vývoje nových technologií, materiálů a služeb a dalších fenoménů naší doby a mluví se o přechodu do informační společnosti, zatímco v rezortu obrany máme a řešíme jevy krátkodobé a zcela jiné. Platforma pro výměnu názorů právě v tomto prestižním časopise rezortu obrany je výhodná a žádoucí. Pohledme jen kolik odborných časopisů v oblasti informatiky existuje v civilním sektoru nebo jakou vážnost má tato oblast ve vyspělých armádách.

* * *

Ve dnech 16. až 17. února proběhla ve Vojenské akademii Brno vědecká konference na téma „Systémy velení a řízení“. Na konferenci se vyskytly pouze dva hodnotící referáty, které popisovaly současný stav jako vyhovující a dobrý. Většina hodnotících referátů byla však kritická a zaměřovala se na konkrétní problémy. „Poučovací a prezentační“ referátům byla věnována shovívavá pozornost, protože i ty patří k mladým a nevyprofilovaným konferencím. Důležité je, že značná část právě kritických referátů byla konstruktivní. „Nespokojenci“ se dožadovali, aby za investované prostředky bylo dosaženo nárůstu kvality informačních toků, modernizace, nárůstu efektivnosti, zlepšení bezpečnosti, koordinace, kontroly atd. Proto názorově příbuzní odborníci navazovali a navazují kontakty, které by už ani připravovaná reorganizace v rezortu obrany neměla přetrhat. Konzervatismus se dostal na konferenci víceméně do izolace. Toto označení není míněno nějak hanlivě, ale nejlépe vystihuje skupinu informatiků, kteří chápou informatizaci zjednodušeně, jako převedení stávajícího stavu do automatizované podoby. Problémy byly identifikovány z několika pohledů a je optimistické, že jsou řešitelné. Konference ukázala nutnost výměny informací na odborné úrovni pro objektivní identifikaci problémů a možností řešení informatizace rezortu obrany.

Několik termínů a východisek pro lepší pochopení

Pro sjednocení pochopení uvádím některé termíny, které vyjasňují moje východiska a mohou se interpretačně lišit oproti stejným výrazům. Je nepopiratelným faktem, že vládne v rezortu obrany značná termínová nejednotnost, která způsobuje často velmi závažná nedorozumění a nepochopení. To je zapříčiněno zejména izolovaností informatiků v jednotlivých uskupení u projektů nebo u uživatelů. Dalším problémem jsou různé interpretace pojmů ze zahraničí a v neposlední řadě i různorodost pojmů

v zahraničí. Problém podtrhuje i nedostatek zavedených českých ekvivalentů, tohoto velmi dynamicky se rozvíjejícího oboru.

♦ Informatizace a výstavba KIS

Nejprve je nutné vysvětlit, jaký je rozdíl mezi výstavbou komunikačních a informačních systémů (KIS) a informatizací. Výstavba informačních systémů (IS) je užší pojem pro proces projektového řešení automatizace zpracování informací v některé, zejména odborně vyprofilované a organizačně určité oblasti, jako je například doprava, zásobování, topografie, zdravotnictví atd. Informatizace je proces globální automatizace rozsáhlé a vnitřně komplikované oblasti. Všeobecně se jedná o integraci více jak tří informačních systémů a desítek dílčích aplikací. Takováto integrace obsahuje poskytování zejména služeb, které jsou jednotlivými systémy nerealizovatelné nebo jsou poskytované jednotlivými systémy duplicitně, či vytváří jiné problémy a výdaje. Jedná se například o komunikační služby, bezpečnostní prostředí, standardizaci dat a vybavení, výstavbu metainformačního systému, poskytování komplexních informačních a provozních služeb uživatelům i obsluze systémů, řízení efektivnosti atd.

♦ Efektivnost

Jak k výstavbě IS, tak k informatizaci patří jeden fenomén, a to je efektivnost. Jedná se o efektivnost, která je klasickými řídicími nástroji nedosažitelná. Dosahuje se zejména snižováním ztrát, komplexním zvládnutím datových toků, a tím i zlepšením účinnosti řízení, a to zejména vynakládáním zdrojů, odbouráváním duplicit, zjednodušováním prováděcích procesů, řízení, ale i odbourávání možnosti zamlžování, subjektivního zkreslování atd.

Stav informatizace rezortu obrany

Popis stavu informatizace vychází analytické části „Konceptce informatizace rezortu obrany“ (KIRO 97), z „Vyhodnocení dokumentace k výstavbě KIS“ z července 1998, z „Hodnocení stavu řízení informatizace rezortu obrany“ z listopadu 1998 a z dalších dokumentů a zjištěných skutečností.

Oddělení rozvoje systémů velení a řízení MO, které má proces informatizace koordinovat, zahájilo svou činnost 1.4.1997. Dne 30.11.1997 byla zpracována „Konceptce informatizace rezortu obrany“. Ministr obrany KIRO 97 neschválil z důvodu, že nadřazená „Konceptce výstavby rezortu obrany“ nebyla dopracována. Na základě KIRO 97 byla v září 1998 zpracována v součinnosti s GŠ AČR a VA Brno KIRO 98. Tento dokument je z důvodu absence reálné poptávky po informatizaci rezortu obrany v současné době pouze pracovním dokumentem.

V analytické části KIRO 97 jsou popsány základní problémy informatizace rezortu obrany, ze které vyplývá několik závažných skutečností. Od roku 1992 bylo na informatizaci rezortu obrany vynaloženo několik miliard Kč. Při **hodnocení komunikačních a informačních systémů** bylo zjištěno, že uživatelům neposkytují požadované funkce a přínosy. Systémy nemají promyšlené a stanovené postupy výstavby a zejména implementace, nemají kontrolovatelné termíny a náklady a měřitelné přínosy, které by vycházely z reálných požadavků uživatelů atd. Pro potřeby koordinace výstavby KIS byla vyžádána používaná dokumentace pro řízení výstavby jednotlivých KIS. Dne 8.4.1998 byla tato dokumentace vyhodnocena pro řízení jako nedostatečná.

Pro nápravu nedostatečného stavu v řízení výstavby KIS bylo na základě „Prozatímních pokynů pro zabezpečení koordinované výstavby KIS“ ze dne 7.7.1998 vyžádáno zpracování a předložení základní dokumentace pro řízení jednotlivých KIS. Potřebné investiční prostředky na výstavbu KIS v roce 1999 měly být přiděleny až podle vyhodnocení předložené dokumentace. Dokumentace pro řízení KIS je opět vyhodnocena jako nedostatečná.

Závažné nedostatky jsou založeny od samého počátku manažerského zpracování většiny projektů. Projektům schází základní a přesné uživatelské zadání. V důsledku toho nemohly být dostatečně provedeny ani další navazující kroky, jako je návrh celkového nebo základního řešení, včetně manažerského řešení a optimalizace návrhu. Návnazně na to chybí parametrizace zadání a parametrizace přijatého projektového řešení.

Dále v dokumentaci pro řízení výstavby většiny projektů schází základní organizační opatření, plánovací dokumentace není zpracována nebo je nedostatečná. Zákonitě je proto řízení projektů operativní, odpovědnost za hospodaření je neadresná, kontrolní činnost je formální. Nedostatečnost v řízení znemožňuje ukončení výstavby systémů, dosažení slibovaných přínosů a způsobuje permanentní vyžadování investic.

V analýzách již byly popsány základní příčiny neefektivnosti vynakládaných prostředků na informatizaci. Jelikož není v rezortu obrany odpovídající orgán pro systémové řešení těchto problémů a jednotlivá řešení výstavby KIS jsou nedostatečná, nelze minimalizovat chyby. Chyby v řízení jsou systémové a chronické, a tudíž i obtížně odstranitelné. Podstatné přitom je, že **koordinace výstavby KIS a řízení informatizace je bez základních dokumentů pro řízení neproveditelná.**

Alarmující je též skutečnost, že namísto prokazatelně výhodnějšího využití a kultivace vlastních zdrojů jsou **preferovány dodavatelské firmy, které však dosud své schopnosti ve fungujících systémech neprokázaly.** Profitování dodavatelů na nefungujících, nedostatečných anebo nedodělaných a v zápětí upgradovaných řešeních je v odborné veřejnosti rezortu veřejným tajemstvím.

V rezortu obrany vzniklo a je provozováno vlastními silami více jak 130 systémů menšího rozsahu a aplikací, které již přinášejí uživatelům reálné přínosy. Realizátoři těchto projektů jsou sice většinou úspěšní, ale nemají čas na prezentaci svých výsledků, a tak se o nich ví jen mezi uživateli. Proto zůstávají mimo zájem informatizace. Daleko vyššího ocenění získají u dodavatelských firem, které situaci v rezortu obrany analyzují daleko pečlivěji. Odborníci z rezortu obrany jsou proto mnohdy postaveni do role pomocníků expertů dodavatelských firem, přičemž znalostně je tomu často právě naopak. Obdobný je i přístup k zajištění provozu. Informatická pracoviště opakovaně prokazují několikanásobně nižší náklady a úspěšnost na opravy techniky a problémů, ale bez úspěchu. Naopak se plánují redukce počtů těchto informatiků.

Hlavní příčiny tohoto stavu lze spatřovat v absenci reálné poptávky po informatizaci a v absenci dostatečného řízení a organizačního zabezpečení tohoto procesu. Proto mohou být v živelné informatizaci nejvýznamnější KIS rozebrány mezi jednotlivé dodavatele, kteří cestou nekonečného vývoje, upgrade, systémové integrace a jiných *de facto* jalových služeb odčerpávají z rozpočtu rezortu každoročně stovky miliónů korun. Úspěchy v informatizaci, dosažené příslušníky rezortu, včetně jejich činností jsou vytlačovány na periferii zájmu.

Současný stav v informatizaci rezortu obrany lze označit za dlouhodobě neutěšený. Prozatímní výsledky nás však opravňují ke zvýšení vlastního sebevědomí a ke zrealizování přístupu k dodavatelům.

Možnosti informatizace

Část „možnosti informatizace“ vychází z dokumentů „Koncepte informatizace rezortu obrany – KIRO 97“ z listopadu 1997 a z „Koncepte informatizace rezortu obrany – KIRO 98“. Výše uvedené dokumenty byly zpracovány pro potřeby řízení informatizace s důrazem na snížení nepřírodných investic.

Možnosti informatizace rezortu obrany by měly být předurčeny poptávkou uživatelů po informatizaci a schopnostmi rezortu ji uspokojit. Řízení informatizace se má opírat o identifikaci potřeb rezortu obrany, znalost a systematickou kultivaci vlastních zdrojů, o permanentní kontrolní činnost a odstraňování nedostatků, tzn. o pořádek. **Nepořádek říditelný není.** Přezírá-li kterákoliv organizace vlastní potřeby a schopnosti, soustředí-li se na cizí pomoc, stane se na této pomoci časem plně závislá. To je závažný bezpečnostní moment, který se nám již prokazuje v podmínkách upgrade a požadavků od firem.

Hlavním požadavkem řízení výstavby KIS nemůže být sepětí s dodavateli, ale s uživateli, tzn. dosažení přínosů požadovaných uživatelem. Bohužel je stále nutné opakovat, že úlohou dodavatelů není radit uživatelům, co vlastně potřebují, ale dodávat produkty a služby, požadované zákazníkem. V případě, že uživatel nedokáže dostatečně definovat co potřebuje, není možné výstavbu projektu zahájit. Výstavba systému se v opačném případě stává nejen „pumpou na peníze“, ale též ostudným výrazem oboustranné neschopnosti.

Informatizace vyžaduje **centrálně řízený přístup** s decentralizací odpovědností za správu svých zdrojů, zejména dat. Bez promyšlené koordinace řízení výstavby KIS není možné dosahovat vysoké efektivity vynakládaných zdrojů, zabezpečovat informační potřeby, interoperabilitu a zvyšovat efektivnost velení a řízení. Informatizace musí na sebe vydělávat zejména úsporami a službami, které by si rezort musel objednat jinde. Po tolika letech vývoje nemůže být informatizace stále nepřírodnou finanční zátěží rezortu obrany.

Hlavním cílem informatizace rezortu obrany by mělo být zabezpečení informační potřeby rezortu obrany a dosažení informační podpory procesů velení a řízení na strategickém, operačním a taktickém stupni velení a řízení v míru, nouzovém stavu, ve stavu ohrožení státu a ve válečném stavu.

K dosažení efektivní informatizace je možné použít osvědčených a výkonných metod a nástrojů. Jedná se zejména o:

1. Konfigurační řízení KIS – metoda řízení výstavby a úprav KIS jako koordinovaného a harmonického celku.
2. Řízení výkonnosti informační služby v rychle se měnícím prostředí, též zvané řízení v turbulentním prostředí.
3. Jednotnou správu dat – řízení datového hospodářství k zabezpečení obsahové a časové identity všech dat pro všechny uživatele KIS.
4. Postupnou výstavbu KIS, která slouží k zajištění dosahování požadovaných funkcí a dílčích přínosů v krátké době.

5. **Řízení efektivity** výstavby a provozu KIS – zavedení a používání ekonomických nástrojů řízení, zejména SPQR, ke zvyšování efektivity vynakládaných zdrojů a návratnosti investic.
6. **Nepřetržité dosahování bezpečnosti** – nepřetržitě zjišťování ohrožení, testování odolnosti a dosahování požadované úrovně bezpečnosti provozu a odolnosti KIS.
7. **Projektové řízení výstavby KIS** – zavedení jednotných postupů pro řízení výstavby KIS.
8. **Výstavbu orgánu centrálního řízení informatizace rezortu obrany**, který koordinuje výstavbu všech KIS k zajištění potřebné úrovně interoperability, efektivního využívání zdrojů, plnění požadavků uživatelů, zajištění vnějších vztahů rezortu a který kontroluje plnění závazných dokumentů.
9. **Jednotnou organizační strukturu** výstavby a provozu KIS, která odstraní multiplicitu prováděných činností a vytvoří prostředí pro komplexní poskytování služeb.
10. **Systémovou kontrolní činnost**, která zahrnuje promyšlený souhrn opatření k řízení a kontrole kvality, ke kontrole plnění úkolů, včasného zjišťování nedostatků a pomoci při jejich řešení.

Proces informatizace by bylo výhodné rozdělit do postupných realizačních etap a k nim stanovit časově vymezené horizonty, například:

※ **V první etapě:**

- ukončit etapu živelné výstavby jednotlivých KIS a zavést konfigurační řízení informatizace s cílem odstranění duplicit a neefektivností v řízení výstavby a provozu KIS,
- zpracovat základní a koncepční dokumenty,
- zpracovat projekty na celorezortní stacionární a mobilní datové komunikace,
- zavést elektronickou poštu a vybudovat službu INTRANET v celorezortním měřítku,
- uvést do provozu personální, finanční a logistický informační systém a zabezpečit informační podporu těchto spravovaných zdrojů rezortu obrany,
- zajistit tvorbu databází a zahájit správu dat jako důležitého zdroje a majetku rezortu obrany,
- vybudovat jednotné datové prostředí pro všechny informační systémy a tím dosáhnout obsahové a časové identity dat,
- zabezpečit datovou a komunikační interoperabilitu včetně systémů NATO,
- definovat a prosadit dostatečnou bezpečnost výstavby a provozu KIS,
- vytvořit jednotnou organizační strukturu centrálního, výkonného a uživatelského řízení informační služby včetně specializovaných pracovišť pro zajištění provozu a výstavby KIS,
- zahájit odbornou přípravu pracovníků řízení, odborníků informatiků a posluchačů vojenských škol.

※ **V druhé etapě:**

- dokončit výstavbu komunikační infrastruktury v požadovaném rozsahu a dokončit výstavbu klíčových informačních systémů,
- realizovat integraci KIS se specializovanými systémy k poskytování odborné informační podpory,
- plně institucionalizovat informační službu v rezortu obrany,
- zajistit, aby komunikační a informační systémy zajišťovaly informační podporu rezortu obrany v základní funkcionalitě,
- řídit a využívat datové hospodářství obdobně jako jiné zdroje rezortu obrany,
- zahájit proces dosahování informační součinnosti s mimorezortními subjekty,
- v rezortu obrany provozovat pouze bezpečné systémy.

※ **Ve třetí etapě:**

- dokončit výstavbu všech oborových KIS v plné funkcionalitě,

- stabilizovat řízení provozu KIS a poskytování informační podpory,
- dokončit výstavbu informačního systému MO a systému C4I a provozovat je jako jednu službu zaměřenou na zabezpečení informačních potřeb všech uživatelů,
- zahájit proces průběžné modernizace KIS, proces optimalizace datových toků a realizace nových informatických služeb,
- dokončit organizaci informační součinnosti, pořizování, výměny a sdílení dat s mimorezortními subjekty.

Pro jednotlivé etapy je nutné vyčlenit zdroje a začlenit je do procesu řádného plánování, řízení a kontrolní činnosti. Informatizaci je nutné prosadit jako jeden z hlavních úkolů a atributů, profilující budoucí tvář i výkonnost celého rezortu obrany a úroveň zajištění obranyschopnosti státu.

Závěr

Situace v informatizaci rezortu obrany je neuspokojivá. Na informatizaci bylo vydáno značné množství finančních prostředků, skutečností je však to, že odpovídající přínosy dosaženy nebyly. Podstata tohoto stavu je v neplnění jak na straně realizátorů projektů, vydávajících neúměrné finanční částky za nákupy nepřínosných produktů a služeb, tak pracovníků řízení, jejichž aktivity postrádají atributy efektivnosti i potřebnou dokumentaci a též dodavatelů. Nedostatečnost se projevuje i v odborném řízení na úrovni GŠ AČR, jenž sice často demonstruje množství budovaných KIS v AČR, nabízí zpracování koncepčních dokumentů, pravdou však zůstává skutečnost, že výstavbu KIS v AČR neintegruje a výstavbu složitějších systému předává civilním dodavatelům. Přitom většina těchto pracovníků se honosí manažerskými funkcemi, ale místo hotových produktů řešení konkrétních plnění nás zásobují problémy a požadavky na další a další investice, což je v přímém rozporu s manažerským posláním a jeho profesionálním zvládnutím. „Koncepce informatizace rezortu obrany“ dosud přijata nebyla, i když právě informatizace předurčuje budoucí profil AČR, úroveň součinnosti s NATO a cenu, kterou za obranyschopnost státu budeme nuceni zaplatit.

Konečně bych chtěl upozornit, že kategorie, soudy a třídění v této úvaze nejsou definitivní. Snaží se pouze popsat realitu a mají spíše posloužit zahájení diskuse nad problémy informatizace a jejich přínosnosti. To však nemá vliv na hodnocení současné situace.

Informatizace a řízení zdrojů v rezortu obrany

Ani informatizace, ani řízení zdrojů, konkrétně uplatnění SPPR, to v současné situaci nemají snadné. Následující příspěvek se pokouší přispět k zlepšení tohoto stavu, a to především posouzením možností, jak uplatnit a prohloubit synergický vztah mezi informatizací a řízením zdrojů, jak uplatnit vzájemnou podporu těchto významných oblastí života a vývoje rezortu a efektivního moderního zajištění jeho funkcí.

* * *

O významu informací, a to jak v souvislosti s činností a vývojem rezortu obrany a jeho a řízením, tak co se týče obecnějších otázek obrany a bezpečnosti, vývoje vojenství a konečků i vývoje informační společnosti v podmínkách rozvoje a uplatnění informační techniky a technologií bylo řečeno a napsáno mnohé, včetně zajímavých článků ve Vojenských rozhledech.

Stejně, jako úroveň informovanosti a schopnosti zpracování informací, je významným ukazatelem kvality každého živého organismu úroveň využití a řízení zdrojů. Platí to u člověka, rodiny, obce, podniku, instituce a dvojnásob to platí u rezortu státní správy, kde jsou spotřebovávány společenské zdroje, především finance státního rozpočtu, prezentující hodnoty, vytvořené daňovými poplatníky. U rezortu obrany platí uvedená teze trojnásob, protože je ve hře zachování míru, obrana státu a jeho občanů. I otázkám úrovně zajištění a řízení zdrojů pro obranu, konkrétně pro činnost a výstavbu rezortu obrany a v jeho rámci AČR, je věnována, i když, podle mého mínění, stále nedostatečná, pozornost.

Oba uvedené aspekty, informatizace i řízení zdrojů, mají mnoho společného. Jejich význam je klíčový z hlediska členství ČR v NATO. Nikoliv nadarmo je dosažení interoperability v procesech konzultací, řízení a velení, jejichž jádrem jsou informační a komunikační procesy, jedním z hlavních atributů, nekompromisně předpokládaných a hodnocených jak u stávajících, tak, a to zejména, u nových členů. Totéž platí o řízení a plánování zdrojů jako významné součásti procesu obranného plánování NATO.

Jakkoliv jsou mezinárodní aspekty informatizace a řízení zdrojů podstatné, nelze opomíjet i významnou roli, kterou hraje reálná úroveň těchto ukazatelů i uvnitř rezortu a v jeho postavení v České republice, jejíž občané, jak již jsem vzpomenu, vytvářejí reálné hodnoty a zdroje pro jeho činnost a vývoj. Zejména význam informatizace je v poslední době akcentován požadavky na informační propojení rezortu s veřejnou správou ČR a participace rezortu na koncipování a realizaci státní informační politiky a výstavby informační společnosti v konceptu EU a OECD.

Jako negativní faktory, směřující proti racionálnímu a efektivnímu uplatnění, lze v rezortu obrany jak u informatizace, tak u řízení zdrojů indikovat především určité podcenění významu ze strany vrcholového managementu, oproti jiným, snad zdánlivě atraktivnějším, oblastem. Další překážkou je neujasněnost a nejednotnost pojetí a přístupů. Informatizace se převážně zužuje na výstavbu informačních a komuni-

kačních systémů, bez zasazení do širšího koncepčního a integrujícího rámce, což vede k nízké výslednosti a efektivnosti využití zdrojů. Svým způsobem průlomový materiál Koncepce informatizace rezortu obrany, zpracovaný v roce 1997, stále čeká na svou aktualizaci, dopracování a hlavně uplatnění.

Situace s řízením zdrojů je, do určité míry, obdobná. **Systém plánování, programování a rozpočtování (SPPR)**, určený pro řízení zdrojů v rezortu, i po provedené revizi a novelizaci metodiky v roce 1997, se stále nemůže plnohodnotně realizovat. Důvody jsou různé, od permanentní nestability rezortu a absence koncepčního východiska výstavby, přes nepochopení principu metody a objektivní složitosti řízení obranných zdrojů a nekvalitní informační bázi, až po programové odmítání, evokující otázku „*Cui bono?*“. K tomuto problému se ještě vrátím.

K pojetí a uplatnění informatizace a řízení zdrojů

Je velkým paradoxem, že problémům s nejasností a nejednotností pojetí a terminologie se nevyhnula, přes značné úsilí pracovníků a institucí, ani oblast informatizace, a to v rezortu obrany i mimo něj. Dále v článku informatizaci rezortu obrany budu chápat jako systémově připravený a realizovaný proces využití a rozvoje informačního potenciálu rezortu obrany a zajištění efektivní informační výměny s okolím, a to aplikací informatiky, **informační a komunikační techniky a technologií** (dále ICTT).

Problémy jsou i u dalšího klíčového pojmu „informatika“, který je využíván jednak k označení vědecké a studijní disciplíny a souboru teoretických a praktických postupů k realizaci informačních procesů (získávání, ukládání, zpracování, přenosu a zajištění bezpečnosti informací), jednak k označení informační soustavy (zejména **komunikačních a informačních systémů** – KIS) a její výstavby. V článku uplatním první pojetí, a to především k charakteristice širšího rámce informatizace, zahrnujícího jak automatizované, tak neautomatizované informační procesy.

Nejde tedy pouze o výstavbu, provozování a *upgrade* informačních a komunikačních systémů, ale o celkové zvýšení úrovně všech informačních a komunikačních procesů, včetně osobního styku, procesu učení a vzdělávání, informatické kultury a hygieny.

Stručně řečeno: blábol zůstane bláblem, fráze frází, lež lží, šum šumem, ať jsou zpracovány sebevýkonnějším procesorem, s pomocí jakkoliv vyspělého (a drahého) softwaru, přeneseny jakoukoliv LAN nebo WAN, prezentovány na jakémkoliv médiu, v jazyce českém, anglickém nebo ruském.

V tomto pojetí proces informatizace vytváří předpoklady pro zefektivnění stylu práce, uplatnění moderních procedur řízení kvality (TQM), komunikativních vztahů a manažerských přístupů, pro indikaci a znemožnění teatrálních aktivit, sloužících pouze osobnímu prospěchu, pro účelnou racionalizaci a preferenci horizontální dimenze organizačních struktur. V posledně jmenované oblasti jsou v našem rezortu stále značné nedostatky a informatická analýza procesů řízení a velení se v potřebném rozsahu nevyužívá. Že by i v tomto případě byla opět na místě otázka komu a čemu to prospívá?

Ve prospěch širšího pojetí informatizace i informatiky svědčí i to, že je blízke koncepci budování informační společnosti, a což je pro náš rezort zvláště důležité, i pojetí interoperability NATO systémů C3 (Consultation, Command and Control).

Řízením zdrojů budu chápat systémově připravený a realizovaný proces dlouhodobé, střednědobé a krátkodobé alokace, sledování a kontroly využívání lidských, materiálních, informačních a finančních vstupů rezortu k zajištění jeho funkcí a vývoje. Konkrétně pro uplatnění SPPR, kterým se řízení zdrojů v rezortu realizuje, je, jak známo, charakteristické především posouvání časových horizontů (klouzavé plánování), třídídimenzionální alokace zdrojů (v programové struktuře, organizační struktuře a rozpočtové skladbě) a uvažování obranných potřeb, normativních zdrojových prognóz, stavových a funkčních charakteristik současného stavu a dosavadního vývoje a politické, koncepční a strategické báze (a z nich vyplývajících priorit) jako základních vstupů.

Při důsledné realizaci je SPPR kvalitním prostředkem, protože do značné míry redukuje subjektivismus, eliminuje živelnost a nestabilitu, zaručuje transparentnost a přiměřenou dynamiku vývoje, reagujícího, na základě politických a koncepčních východisek, na změny bezpečnostní situace, zejména obranných potřeb a obranných zdrojů. Aplikace SPPR není jednoduchá, zejména při zavádění a ladění procedur v prvních cyklech. Náročná příprava metodologické, informační a technologické báze, včetně vytvoření dekompozice procesů a funkcí rezortu, počítačových modelů, sestavení soustav cílů a mechanismu propojení alokačních dimenzí a rovněž programových prvků v programové struktuře však v dalších cyklech přinese své ovoce, protože, ve stabilizovaném prostředí budou uvedené technologické prostředky v zásadě neměnné.

V poslední době se, z různých stran, ozývají hlasy, zpochybňující jeho využitelnost. Existují názory, že SPPR, jehož hlavní idea vychází z PPBS (Planning, Programming and Budgeting System), aplikovaného v rezortu obrany USA, není úspěšný v řízení zdrojů v malých státech s malými armádami, včetně některých států NATO. Lze se setkat dokonce i s názorem, že SPPR není vhodný v prostředí značné napjatosti mezi potřebami a zdroji, což se, údajně vztahuje na situaci v našem rezortu (a což by bylo nepochybně pravda, kdyby neexistovaly nikoliv ojedinělé případy, kdy lze o dobrém hospodaření a neexistenci plýtvání s úspěchem minimálně pochybovat).

Na hranici černého humoru je obvinění, že uplatnění filozofie a procedur SPPR v novelizovaném pojetí, uplatnění plánovitosti, odpovědnosti a pořádku, má charakter „totalitního“ myšlení a je návratem před rok 1989. Oprávněnost těchto hlubokých myšlenek je neobyčejně zajímavá především v konfrontaci s postavením (současným i minulým) jejich nositelů, nicméně podporuje tezi o politické dimenzi řízení obranných (i jiných státních) zdrojů.

Pravý opak je totiž pravdou. V situaci zdrojového nedostatku a napjatosti, způsobených zejména předchozím neprogramovým přístupem v oblasti investic, je nutný pořádek, odpovědnost, stabilizace a objektivní vyvození alokace reálně disponibilních zdrojů z reálně a objektivně stanovených potřeb samostatné i kolektivní obrany.

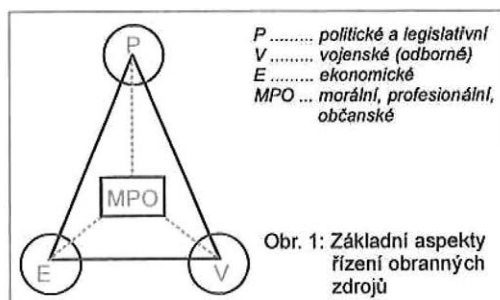
Co je však skutečnou systémovou překážkou efektivního uplatnění nejen SPPR, ale každé metody racionálního, odpovědného plánování, řízení, kontroly a efektivního využívání zdrojů, to je permanentní redukce, reorganizace, redisklace, a také vytváření strachového pole, nemoderní styl práce, deformované vztahy, neodbornost a lenost.

Jistá jsou dvě fakta: Řízení obranných zdrojů v žádné demokratické zemi není snadné a imunní vůči negativním, subjektivním, více či méně zjevným vlivům. Druhým faktem je to, že ten, koho SPPR nutí k pořádku, a dokonce k práci, komu SPPR, takřka jác, šlape na paty a ruší jeho sny o utrácení pod různými hesly, komu SPPR boří dogmata o nezastavitelnosti zahájených bezvýsledných projektů a o řešení zdrojové nedostatečnosti cestou decimace lidského potenciálu, jásat a chválit SPPR nebude.

Otázka je, jak dále. Odpověď je nasnadě: SPPR a kvalitní řízení rezortu vůbec, vyžadují kvalitní informace, komunikativnost a uplatnění dalších, výše uvedených atributů informatizace, proto akcelerace a zintenzivnění procesu informatizace může výrazně přispět k uplatnění SPPR. Platí i opačně: Stabilizovanou a zároveň dynamickou, efektivní, tj. výslednou, užitečnou a přiměřeně nákladově náročnou realizaci informatizace nelze zajistit bez systémového, transparentního procesu řízení zdrojů.

Informatická podpora řízení zdrojů

Řízení obranných zdrojů v působnosti rezortu obrany má tři základní aspekty: politický, vojensko-odborný a ekonomický. Jsou schematicky znázorněny na obr. 1, kde blok MPO značí průřezovou interakci, resp. celkové vztahové a hodnotové klima, dané aspekty morálky, profesionality (v širším smyslu, nikoliv pouze jako pracovně právního vztahu) a občanské odpovědnosti. (Prosím čtenáře, aby při pohledu na obrázek položil příslušný list do vodorovné polohy, aby tak vynikla rovnocennost aspektů.)

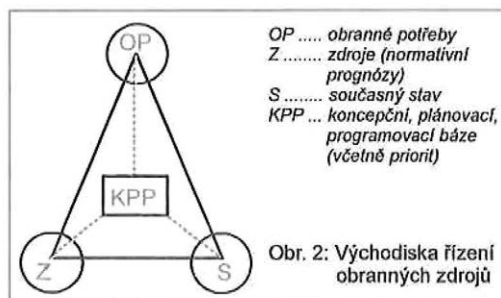

Role vojensko-odborného a ekonomického aspektu jsou zřejmé, politický aspekt (obránná politika) má, resp. musí mít, především stabilizující roli a zabránovat subjektivní preferenci buď ekonomických, nebo naopak vojenských faktorů (na obě takto chybně polarizované situace si lze v našem rezortu snadno vzpomenout).

Uvedené základní aspekty indikují tři základní vrstvy informací, nutných k řízení obranných zdrojů, přičemž je nutno vidět, že informatizace v uvažovaném pojetí se promítá i do interaktivního bloku.

Na obr. 2, shodou okolností opět ve tvaru trojúhelníka (i zde prosím o horizontální náhled a rovnocenné chápání komponent) jsou uvedena východiska (vstupy) řízení obranných zdrojů. V tomto případě je již nutná detailnější charakteristika.

Obranné potřeby (výzvy) představují základní motivaci pro

činnosti a výstavbu rezortu a následné využívání státních zdrojů rezortem. Zahrnují tři hlavní oblasti:

- * potřeby eliminace, redukce a prevence bezpečnostních rizik, přípravy a výcviku k příslušným aktivitám,
- * potřeby dosažení parametrů armád a rezortů obrany států NATO a zajištění dalších požadavků, vyplývajících ze vstupu ČR do NATO,
- * potřeby plnění úkolů rezortu jako orgánu státní správy.

Co se týče **potřeb, svázaných s bezpečnostními riziky** (vojenskými i nevojenskými, válečnými i neválečnými) a **přípravou k jejich eliminaci**, je uplatnění informatizace především ve zpracování zpravodajských informací, vytvoření struktury, datového naplnění a využití modelu operačního hodnocení a vývoje bezpečnostních rizik a analýzy sil k jejich eliminaci, redukci a prevenci. Významné místo má informační zajištění krizového managementu s konzistencí informací o bezpečnostních rizikách v SPPR i se zajištěním návaznosti na informační systémy veřejné správy (ISVS). Naléhavým úkolem je, jak jsem již dříve naznačil, systémová dekompozice reakčních i přípravných funkcí AČR v samostatné i kolektivní obraně a rovněž v účasti na mírových operacích, přiřazení subjektů a procesů těmto funkcím (sestavení programové struktury) a následné provázání se strukturou organizační, a to pro jednotlivé roky plánovacího, s příslušnou vyšší rozlišovací úrovní, i programovacího a rozpočtovacího horizontu.

Snadno lze vyvodit, že samostatně formulovaný druhý bod, reflektující **dosažení parametrů NATO**, zejména v oblasti řízení a velení, bezpečnosti informací, přípravy určených sil, interoperability a kompatibility a rovněž jazykových a odborných schopností personálu, bude, do určité míry, postupně ztrácet na významu, protože příslušné parametry budou dosaženy a činnost a vývoj rezortu budou zdrojově řešeny v rámci standardních procedur. V současnosti je však tato profilace potřeb podstatná a je nutno ji jednak v informační oblasti realizovat a v ostatních oblastech informačně podpořit jasnou charakteristikou a uspořádáním cílů výstavby sil (TFG), napojením na subjekty a zdroje, včetně programu spolupráce řešení úkolů NATO (Capability Package – CP), formulací a kontrolou postupu plnění. Zásadní význam má informační zvládnutí operačních, materiálových i administrativních standardů a norem NATO.

Třetí oblast motivace a činnosti rezortu obrany je orientována na **politické konceptní a strategické funkce, na funkce správní**, včetně zajištění vztahů, zejména informačních, a rovněž na funkce administrativní. Významným okruhem aktivit v této oblasti je, jak známo, zabezpečení norem právních demokratických států v oblasti civilní kontroly armády, tvorby branné legislativy, politické reprezentace a vztahů vůči systémovému okolí rezortu v ČR i mimo ČR, vůči státům a orgánům NATO. Náročnost této oblasti je v současné době značná a vzhledem k tomu, že její realizující aktivity mají převážně informační charakter, má informatizace klíčový význam pro urychlení a zefektivnění procesů, vztahů, stylu i kultury práce.

Dalším východiskem SPPR v rámci řízení zdrojů jsou **normativní prognózy zdrojů**. Tato oblast je informačně značně exponovaná, a to co se týče nejen množství, ale i kvality, především v uplatnění normativního, nikoliv explorativního charakteru prognóz. Lze říci, že v této oblasti byl v rámci probíhající realizace 6. cyklu využití SPPR dosažen největší pokrok.

Kromě již tradičně kvalitních prognóz lidských a finančních zdrojů, opírajících se jak o informace z databází informačních systémů PIS a FIS (personalistický informační systém, finanční informační systém), tak o intelektuální neautomatizované zpracování a vyvození závěrů pro procedury a zpracování dokumentů SPPR, byla zpracována, oproti minulosti, na vyšší úrovni a s vyšší využitelností i normativní prognóza věcných zdrojů.

I přes enormní náročnost této oblasti a dosažený pokrok je však, myslím, stále na místě kategorický požadavek urychlit a zkvalitnit řešení a informační zpracování koncepčních, systémových, procesních a řídicích problémů v oblasti materiálových toků, akvizice, výzkumu a vývoje, řízení kvality, logistiky, standardů a norem. A to současně a ve vzájemné synergii a podpoře se zvýšením efektivity tvorby a zavedení informační báze materiálových zdrojů, včetně dosud chybějících informací o programech a možnostech vědy, výzkumu a vývoje, nových technologiích, potenciálních možnostech a realitě investic, zásobách a nemovité infrastruktury rezortu.

Ukazuje se rovněž nezbytnost, vedle účetních evidenčních ukazatelů, vést u věcných zdrojů i informace o reálném stavu a funkčnosti, poloze v životním cyklu, interoperabilitě a dalších kvalitativních ukazatelích. Nejde jen o zajištění nutného vstupu pro procedury SPPR, ale zvýšení celkové úrovně investičního plánování a využití materiálových vstupů rezortu a, v neposlední řadě, o zkvalitnění a stabilizaci pozice rezortu jako náročného, korektního a cílevědomého zákazníka vůči subjektům obranného průmyslu.

Čtenář, který se s předstihem podíval na obr. 3, zjistil, že jsem dosud neuvedl nic k zdrojům informačním. K této problematice se vrátím v poslední části článku.

Z hlediska informačního zajištění je na tom, myslím, nejhůře oblast **zhodnocení současného stavu a dosavadního vývoje rezortu**, a to jako plánovacího výchozího bodu i indikace kritických míst a nežádoucích vývojových trendů k zarámování prostoru přípustných, respektive vymezení prostoru nepřípustných řešení variant dalšího vývoje rezortu.

Vedle stavových kvalitativních a kvantitativních ukazatelů (organizace, počtů, struktura, atd.) je nutno informačně postihnout i **ukazatele funkční**, tj. úroveň dosažení cílů, a splnění úkolů rezortu v pokrytí obranných potřeb. V této oblasti je nezbytné propojení informační a technologické podpory SPPR, tj. databází, znalostí, standardů a norem, s prostředky modelových propočtů pro následné variantní optimalizace. **Kategorickým požadavkem je sladění výstupů s dotazníkem obranného plánování NATO (Defence Planning Questionnaire – DPO).**

Základní požadavky SPPR ve fázích plánování a programování v současné době pokrývá program pro analýzu a modelování obranných zdrojů DRMM (Defense Resources Management Model), ovšem prozatím je využívána pouze jeho nákladová část (COST). Podporu fáze rozpočtování zajišťuje informační systém FIS a v jeho rámci stále nestabilizovaný a upravovaný software kalkulačních listů.

Perspektivně je nutno, po věcném a obsahovém vyladění procedur SPPR, řešit otázku informační a technologické podpory SPPR komplexně, se systémovými a datovými vazbami, včetně zajištění aktualizace a konzistence dat mezi ŠIS, ISL, PIS, FIS (štábním, logistickým, personalistickým, finančním informačním systémem) a DRMM. Domnívám se, že **pravděpodobně nejlepším řešením by bylo provést účelově selektivní**

datovou integraci v rámci budoucího informačního systému vrcholového řízení rezortu, který by, kromě datové části k podpoře plánovacích, rozhodovacích a kontrolních aktivit vrcholového managementu na politicko-strategickém a vojensko-strategickém stupni, obsahoval i datové rozhraní pro informační výměnu se systémovým okolím a metainformační část, zajišťující informovanost o celkové organizaci a stavu informační infrastruktury rezortu.

Z předchozího textu by čtenář s menší znalostí podstaty a struktury SPPR mohl vyvodit, že jsem se dosud zabýval převážně informačním zajištěním dlouhodobého plánování a nevěnoval dostatečnou pozornost informačním potřebám fází programování a rozpočtování. Uvedené trojúhelníkové schéma na obr. 2. je v SPPR v zásadě transparentní v celém cyklu, a to tak, že koncepční východisko se postupně nahrazuje na výstupu plánovací fáze dlouhodobým plánem, na výstupu programovací fáze střednědobým programovým plánem a na výstupu z rozpočtování rozpočtem.

Transparentnost schématu SPPR a skladba vstupních informací v principu platí i pro různé úrovně, od rezortu jako celku až po zařízení nebo útvar AČR. Základní vstupy, tedy potřeby, zdroje a současný stav jsou formálně v principu stejné, obsah se, samozřejmě, liší podle stupně řízení, časového horizontu a jemu odpovídající rozlišovací úrovně (např. pro fázi programování na vrcholové úrovni jsou potřeby dány závěry, cíli a programovou strukturou pro prvních pět let dlouhodobého plánovacího horizontu, zdroje jsou limitovány rámcovou alokací, řešenou ve fázi plánování, přechod mezi fázemi programování a rozpočtování je analogický, tj. rozpočtuje se první rok střednědobého horizontu v programovém plánu s využitím programové alokace zdrojů).

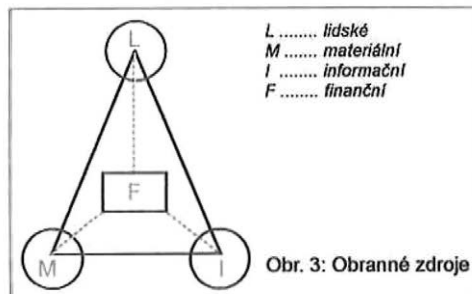
Klíčovou otázkou v celém cyklu SPPR je zajištění konzistence dat, zejména mezi programovými návrhy a programovým plánem v iteračním procesu fáze programování a mezi strukturou programového plánu a návrhu rozpočtu.

Informační zdroje a jejich zajištění

Na obr. 3 je schematicky, do třetice ve formě trojúhelníka, zobrazena základní struktura obranných zdrojů. Proti tradičnímu členění na zdroje lidské, věcné a finanční je rozdílné ve specifickém postavení finančních zdrojů v pozici finančního potenciálu, využitého podle zdrojové strategie a cenových ekvivalentů mezi ostatními zdroji, a v zavedení kategorie – zdrojů informačních.

Zatímco u prezentace specifiky finančních zdrojů se jedná spíše o nikoliv nevýznamné zpřesnění, resp. prohloubení způsobu nazírání, u informačních zdrojů se jedná o nový pohled, který se, z různých, převážně subjektivních a konzervativních důvodů, nedaří prosadit a uplatnit.

Přestože informace a prostředky jejich získání a realizace v řídicích, výkonných a zabezpečovacích aktivitách mají stále výraznější a význam-

Obr. 3: Obranné zdroje

nějsí místo, přestože se informační složka principiálně v mnoha směrech liší od materiální a lidské složky v sociálně ekonomických a obranných systémech a procesech, přestože dosavadní fúze do rámce zdrojů věcných vykazuje zřetelná negativa (týká se i oblasti informatizaci velmi blízké, a to vědy, výzkumu a vývoje), stále přetrvává ignorování potřeby změny. Je jen otázkou času, kdy informační zdroje (a s nimi i adekvátní organizační subjekty) získají místo na rezortním slunci.

Dosavadní stav vede k dvěma deformacím. Především je to *podcenění ceny informací* a nezahrnutí využití a rozvoje informačního potenciálu, včetně neautomatizovaných informačních procesů, v první řadě učení a vytváření poznatkové báze ve vědě, výzkumu a vývoji, do zdrojů a sledování efektivnosti (společenského efektu a nákladů).

Druhou deformací je *extrémní, nekritické, dogmatické přeceňování* ani ne tak významu komunikace a informací a její realizující techniky a technologií, která je ostatně nesporná a všeobecně respektovaná, ale spíše nároků některých firem a „firemně-rezortních“ subjektů, realizujících a systémově pěstujících nevhodné a pro rezort obrany nevhodné vydávání zdrojů.

Důsledky obou deformací jsou známé. K ilustraci podceňujícího přístupu stačí připomenout „hospodaření“ s absolventy škol, zejména zahraničních, a plýtvání s poznatkovým informačním potenciálem.

Dalším příkladem může být neuvážené zrušení vědeckého pracoviště, zajišťujícího informace a poznatky pro strategické řízení (případně nedostatky měly být řešeny chytřejším a z hlediska informatizace efektivnějším opatřením). Pro třetí případ netřeba chodit daleko, protože se s ním setkáváme každodenně. Je to informaticky nekultivovaná a neefektivní, terminologicky nesladěná osobní informační výměna, včetně korespondence, shromáždění a porad. To vše stojí zbytečné peníze a úsilí, které jinde chybí.

Z důvodu omezeného rozsahu článku se nebudu zabývat otázkou alokace zdrojů, financování a kontroly efektivnosti v oblasti neautomatizovaných informačních procesů, osobní komunikace a výměny informací, včetně vzdělání. Tato enormně závažná, zajímavá a přesto podceňovaná otázka vyžaduje větší prostor, především k nesporné vysoké efektivitě a zároveň složité strukturovanosti a nutností zahrnout jak na vstupech, tak na výstupech nejen informatické a ekonomické, ale i psychologické, sociologické a další faktory.

Další deformace „*přeceňování významu*“ je rovněž stejně známá, snad ještě více drahá a „neprůstředná“. Stačí si uvědomit značné výdaje na investice, provoz a *upgrade* softwaru i hardwaru v informačních systémech a objektivně posoudit otázku, zda tyto náklady odpovídají efektu *pro rezort obrany* (zvýrazněno záměrně).

Musím na tomto místě zdůraznit, že, význam výstavby informačních systémů plně chápou (snad je to zřejmé i z předchozího textu) a že nikterak nechci vyvolávat averzi vůči firmám, zajišťujícím jejich výstavbu, resp. snahy k likvidaci jejich aktivit. Jde mi jen o to, aby efekt, tj. reálná funkcionalita v zajištění informačních potřeb rezortu, byl přiměřený výdajům a aby se vložené prostředky v této oblasti s objektivně vysokou návratností skutečně vrátily v žádoucím rozsahu i kvalitě.

Jak na to? Odpověď na otázku, zda mohou procedury a celková filozofie řízení zdrojů, konkrétně SPPR, pomoci rychlejšímu a efektivnějšímu uplatnění informatizace

rezortu (připomínám komplexní pojetí) je jednoznačná: nejen že mohou, ale i musí. Pokusím se, v intencích předchozího vymezení, uvést několik námětů, jak s uplatněním principů SPPR, kultivovat a zefektivnit proces výstavby, provozu a *upgradu* informačních systémů.

Z metodologických obrátů SPPR přímo volají po aplikaci zejména:

- * Základní východiskové schéma SPPR „POTŘEBY – ZDROJE – STAV“ propojené s koncepcí, plánovou, programovou a rozpočtovouází.
- * Třidimenzionální alokace zdrojů na základě otázek PROČ?, NA CO? a KOMU?, primárnost programového pohledu a konstrukce programové struktury, tj. stanovení průřezových a specifických subjektů a procesů k pokrytí potřeb s vyloučením duplicit.
- * Uplatnění reverzního (kontrolního) režimu.

Stanovení komunikačních a informačních potřeb a cílů informačního procesu je klíčovou výchozí otázkou, která musí být položena v rámci zpracování zadání výstavby KIS. Odpovědný funkcionář rezortu – zadavatel projektu – **musí znát informační potřeby budoucích uživatelů a vědět, jaké informační a komunikační funkce od KIS očekává.**

Stejně jako při konstrukci aktivit a subjektů k pokrytí obranných potřeb se pro každé bezpečnostní riziko nevedou autonomní síly, včetně řízení a zabezpečení, ale problematika se řeší integrálně logickým součtem s určením průniku (víceúčelových složek), je nutno integrovat a koordinovat i proces výstavby KIS. Je tedy zejména nutno vyhnout se následujícím chybám:

- * Výstavbě systémů (a utrácení peněz) bez zřetelně indikovaných informačních funkcí k zajištění potřebných informací k stanoveným účelům.
- * Průřezovému celorezortnímu nesladění komunikačních, hardwarových a softwarových prostředků, včetně zajištění bezpečnosti.
- * Nesladění datových rozhraní mezi informačními systémy.
- * Nedodržení standardů a požadavků interoperability.
- * Nesladění procesu upgradu, metodiky provozu a obsluhy systémů (v účelném rozsahu).

Nevyhnutí se těmto chybám je jednou z příčin plýtvání a nízké efektivnosti využití zdrojů při výstavbě KIS. Zakládá chaotické prostředí a sekundárně, v důsledku dynamiky vývoje ICTT, prodlužuje výstavbu systémů a vyvolává neohospodárny provoz.

Zejména jednotná (nikoliv jediná), standardizovaná sladěná hardwarová, softwarová, komunikační a datová báze je jedním z předpokladů úsporné výstavby a provozu a zamezení investic bez dosažení požadované funkcionality.

Terciálním důsledkem neprokazatelnosti reálné funkcionality KIS, kontrastující s enormními zdrojovými požadavky, hraničícími s vydíráním („nedostaneme-li xxx mil. Kč, systém padne, klekne, lehne, ..., nevyužijí se, resp. znehodnotí se předchozí náklady, apod.“), který se dříve nebo později zákonitě dostaví (čím dříve, tím lépe), je výrazná zdrojová redukce (dieta).

Velmi zajímavá je občas reakce odpovědných pracovníků rezortu a firem. Třebaže se až do okamžiku redukce postupovalo podle velmi mlhavých (nebo také žádných) podkladů, včetně nedostatečné indikace informačních požadavků a funkcí, bez

řádného zadání a nákladových kalkulací, třebaže dosavadní proces výstavby systému nikterak nevyniká korektností a transparentností, v okamžiku redukce vyžadují striktní zdůvodnění a poukazují na rozhodování od „zeleného stolu“. Předchozí „zelené křeslo“, na němž si pohrávali s rezortními prostředky jak chtěli, jim nikterak nevadilo. Nutno ovšem připomenout roli druhého partnera v této hře.

Rentgenem k prosvícení této záležitosti musí být jednak informatická indikace blábolivosti výše uvedených gymnastických frází (co to je „lehne“, atd.), jednak **nekompromisní konfrontace dosud vynaložených zdrojů s jejich efektem** nikoliv v množství produktů, ale v jejich funkci k naplnění potřeb zadavatele a uživatelů. Tito, ovšem musí své potřeby znát. Jak je vidět, zásadní význam otázky „PROČ?“ plně zapadá do rámce SPPR.

Co se týče zdrojů pro informatizaci, je zajímavé připomenout si **obr. 3**, zejména pozici zdrojů finančních. Samotné finance funkcionalitu nezajistí a hodnota finanční částky nutně musí vycházet z položení a zodpovězení otázky „NA CO?“

Neadekvátní, nafouklé požadavky bortí plánovací, programovací a rozpočtovací proces a deformují postavení korektních a nekorektních investorů. Týká se to nejen KIS.

V této situaci se musí rozlišit, jak jsem již naznačil, výdaje průřezového celorezortního charakteru a výdaje specifické, reflektující individuální potřeby KIS podle jejich funkce, s důsledným rozlišením výdajů na výstavbu, modernizaci a provoz.

Nelze tolerovat přístup, kdy se požadavek úsporné integrované výstavby s využitím společných infrastruktur odmítá a pro jednotlivé KIS se nakupuje separátní hardware a další komponenty, a zároveň se mlží investiční výdaje jednoho KIS tzv. výdaji ve prospěch druhého.

Pořádek a ekonomické chování je nezbytné nikoliv k redukci výdajů na KIS, ale aby se omezil parazitismus různého druhu a zdroje byly alokovány tam, kde přinesou reálný měřitelný efekt. Pro korektní zadavatele, uživatele, provozovatele i dodavatele techniky a technologií to bude nikoliv ztráta, ale přínos.

Faktor současného stavu jako vstupu procesu řízení zdrojů má v oblasti výstavby KIS klíčový význam a jeho uplatnění je výraznou specifikou proti ostatním zdrojovým oblastem. Stejně jako výstavba, tak i modernizace (*upgrade*) musí reflektovat jak možnosti, tak potřeby a zdroje. Jestliže je současný stav z hlediska požadovaných funkcí, s adekvátním výhledem do budoucnosti, dobrý, není nutno modernizovat.

Tato jednoduchá pravda se však uplatňuje s velkými potížemi. Vysoké tempo vývoje v oblasti ICTT, konkurence a snaha firem o výhodné obchody a zisky, a i jiné faktory, vedou k vyhlašování a uplatňování demagogických hesel o nutnosti permanentního pokroku, změn, modernizace a investic. A pouhá zmínka o respektování i druhé stránky mince, tj. **nutnosti stabilizace k efektivnímu využívání KIS** pro realizaci požadované funkcionality, budí nepřiměřené reakce, kdy je oponent stavěn do role nevzdělance, bránícího pokroku.

Tento starý a téměř masový jev je podporován především v oblasti KIS státní správy, tam, kde převažuje absence odpovědnosti a hospodárnosti nad pozicí informovaného

náročnému zákazníkovi, nekupujícího za své, nýbrž za společenské prostředky, kdy se preferuje spíše pseudopokrok a „modernizace pro modernizaci“.

Zde je nutné hledat a uplatnit citlivé kompromisní řešení mezi nereálnými extrémy absolutní stagnace a absolutní nestability a živelnosti. Je to typicky informatická optimalizační úloha, protože stejně jako škodí přemíra objemu informací (informační zahlcení nebo kolaps), tak škodí přemíra objemu modernizace, resp. pseudomodernizace, která více překáží než pomáhá. V tomto smyslu je nutno vytvářet tlak na firmy a obchodní organizace a preferovat ty, které takto uvažují.

Krátce se ještě zmíním o analogii s třetí, **organizační dimenzí alokace zdrojů**, prezentovanou otázkou „KOMU?“. Co se týče realizátora výstavby a adresáta zdrojů, přichází v úvahu celá škála možností s různým stupněm a úrovní participace rezortních složek a mimorezortních firem s různým profilem zaměření a reálných činností v procesu výstavby a provozu KIS. **Zvláštní pozici zde mají firmy, které řeší metodologické, systémově integrující a analytické práce** a participují ve větší nebo menší míře při specifikaci požadavků, kladených na funkcionalitu KIS.

Nic proti uplatnění specializované profesionality a moderních postupů a technik, ale domnívám se, že **nelze připustit, aby v této oblasti byl rezort obrany vmanévrován do role pasivního neználka**, který neví co chce a co potřebuje a který je odkázán, včetně zpracování zadání KIS, na pomoc firmy, ať tuzemské nebo zahraniční. A to nemluvím o „kazatelských“ prezentacích firem na téma jak řídit projekt. Kromě výdajů na tuto činnost je nutno vidět i postavení a prestiž rezortu, včetně personálních otázek (firemních specialistů – často bývalých příslušníků rezortu). Odpověď na otázku „KOMU?“ je tedy nutno hledat, stejně jako v metodice SPPR, v kontextu účelovosti a efektivnosti.

Je nejvyšší čas přesunout řadu manažerských i výkonných aktivit při výstavbě KIS na složky a pracovníky rezortu. Zásadně je nutno akcentovat roli, odpovědnost a pravomoc zadavatelů a uživatelů jako rezortních subjektů, které jsou plně kompetentní definovat informační potřeby, specifikovat žádoucí (a jen žádoucí!) funkcionalitu KIS, řídit projekt, kontrolovat výstavbu a organizovat implementaci nikoliv podle, občas i nekorektních, požadavků firem, ale k zajištění pro rezort užitečných funkcí.

Samozřejmě, kromě specifických oblastí, kde z důvodu bezpečnosti informací je veškerá zátěž výstavby a provozu na rezortu, je účelné v optimálním a pro rezort výhodném rozsahu komerční produkty a služby firem nakoupit. **Funkcionalita, včetně zajištění funkcí v nestandardních situacích (krizích a válce) a efektivnost musí být jedinými kritérii.** K tomu je nutno zvýšit úroveň poznatkové báze a zkušeností příslušných pracovníků, revitalizovat informatická pracoviště v civilních i vojenských složkách rezortu a dodat potřebnou prestiž profesi „informatik rezortu obrany“. A samozřejmě je nezbytné zajistit koncepční centralizované řízení informatizace na rezortní úrovni s využitím státních i rezortních standardů a standardů NATO k zajištění interoperability.

* * *

Na závěr článku se velmi dobře hodí krátká úvaha o využití myšlenky **reverzního režimu**, která je sice v novelizované metodice SPPR uvedena, v praxi však dosud není uplatňována. Spočívá, stručně řečeno, pro oblast KIS, v sekvenci položení a zod-

povězení otázek typu: Jestliže byly prostředky vynaloženy daným způsobem, jaká technická a technologická zařízení byla reálně instalována, jak se využívají, jaká je reálná funkcionalita a jak jsou pokryty konkrétní informační potřeby, na jejichž základě byla výstavba KIS zadána a realizována?

Uplatnění tohoto postupu vyžaduje precizní dokumentaci projektu a procesu výstavby KIS se všemi náležitostmi. Nelze, samozřejmě, byrokraticky lpět na vyloučení jakýchkoliv vývojových změn nebo doplnění, leccos se skutečně vykryštalizuje až v procesu výstavby KIS, jde však o rozumnou míru této volnosti pouze ve prospěch optimálního zhodnocení zdrojů k dosažení požadovaných funkcí.

Uvedené dílčí náměty jak zvýšit efektivnost výstavby KIS v rezortu obrany aplikací postupů SPPR pochopitelně nevyčerpávají všechny možnosti a samy o sobě nezaručují náležitou kvalitu informačního chování s potřebnou kulturou a efektivností. Proto má zásadní význam celkové pracovní a vztahové klima, stabilizace rezortu, respektování potřeb složek, konkrétně realizujících obranné aktivity a přípravu k nim, uplatňování systémového přístupu a zvýšení náročnosti vrcholového řízení v prosazení filozofie kvality a efektivnosti v celém rezortu a zejména v jeho vlastní práci.

Další oblastí, ve které NATO očekává od nových členů vynaložení velkého úsilí, se týká interoperability, což není to samé jako standardizace a kompatibilita. Neznamená to ani, že všechny národní systémy nebo vojenská ustanovení musí být identické nebo musí podléhat jednomu modelu. Důkladný pohled na armády a vlády členů NATO ukazuje, že všechny systémy jsou odlišné a reflektují národní struktury a tradice. Absolutní vojenská standardizace by sice výrazně zvýšila efektivitu a snížila náklady, ale jednotliví členové považují národní systém obrany a bezpečnosti za klíčové prvky národní strategie a nevzdají se jich jen za zisk vojenské výkonnosti.

*Chris Donnelly, zvláštní poradce
pro otázky střední a východní Evropy, Velitelství NATO
Česká republika v NATO (sborník)
Česká atlantická komise, Praha 1999*

Profesor Ing. Karel Novotný, CSc.

K projektům obranného výzkumu

V soudobých podmínkách je jedním z rozhodujících hledisek dosažení vysoké bojeschopnosti při vynaložení minimálních nákladů. Vzhledem ke stavu naší ekonomiky platí tento požadavek tím více pro naši republiku a také armádu. Jedním z prvořadých a rozhodujících úkolů naší armády je vypracovat životaschopnou a efektivní teorii obrany státu, zvládnout ji velitelským sborem i vojsky a být schopni ji uplatnit při napadení protivníkem. O jejím vypracování, respektive zadávání vědeckých úkolů v této oblasti a uplatnění vědeckého umění v praxi se můžeme dočíst v následujícím příspěvku.

* * *

Téměř deset let je vynakládáno značné úsilí i finanční prostředky na vypracování teorie bojové činnosti, která bude reflektovat nejen možnosti soudobé, ale také perspektivní zejména bojové techniky, prostředků ničení, vysoké mobility vojsk a dalších zřetelů hodných činitelů. I když jsou tyto skutečnosti známy, zatím dosažené výsledky tomu neodpovídají. Praktickým příkladem mohou být předpisy, případně učebnice, zabývající se obranou a vydané MO nebo Generálním štábem AČR:

➤ V červenci 1992 byl na konferenci pořádané GŠ projednán návrh nového operačního předpisu. Konferenci řídil NGŠ a zúčastnili se jí hlavní funkcionáři GŠ, Vojenských velitelství Západ, Střed a Východ, Velitelství letectva a PVO, Velitelství logistiky a přizvaní zástupci škol. V závěru konference byl **návrh předpisu přijat s některými menšími připomínkami**. Podstatou závěru bylo, že obrana je jedna. Musí být odolná, pružná a aktivní. Operačním i taktickým stupňům se stanoví *prostor obrany*, který bude bráněn převážně *ohniskovým způsobem*. Návrh předpisu byl vydán na podzim 1992 k odzkoušení v praxi.

➤ V roce 1996 byl vydán nový operační předpis Všeob-P-6. Jeho podstatou byl návrat k pásmům a postavením a obraně poziční a manévrové. V současné době je, ne-li neplatný, pak alespoň za překonaný.

➤ Polní řád PS AČR Všeob-Ř-1 z roku 1997 vedle obranných pásem a postavení hovoří rovněž o prostoru obrany a k oběma hlavním druhům obrany uvádí ještě další druhy speciálních obran v horách, sídlištích, zimě, noci atd.

➤ Na konci roku 1998 vydalo MO „Učebnici kombinované obrany“ opět s pásmy a postaveními a jejími druhy poziční a manévrovou.

Nakolik je tento způsob přínosem pro soudobý rozvoj teorie ozbrojeného zápasu může snadno posoudit každý, kdo se problematikou vedení bojů a operací zabýval. Stačí si jen uvědomit, jaký vliv na ozbrojený zápas mají možnosti soudobých prostředků ničení a jejich munice.

Nejen tento, ale také další případy připomínají ony dva brouky z dramatu Karla Čapka „Ze života hmyzu“. Jejich sisyfovské úsilí dostat „svou kuličku“ přes malou terénní vyvýšeninu končí vždy neúspěchem. Přesto se o to neustále pokouší znovu.

Začínat po změně jména řešitele či řešitelské organizace vždy znova a znova v podstatě ze stejného místa do vědecké práce nepatří. Znamená to totiž přinejmenším přešlapování na místě. Ve své podstatě to vede k tomu, že teorie zákonitě zaostává za potřebami praxe. Je v rozporu s vědeckotechnickými poznatky promítnutými do výzbroje, výstroje a ostatních prostředků, kterými jsou soudobé armády vybaveny.

Neodpovídá ani tomu, že každý velitel i příslušník štábu jako tvůrčí osobnost, působí v jiných podmínkách a situacích a v závislosti na nich se musí samostatně rozhodovat, jak nejlépe dosáhnout stanoveného cíle. Nese za to také plnou odpovědnost. Je to rovněž projev jeho schopnosti uplatnit vojenské umění v praxi. U zmíněného příkladu o obraně to znamená umění dosáhnout stanoveného cíle vhodným **skloubením odolnosti, pružnosti a aktivity podle konkrétní situace.**

Z tohoto závěru vyplývá, že teorie i když ze stávající praxe vychází, musí ji také předcházet, stanovovat cíle. V případě, že tomu bude obráceně, budou se nerespektované nebo neuplatňované poznatky, zákonitosti či zákony prosazovat za cenu ztrát na zdraví, životech i ekonomice.

O významu vědy Leonardo da Vinci (1452 – 1519), jedna z největších osobností tohoto tisíciletí, řekl: „*Ti, kteří pracují bez vědění, jsou jako námořníci stoupající na loď bez kotvy a bez kompasu, kteří nikdy nevědí s jistotou, kam plují.*“

Vědecká práce, jak z uvedeného vyplývá, je zákonitou potřebou v každém oboru lidské činnosti a tím také v armádě, v níž se řada vědeckotechnických poznatků uplatňuje a využívá. Proti ostatním vědním oborům však ve vojenství chybí v potřebné kvalitě to, co lze nazvat hnacím motorem. Za něj považují pokusy a model. I když obojí se využívá také v armádě, závěry z jejich vyhodnocení nemají takovou vypovídací schopnost, jako je tomu v jiných oblastech činnosti, kde je navíc lze mnohonásobně opakovat. Za pokus v armádě lze považovat v určité formě cvičení, kterých z finančních důvodů nemůže být pro získání objektivních poznatků dost. I tak přes vysoké náklady umožňují prověřit jen některé dílčí otázky či problémy a přitom v podmínkách nebojových, kdy chybí to nejpodstatnější. Tím je protivníkem cílené a organizované bránění v dosahování cílů a plnění úkolů. A pokud jde o model, je tomu podobně. V žádném případě nelze plnohodnotně nahradit nenadálou změnu, tvůrčí působení protivníka a zejména těžkosti, strádání a dopady bojové činnosti na psychiku a fyzický stav vojsk a jejich velitelů.

O to je bádání ve vojenské oblasti složitější, náročnější a méně průkazné přes snahy maximálně do teorie promítnuté závěry objektivizovat. Přispívá k tomu vysoká **interdisciplinarita vojenské vědy.**

Navíc k tomu přistupuje skutečnost, že na dosahování cílů a plnění z nich vyplývajících úkolů se bezprostředně podílí řada druhů vojsk úzce na sobě závislých, těsně spolupracujících. Jakákoliv nepřesnost v provedení stanovené činnosti některými z nich, její časový či prostorový posun mohou mít až katastrofální následky pro danou úroveň a tím i pro celkový efekt plnění úkolu nadřazeného.

Rozhodujícím proto je **chápat a provádět každou bojovou činnost, jejich teorii i praxi, jako monolitní celek – vševojskový systém.** Přitom je třeba mít na paměti, že se

nejedná jen o vytvoření teoretických podkladů a získání praktických návyků pro současné, ale především nebo dokonce výhradně pro budoucí, perspektivní podmínky.

Podstatou přitom je zejména **pochopení vzájemných vztahů a vazeb mezi faktory ozbrojeného zápasu**. Těmi jsou v první řadě vědeckotechnickému poznání vybavením odpovídající druhy vojsk a jejich organizační celky, podílející se na dosahování společného cíle podle jednoho záměru formulovaného vševojskovým velitelem. Podstatou tohoto pro úspěch základního požadavku jsou význam, úloha a odpovědnost jediného velitele jako jednotčícího činitele, organizátora a koordinátora efektivního plnění společného úkolu. Toho lze dosáhnout jen tehdy, bude-li činnost každé odbornosti respektovat vševojskový záměr, z něho jí stanovené cíle a úkoly a k jejich splnění zaměří rozpracování – podporu po své odbornosti.

V duchu těchto závěrů je třeba vytvořit také teoretické předpoklady. To v praxi znamená, že **vědecká práce bude tehdy použitelná a efektivní, bude-li vycházet z jednoho – vševojskového – strategického cíle a záměru obrany republiky a její koncepce**. To zatím chybí. Bojové činnosti různých úrovní, jejich vševojskové záměry a z něho vyplývající požadavky budou po odbornostech také rozpracovány. Řešit vědecké úkoly po odbornostech bez jejich bezprostředního vztahu k vševojskovému vědeckému úkolu nemusí vůbec odpovídat jeho potřebě. Oslabuje vševojskové řešení – dělá je neúplným. Odbornost se pak může stát sama o sobě pouhým „hraním si na vlastním písku“ bez možnosti uplatnění.

Podle svého zaměření a obsahu mohou vědecké úkoly směřovat do oblasti základního či aplikovaného výzkumu. Vedle základního a aplikovaného výzkumu v oblasti vojenské je třeba si podle potřeb a požadavků vojenského výzkumu a objektivizace jeho závěrů **zajistit odpovídající aplikovaný výzkum také nevojenských vědních oborů**, zejména přírodních, technických a dalších. Nebude-li všechno směřovat k zabezpečení podkladů a závěrů vojenského výzkumu, je předpoklad, že vývoj teorie vedení ozbrojeného zápasu nebude probíhat k společnému cíli, kterým je obranyschopnost státu. Přitom stejně jako v ostatních oblastech lidské činnosti platí, že míru kvality určuje nejslabší článek.

V současných podmínkách, kdy vstupujeme do NATO, je třeba při rozpracování teorie brát v úvahu zásadní – **společné normy – standardy NATO, způsob jeho podpory** v případě našeho napadení a dále naše povinnosti a úkoly v rámci organizace.

Řešit úkoly, které jsou podmínkou úspěšnosti dodavatelů v konkurzním řízení na určitou akvizici, nepovažuji za správné. V tomto případě podle mého názoru musí být v zadání stanoveny cíle, požadavky a parametry příslušné akvizice. Jejich řešení je věcí o získání dodávky se ucházející organizace.

I když cesta pro vypracování teorie obrany republiky není snadná a nemusí být jediná, domnívám se, že by tomu mohl napomoci následující postup:

- ◆ Témata pro vědecké úkoly zajištění bezpečnosti státu a plnění úkolů v rámci NATO by měly **vypisovat a stanovovat zásadně složky, které jsou za bezpečnost státu a její jednotlivé části odpovědné a jejich realizátory**. Jsou to především BRS (Bezpečnostní rada státu), vláda, MO, GŠ.
- ◆ Zájemcům o jejich řešení by měly být **poskytnuty všechny potřebné vstupy, včetně vzájemných mezinárodních závazků**.

- ◆ Spoluzodpovědným konzultantem a příjemcem úkolu musí být ten, kdo ze své **funkce, potřeby a odpovědnosti téma stanovil a je schopen jej formou konkrétního řídicího aktu vydat a zabezpečit jeho realizaci.**
- ◆ Řešitel spolu s adresátem – příjemcem stanoví cíle řešení, záměr jeho dosažení, etapy a v nich řešené úkoly, termíny zpracování, případně výstupy. Současně se společně dohodnou na dílčích oponentních řízeních k důležitým uzlovým bodům řešení. Na oponentních řízeních se rozhodne z hlediska potřeby zadavatele, zda a jak – kterým z možných rozpracovaných směrů v řešení pokračovat dál nebo řešení z určitých důvodů ukončit.
- ◆ Vlastnímu řešení musí předcházet **komplexní provedení rešerší materiálů**, které se danou problematikou zabývají a jejich **důkladná analýza**. Z ní musí vyplynout závěry:
 - co lze převzít a co využít,
 - které problémy je třeba řešit,
 - cíle pro řešení,
 - záměr řešení,
 - postupy řešení.

Jak je zřejmé, **závěry z analýzy jsou v podstatě jednoznačným nasměrováním řešení vědeckého úkolu.** Vlastní řešení je v podstatě jen zdůvodněným rozpracováním závěrů z analýzy.

Podle mých zkušeností **fáze sběru vstupních materiálů a jejich analýza vyžadují až dvě třetiny doby určené na řešení.** Myslím, že jejich určující vliv na kvalitu řešení zůstává v řadě případů nedoceněn. Z momentální potřeby pramenící snaha mít co nejdříve hmatatelné výsledky vede často k řešením více nebo méně intuitivním, a proto ne dostatečně podloženým – objektivním. Ve svém důsledku se takové řešení projeví dříve či později jako, mírně řečeno, potřebám skutečné praxe v různé míře či zcela neodpovídající. A protože aplikace takových závěrů jsou často spojeny s finančními náklady, má to dopady také na ekonomiku.

Kromě toho v případě návaznosti řešení jiných úkolů na ne zcela objektivní závěry určitého, jim předcházejícího úkolu se na principu třesku odpovídajícím způsobem snižuje hodnota, kvalita a také objektivita následných řešení. A výsledek? Větší či menší podobnost sisýfovskému úsilí Čapkových brouků.

Vědecké úkoly, které nevycházejí z předpokládaných trendů zejména vědeckotechnického vývoje a jeho uplatnění v armádách, mají za následek přípravu na válku odpovídající dané době, ne-li dokonce minulosti. Přitom je všeobecně známo, že žádná válka není taková jako ta předchozí.

Podobné důsledky má rovněž malá vzájemná informovanost řešitelů o jednotlivých vědeckých úkolech. Některé části analýz i řešení se proto opakují či liší jen nepatrně. To má za následek ztráty řešitelských kapacit, prodlužování řešení a finanční ztráty. Z toho vyplývá **požadavek na zvýšení komplexní informovanosti řešitelů o všech řešených vědeckých úkolech.**

Ke komplexní vzájemné informovanosti se jeví účelné vydávat periodikum, zabývající se řešením vědeckých úkolů nejméně formou anotačního záznamu a průběžně tak

informovat jednotlivé řešitele o dosahovaných až konečných výsledcích navzájem souvisejících vědeckých úkolů.

* * *

Podle mého názoru je třeba řešitele na řešení vědeckých úkolů také osobně hmotně zainteresovat. Ve vyřešených vědeckých úkolech jde totiž o důležité a dnes všeobecně také dobře placené více či méně původní informace, které šetří nejen ekonomiku, ale v obranném výzkumu také zdraví, životy osob a hodnoty všeho druhu v případě ozbrojeného konfliktu.

V tomto duchu se vyvíjí vztah k řešení vědeckých úkolů v Polské armádě. Se zadáváním vědeckých úkolů dostávají vedoucí řešitelé současně finanční přísliby na odměny za řešení vědeckých úkolů. Podle podílu na řešení a jeho kvalitě rozdělují vedoucí řešitelé po oponentním řízení obdrženou finanční částku mezi všechny spoluřešitele. Honorována je práce nad pedagogické úkazy, které u nich jsou u profesorů 120, u docentů 210, u odborných asistentů a asistentů 360 hodin za rok. Vědecké úkoly jim zadávají Komitét Akademie věd, ministerstvo obrany a GŠ a na Akademii obrany narodowej – AON – vedení školy a jejich fakult. Obdržené částky na řešení úkolů odpovídají instituci, která úkol zadává. Výše odpovídá pořadí zde uvedených zadavatelů. **Hmotnou zainteresovaností, která je prakticky všude, se zvyšuje tak zájem o řešení vědeckých úkolů i jeho kvalita.**

Domnívám se, že obdobný způsob by měl platit také u nás tím spíše, že jsou placeny oponentské posudky při zadání, tak po ukončení vědeckého úkolu.

Členství v Parlamentním shromáždění NATO bude mít i vliv i na práci poslanců a jejich sekretariátů. Národní myšlení se pomalu promění v myšlení mezinárodní. Lidé začnou svůj stát vnímat jinak – budou si více vážit jeho síly a více si uvědomovat jeho slabosti. Ti, kdo pracovali v NATO, budou později přenášet mezinárodní myšlení do své práce v mateřské zemi, tak se bude stát zvolna integrovat do mezinárodního společenství.

*Chris Connelly, zvláštní poradce
pro otázky střední a východní Evropy, Velitelství NATO
Česká republika v NATO (sborník)
Česká atlantická komise, Praha 1999*

Bylo dříve více změn než nyní ?

(Aktuální pohled na téma stability v AČR)

Když není organizace stabilní, nelze ji podle určitých znaků za stabilní považovat. Je možné ji ale označovat za labilní? Existuje v procesu hodnocení stability nějaké přechodné pásmo? Jak vůbec vypadá a jakými charakteristikami se labilní organizace vyznačuje? Bude organizace stabilnější, když v ní bude připuštěna diskuse, nebo naopak bude organizace stabilnější, když budou podřízeni pracovat mechanicky, v duchu pokynů nadřízených? Nakolik se budou těmito rozdílnými způsoby dosažené stability lišit? Je užitečné se z těchto pohledů zamýšlet nad minulostí, současností a budoucností AČR? To jsou některé z otázek, na které hledá odpověď následující příspěvek, který je založený na průzkumech, jež provedl jeho autor v několika posádkách v souvislosti s probíhající transformací a reorganizací, které se dotýkají celého rezortu obrany.

* * *

Ve VR č. 4/98 a 1/99 jsem se pokusil ohlédnout za transformačními změnami v AČR v minulých letech a zároveň jsem se snažil upozornit na vybrané aktuální jevy či procesy, jako např. problém tzv. psychologické bariéry, srovnání AČR s jinými organizacemi a institucemi ap. Zde bych rád poukázal na důležitost stability organizace.

Vojenská organizace je zvláštním typem sociální organizace s účelovou propraveností a sociální racionalitou uspořádání lidských a věcných složek, vztahů mezi nimi a činností směřujících k dosažení cíle. Vyznačuje se celou řadou charakteristických skutečností, jako jsou například existence subsystémů, přísná dělba práce, vzájemně provázaný systém pozic a rolí, funkčnost jednání, vysoká míra uspořádanosti, norem a sankcí.

Stabilizace bývá vymezována jako proces dosahování, dosažení anebo také udržování stálosti. Lze ji chápat jako proces ustalování, zachování. Jinými slovy v jejím rámci může jít buď o zachovávání neměnnosti dané stavu, nebo o pohyb k stanovené podobě, cíli organizace, anebo o drobný pohyb kolem již dosaženého stavu či cíle.

Stabilita znamená pevnost, stálost, rovnováhu. Jde o schopnost podržet určitou předepsanou vlastnost, stav, a to vůči vnějším vlivům. Může znamenat také schopnost vrátit se po vychýlení do původní polohy, stavu, a dále správně fungovat. Může být rovněž chápána jako opačná stránka či proces k fluktuaci a jako jeden z prvků hodnocení a působení organizace. Znakem stability organizace je optimální souhra jejích jednotlivých součástí.

Stabilita není tak jednoduchý pojem, jak by se na první pohled mohlo zdát. Různí lidé a organizace ji totiž mohou chápat rozdílně. V běžném životě se můžeme setkat se dvěma možnými pohledy:

1. Organizační (jak o organizační stabilitě pojednávají teorie, odborné definice a odborné knihy).

2. Lidský (jak vnímají stabilitu obyčejní lidé, kteří se jak známo ke stabilitě a změnám staví různě).

a) Zástupci jedné skupiny změny očekávají, nebo přímo chtějí, vyžadují. Příčinou jejich postoje je nespokojenost se současným nedobrým stavem a touha ho změnit. Šíře jejich představ o způsobu řešení situace a možném budoucím uspořádání je relativně rozsáhlá.

b) Zástupce další skupiny změny neočekávají a ani je nechťejí. Současný stav jim spíše vyhovuje, anebo jsou s ním zcela spokojeni. Někteří dokonce spekulují a vypočítávají původní těžkosti a negativní dopadu uvažovaných změn, náklady na změny, způsobech přeškolení pracovníků, rovněž poukazují na neshody mezi lidmi a pravděpodobná narušení vzájemných vztahů. Jakási podvědomá tendence pracovníků neměnit místo a funkci má určitou logiku a opodstatnění, avšak příklad vyspělých zemí ukazuje nastupující trend vysoké sociální a profesionální mobility.

c) V další skupině nalezneme tzv. postoje „mezi“. Tito pracovníci nejsou ani výhradně spokojeni, ani nespokojeni. Rádi by občas něco zlepšili, ale současně se jistých změn obávají, zejména s ohledem na možné komplikace a nové nároky na přizpůsobení.

d) Jiní zaujímají lhostejný postoj – je jim vcelku jedno, zda ke změnám dojde či nikoli. Vždy si dokážou najít místo, začlenit se do nové struktury. Přitom může jít o zcela rozdílné osobnosti: slabší se tiše přizpůsobí, silnější svoje chování buď ovládnou, anebo si přizpůsobí své okolí.

Optimální asi je, když organizace funguje podle stabilních, a možná i neměnných nepsaných zásad, jako jsou dobré mezilidské vztahy, příznivá sociální a pracovní atmosféra, otevřená komunikace, vyjasněné informační procesy. Vedle nich existují pružné mechanismy, jako výrobní program, způsoby plnění úkolů, řešení problémů, zpracování dokumentů a v podmínkách AČR například změny ve výcviku ap.

Organizace se musí rozvíjet, a přece zůstat stabilní. Lze uzavřít, že **určité změny ke stabilitě patří**, i když není vždy zcela jasná a viditelná hranice mezi přínosem, pokrokem, stagnací a poklesem.

Mnohé zde uvedené platí i pro současný stav AČR. Při pohledu na minulost i současnost lze zaznamenat zajímavý jev. Dříve byli vojáci z povolání (VZP) na změny více méně zvyklí. Změna byla nedílnou součástí jejich života a profesionální dráhy. Na druhé straně ale měli jistotu, že zůstanou VZP, jen nebylo vždy zcela jasné místo, délka služby, funkce a obsah práce. Známou charakteristikou byla častá změna plánu, kdy VZP ráno zpravidla nevěděli, co budou dělat za pár hodin atd. Na mnohé příslušníky armády tento stav či proces působil až chaoticky. Do názoru na stabilitu organizace u VZP patřilo povědomí: armáda se o mě postará, zejména jsem-li dobrým a platným pracovníkem. Šlo až o nepřijemnou jistotu, či dokonce tlak, z něhož nebylo fakticky úniku.

Dnes je situace jiná. Nebylo změn, ale objevil se jiný prvek – zmizela jistota, zda vůbec VZP jím bude i nadále. Zatímco dříve odchod z armády patřil mezi velmi komplikované kroky, byl takřka nemožný respektive obtížně dosažitelný, což dnes neplatí, spíše naopak. AČR se s VZP rozloučí, aniž by sám chtěl. Zde zřejmě leží příčina spíše opatrných, nedůvěřivých, až negativních postojů VZP k probíhajícím změnám. Odtud převažující stavy a pocity nejistoty, obavy o budoucnost, strach, nechuť vyčerpání, negativní očekávání, nedůvěra. Je dokonce tolik nejistoty a různých spekulací, že mnohdy citelně zabraňují dosažení odpovídající koncentrace na plnění úkolů.

Relativně častým jevem je **pocit bezmoci jednotlivce vůči organizaci**. Jedinec se ocitá v situaci, kdy je přesvědčen, že jeho místo a vykonávaná funkce jsou lehko zrušitelné, jeho pozice, schopnosti nejsou důležité, názor a připomínka téměř nic neznamenají. Jedinec vnímá či postupně začíná vnímat organizaci jako anonymní monstrum, které mu nejenže není nakloněno, které vyžaduje jeho vědomosti, schopnosti, zkušenosti, ale jen do doby, kdy ono samo chce. Po změně situace o něj už organizace nemá zájem. Nelze se tedy divit, že někteří vojáci dokonce mluví o armádě jako o nepřátelské organizaci. To vše je umocněno dosud neexistující legislativou, která by měla upravit jak vojenskou službu, tak kariéru VZP. Následuje zloba, hněv, frustrace, zklamání, rozčarování, nesplněná očekávání, rezignace, apatie atd. O těchto momentech se sice v AČR někdy mluví, ale většinou se neřeší.

Na tomto místě se jako určitá inspirace nabízí zamyšlení, jaké pocity mohou a budou mít pracovníci ve stabilní organizaci. Pravděpodobně půjde o **pocit osobní zainteresovanosti, potřeby a možného reálného vlivu na chod procesů, podíl na řešení problémů a rozhodování a způsobu plnění úkolů, pocit, že podmínky pro práci a osobní uplatnění jsou odpovídající, že názory a připomínky jsou brány v potaz**. Lze učinit závěr, že budou převažovat pozitivní pocity.

Zastavme se u hlavních funkcionářů, neboť na stabilitu organizace má nepochybně vliv styl řízení a velení. Nadřízení mohou pro udržení podřízených pracovníků udělat mnohé, zejména v oblasti motivace, spravedlivého hodnocení, vytváření podmínek pro pracovní spokojenost, sebeuplatnění, osobní a profesionální rozvoj. Stručně řečeno, jejich kroky by měly být takové, aby pracovníci byli v organizaci rádi, pociťovali na ni hrdost a svazovali s ní svou osobní budoucnost.

Stabilizační, či naopak destabilizační proces v organizaci je výrazem celkového vztahu pracovníka k organizaci. Ve vztahu vojáků k armádě můžeme zaregistrovat několik konkrétních poloh či postojů:

- Chtějí zůstat v AČR a o podmínkách v ní a nabídkách mimo ni příliš neuvažují. Oceňují vlastní vojenskou práci a postavení u jednotky, útvaru, v AČR celkově.
- Uvažují o odchodu: neměl bych jinde lepší práci, postavení?
- Zvažují různé varianty a alternativy, srovnávají, hodnotí. Která z možných nabídek je pro ně osobně lepší, výhodnější? Jsou k dispozici všechny potřebné informace?
- Přijímají rozhodnutí, setrvávají, anebo odcházejí z AČR.

Chování vojenských nadřízených není jednotné a mnohdy prozrazuje, že jim na pocitech podřízených příliš nezáleží. Vždyť vždy se najde někdo, kdo úkoly splní. Jiní vyžadují přesnost, zodpovědnost, pracovitost, ale sami v duchu těchto požadavků nepostupují. Další spoléhají na moc nedílné velitelské pravomoci. Skutečnost by však měla vypadat jinak.

Je důležité mít s lidmi živý a trvalý kontakt, znát jejich zájmy, potřeby, očekávání, zaměření. Čím více o nich nadřízený zná, tím lepší má možnosti k ovlivňování názorů a postojů podřízených. Naštěstí část vojenských nadřízených začíná řadu zmiňovaných momentů postupně vnímat a prosazovat. Ne všem velitelům, náčelníkům a ředitelům je lhostejné, kdo pod nimi slouží a plní úkoly. Žel, nejde zatím o pravidelnou standardní činnost, jak se s ní můžeme setkávat v zemích armád NATO.

S využitím vlastní praktické zkušenosti si zde dovoluji navrhnout dílčí řešení, které může pomoci k lepší orientaci nadřízených v postojích lidí k organizačním změnám.

Pracovníky lze dělit a pracovat s nimi podle jejich následujících postojů:

a) Aktivní, což se projevuje především ve dvou rovinách.

- * Podřízení shánějí informace o různých místech, žádají o ně nadřízené, spekulují o současném stavu a možném budoucím uspořádání, včetně tzv. personálních konstrukcí.
- * Podřízení pracují do poslední chvíle. Buď jde o skutečné pracanty, anebo se zvýšeným pracovním úsilím snaží zakrýt svůj strach, obavy a nejistotu.

b) Pasivní. Projevují se odmítáním informací, vystupují ve smyslu, že je lepší nic nevědět, o nic se nezajímat. Navenek se jeví jako smíření, rezignující, čekající, bezradní.

c) Neujasněné, nestálé, které lze lidově nazvat „chvíli tak, chvíli onak“, přičemž oboustranné výchyly mohou mít rozdílnou periodu, intenzitu, délku trvání.

Samostatnou zmínku si v problematice stability zaslouží **kariérní řád**, který můžeme chápat jako významný zdroj procesu stabilizace a stavu stability. S tím úzce souvisí i systém **personální práce**. Ta má či může mít dvě následující podoby, přičemž obě mohou přispívat určitým způsobem ke stabilizaci a stabilitě organizace:

a) **Personální práce s lidmi** (neboli vnitřní), kterou zatím v ČR příliš neznáme, protože chybí odpovídající úroveň vzdělání v oblasti personalistiky, v žádoucím rozsahu nefunguje personální řízení, definitivní kariérní řád, profesiogramy pro jednotlivé funkce a skupiny funkcí, psychodiagnostické vyšetření, výběr na funkce, dostatečně propracované hodnocení s možností objektivnějšího posouzení pracovníků, a především vůle realizovat tyto prvky v praxi. Výsledkem personální práce s lidmi je spíše pozitivní stabilita.

b) **Personální práce s papíry** (neboli vnější) je prozatím nejběžnějším způsobem komunikace s lidmi. Je zcela oprávněným terčem kritiky jak samotných vojenských profesionálů, tak i přijíždějících představitelů NATO. Navíc se hlavní představitelé útvarů, odborů, oddělení mnohdy personální práci vyhýbají s přesouvají ji na své zástupce, na personální pracovníky, za kterými sice lidé chodí, ale především proto, aby jim podepsali papíry. Nežádá usměrňují svá rozhodnutí na základě referencí svých „nejvěrnějších“ spolupracovníků, kteří – když znají názor nadřízeného – tak s ním nikdy nejsou v rozporu a vyslovují ano či ne podle situace, a především podle potřeby šéfa. Je odrazem přístupu lidí, kteří si myslí, že stačí, když věc z venku nějak vypadá, a co je uvnitř, není tak důležité. Zřejmě analogií jsou pověstné vymetené cesty a natřené obrubníky. Otázku nakolik se stav či tendence liší od předlistopadových dob, nechám bez odpovědi, neboť názor si každý může udělat svůj.

Důležitým a inspirativním zdrojem informací pro kvalitní a efektivní řízení organizace a pro dosahování stability jsou nesporně **průzkumy názorů a postojů** pracovníků. V předchozích letech jsem v provedl několik rozsáhlejších průzkumů, zejména v souvislosti s organizačními změnami. Jejich provádění a vyhodnocování přineslo řadu ne nepodstatných informací. Omezím se zde jen na téma „**Stabilní organizace a její úspěšné fungování**“.

Dotazování vojáci z povolání a občanskí zaměstnanci (OZ) například jako základní podmínky označují:

- Jasnou vizi a koncepci armády jako státní instituce a z ní vyplývající místo, poslání, úkoly, funkci, perspektivu.
- Jasné stanovení hlavních a vedlejších úkolů. Priority by se neměly měnit ze dne na den.
- Otevřenou komunikaci mezi jednotlivým stupni velení a mezi jednotlivými funkcemi.
- Otevřený a veřejně přístupný informační tok, práci s informacemi bez předsudků, manipulací.
- Dobré mezilidské vztahy mezi příslušníky armády a pozitivní sociální atmosféru, v níž bude dostatek prostoru na vzájemné pochopení, úctu, spolupráci, oporu, pomoc.
- Aby se v praxi do centra pozornosti dostal člověk, nejen v ústních projevech a písemných prohlášeních (části) vedoucích funkcionářů AČR.
- Zajištění materiálně-technického zabezpečení pro plnění úkolů, uplatnění schopností vojenského profesionála, jeho dovedností, zkušeností. Využití jeho tvořivosti.
- Odpovídající pozornost procesům motivace, hodnocení, odměňování.
- Zvýšenou pozornost práci s náměty, doporučeními a připomínkami podřízených.

Výčet se snad může zdát příliš obecný. Rozhovory s respondenty však vícekrát potvrdily, že pokud podřízený požaduje zlepšení vzájemných vztahů a čistší informační tok, má na mysli zcela konkrétní záležitosti. V jednotlivých odpovědích účastníci tak sami potvrdili teoretický předpoklad, že **stabilitu organizace mohou podporovat (anebo nepodporovat) prvky jako cíl a vize organizace, kultura jejího chování jako celku i jednotlivců, jasně stanovené hlavní úkoly manažera**. Uváděli i konkrétnější a podrobnější návrhy, jak například zlepšit finanční ocenění nejlepších profesionálů.

Průzkumy názorů a postojů ukázaly i další zajímavá zjištění. Čímž horší byla praktická situace, tím více požadavky vystupovaly v podobě prosté kritiky a odsouzení. V opačném případě se jednalo spíše o formu námětů a doporučení ve smyslu „jsme (sice) spokojeni, ale k dokonalosti nám chybí to a ono“.

Postoje pracovníků nebyly stejné. U útvarů a jednotek s jednoznačnou povahou direktivního stylu řízení, VZP a OZ projevovali větší obavy z vyjádření názoru, více skepse nad vyplněním dotazníku, nad možností pozitivního využití v nich obsažených námětů.

Naopak u útvarů a jednotek, kde se velitelé snažili o uplatnění sociálně-integrativních přístupů, byly registrovány obavy o poznání nižší. Respondenti také uváděli větší množství návrhů, připomínek, vystupovali otevřeněji a optimističtěji. Práce a úkolů je více než dříve, úkoly se nám v důsledku toho plní stejně a hůře, nicméně vztahy jsou spíše stejné a dobré, se sociální atmosférou jsme více spokojeni než nespokojeni, většina z nás vidí transformaci optimisticky.

Jinými slovy projevovali důvěru ve velení útvaru, nebáli se otevřeně vyjadřovat, neboť nebyli za svoje názory postihováni. Velitelé pak měli přehled to tom, co je trápí, současně jim mohli sdělit, které překážky a obtíže mohou řešit oni ve své kompetenci,

kteří nikoli. Jednoznačně preferovali včasné, otevřené a pravdivé – byť někdy nepříjemné – informace. Nepřímým důkazem vhodnosti tohoto modelu stability může být i relativně vysoké procento VZP a OZ, kteří se na vedení útvaru obraceli s návrhy a žádostmi o řešení nejen pracovních, ale také řady osobních problémů.

Nebylo bez zajímavosti sledovat reakce nadřízených na výsledky průzkumu. Autokratičtí velitelé a náčelníci výsledky spíše bagatelizovali, nepovažovali je za důležité, v řídicí práci na ně nebrali ohled. Sociálně orientovaní velitelé výsledky průzkumu oceňovali, přemýšleli nad nimi, hledali odpovědi a v další řídicí práci je brali v úvahu. Nezřídká vyžadovali další, zpřesňující informace. Oba typy pracovišť se významně lišily nejen v postoji velitelů, ale také v kvalitě sociální atmosféry a mezilidských vztahů, v pocitu perspektivnosti atd.

Pro větší úplnost připomínám, že do problematiky stability a změn patří také vnitřní a vnější rovnováha organizace, o níž jsem se podrobněji zmiňoval ve VR 1/99.

* * *

Na základě uvedeného lze konstatovat, že stabilita patří mezi hlavní charakteristiky a rysy každé organizace, což se týká také AČR. Zejména v tom můžeme spatřovat hlavní důvod, proč by o problematice stability, její vymezení, projevech, souvislostech a způsobech dosahování měli příslušníci armády, a zejména velitelé a náčelníci, vědět víc než doposud. Stabilita však nevyklučuje případné organizační a další změny a souvisí se stylem řízení podřízených. Vliv na její úroveň a dosahování má také personální práce, míra znalostí názorů a postojů podřízených, přístupy a práce s nimi. Obecné i konkrétní příklady získané během provedeného výzkumu naznačují, že zmíněná oblast je v armádních podmínkách řešitelná, a že je nutné ji řešit – na úrovni organizace samotné, vedoucích funkcionářů i jednotlivců. I když se armáda ani v dalších letech určitým z měnám nevyhne, v každém případě existují reálné možnosti, jak ke stabilitě přispět a jak jí v odpovídajícím stupni a kvalitě dosáhnout.

Literatura:

- * **Slovník vojenského profesionála.** MO ČR, Praha 1993.
- * **Vtípil, Z.:** Psychologie řídicích činností. FF UP, Olomouc 1992.

Major PhDr. Jiří Fidler

Význam francouzské vojenské mise pro výstavbu československé branné moci

Ve dnech 16. až 18. února 1999 uspořádal Historický ústav Armády České republiky ve spolupráci se Service Historique de l'Armée de Terre a pod záštitou náčelníka Generálního štábu Armády České republiky vědeckou konferenci s názvem „Francouzská vojenská mise v Republice československé (1919-1939)“. Konference se konala jako připomenutí 80. výročí zahájení činnosti mise a v jejím průběhu zaznělo celkem čtrnáct referátů českých a francouzských historiků. Redakce Vojenských rozhledů přináší úvodní referát české strany, přednesený vědeckým pracovníkem HÚ AČ, mjr. Jiřím Fidlerem.

* * *

V říjnu minulého roku jsme si připomenuli osmdesáté výročí existence naší republiky. Konalo se několik vědeckých konferencí, bylo prosloveno mnoho projevů, uděleny řády a vyznamenání, vydáno větší množství pamětních publikací. Jako pokaždé však v určitém stínu těchto akcí zůstala vzpomínka na vojenský prvek tohoto výročí.

Přitom armáda by měla mít ve vzpomínání a hodnocení vzniku republiky místo nejvýznamnější. Byli to právě příslušníci armády, dobrovolníci československých legií, kteří svou statečností a prolitou krví dali několika exilovým politikům mandát, jenž byl uznán tehdejšími mocnostmi Dohody jako hodnověrný pro vznik nového státu. Naše legie vznikly na základě ideje české státnosti, která postupně přerostla v založení nového státu. Státy však nejen existují díky ideám, kvůli nimž vznikly, ale také až do okamžiku, kdy jsou bráněny, třeba i válečnou mocí, proti destabilizačním prvkům vnitřním a hlavně zahraničním. O tomto víme právě my velmi mnoho, neboť náš stát existuje více než jedenáct století pouze díky vůli k přežití v ne zcela nám ideálním geografickém prostoru.

V euforii vzniku Československé republiky však varování minulých zkušeností téměř zanikalo, ač novému státu nijak nechyběly význačné vojenské osobnosti, prošlé úspěšnými boji první světové války. Je třeba totiž přiznat, že armáda státu minulého, Rakousko-Uherska, si nevedla na bojištích tzv. Velké války (jak se původně říkalo první světové válce) tak špatně, jak je v beletrii ukazováno. Až do podzimu 1918 bylo možné stav na frontách označit jako nerozhodný a ke zhroucení Rakousko-Uherska došlo především pod vlivem politickým a ekonomickým, nikoli vojenským.

Politické vedení nového, československého státu se však vůči vojenským odborníkům stavělo více než odmítavě. Teprve nutnost rychlé akce ve sporných pohraničních územích je dokázala smířit s existencí profesní skupiny vojáků z povolání, kteří až do konce války zůstali spjati s Rakousko-Uherskem.

Až do léta 1919 se totiž naše politická scéna i celá veřejnost zmítaly mezi dvěma extrémy v přístupu k vojenství – na jedné straně až zbožnění příslušníků zahraničního vojska, legií, jimž byly zvláště po ovládnutí Sibíře přisuzovány téměř nadpřirozené vojenské schopnosti, na straně druhé pak po dlouhé a ničivé válce logický pacifismus, projevující se nejvýrazněji v odmítání všeho vojenského a vojenských prvků bývalého státu zvláště. Bylo velkým štěstím pro republiku, že se v tomto kritickém období chaosu myšlenek i skutků objevilo několik stabilizačních prvků, které dokázaly za velmi nepříznivých podmínek nového válečného konfliktu přivést vojenskou část státního systému k obvyklému standardu.

Vedle několika desítek obětavých vojáků a velitelů domácího vojska, jejichž význam pro budování armády nesmí být zapomenut, byla **nejsilnějším stabilizačním prvkem** právě tzv. **francouzská vojenská mise v Republice československé**.

V okamžiku, kdy do Prahy přijel 13. února 1919 **generál Maurice César Joseph Pellé** jako dezinovaný náčelník této mise, měla československá veřejnost již první zkušenost s francouzskými důstojníky za sebou. Během ledna 1919 totiž do vlasti dorazily legionářské jednotky z Francie, v jejichž velitelském sboru se nacházelo osmnáct francouzských důstojníků. Ve stejné době pak do vlasti dorazily také legionáři italsí spolu s několika desítkami italských důstojníků a generálů, takže obyvatelstvo nového státu mělo určitou možnost rychle si zvyknout na přítomnost cizích důstojníků v rámci vlastní vojenské síly. Pozdější účast zahraničních vojenských odborníků, zvláště francouzských, na bojových akcích při obraně československého území v očích veřejnosti bez problémů začlenila cizí důstojníky do československé branné moci jako zvláštní, ale až na výjimky vítaný prvek.

Jak na podzim 1938 napsal generál Louis Eugène Faucher, třetí náčelník francouzské vojenské mise, ve svém závěrečném elaborátu, prvotním úkolem mise byla – podle uzavřené smlouvy – spolupráce s ministrem národní obrany při organizaci a vzdělávání československé armády, a to zejména při výstavbě ministerstva národní obrany, hlavního štábu a vysokého vojenského školství. Sám Faucher ve svém komentáři však působení mise v Československu rozdělil do tří logických etap, v nichž mise výrazně proměňovala svoje poslání a měnily se úkoly na ní kladené.

První etapou bylo několik měsíců roku 1919 od února do konce května. V té době měla **mise poradní charakter**, ovšem umocněný skutečností, že náčelník mise byl po několika dnech působení jmenován do čela československého hlavního štábu. Jelikož tato instituce prozatím neexistovala, prvním úkolem mise se stalo její vytvoření. Z důvodu vypuknutí války na Slovensku se však tento úkol nepodařilo dokončit.

Za druhou etapu považoval generál Faucher období od června 1919 do počátku roku 1926, kdy se **poradní charakter mise proměnil** a její **příslušníci převzali velitelskou odpovědnost** v rámci československé branné moci. Tím se také francouzská vojenská mise v Republice československé výrazně odlišila od dalších francouzských misí v zemích střední a východní Evropy.

Prvním a nejdůležitějším signálem této proměny se stalo jmenování generála Pellé vrchním velitelem československých vojsk počátkem června 1919. V tomto tehdy kritickém okamžiku se prezident republiky dočasně vzdal jedné ze svých pravomocí, aby umožnil optimální řízení ozbrojených sil ve vojenském konfliktu, ohrožujícím samou podstatu republiky.

Válka o Slovensko roku 1919 sice teprve čeká na moderní vojenskohistorické zpracování, ale již nyní můžeme říci, že nasazení francouzských generálů a důstojníků na velitelských místech nabylo masového charakteru, neboť Francouzi tvořili téměř dvě třetiny vyšších velitelů (počítáno od brigády výše). Po skončení války pak členové mise na značné části velitelských míst na Slovensku zůstali, přičemž zároveň převzali plnou odpovědnost jak za zachování tehdy nikoli stabilní hranice, tak za výcvik podřízených vojsk, přecházejících na mírovou organizaci.

Nasazení francouzských generálů a důstojníků se během první poloviny dvacátých let postupně snižovalo, když jejich funkce přebírali českoslovenští důstojníci. Od února 1927 byly všechny velitelské funkce již plně v rukou československých vojáků.

Faucherem vymezená **třetí etapa** pak začala počátkem roku 1926, kdy se do rukou československého generála dostala také nejvýznamnější vojenská funkce, funkce náčelníka hlavního štábu československé branné moci. Od toho okamžiku působila **francouzská vojenská mise v Republice československé opět jako poradní orgán**, volně podřízený ministru národní obrany. Pohříchu patří toto období působení mise k nejméně známým, již dnes však lze říci, že příslušníci mise se podíleli na všech záležitostech, týkajících se armádní reorganizace a modernizace. Zvláště ve třicátých letech se tři důležité prvky armádní modernizace – výstavba letectva, útočné vozby a fortifikací – neobešla bez konzultací buď přímo s členy mise, nebo z Francie vyslanými experty.

Z hlediska chronologického působení tak můžeme převzít Faucherovo členění z roku 1938, neboť nám vymezuje hlavní úkoly, s nimiž se mise během svého působení u nás potýkala. Její proměna z mise poradní na velitelskou a zpět na poradní je díky tomuto členění snadno vysvětlitelná a může se také stát základem podrobného zpracování.

V referátu bych však rád zdůraznil jiné členění působnosti mise, a to podle oblastí vojenského činnosti, v níž působila. S trochou zjednodušení můžeme činnost francouzské vojenské mise v Republice československé situovat do tří základních oblastí – působení v centrálních vojenských orgánech, na vyšších velitelských stupních a ve vojenském školství.

Zatímco ministerstvo národní obrany vzniklo ještě během listopadu 1918 a vytvořilo své základní organizační prvky bez vlivu mise, hlavní štáb československé branné moci byl převážně francouzským dítkem. Již čtyři dny po svém příjezdu byl generál Pellé jmenován jeho náčelníkem a krátce nato zahájil přípravné práce na jeho vzniku. Mohl se přitom opřít o skupinu důstojníků generálního štábu domácího vojska, která již v rámci ministerstva vytvořila zárodek štábní organizace, tzv. vojenský odbor. Jejich činnost však byla zaměřena v prvé řadě na organizaci mírové armády a tato činnost pak jejich doménou fakticky zůstala.

Protože však během května 1919 vypukla válka, generál Pellé byl nucen misi do značné míry reorganizovat v polní štáb vrchního velitele se všemi potřebnými prvky, z čehož se počátkem podzimu 1919, po začlenění již zmíněného vojenského odboru, vyvinul klasický generální štáb, z politických důvodů nazývaný v meziválečném Československu **hlavním štábem československé branné moci**.

Jak již bylo řečeno, důstojníci domácího vojska si udrželi rozhodující slovo v mírové organizaci armády, naproti tomu příslušníci mise převzali odpovědnost za operační plánování. Až na určité osobní střety, jejichž obětí se stal podplukovník Rudolf Kalhous, první přednosta organizačního oddělení, prokázali všichni pracovníci hlavního štábu vysokou profesionalitu, což umožnilo tomuto v počátcích ne zcela soudnému tělesu nejen přežít, ale dokonce vytvořit nejvyšší vojenskou odbornou instituci, která se stala chloubou československé meziválečné armády. Francouzští generálové a důstojníci stáli v řídicích funkcích až do počátku roku 1926, přičemž zastávali jak funkci náčelníka hlavního štábu a jednoho ze zástupců, tak i funkce přednostů operačního a školského a výcvikového oddělení. Po určitou dobu stál také francouzský důstojník v čele československého vojenského letectva.

Touto funkcí se dostáváme k druhé oblasti působení členů mise v armádě, k velitelským funkcím. Pokud pomineme francouzské velení legionářským jednotkám, v čemž se jejich význam a účel nelišil od působení italských důstojníků, můžeme jako hlavní impulz pro francouzský nástup určit válku proti maďarským bolševikům v létě 1919. Příslušníci mise za této války zastávali funkce vrchního velitele, velitelů dvou armádních skupin, velitelů značné části divizí, brigád či dle potřeby vytvářených operačních skupin. Skutečnost, že se na svých místech téměř bez výjimky osvědčili, pak znamenala jejich další působení ve velitelských funkcích.

Maximálního rozmachu dosáhlo francouzské velení, pokud odhlédneme od války s maďarskými bolševiky, v období podzim 1919 až jaro 1920. Tehdy stáli francouzští generálové a důstojníci, příslušníci francouzské vojenské mise, v čele dvou zemských vojenských velitelství, sedmi divizí a šesti pěších brigád.

Procentuálně tak obsazovali polovinu zemských vojenských velitelství, více než polovinu divizních velitelství a čtvrtinu velitelství pěších brigád. Tomuto maximálnímu obsazení velitelských míst odpovídá také početní stav mise, jenž byl největší právě v lednu 1920, přičemž ze 135 důstojníků jich působilo 79 na vyšších velitelstvích.

V kritickém období těsně po skončení války s Maďarskem nesli Francouzi odpovědnost za obranu nejvíce ohrožených úseků hranic – proti Maďarsku a Polsku – přičemž jejich působení v těchto funkcích přesáhlo až do roku 1921, ve funkcích zemských vojenských velitelů pro Slovensko a Podkarpatskou Rus až do podzimu 1925.

Na francouzských velitelích zůstala odpovědnost za obranu hranic proti Maďarsku i během mobilizace československé armády v roce 1921, při pokusu o restauraci Habsburků. Nelze se navíc nezmínit, že až do května 1921 stál Francouz také v čele leteckého pluku dislokovaného na Slovensku, jenž byl nejlépe vyzbrojeným útvarům československého letectva.

K výraznému omezení působnosti Francouzů ve funkcích velitelů došlo již během roku 1920, a to zvláště v jeho druhé polovině. Tato skutečnost má velmi prozaické vysvětlení – ze Sibiře se postupně vracely jednotky Československého vojska na Rusi v čele se svými osvědčenými veliteli, jejichž schopnosti nikdo nezpochybňoval, a kteří se proto okamžitě ujímali velitelských funkcí v rámci divizí a brigád.

V lednu 1921 se počet Francouzů ve velitelských funkcích smrskl na čtvrtinu, přičemž zastávali hlavně výše zmiňovaná místa na hranicích s Maďarskem a Polskem, kdežto u jiných divizí a brigád byli nahrazeni ruskými legionáři. Tento trend během následujících let nabýval na síle, v září 1925 se svých míst vzdali oba zemští velitelé na východě republiky a v únoru 1927 si příslušník francouzské vojenské mise, generál Josef Šnejdár, obnovil původní občanství, čímž de iure odešel poslední příslušník mise z velitelské funkce v armádě.

Poslední oblastí francouzského působení v československé armádě bylo vojenské školství. Tato oblast byla přímo předurčena pro působení mise již ve smlouvě z ledna 1919, ovšem největšího rozsahu dosáhla francouzská přítomnost v této oblasti až v letech 1921 a 1922, kdy na vojenských školách působilo přes třicet generálů a důstojníků.

Vrcholnou institucí československého vojenského školství meziválečného období byla Vysoká škola válečná, působící pod jiným názvem od listopadu 1921, kdy navázala na tři běhy kurzů pro důstojníky generálního štábu. Tato škola byla od počátku francouzským dítkem a ve francouzských rukou zůstala také nejdéle, až do října 1930.

Její výukové standardy odpovídaly francouzské *Ecole Supérieure de la guerre* v Paříži – jak bylo při příležitosti 15. výročí školy uvedeno: „*Jak kurzy, tak škola válečná si od počátku uchovává ráz školy francouzské a je vlastně mladší sestrou pařížské vysoké školy válečné*“. V čele kurzů a školy se za více jak deset let vystřídali čtyři francouzští velitelé, v profesorském sboru školy pak pětadvacet francouzských důstojníků, většinou absolventů již zmíněné pařížské školy.

Francouzská vojenská mise se také podílela na vzniku nejdůležitějšího prvku vojenského školství, Vojenské akademie v Hranicích na Moravě. Její první čtyři velitelé byli Francouzi a stáli v čele akademie až do jara 1923. Podobně řídili členové mise také další školská zařízení, v čele Pěchotního učiliště v Milovicích byli francouzští důstojníci do srpna 1926, v čele Jezdeckého učiliště v Hranicích na Moravě, později v Hodoníně a Pardubicích také do srpna 1926, právě tak jako v čele Dělostřeleckého učiliště v Milovicích a později v Olomouci. Mnohem kratší dobu působil Francouz v čele Leteckého učiliště v Chebu, pouze do listopadu 1922.

Kromě těchto škol však příslušníci mise organizovali tzv. instrukční kurzy při vyšších velitelstvích – od podzimu 1920 řídili francouzští důstojníci celkem čtyři kurzy, v Chomutově, Komárně, Košicích a Opavě. Až do léta 1925 se v těchto funkcích vystřídal devět Francouzů.

Význam francouzské vojenské mise pro československé vojenské školství byl nedocenitelný. Faktem zůstává, že v této oblasti se mise angažovala velice důsledně a dlouhodobě, až do léta 1930. Přitom však nelze zapomínat na skutečnost, že dosti vysoký počet československých důstojníků a generálů měl možnost studovat na nejrozličnějších francouzských školách, od odborných kurzů a učilišť až po válečnou školu, kterou do roku 1938 absolvovaly více než tři desítky důstojníků a generálů.

Lze říci, že v oblasti vojenského školství postupovala mise nejsystematičtěji a dosáhla také největších úspěchů. Zvláště Vysoká škola válečná by si bez francouzské pomoci nezmusovala v krátké době tak vysoké renomé v celé Evropě, což se projevilo stále častějším studiem důstojníků zahraničních armád. Ve třicátých letech totiž československé vojenské školství převzalo pomyslnou štafetu od Francie a stalo se dalším významným vzdělanostním centrem pro armády střední a východní Evropy.

* * *

Náš historický výzkum francouzské vojenské mise v předválečné Československé republice je teprve v počátcích. Známe základní důvody jejího příchodu, jejích původních úkolů a jejích dvou následných proměn. Konference „Francouzská vojenská mise v Republice československé (1919–1939)“ se tedy stala do značné míry přehledem našich znalostí, jejích inventurou, která nám umožní v krátké době v některých oblastech zkoumání dosti rychle postoupit vpřed. Jsme v období analytického studia, v období objektivního zasazení významu mise do historie našeho vojenství. Za námi je období ideologického posuzování a mentorování, které sice dokázalo popsat obrovská množství papíru, ale jeho přínos byl vcelku minimální. Úspěšně se rozvíjející spolupráce s francouzskými vědeckými institucemi nám umožňuje pohlédnout na problematiku mise s obrovským množstvím dříve nám neznámého pramenného materiálu. Je na nás, zda této šance využijeme.

Major Ing. Lubomír Š p á ě l l, CSc.

Pojetí opatření k zajištění bezpečnosti

V uplynulých dvou letech byla po teoretické i praktické stránce věnována zvýšená pozornost výhradně institucionálnímu rámci problematiky krizového řízení, zatímco pozornost ostatním oblastem zaostávala. V současné době se proto začíná ve zvýšené míře pozornost obracet k teoretickému i praktickému pojetí opatření, které mají tyto instituce při zajišťování bezpečnosti a řešení mimořádných a krizových situací realizovat a řídit. Následující článek je pokusem o shrnutí teoretických základů a pojetí opatření sloužících k zajištění bezpečnosti. Jeho cílem je otevřít v odborné veřejnosti širší diskusi k této problematice, jejíž řešení je velmi důležité, zvláště se vstupem ČR do NATO, kde těmto otázkám věnují zásadní pozornost.

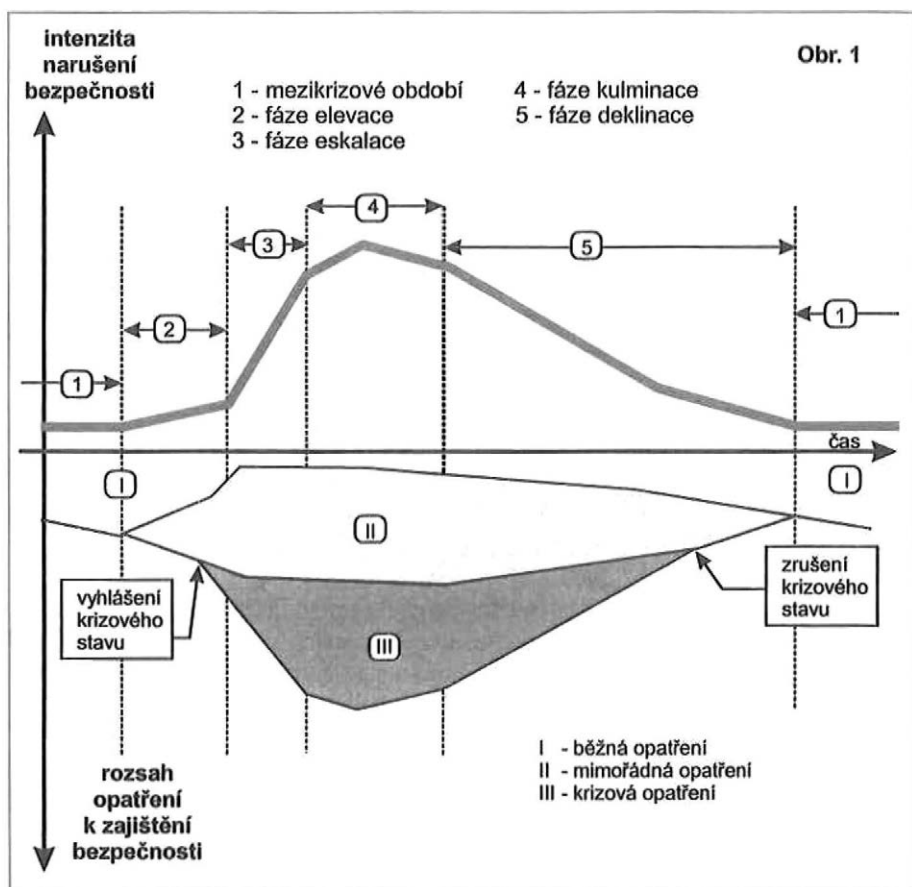
* * *

Problematika krizového řízení je členěna do několika relativně samostatných oblastí. Jedná se především o indikaci a analýzu bezpečnostních rizik, dále institucionální rámec krizového řízení, o samotné mechanismy krizového řízení, které instituce krizového řízení uplatňují, a konečně o soustavu opatření, která lze k zajištění bezpečnosti a řešení krizových situací použít.

Ve svém minulém článku (VR 3/98) jsem se okrajově této problematiky dotkl definováním obsahu pojmů mimořádné a krizové opatření. Tyto definice se vztahují na členění opatření k zajištění bezpečnosti podle intenzity, jakou je bezpečnost konkrétního lidského společenství (rodiny, podnikatelského subjektu, sociální skupiny, okresu, státu, koalice, lidstva apod.) ohrožena nebo narušena. Zjednodušeně lze říci, že:

1. Běžná opatření jsou určena k zajištění základního standardu bezpečnosti společenství.
2. Mimořádná opatření se používají v případech, kdy narušení základního standardu bezpečnosti společenství ještě lze řešit s využitím mobilizace vnitřních zdrojů sil a prostředků, které jsou k zajišťování bezpečnosti určeny (ozbrojené síly, ozbrojené bezpečnostní, záchranné a havarijní sbory a služby).
3. Krizová opatření se používají v případech, kdy narušení bezpečnosti společenství je natolik závažné, že k řešení vzniklé situace je třeba využít veškeré dostupné síly, prostředky a zdroje společenství (tedy nejen síly a prostředky bezprostředně určené k zajišťování bezpečnosti společenství). Charakter zaměření a intenzita prováděných běžných, mimořádných a krizových opatření určených k zajištění bezpečnosti společenství a jejich vývoj v čase je schematicky znázorněn na obr. 1.

K výše uvedenému členění je ale třeba poznamenat, že toto pojetí není plně v souladu s návrhem zákona o krizovém řízení a integrovaném záchranném systému. Tento rozpor vyplývá ze skutečnosti, že při tvorbě tohoto zákona byl pro jeho formulační

zjednodušení přijat konsenzuální závěr, že **krizová opatření** budou pro potřebu tohoto zákona **definována jako opatření prováděná za účelem přípravy na krizové situace a při řešení krizových situací a dále činnosti ke zmírnění nebo odstranění způsobených následků.**

To ale znamená, že tato definice se vztahuje na veškeré činnosti související s problematikou krizového řízení, což je v rozporu se skutečností. Použitou definici je proto třeba chápat výhradně jako legislativní zkratku pro vyjádření nejen speciálních krizových opatření, ale i opatření mimořádných a dále pro vyjádření běžných opatření prováděných mimo období mimořádných a krizových situací.

Kromě členění opatření k zajištění bezpečnosti podle intenzity jejího narušení lze použít i další kritéria, která podle mého názoru přijímaná opatření umožňují lépe charakterizovat. Jedná se o členění podle charakteru bezpečnostní situace a podle objektu působení přijímaných opatření.

V závislosti na charakteru bezpečnostní situace společenství zahrnují opatření k zajištění jeho bezpečnosti:

a) při **ohrožení bezpečnosti** společenství činnosti prováděné při přípravě na vznik situací, které mohou narušit bezpečnost společenství, a činnosti prováděné k jejich předcházení (prevence),

b) při **narušení bezpečnosti** společenství činnosti prováděné při řešení situací narušujících bezpečnost společenství a při odstraňování jejich následků (solutace).

Časově jsou tato opatření od sebe oddělena okamžikem mimořádné události. O opatřeních přijímaných před vznikem mimořádné události se proto hovoří jako o preventivních opatřeních, zatímco po vzniku mimořádné události se již jedná o opatření k řešení vzniklých mimořádných nebo krizových situací.

Z hlediska objektu přijímaných opatření pak lze opatření k zajištění bezpečnosti členit na:

▲ Činnosti ovlivňující stav a velikost zdrojů ohrožení bezpečnosti, velikost jejich potenciálních i reálných škodlivých a ničivých sil, jejich schopnost negativně ovlivňovat stav společenství (cílem je dosažení jejich minimalizace, tj. oslabení zdroje ohrožení bezpečnosti).

▲ Činnosti pozitivně ovlivňující stav společenství, jejich připravenost řešit hrozící nebo vzniklé mimořádné a krizové situace a odolnost společenství a jeho jednotlivých prvků vůči působení škodlivých a ničivých sil zdrojů ohrožení bezpečnosti (cílem je dosažení jejich maximalizace, tj. posílení společenství řešit situace spojené s ohrožením nebo narušením jeho bezpečnosti).

Při sloučení těchto dvou kritérií lze opatření k zajištění bezpečnosti podle jejich účelu rozdělit na činnosti mající za cíl:

* Minimalizovat množství a velikost zdrojů představujících potenciální hrozbu pro bezpečnost společenství a velikost potenciálního účinku působení jejich škodlivých a ničivých sil na společenství (korekce).

* Dlouhodobě připravit společenství na jeho činnost za situací narušujících jeho bezpečnost (preparace).

* Předějit a zabránit negativnímu vývoji ve zdrojích představujících bezprostřední hrozbu pro bezpečnost společenství (precedence).

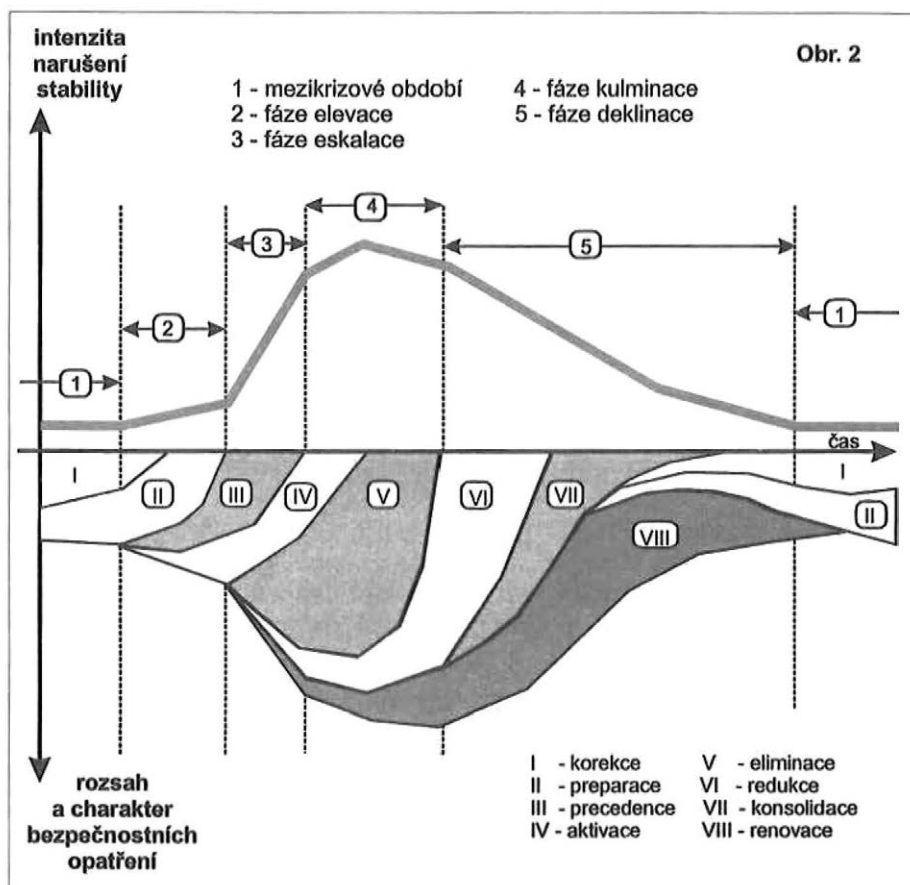
* V závislosti na vzrůstu ohrožení bezpečnosti společenství zvýšit jeho připravenost reagovat na vývoj situace a na potřebu zvýšení jeho odolnosti vůči hrozícímu působení škodlivých a ničivých sil (aktivace).

* Zneškodnit zdroje narušující bezpečnost společenství nebo alespoň minimalizovat jejich schopnost působit jejich škodlivými a ničivými silami na společenství (eliminace).

* Minimalizovat důsledky bezprostředního působení škodlivých a ničivých sil na společenství, včetně provádění nezbytných záchranných, humanitárních aj. činností (redukce).

* Stabilizovat stav zdrojů narušujících bezpečnost společenství a vztahy mezi společenstvím a těmito zdroji (konsolidace).

* Odstranit následky působení škodlivých a ničivých sil na společenství a obnovit jeho původní stav (renovace).

Schematické znázornění jednotlivých charakteristických skupin činností a jejich podílu v jednotlivých fázích životního cyklu krize je obsahem **obr. 2**. Z obrázku je patrné, že pro každou fázi životního cyklu krize jsou typické určité účelově zaměřené činnosti. Vztah mezi výše uvedenými členěními opatření k zajištění je zobrazen v **tabulce**.

■ **KOREKCE** spočívá především v identifikaci existujících a potenciálních zdrojů ohrožujících bezpečnost příslušného společenství, v hodnocení jejich stavu a vývoje a v přijímání a realizaci takových politických, správních, hospodářských, organizačních aj. rozhodnutí a opatření, jakož i ve tvorbě takových právních, ekonomických, sociálních, organizačních aj. norem, které zabrání vzniku nových nebo zabezpečí odstranění existujících zdrojů ohrožujících bezpečnost společenství a nebo alespoň stanoví a vytvoří pro jejich existenci a případné působení jejich škodlivých a ničivých sil takové podmínky, že jejich účinky budou pro společenství únosné a neohrozí jeho existenci nebo nezpůsobí jeho trvalou degradaci. Korekční opatření tedy mají vliv na utváření podmínek pro existenci zdrojů ohrožení bezpečnosti a pro potenciální působení jejich škodlivých a ničivých sil.

Účel / opatření	Členění podle intenzity narušení bezpečnosti		
	Běžná opatření	Mimořádná opatření	Krizová opatření
Korekce	<i>všechna</i>	–	–
Preparace	<i>všechna</i>	–	–
Precedence	<i>malá část</i>	<i>většina</i>	<i>malá část</i>
Aktivace	<i>malá část</i>	<i>většina</i>	<i>malá část</i>
Eliminace	–	<i>podle intenzity</i>	<i>podle intenzity</i>
Redukce	–	<i>podle intenzity</i>	<i>podle intenzity</i>
Konsolidace	<i>většina</i>	<i>zanedbatelná část</i>	–
Renovace	<i>podle intenzity</i>	<i>podle intenzity</i>	<i>zanedbatelná část</i>

Objektem působení korekčních opatření jsou tedy potenciální zdroje ohrožení bezpečnosti společenství. Přitom je třeba stanovit:

1. Které zdroje ohrožení bezpečnosti je třeba snižovat.
2. Na jakou úroveň má být toto snížení provedeno.
3. Jakými opatřeními a jakými silami a prostředky je toho možné dosáhnout.
4. Z čeho a jakým způsobem tuto činnost financovat.

Východiskem je vyhodnocení průběhu dřívějších mimořádných událostí a důsledků s nimi spojeného působení škodlivých a ničivých sil na společenství a jeho jednotlivé prvky. K tomuto východisku se připojuje nepřetržitá kontrola stavu a vývoje přírodních, antropogenních a společenských systémů a přijímání opatření k odstraňování zjištěných nedostatků.

Vhodná skladba a rozsah korekčních opatření a jejich důsledné zavádění do praxe může výrazným způsobem:

- odstranit nebo omezit potenciální hrozbu ohrožení bezpečnosti společenství a vzniku mimořádné nebo krizové situace,
- a v případě jejich vzniku omezit účinky uvolňovaných škodlivých a ničivých sil a vytvořit nevhodné podmínky pro jejich šíření mimo prostor zdroje ohrožení.

Mezi korekční opatření lze zahrnout u zdrojů ohrožení bezpečnosti přírodního charakteru: zákaz nebo omezení výstavby objektů a zařízení, které by se mohly stát zdrojem ohrožení bezpečnosti, v rizikových oblastech (např. geotektonicky neklidné oblasti, poddolovaná nebo záplavová území), stanovování závazných požadavků na odolnost staveb a zařízení budovaných v rizikových oblastech (např. seismická odolnost, odolnost proti důlním otřesům, proti účinkům proudící vody), vytváření nebo výstavbu nezbytných objektů a zařízení, (např. hráze, suché poldry, přehradní nádrže na vodních tocích, injektáže a ochranné zdi na nestabilních svazích).

Mezi korekční opatření lze zahrnout u zdrojů ohrožení bezpečnosti charakteru antropogenního: zákaz nebo omezení výstavby v blízkosti technických a technologických objektů a zařízení, které představují zdroj ohrožení bezpečnosti (např. vytváření ochranných pásem okolo zdrojů výbuchů nebo výronů, v okolí dopravních, energetických a spojových stří), stanovování závazných pravidel pro umístění, výstavbu a provoz technických a technologických zařízení, které představují zdroj ohrožení bezpečnosti (např. protitlaková odolnost objektů v blízkosti zdrojů výbuchů, limitování množství škodlivých látek), výstavbu a údržbu nezbytných ochranných staveb a zařízení (např. protipožární přepážky v objektech, hermetické oddělení rizikových provozů).

Mezi korekční opatření lze zahrnout u zdrojů ohrožení bezpečnosti charakteru společenského: uzavírání mezinárodních smluv, udržování dobrých sousedských vztahů a upevňování vazeb se spojenci, kontrola a omezování zbrojení, utváření a harmonizaci sociálních, národnostních, politických aj. vztahů a vazeb uvnitř společenství (např. účelné státoprávní a teritoriální uspořádání států a nižších územně správních celků, vytváření podmínek pro uplatnění práv menšin, solidarita se sociálně slabými, vedení sociálního dialogu), tvorbu a optimalizaci podmínek pro činnost represivního systému společenství.

■ **PREPARACE** (příprava) spočívá v přípravách (organizačních, technických, materiálních aj.) společenství a jeho jednotlivých prvků na činnost při stavech ohrožujících nebo narušujících jeho bezpečnost. Objektem přípravných opatření jsou ohrožená společenství a jejich jednotlivé prvky. Přitom je třeba mj. stanovit:

- na jaké formy ohrožení nebo narušení bezpečnosti je třeba se předem připravit,
- jaké úrovně připravenosti má být ve společenství a jeho jednotlivých prvcích dosaženo,
- jakými opatřeními, silami a prostředky je toho možné dosáhnout,
- a z čeho a jakým způsobem tuto činnost financovat.

Východiskem je přitom vyhodnocení průběhu dřívějších mimořádných a krizových situací a jejich důsledků pro činnost společenství a jeho jednotlivých prvků. K tomuto východisku se připojuje nepřetržitá kontrola stavu a vývoje společenství a jeho jednotlivých prvků s důrazem na síly, prostředky a zdroje potřebné k řešení mimořádných a krizových situací a dále přijímání opatření k odstraňování zjištěných nedostatků.

Vhodná skladba a rozsah zvolených přípravných opatření, jejich včasná a komplexní realizace může výrazným způsobem přispět k minimalizaci následků působení škodlivých a ničivých sil za mimořádných a krizových situací a ke zvýšení schopnosti ohrožených objektů reagovat na vznikající nebo eskalující mimořádnou nebo krizovou situaci.

K přípravným opatřením lze zařadit tvorbu a aktualizaci právního rámce pro činnost společenství za stavů, kdy je ohrožena jejich bezpečnost (např. problematika vyhlášení krizových stavů, stanovení právního rámce pro omezení lidských práv a svobod), přípravu opatření ke změně režimů práce, výstavbu a přípravu krizových informačních a řídicích systémů, systémů varování, přípravu režimových činností, přípravu a aktualizaci dokumentace pro činnost za krizových situací, provádění nejruznějších školení a cvičení), výstavbu a přípravu složek bezpečnostního systému společenství (vybrané státní aj. orgány, ozbrojené síly, ozbrojené bezpečnostní, záchranné a havarijní sbory a služby), přípravu nebo úpravu běžných a výstavbu nebo instalaci speciálních objektů a zařízení (např. krytů), vytváření podmínek pro zodolňování příslušníků společenství proti působení škodlivých a ničivých sil (např. očkování proti nakažlivým nemocem, vydávání ochranných prostředků), vytváření nezbytných rezerv materiálních, finančních aj. prostředků, pojištění proti případným ztrátám.

Přípravná opatření mohou zprostředkovaně působit i na zdroje ohrožení bezpečnosti, které mají společenský charakter. Přestože tento vliv bývá někdy podceňován, už jen samotná existence přípravných opatření v daném společenství může jeho potenciální protivníky (koalice, státy, národnostní nebo sociální entity, skupiny osob nebo i jednotlivce) odrazovat od jejich úmyslu ohrozit bezpečnost společenství. Velký význam zde ale má adekvátnost přijímaných opatření. Ta by měla být natolik odstrašující, aby si představitelé zdrojů, které jsou pro společenství potenciální bezpečnostní hrozbou, uvědomili, že jejich možné ztráty by v žádném případě nevyvážily

možný zisk. Je ale třeba se vyvarovat dvou extrémů. Přípravná opatření by neměla být natolik hrozivá, aby vzbuzovala u zdrojů ohrožení bezpečnosti společenství pocit ohrožení, ale ani by neměla být tak nevěrohodná, že by u nich nevzbuzovala respekt. Za určitých podmínek by totiž vědomí o nízké úrovni připravenosti společenství mohlo potenciální útočníky dokonce vyprovokovat k nepřátelským aktivitám.

■ **PRECEDENCE** zahrnuje opatření, která mají včas indikovat hrozbu vzniku situace bezprostředně ohrožující nebo narušující bezpečnost společenství, zabránit (předejít) jejímu vzniku a pokud se to nepodaří, tak alespoň její další eskalaci. Precedence je spojena s působením ohroženého společenství na zdroje ohrožení bezpečnosti a je motivována snahou pozitivně ovlivnit, přímo nebo zprostředkovaně, jejich stav nebo jejich vztah k ohroženému společenství. Precedence má tedy zabránit dalšímu negativnímu vývoji zdroje ohrožujícího bezpečnost společenství.

Základem je intenzifikace kontroly stavu a vývoje přírodních, antropogenních a společenských systémů a včasné přijímání opatření k řešení zjištěných nedostatků.

Precedenční opatření mají za cíl:

1. U zdrojů všech druhů ohrožení bezpečnosti realizací vhodných protiopatření předem minimalizovat jejich potenciální škodlivou a ničivou kapacitu.

2. U zdrojů ohrožení bezpečnosti charakteru společenského realizací vhodných protiopatření a případnou demonstrací síly je odradit od vyvíjení aktivit zaměřených proti zájmům ohroženého společenství, popř. vhodnými opatřeními preventivně narušit akceschopnost sil a prostředků, kterými bezpečnost společenství ohrožují.

Mezi precedenční opatření lze zahrnout u zdrojů charakteru přírodního: zintenzivnění protipožární, a protipovodňové prevence (např. organizací protipožárních a protipovodňových hlídek, včasným vypouštěním vody z nádrží k vytvoření volného retenčního prostoru).

Mezi precedenční opatření lze zahrnout u zdrojů charakteru antropogenního: včasnou výměnu prvků jevících známky poškození, provedení nezbytných provizorních organizačních nebo technických opatření (např. ke zvýšení odolnosti zásobníků a prvků technologického zařízení proti únikům nebezpečných látek, snižování množství nebezpečných látek v zásobnících, omezení, popř. zastavení činností v rizikových provozech a jejich okolí).

Mezi precedenční opatření lze zahrnout u zdrojů charakteru společenského: zintenzivnění hledání cest k neutralizaci existujících rozporů a nalezení přijatelného konsenzu, organizací operací na udržení míru, vynucení míru nebo obnovení míru, omezené preventivní úderů na zařízení pro výrobu zbraní hromadného ničení a základny mezinárodního terorismu, zvýšení dohledu nad kriminálními živly a k jejich preventivní internace.

U zdrojů ohrožení bezpečnosti společenského charakteru má stejně jako u preparace velký význam adekvátnost přijímaných opatření. Přijímaná opatření by měla být dostatečně odstrašující, aby si představitelé zdrojů ohrožení bezpečnosti společenství uvědomili, že hrozící ztráty by v žádném případě nevyvážily možný zisk, popř. by přijímanými opatřeními mělo být dosaženo odstrašujícího snížení škodlivé a ničivé kapacity zdrojů ohrožujících bezpečnost. Stejně jako u preparace by ale opatření neměla být na tolik hrozivá nebo by neměla natolik zasahovat do stavu zdroje ohrožení bezpečnosti, aby v něm vzbuzovala nepřiměřený pocit ohrožení a rovněž pocit ohrožení v dalších společenstvích, ale ani natolik nevěrohodná, aby v něm nevzbuzovala respekt.

Přijímání těchto opatření je o to složitější, že na rozdíl od korekčních a přípravných opatření rozhodovací proces probíhá již v podmínkách vznikající nebo eskalující

mimořádné či dokonce krizové situace, což je zpravidla spojeno s nedostatkem věrohodných vstupních informací, nedostatkem času na jejich zpracování a přijetí rozhodnutí a s vědomím dalekosáhlých a nevratných dopadů v případě nesprávného rozhodnutí.

■ **AKTIVACE** zahrnuje opatření ke zpohotovení společenství a především jeho sil a prostředků potřebných na řešení vznikající situace ohrožující jeho bezpečnost a ke zvýšení odolnosti společenství vůči jejím projevům. Objektem působení aktivizačních opatření je tedy ohrožené společenství a jeho prvky.

Základem je intenzifikace kontroly stavu a vývoje společenství a jeho jednotlivých prvků s důrazem na síly, prostředky a zdroje potřebné k řešení mimořádných a krizových situací a dále přijímání opatření k řešení zjištěných nedostatků.

Mezi aktivizační opatření, které se zaměřují na zvýšení schopnosti ohroženého společenství řešit vznikající situaci, lze zařadit standardní nebo mimořádná opatření pro dosažení částečného nebo úplného zpohotovení a posílení složek bezpečnostního systému, zpohotovení řídicích a informačních systémů, zintenzivnění zpravodajské činnosti, upřesňování krizových plánů, realizaci vybraných režimových opatření, dočasné zákonné omezení lidských práv a svobod obyvatelstva v ohrožených oblastech, zahájení příprav k realizaci nezbytných regulačních opatření v hospodářství, státní správě a u obyvatelstva.

Mezi aktivizační opatření, které se zaměřují na zvýšení odolnosti ohroženého společenství vůči potenciálnímu působení škodlivých a ničivých sil, lze zařadit zpracování předpovědí možného vývoje situace, preventivní evakuaci obyvatelstva z ohrožených oblastí, vydávání a kontrola ochranných prostředků, očkování, zvýšení ochrany důležitých objektů a osob.

Pro adekvátnost aktivizačních opatření platí obdobné zásady jako pro adekvátnost přípravných a precedenčních opatření.

■ **ELIMINACE** zahrnuje provádění připravených nebo podle aktuální situace přijatých opatření ke zneškodnění (likvidaci) zdrojů narušujících bezpečnost společenství nebo alespoň k minimalizaci intenzity jejich negativního působení na společenství a jeho jednotlivé prvky. Objektem působení eliminačních opatření jsou tedy zdroje ohrožující bezpečnost společenství.

Mezi eliminační opatření lze zahrnout u zdrojů ohrožení bezpečnosti charakteru přírodního a antropogenního: hašení požárů, bránění jejich rozšíření nebo usměrňování pohybu ohně, usměrňování pohybu mas vody při povodních (např. účelovým odstředem hrází), bránění úniku škodlivých látek a jejich neutralizaci, zastavení činnosti v rizikových provozech a jejich okolí, regulaci dopravy škodlivých a ničivých látek, izolace prostorů náklady.

Mezi eliminační opatření lze zahrnout u zdrojů ohrožení bezpečnosti charakteru společenského: likvidaci sil a prostředků protivníka bojovou aj. činností ozbrojených sil, operacemi bezpečnostních složek, zvýšenou razancí při zákrocích proti pachatelům, posílení stálé služby státních zástupců a soudců, výstavbu provizorních vazebních a internačních zařízení, internaci kriminálních a nepřátelských osob, přijetí regulačních opatření v ekonomice.

■ **REDUKCE** zahrnuje provádění připravených nebo podle aktuální situace přijatých opatření k omezování nežádoucích důsledků bezprostředního působení škodlivých a ničivých sil na společenství a jeho jednotlivé prvky, v zabránění vzniku sekundárních mimořádných událostí, v provádění nezbytných záchranných, humanitárních aj. činností. Objektem působení redukčních opatření je ohrožené společenství a jeho jednotlivé prvky.

Mezi redukční opatření lze zahrnout nasazení ozbrojených sil, ozbrojených bezpečnostních, záchranných nebo havarijních sborů a služeb a dalších složek na provádění záchranných a vyprošťovacích prací, k bezprostřednímu odstraňování vzniklých škod, poskytování první pomoci postiženému obyvatelstvu a oblastem, evakuaci obyvatelstva z postižených oblastí a jeho všestranné zabezpečení, protiepidemická opatření.

■ **KONSOLIDACE** zahrnuje provádění podle aktuální situace přijatých opatření ke stabilizaci stavu zdrojů narušujících bezpečnost společenství a vztahů mezi společenstvími a těmito zdroji. Objektem působení konsolidačních opatření jsou tedy jednotlivé zdroje ohrožení bezpečnosti. Přijímaná opatření se prolínají s opatřeními korekce.

Mezi konsolidační opatření lze zahrnout u zdrojů ohrožení bezpečnosti charakteru přírodního a antropogenního: opatření k zabránění obnovení požárů, popovodňovou stabilizaci průtoků a postupné uvolňování volného retenčního prostoru ve vodních nádržích a suchých poldrech, obnovu poškozených hrází a uvolnění koryt vodních toků, odčerpání nebezpečných látek z poškozených zařízení a jejich opravu.

Mezi konsolidační opatření lze zahrnout u zdrojů ohrožení bezpečnosti charakteru společenského: přímá nebo zprostředkovaná politická jednání, uzavírání mírových smluv, obnovení nebo navázání diplomatických vazeb, znovuoobnovení sociálního dialogu, odsouzení a potrestání viníků, provádění mírových operací na udržení míru apod.

■ **RENOVACE** (obnova) zahrnuje provádění podle aktuální situace přijatých opatření k odstranění následků působení škodlivých a ničivých sil na společenství a jeho jednotlivé prvky a opatření vedoucí k obnovení jejich standardního stavu a funkcí. Objektem působení rekonstrukčních opatření je postižené společenství a jeho jednotlivé prvky. Přijímaná opatření se prolínají s opatřeními preparace.

Mezi renovační opatření lze zahrnout obnovení zničených nebo poškozených objektů a zařízení společenství, odstranění trosk pozůstatků působení škodlivých a ničivých sil (např. trosk, kontaminované zeminy), úhradu ztrát a obnovení akceschopnosti nasazených sil a prostředků a spotřebovaných zdrojů.

Domnívám se, že výše uvedená členění umožňují komplexní popis a třídění opatření prováděných k zajištění bezpečnosti, bez ohledu na to, kdo je jejich nositelem a jaká je jeho územní nebo věcná odpovědnost.

Vzhledem k tomu, že v odborném tisku byl doposud vytvořen jen omezený prostor pro hledání společného teoretického pohledu na tuto problematiku, která se průřezově týká působení většiny ústředních správních úřadů, je a bude nezbytné toto třídění a sjednocování názorů dále prohlubovat. Domnívám se, že na půdě Vojenských rozhledů (vzhledem k jejich charakteru, obsahovému záběru a spektru čtenářů) lze tyto teoretické názory nejlépe konfrontovat. Proto bych uvítal, kdyby se k této problematice rozvinula ze strany čtenářů širší diskuse a věřím, že k ní bude redakce Vojenských rozhledů vytvořen dostatečný prostor.

Literatura:

- * Lubomír Spáčil: Pojetí krizových jevů. VR 3/98.
- * Vybrané pojmy obranného plánování. Odbor obranné politiky a strategie MO, Praha 1996.
- * Zákon o krizovém řízení a integrovaném záchranném systému. (Návrh). Ministerstvo vnitra, Praha 1998.

Přínos nových členů NATO: Obraz Polska

Rozšíření Severoatlantické aliance se stalo skutečností. Dají přijaté země za pravdu skeptikům, kteří tvrdí, že tento krok je začátkem konce NATO, nebo optimistům, pro které je zárukou jeho životaschopnosti? Jaký obraz o sobě noví členové vytvořili?

Strategicky nejdůležitější Polsko zaujalo ze tří důvodů:

- ① Vstup do NATO měl v přípravné fázi stabilně nejvyšší, někdy až devadesátiprocentní podporu obyvatelstva.
- ② Země vedla v přípravné fázi sebevědomou a promyšlenou diplomatickou ofenzivu.
- ③ Polská armáda si vytvořila obraz nejstabilizovanějších ozbrojených sil s největší podporou obyvatelstva.

Nejvyšší podpora vstupu do NATO: role médií a práce politiků

Celospolečenská podpora vstupu Polska do NATO vyvrcholila 17. února 1999 ratifikačním hlasováním polského parlamentu (Sejmu). Pro přistoupení země k Organizaci severoatlantické smlouvy se vyslovilo 409 poslanců z celkového počtu 420 a 92 senátorů z celkového počtu 95. K takovému konsenzu bez ohledu na stranickou příslušnost přispěla nejen polská politická scéna, ale také média, včetně všech titulů vojenského tisku (dostupných i v běžné distribuční síti). Kromě článků osvětového rázu a referátů o činnosti a stavu připravenosti zaujmou zejména úvahy státních úředníků i poslanců např. o polských národních zájmech a jejich prosazování do nové strategické koncepce NATO.

Mediální angažovanost polských představitelů jak výkonné, tak zákonodárné moci se zřetelně projevuje i na stránkách zahraničního vojenského a vojensko-politického tisku. O Polsku a jeho cestě do NATO dostali čtenáři mnohem více informací než v případě Maďarska, a zejména České republiky.

■ Politický rámec příprav na členství v NATO

Politická činnost připravující cestu země do NATO se od samého začátku vyznačovala značnou cílevědomostí. Jakmile bylo roku 1992 členství Polska v NATO vyhlášeno za strategický cíl polské bezpečnostní politiky, přijal Výbor pro obranu státu dokumenty „Základy polské bezpečnostní politiky“ a „Bezpečnostní politika a obranná strategie Polské republiky“. Tím byly oficiálně zahájeny konkrétní kroky boje za přijetí do Aliance.

V první etapě (1992–93), kdy se vztahy Polska s NATO rozvíjely v rámci Severoatlantické rady pro spolupráci (NACC) ustavené koncem roku 1991, byly podepsány dohody o vojenské spolupráci se 14 zeměmi. Pravidelně spolupracovat s Aliancí však Polsko začalo až v rámci programu Partnerství pro mír (PřP), vytvořeného v roce 1994, i když nepřestávalo zdůrazňovat, že není ani v nejmenším ochotno chápat PřP jako náhradu za řádné členství. Polská armáda považovala svou účast v programu PřP, zaměřeném na mírové operace, hlavně za příležitost lépe zvládnout nadcházející integraci do kolektivního obranného systému NATO.

K tomu sloužilo zejména následujících šest kroků:

1. Dohoda o hlavních cílech interoperability v rámci Procesu plánování a hodnocení PFP (Planning and Review Process – PARP). Od května 1997 zabezpečovalo polské ministerstvo národní obrany na doporučení NATO realizaci sedmnácti již existujících a čtyřadvaceti nových cílů.

2. Zvýšení počtu společných cvičení ze 40 v roce 1994 až na 470 v roce 1997. Nejdůležitějšími z nich byla: *Combined Endeavor 97*, *Co-operative OSPREY 97*, *Co-operative Jaguar 97*, *Compact Guard*, *Co-operative Lantern 97*.

3. Založení koordinační skupiny PFP (Partnership Coordination Cell– PCC) v roce 1994.

4. Výcvik důstojníků, zabezpečujících styk mezi polskou armádou a odpovídajícími strukturami Aliance, provedený štábem NATO.

5. Nasazení 16. polského výsadkového praporu do stabilizačních sil SFOR.

6. Zavedení informačního řídicího systému PFP (PIMS). USA zapůjčily Polsku na pět let počítačové vybavení, včetně čtyř pracovních stanic. Polsko financuje projekt z jedné poloviny.

■ Reforma polského ministerstva národní obrany a rozvoj polských ozbrojených sil

Reforma byla provedena podle zákona ze 14. prosince 1995. Za největší změnu je považováno podřízení dříve samostatného generálního štábu přímo ministru obrany. Tím je zajištěna politická kontrola ozbrojených sil. Nyní se ministerstvo skládá z pěti sekcí:

- obranné politiky,
- velení ozbrojeným silám,
- vztahů ke společnosti a parlamentu,
- hospodářství a financí,
- logistiky.

Přímo ministru obrany je kromě generálního štábu podřízen:

- odbor lidských zdrojů,
- inspekční odbor,
- právní odbor,
- vojenská zpravodajská služba,
- Akademie národní obrany,
- Vojenská technologická akademie.

Nově byl zřízen odbor pro spolupráci s NATO a Úřad vojenské standardizační služby.

Na žádost Sejmu a na základě rozhodnutí vlády byl připraven **program rozvoje polských ozbrojených sil na léta 1998 – 2002**. Za prioritní bylo stanoveno zvýšení kvality při dosahování standardů kompatibility a interoperability s ozbrojenými silami členských zemí NATO.

Ministerstvo národní obrany připravilo i výhledový program technické modernizace na léta 1998 – 2012. V jeho rámci byl navržen **model armády roku 2012**. V souladu s ním má být snížen počet příslušníků armády mnohem více, než je uvedeno v limitech Smlouvy o snižování konvenčních sil v Evropě CFE-1A (250 000 vojáků), a to na konečný počet 180 000 vojáků.

■ Kroky rezortu obrany k dosažení interoperability

K 1. říjnu 1997, kdy byly odevzdány dotazníky obranného plánování (Defence Planning Questionnaire – DPQ), uvádí polský rezort obrany tyto hlavní úspěchy v dosahování standardů NATO:

- * Přijetí systémů bojové připravenosti shodných s aliančními.

- * Uskutečnění první etapy adaptace systému velení, jehož struktura je nyní kompatibilní se standardy převažujícími v zemích NATO. Probíhá digitalizace mobilních i stacionárních prostředků komunikace. Polsko zahájí vlastní výrobu moderních komunikačních prostředků a američtí experti připraví pro polskou armádu studii o systémech C4.

- * Dosažení významného pokroku v oblasti systémů pozorování a průzkumu. Soustavné činnosti pozorovacích a průzkumných systémů polských ozbrojených sil má být dosaženo do dvou let.

- * Vytvoření nové interoperabilní koncepce systémů PVO, která zahrnuje plně automatizovaný systém velení PVO, výměnu informací o vzdušné taktické situaci a povětrnostních podmínkách a možnost využití polských vojenských letišť vzdušnými silami NATO.

- * Ukončení prací na zavedení zařízení pro zjišťování totožnosti vlastních a nepřátelských letounů a lodí (Identification Friend or Foe – IFF). Zařízeními IFF bude postupně vybaveno více než 1000 letounů.

- * Zahájení procesu dosahování minimální úrovně kompatibility polských námořních sil.

- * Pokračování procesu modernizace logistiky. Za pomoci amerických odborníků je zaváděn počítačový program pro analýzu a modelování obranných zdrojů (Defence Resource Management Model – DRMM). Program bude zahrnovat všechny druhy ozbrojených sil a v budoucnu i veškerý obranný potenciál Polska. Jeho zavádění se urychlí plným přístupem k dokumentům NATO o bezpečnosti společných obranných sil.

- * Byl dosažen významný pokrok v oblasti vojenské kartografie. Jsou zpracovávány topografické mapy plně kompatibilní se standardy NATO v měřítku 1 : 250 000.

Jednou z hlavních priorit přípravy na členství v NATO byly **otázky obranné infrastruktury**. Z tohoto hlediska budou do poloviny roku 1999 přizpůsobeny pro využití členskými státy NATO dvě letiště, dva námořní přístavy a dvě skladiště.

V tomtéž časovém období má Polsko poskytnout státům NATO přístup do čtyř výcvikových prostorů. Později budou státům NATO zpřístupněny i další součásti vojenské infrastruktury a zařízení, včetně čtyř letišť a dvou vojenských nemocnic.

Nejdůležitějším legislativním úkolem je v souvislosti se vstupem do NATO právní úprava otázek spojených s přítomností armád jednotlivých členských států NATO na území jiného členského státu. V roce 1995 se Polsko připojilo k dohodě o statusu ozbrojených sil PfP (Status of Forces Agreement – SOFA) vzhledem ke konání cvičení v rámci PfP. Dohoda je platná od února 1997.

Důležitou součástí integračního procesu je výše vojenského rozpočtu. Prognózy uvádějí soustavný růst finančních zdrojů pro modernizaci vybavení a investic na obranu. Podle optimistického scénáře by mělo jít o zvýšení ze současných 11 na 27,5 procent HDP v letech 1998 – 2002.

Součástí integrace Polska do struktur NATO jsou i jazykové kurzy a odborný výcvik. Polské zdroje uvádějí poměrně vysoká čísla vojáků z povolání hovořících anglicky (1000 plynně, dalších 5000 se základní znalostí). V západním tisku se však o skutečné schopnosti polských důstojníků běžně komunikovat v tomto jazyce vyslovují určité pochybnosti.

■ Ofenziva polské diplomacie

Značnou prestiž si Polsko získalo svou výraznou angažovaností v rozvíjení spolupráce, včetně vojenské, se všemi sousedy. Oceňováno je zejména upravení vztahů zatížených značnými historickými resentimenty, např. s Německem, Ruskem, ale i Ukrajinou.

Za ocenění polské politiky rozšiřování bezpečnosti lze pokládat **vytvoření tzv. výmarského trojúhelníku**, zahraničně-politické iniciativy, na které se v roce 1991 ve Výmaru dohodli příslušní ministři z Francie, Německa a Polska. V duchu snah Evropské unie o společnou zahraniční a bezpečnostní politiku (Common Foreign and Security Policy – CFSP) a o evropskou bezpečnostní a obrannou identitu (European Security and Defence Identity – ESDI) byl v roce 1994 trojúhelník rozšířen o pravidelné konzultace a prohloubenou spolupráci i v oblasti bezpečnostní a obranné.

Rozvíjení vojenské spolupráce se sousedními státy je Polskem chápáno jako základní přínos země pro NATO. Proto je tento úkol po integraci do euroatlantických struktur druhým nejvýznamnějším směrem činnosti polského ministerstva národní obrany. Spolupráce se všemi sousedy se rozvíjí na základě dvoustranných dohod, vesměs podepsaných v roce 1993, s Německem už v roce 1990.

Výjimku tvoří *Česká republika*, s níž byla uzavřena základní dohoda o vojenské spolupráci až v roce 1996. **Polsko-česká vojenská spolupráce** se však odvíjí i od dřívějších dohod, např. o vzájemném školení vojáků z povolání a zaměstnanců armády. Podle polských údajů studují nyní např. čtyři polští vojáci na VA v Brně a čtyři čeští vojáci na Akademii národní obrany ve Varšavě. Studium doposud dokončilo z každé strany na šest desítek důstojníků. Z dalších dohod je to zatím např. dohoda o spolupráci v oblasti geodézie a kartografie, protokol o spolupráci v oblasti leteckého provozu, dohoda o technické spolupráci a o ochraně tajných informací.

Styky mezi vedením rezortu obrany jsou nyní intenzivní a pravidelné, často trojstranné (včetně Maďarska). Setkávají se nejen ministři obrany, ale také jejich náměstci a náčelníci GŠ. Velmi dobrá je spolupráce na armádní úrovni, která se opírá o každoročně obnovovaný plán (první z nich podepsán v roce 1994).

Vojenská spolupráce se *Slovenskem* je upravena základní dohodou z roku 1993, protokolem o spolupráci v oblasti kartografie a každoročně obnovovanou dohodou o bojových střelbách slovenského letectva v polském prostoru. Byla také podepsána dohoda o zásadách leteckého provozu a vedla se jednání o ochraně vojenských tajných informací. Donedávna však vzájemná spolupráce spíše stagnovala. Nový impuls je očekáván od změny směřování Slovenska po posledních volbách.

Významná je dohoda o vojenské spolupráci s *Ruskou federací*, podepsaná v roce 1993, včetně úmluvy o plavbě v Baltském moři, o zásadách vzájemného provozu vojenských letadel ve vzdušném prostoru obou zemí, o spolupráci v oblasti vojenských spojů. Od roku 1996 je základní dohoda rozšířena o vzájemné školení důstojníků, vzájemná vojenská cvičení a o spolupráci při ochraně životního prostředí.

Na základě dohody o školení důstojníků bylo ve školním roce 1996–97 do Akademie GŠ Ruské federace na polské náklady vysláno na operačně strategická a velitelsko-štabní studia pět příslušníků polské armády. Ruská strana své důstojníky od roku 1991 na polskou Akademii národní obrany nevysílá.

Vojenská spolupráce s *Německem* byla zahájena v roce 1990 a je založena na dohodě vymezující obecné podmínky spolupráce obou armád, předcházení námořním incidentům, leteckou spoluprací v naléhavých případech pátrání a zachraňování atd.

Polsko-německá vojenská spolupráce je velmi bohatá a dynamicky se rozvíjí. Mimo společná cvičení a výměny zkušeností prošlo už 184 polských důstojníků různými typy německých vojenských škol. Nejvýznamnějším výsledkem spolupráce polské a německé armády je rozhodnutí z roku 1997 o vytvoření německo-polsko-dánského mnohonárodního sboru s oficiálním názvem **mnohonárodní sbor Sever-Východ (MNCN-E)**, zařazeného do vojenských struktur NATO.

Celkový stav ozbrojených sil

Spojenecké zdroje představují polské ozbrojené síly často jako ze všech tří nových členských států NATO vnitřně nejstabilizovanější, postupně odstraňující existující nedostatky a v mezích možností zajišťující spořádaný chod vojenské služby. Náčelníkem generálního štábu je od 10. března 1997 někdejší velitel 24. obrněného pluku Stargard-Štětín, posluchač polské a sovětské akademie generálního štábu, velitel pomoranského a slezského vojenského okruhu, generál armády Henryk Szumski (nar. 1941).

Početní stav polské armády (v roce 1989 273 000 vojáků) klesl na nyníšších 243 000 (mobilizační počty 800 000). V roce 2012 to má být pouhých 180 000 osob. Z výčtu problémů, které spojenecké zdroje uvádějí, však vyplývá, že zejména z hlediska výzbroje má Polsko podobné starosti jako další dvě nové členské země NATO.

Pozemní síly (169 000 vojáků) se podle údajů ve spojeneckém tisku ještě začátkem roku 1999 členily do čtyř vojenských okruhů, které však mají v budoucnu plnit úkoly územní obrany. Dokončována je přeměna plukovní struktury na brigádní. Naplněnost mírových stavů divizí a nově vytvořených brigád činí 35 až 40 procent.

Zbraňové systémy jsou v naprosté většině zastaralé, zpravidla již za polovinou své plánované životnosti. Podobně jako v dalších dvou nových členských státech NATO vznikají závažné problémy s náhradními díly, což vede k omezování výcviku a značně snižuje výkonnost pozemního vojska. Spojovací systémy jsou od roku 1997 postupně přizpůsobovány technickému vybavení Aliance.

Vzdušné síly (56 000 vojáků) mají rychle snížit své početní stavy až na 40 000 mužů. Disponují 390 bojovými letouny, 30 bitevními vrtulníky, 100 vrtulníky bojové podpory, 120 dopravními vrtulníky, 145 dopravními a spojovacími vrtulníky, 190 cvičnými letouny.

Problémy s výzbrojí jsou podobné jako u pozemního vojska. Zdá se, že Polsko (podobně jako Maďarsko) tento problém vyřeší variantou, která je považována za výhodnější: nikoliv nasazením starších strojů americké či evropské výroby, ale modernizací vlastních MiG-29. Z hlediska pozorování vzdušného prostoru disponuje Polsko 95 radarovými zařízeními sovětské a vlastní výroby.

Jako jediný nový člen NATO má Polsko i významné **námořní síly**, které však mají podle spojeneckých zdrojů z hlediska kompatibility s NATO poměrně závažné nedostatky.

■ **Koncepce rozvoje**

Polské zdroje hovoří často spíše než o reformě ozbrojených sil o jejich **restrukturalizaci**, nezbytné k plnění nových úkolů v souvislosti se vstupem země do NATO. K zásadnímu zrychlení restrukturalizačního procesu došlo podle nich na jaře roku 1997, kdy bylo iniciováno zpracování „**Směrnice vládního programu modernizace ozbrojených sil Polské republiky na léta 1998 – 2012**“. Koncepce vychází z toho, že se armáda musí připravit především na plnění těchto úkolů:

- * Provádění obranných operací v součinnosti se zeměmi NATO v případě napadení Polska.
- * Účast na obraně ostatních členských zemí Aliance.
- * Účast na misích spojených s udržením či obnovením míru mimo polské území.

V roce 1998 byly do směrnice vneseny nezbytné modifikace vyplývající ze stanovených a vyjednaných cílů ozbrojených sil. Tak vznikl „Program integrace s Organizací severoatlantické smlouvy a modernizace ozbrojených sil Polské republiky na léta 1998 – 2012“. Jeho smyslem je reorganizace vojenské struktury ve všech aspektech jejího fungování. Nová struktura, skladba, výstroj a výzbroj, ale také nová úroveň interoperability má v souladu s platnou vojenskou doktrínou zajistit schopnost vyvíjet činnost v prostředí NATO.

Probíhající změny v ozbrojených silách a vstup Polska do NATO vedou k proměně generálního štábu ve výkonný „mozek obrany“, do něhož se sbíhají všechny úkoly: analytické a plánovací, mobilizační, logistické, strategické a operační, velitelské. Nová struktura generálního štábu, která svým vševojskovým (joint) charakterem plně odpovídá integraci s NATO, vstoupila v platnost 1. ledna 1999.

V budoucnosti budou existovat *dvě základní součásti ozbrojených sil*: součást předaná do kompetence NATO, součást, která zůstane pod národním velením. Nyní probíhá dělení na operační síly a síly územní obrany.

Polský systém vojenského vzdělávání zajišťuje v souladu se standardy NATO takticko-operační a odbornou přípravu vojáků.

■ **Účast v mírových operacích a mnohonárodní jednotky**

Polští vojáci se účastní mezinárodních mírových misí pod hlavičkou OSN už od padesátých let (doposud asi 30 000 vojáků ve čtyřiceti misích v různých částech světa). V současnosti je geograficky nejbližší nasazení polských vojáků v rámci misí nového typu (IFOR/SFOR), vycházejících z Charty OSN, uskutečňovaných pod velením NATO.

Operací SFOR se z polské strany účastní zejména výsadkový prapor a jako strategická záloha SFOR byl vyčleněn výsadkový přepadový prapor, který může být nasazen z rozhodnutí vrchního velitele NATO v Evropě (Supreme Allied Commander Europe – SACEUR).

Zkušenosti z mnohonárodní spolupráce v IFOR/SFOR, kdy byla polská armáda poprvé postavena v reálné situaci pod spojenecké velení, jsou zúročovány mj. v mnohonárodních jednotkách, vytvářených ve spolupráci s ozbrojenými silami sousedních států.

Díky polsko-německé vojenské spolupráci vznikl např. rozšířením původně binacionální německo-dánské jednotky NATO o polskou divizi **mnohonárodní sbor Sever-Východ (MNCN-E)**. Přípravné práce byly zahájeny na podzim 1997, sbor se buduje od března 1998. Oficiální vznik je datován rokem 1999, kdy také bylo velitelství sboru umístěno ve Štětíně. Plné operační připravenosti má sbor dosáhnout v roce 2000. Sbor se skládá z 12. polské mechanizované divize, 14. německé motostřelecké divize a dánské divize. Další mnohonárodní útvary Polsko vytvořilo také s Litvou a Ukrajinou.

■ Spolupráce s armádami států NATO

Kontakty probíhají hlavně v oblasti vzdělávání a společných cvičení. Na vzdělávání studentů nejvyšších ročníků polské Akademie národní obrany se z polské iniciativy už od roku 1992 podílejí důstojníci z členských zemí NATO. Platí to (s ohledem na specifiku jejich profilu) i o dalších polských vojenských akademiích a školách pro vyšší důstojníky. Učební programy všech vojenských škol prošly hlubokými reformami, které se týkají hlavně nového obsahu vojenského umění a studia strategických koncepcí Severoatlantické aliance.

Hlavním cílem je nejen dosažení standardů NATO, ale také růst počtu jednotek, které těchto standardů dosáhly. Zvláštní agenda, založená na Procesu plánování a hodnocení (PARP) na léta 1997 – 1999 a na cílech výstavby ozbrojených sil (Target Force Goals – TFG), zahrnuje více než 40 cílů interoperability pro útvary, jednotky a prvky infrastruktury, určených k přechodu do kompetence NATO.

Už v roce 1997 dosáhly úrovně, nezbytné pro spolupráci s NATO: výsadkový prapor, začleněný do sil SFOR v Bosně-Hercegovině, výsadkový přepadový prapor a štábní nemocnice. Ke vstupu do NATO byly připraveny štáby a velení dvou divizí pozemního vojska a brigádní štáb pro každou z těchto divizí. Ke spolupráci se silami NATO by měly být připraveny tyto útvary: letecká skupina vyhledávání a záchrany, dvě plavidla určená k vyhledávacím a záchranným operacím a jedna korveta.

■ Změna orientace polských ozbrojených sil a princip tzv. sdílené zodpovědnosti

Jednou z nejvýraznějších změn ve vojenském myšlení, kterou přineslo přeorientování Polska a jeho armády na západní občanské a vojenské hodnoty, je princip sdílené zodpovědnosti či spoluzodpovědnosti. Jde nejen o důstojnický a poddůstojnický sbor, ale ke spoluzodpovědnosti za bezpečnost státu je v souladu se svými úkoly veden každý voják.

Morálka polské armády je uváděna jako dobrá, problémy ozbrojených sil jsou výhradně ekonomického rázu. Přednostním financováním jiných oblastí života, např. sociálního zabezpečení, zdravotnictví, školství, je ale jejich rozvoj značně omezován.

Podobně jako v jiných východoevropských zemích odcházejí i polské vojenské kádry bez rozdílu druhu zbraně a hodnotností z finančních důvodů z armády do soukromého sektoru. Jde však vždy o osobní, nikoliv politické rozhodnutí, i když akumulace takových odchodů může způsobovat velitelům jednotek problémy.

Nezbytná reforma armády vede k tomu, že část vojáků z povolání je převáděna do jiných jednotek a posádek, část odchází do důchodu a značná část vojáků propouští

těných do zálohy bude zařazena do programu přípravy na civilní zaměstnání. Velení armády hodlá přijmout taková rozhodnutí, která citelně sníží dopad propouštění vojenských kádrů a občanských zaměstnanců na život jejich rodin.

Nová koncepce polské armády předpokládá padesátiprocentní profesionalizaci. Počet profesionálních vojáků (ve stálé službě či na smlouvu) se má zvýšit na 80–90 000. Z vojáků základní služby se má získat dalších 16–18 000 vojáků v další službě. Profesionální vojenský kádr bude tedy představovat 30 procent důstojníků (z toho asi třetina vyšších), 30 procent praporčíků a 40 procent poddůstojníků z povolání.

Současný počet důstojníků se tak značně sníží. V průběhu příštích pěti let jich má být propuštěno 12–15 000. Naopak má být získáno 15–20 000 poddůstojníků z povolání, což znamená zdvojnásobení jejich současného počtu. Zároveň se má v průběhu příštích pěti let značně zvyšovat počet vojáků na smlouvu a v další službě. To je mj. důsledek snížení povinné vojenské služby na dvanáct měsíců a stále intenzivnějšího vyzbrojování moderní bojovou technikou.

V Polsku se tradičně na vojenskou službu hlásí téměř výlučně muži. V současné době disponují polské ozbrojené síly nepřilíš početnou skupinou vojáků. Očekává se, že jejich počet v budoucnu poroste, avšak nikoliv v bojových jednotkách.

* * *

Polsko vstupuje do NATO s velkými ambicemi. Jak prohlásil polský ministr obrany Janusz Onyszkiewicz, Polsku nejde jen o to, splnit nějaké minimální požadavky, ale být co nejlepším členem NATO a hrát v něm roli odpovídající polským možnostem. Polsko chce být zemí, která bude mít vliv na tvorbu politiky Aliance.

Použité prameny:

- * Magnani, E.: Polonia, il nuovo esercito. Rivista militare, 1999, č. 1, s. 51–59.
- * Pastusiak, L.: Poland on her way to NATO. European Security, 1998, vol. 7, č. 2, s. 54–62.
- * Pastusiak, L.: Współpraca wojskowa Polski z sasiadami. Mysl Wojskowa, 1998, č. 6, s. 16–25.
- * Monitor zahraničních deníků AVIS MO. 27/1997, s. 1, 9/1998, s. 2, 17/1998, s. 31.

Teprve v posledním období začala naše politická reprezentace konečně brát na vědomí civilní část NATO. Přesto se dosud plně neprosadilo poznání, že NATO, byť si zachovává zřetelný charakter vojenské koalice, je organizací, v níž je spolupráce v civilní sféře neméně důležitá, a mnohdy zcela primární. Podtrhuje to skutečnost, že k vytváření účinného bezpečnostního systému a především obranného potenciálu k odvrácení ozbrojeného konfliktu je stabilní a účinně fungující politické, ekonomické a kulturní prostředí základním předpokladem.

Ing. Josef Fučík, člen redakční rady Mezinárodní politiky
Česká republika v NATO (sborník)
Česká atlantická komise, Praha 1999

Jak budou vybaveny armády po roce 2000? (Vojensky využitelné aplikace vědy)

Současný vědeckotechnický rozvoj se vyznačuje mj. silnými globalizačními tendencemi. Charakter těchto tendencí směřuje k celosvětové a mnohostranné provázanosti, vzájemné závislosti samotného vědeckovýzkumného potenciálu, techniky, financí, pracovní síly, a v neposlední řadě armády. O jednotlivých prvcích, jež přináší vědeckotechnický rozvoj i jeho globalizace, které nesporně ovlivní v nejbližší budoucnosti výstavbu ozbrojených sil jakéhokoli státu, pojednává následující příspěvek, který je v podstatě volným pokračováním článku Pravděpodobné směry rozvoje ozbrojených sil a vojenského umění od téhož autora z VR 2/98.

* * *

Stále se zvyšující vědeckotechnický rozvoj se bude často přenášet do oblasti základního a aplikovaného výzkumu s cílem dosáhnout co nejvýhodnější parametry a bude narůstat množství využitelných, ale nevyužitých poznatků. Budou probíhat vojenské zkoušky řady netradičně řešených funkčních vzorků či prototypů pouze experimentálního významu a s malou pravděpodobností zavedení do výzbroje či sériové výroby.

Pokračující výzkum zemské atmosféry, litosféry i hydrosféry postupně naplní rozsáhlé datové soubory o terénu, urbanistických celcích a obyvatelstvu, flóře, fauně, koloběhu vody a dalších důležitých látek, o výskytu povětrnostních, podmořských, vulkanických a tektonických jevů. Možnosti jejich matematické analýzy zajistí vznik stále komplexnějších a mnohostrannějších matematických modelů geofyzikálních a ekologických dějů v lokálním i globálním měřítku.

Technické i programové **vybavení vojenských automatizovaných prostředků průzkumu, velení a řízení** umožní využít všech těchto výše uvedených podkladů při rozhodovacím procesu a řízení bojové činnosti na všech velitelských stupních. Dosavadní dvojrozměrné topografické mapy budou postupně nahrazeny mnoharozměrnými datovými soubory s rychlým přístupem, umožňujícím pohotovou tvorbu grafických dokumentů v jakémkoliv parametrickém průřezu včetně prognóz.

Samozřejmostí moderní pěchoty se má již počátkem příštího století stát **vybavení každého jednotlivce mikropočítačem** trvale komunikujícím s nadřazenými systémy řízení bojové činnosti, oboustranně poskytujícím údaje o poloze, úkolu, povinnostech a možnostech, o zdravotním a psychickém stavu, o situaci na válčišti, o protivníkovi a umožňujícím vedení palby z osobní zbraně ze všech poloh.

Mikropočítač bude součástí **integrované polní výstroje**, chráníci proti balistickým, tepelným, mechanickým, chemickým, radiačním, optickým i dalším účinkům různých druhů zbraní a poskytující dostatečný komfort pro zajištění životně důležitých potřeb po dobu několika dnů nezávisle na vnějším prostředí a kompenzující svoji hmotnost servomechanismy k posilování svalových pohybů.

Základem osobní výzbroje ještě několik desetiletí zůstanou klasické pěchotní palné zbraně a jejich schopnosti ničit především nechráněnou živou sílu se podstatně nezmění. Bude snaha o jejich větší univerzálnost z hlediska volitelnosti druhu munice. Výraznější **nástup ručních zbraní založených na netradičních principech**, například na využití soustředěné elementární energie, se očekává nejdříve v polovině příštího století. Půjde zde o rozšíření péče o každého jednotlivce, posílení jeho možností vést nezávislou bojovou činnost a zvýšení fyzické i psychické odolnosti se často zdůrazňuje jako nejen vojenský, ale i jako výrazně humánní faktor v podmínkách perspektivního válčiště.

Revoluční **změny** mají proběhnout ještě v tomto desetiletí v **metodách výcviku**. Nástup virtuální reality by měl v podstatě setřít psychické rozdíly mezi výcvikem a reálnou bojovou situací i při respektování rostoucích humanitárních, hygienických a ekologických požadavků.

Přestože účinkům zbraní protivníka bude vystaven stále omezenější počet osob, je za jedno z rozhodujících opatření většiny moderních armád považován další **rozsáhlý rozvoj vojenského zdravotnictví** v týlu i na válčišti. Již na přelomu století má být běžnou chirurgickou záležitostí funkční umělá pokožka a sortiment dalších umělých tkání se výrazně rozšíří po roce 2005.

V pokročilém stadiu je i výzkum umělé krve včetně imunosystému. Zvláštní pozornost bude věnována prevenci a léčení infekčních onemocnění, jejichž rozmanitost se bude pravděpodobně rozšiřovat v důsledku rostoucí biologické mutagenity pozemského životního prostředí, nehledě na přetrvávající možnosti jejich zneužití ve formě biologických zbraní.

Počítá se, že do konce století budou k dispozici neškodné a účinné profylaktické prostředky proti všem klasickým infekčním onemocněním a účinná léčiva proti většině z nich. Cílem do roku 2020 bude nalezení vhodné metody pohotovostní přípravy účinného léčiva proti kterékoliv neznámé infekci a její uplatnění v polních podmínkách. Za závažný a obtížný úkol příštích desetiletí se rovněž považuje rozvoj vojenské psychiatrie s cílem eliminace šokových stavů.

Současný trend rozvoje bojových vozidel, dávající přednost lehkým obrněným vozidlům na úkor těžké tankové techniky, přetrvá pravděpodobně i do příštího desetiletí. Tato vozidla zatím daleko více splňují požadavek na pružné přizpůsobení podmínkám válčiště. **Požadavky na příští tankovou techniku a koncepce jejího rozvoje kromě toho nejsou v současné době plně ujasněny a řada modernizačních trendů naráží na vyčerpané technické možnosti** sladění požadavků na pancéřovou ochranu, palebnou sílu a na pohyblivost na válčišti. Rostoucí mezinárodní kooperace povede k dalšímu zúžení sortimentu bojových vozidel a více se bude prosazovat **víceúčelovost a modulová konstrukce**.

U základních modulů lehkých obrněných vozidel bude přednost dávana kolovým podvozkům a jejich rozvoj se soustředí do dvou základních kategorií:

1. Pro výrazně komбатantní obrněná vozidla včetně bojových vozidel pěchoty, dělostřeleckých systémů a systémů PVO se bude počítat s podvozky 6 x 6 až 8 x 8 s užitečnou hmotností do 10 tun a s celkovou hmotností do 20 tun.

2. Pro potřeby bojového zabezpečení včetně průzkumu bude ale zejména v Evropě snaha konstruovat obrněná vozidla 4x4 s velmi malou pohotovostní hmotností pod 6 tun, která vedle

vyšší pohyblivosti, úspornosti a manévrovosti umožní lépe využívat současnou platnou mezinárodní legislativu.

U obou kategorií se počítá obojživelností, s maximální rychlostí jízdy do 110 až 140 km/h a plavby do 9 km/h. Ostatní jízdní parametry se zřejmě výrazně nezmění a pasivní pancéřová ochrana se trvale ustálí na úrovni spolehlivé ochrany proti palbě pěchotních zbraní.

U **těžké tankové techniky** bude po komplexním vybavení systémy řízení palby a systémy aktivní ochrany věnována pozornost zejména modernizaci munice v souladu s trendem jejího rozvoje. Ostatní modernizace této techniky bude mít evolutivní charakter, bude zaměřena spíše na udržení životnosti a základní parametry tanků se výrazně nezmění. Bude ale pokračovat základní a aplikovaný výzkum, který by měl v první až druhé dekádě příštího století přinést zcela novou koncepci této kategorie techniky.

U **veškeré obrněné techniky** dochází ke kvalitativnímu posunu v řešení požadavků na odolnost již dnes. U všech bojových vozidel se pravděpodobně na jistou dobu zpomalí až zastaví růst pasivní pancéřové ochrany a úsilí se více přenesne na *rozvoj systémů aktivní ochrany*. Těmito systémy, schopnými ničit nebo odklánět nalétávající střely v přední, postupně i v zadní polosféře, bude již na přelomu století postupně vybavována většina tanků a později i ostatních bojových vozidel.

Samozřejmostí všech bojových vozidel má být *kombinovaný systém kolektivní ochrany proti toxickým, radioaktivním a biologickým látkám* a povrchová úprava zjednodušující speciální očistu.

Aplikace elektroniky a výpočetní techniky v automatizaci bojových vozidel se bude projevat pouze zvolna a bude se zatím zaměřovat na některé podsystémy. Komplexní robotizace bojových vozidel je však záležitostí pozdější doby a zatím bude zaměřena pouze na některé speciální, vysoce ohrožené prostředky.

V **rozvoji palebných systémů** bude pokračovat trend ústupu prostředků s velkoplošným ničivým účinkem ve prospěch vysoce přesné munice, zpravidla naváděné v konečné fázi letu. V souvislosti s tím u vlastních palebných prostředků polního dělostřelectva, raketového vojska a prostředků PVO nedojde v dohledné době k významnějším kvalitativním změnám a modernizační opatření se zaměří na zkvalitňování munice a systémů řízení palby.

U většiny palebných prostředků bude po technické stránce zachována možnost vedení palby jadernou, chemickou, popřípadě i biologickou municí. Dosažitelnost těchto druhů munice bude ale pro většinu států stále více omezena. Přes široké technické rezervy jejich dalšího rozvoje bude také pokračovat útlum jejich reálného vojenského významu.

V moderních ozbrojených silách nesplňují současné ekologické a humanistické představy o bojové činnosti, po politické a mezinárodně právní stránce se stávají stále méně únosné a vzhledem účinnosti moderních konvenčních systémů i stále méně operačně a takticky výhodné a potřebné.

Význam **jaderných zbraní** se dále posune do oblasti odstrašování. Současné legální jaderné mocnosti se v dohledné době nevzdají vlastnictví tohoto druhu zbraní, jejich technický rozvoj se ale ještě více zpomalí až zastaví. Výrazně bude klesat zejména význam taktické jaderné munice a zřejmě postupně i vymizí její skladování na cizím

území. Většina úkolů jaderných zbraní bude pravděpodobně postupně přenesena na strategické prostředky. Ty pak mohou v některých jednotlivých případech plnit i úkoly na válčišti, kde však bude úloha zbraní hromadného ničení v dostatečném rozsahu nahrazena možnostmi moderních konvenčních prostředků.

Je předpoklad, že počty skladované jaderné munice budou postupně klesat a v jednotlivých jaderných mocnostech se postupně vyrovnají nebo alespoň dostanou na srovnatelnou úroveň. V sortimentu této munice budou převažovat klasické typy se všeobecným ničivým účinkem, spíše s nižší mohutností. Trendy modernizace jaderné munice z 80. let, včetně jaderné munice s výběrovými ničivými účinky, zůstanou dlouhodobě umrtveny.

Pravděpodobně se nepodaří zcela zabránit šíření jaderných zbraní a počet jejich vlastníků může během 10 let vzrůst až o 10 nových. Ti mohou disponovat jednotlivými kusy až desítkami jaderných zbraní nižší technické úrovně o obtížně stanovitelné mohutnosti od 1 do 20 až 50 kt. Význam dosavadních globálních jaderných parit se bude oslabovat, obdobné parity ale mohou vznikat v lokálním měřítku.

Význam **chemických a biologických zbraní** bude omezen na některé militantní státy, které se jimi budou snažit kompenzovat nižší technickou úroveň výzbroje a obtížný přístup k jaderným zbraním. Zpravidla půjde dělostřeleckou a leteckou municí plněnou klasickými jednosložkovými recepturami otravných látek na úrovni 50. a 60. let.

Trvalé bude nebezpečí nahodilého objevu některé nové sloučeniny s vojensky výhodnými toxikologickými vlastnostmi. Z biologických naplní se za nejpravděpodobnější nadále považují sporující zárodky sněti slezinné. Nevylučuje se recidiva některých starších náplní, ale nelze zcela vyloučit ani náhodný objev nové toxické látky či mikroorganismu.

Bude nadále mnoho důvodů pro to, aby **jaderné, chemické a biologické zbraně** byly sdruženy do ucelené a uzavřené skupiny zbraní hromadného ničení, nadále rezistentní proti pronikání dalších, nově se rodících, ale pro tuto skupinu cizorodých a nežádoucích zbraňových systémů obdobného charakteru.

V **palebných systémech** bude pokračovat paralelní koexistence hlavních a reaktivních systémů, které se budou vzájemně doplňovat a někdy i kombinovat.

V rozvoji **hlavního dělostřelectva** bude trvat hlavní důraz na rozvoj kanonových houfnic, samohybných nebo tažených s vlastním pomocným pohonem, které nejvíce splňují požadavek na pružné přizpůsobení podmínkám bojiště. Bude pokračovat trend unifikace ráží a standardizace munice v celosvětovém měřítku. U polního dělostřelectva zůstanou nejrozšířenější ráže 105 mm, 155 mm a ostatní, zřejmě včetně 152 mm a 203,2 mm, budou postupně vytlačovány.

U **palebných prostředků** bude pravděpodobně v první dekádě příštího století zachován **klasický systém střelby s rostoucím podílem spalitelných nebo polospalitelných nábojnic** a dílčí změny ve složení střeliv budou spíše technologického charakteru. Uplatnění kapalných střeliv, které by mohlo až dvojnásobně zvýšit nabíjecí hustotu, naráží na podstatně větší problémy, než se původně očekávalo a jejich významnější rozšíření se v tomto časovém horizontu neočekává.

Maximální dostřel polního dělostřelectva se při uplatnění přídatného raketového pohonu střely nebo nového výtoky ustálí na 30 až 45 km, postupující modernizace

systémů řízení palby a munice však zvýší pravděpodobnost zásahu první ranou k hodnotě blízké jedné v celém rozsahu dálky střelby.

Ve složení munice dále **poroste podíl střel naváděných v konečné fázi letu**, u větších ráží včetně submunice. Dosažený stav pancéřové ochrany obrněné techniky se projeví v částečném ústupu podkaliberní munice, v širším uplatňování tandemových kumulativních střel a v hledání dalších speciálních konstrukcí protipancéřového střeliva.

Snahou bude i **překonání systémů aktivní ochrany obrněné techniky**. Současné hlavňové palebné prostředky ale pravděpodobně neudrží s rychlým rozvojem těchto systémů tempo a vyvstane nezbytnost více přenést úsilí na vývoj kvalitativně odlišných palebných systémů, včetně elektromagnetických. O těch se předpokládá, že umožní perspektivně dosáhnout úškové rychlosti střely 2,3 až 3 km/s, kinetické energie střely až 260 MJ a při použití střeliva s řízenými aerodynamickými vlastnostmi může dostřel vzrůst až na 500 km.

V některých případech se nevylučuje ani uplatnění systémů založených na soustředěné elementární energii. První prototypy takovýchto kvalitativně nových palebných prostředků by se měly postupně objevovat po první dekádě příštího století, jejich masovější nasazení se však očekává později.

Předpokládána lokalizace konfliktů **udrží význam lehkých dělostřeleckých prostředků**. Přes řadu vývojových směrů se ale v dohledné budoucnosti zřejmě nepodaří vyvinout dostatečně lehkou zbraň účinně ničící stále odolnější tankovou techniku. Proto se na této úrovni bude i nadále úsilí zaměřovat na částečné umlčení cíle poškozením pojezdového ústrojí speciálně určenou municí, oslepením senzorů záblesky vhodného spektra a amplitudy nebo vhodnými aerosoly, zarušením radioelektroniky směrovanými elektromagnetickými impulzy a podobně. Možnosti **využítí naváděné protitankové munice** a rostoucí bezpečnostní požadavky budou v této kategorii zbraní prioritizovat spíše lehké kategorie minometů proti bezzákluzovým prostředkům.

V raketové technice dojde k dalším posunům ve významu jejich jednotlivých kategorií a předpokládané pokroky v konstrukci raketových motorů se pravděpodobně uplatní pouze v nejvíce prioritizovaných systémech protiletadlové a protiraketové obrany a v reaktivním plném dělostřelectvu.

Strategické řízení střely pravděpodobně v budoucnosti v moderních armádách zůstane jediným prostředkem s jednoznačným charakterem zbraně hromadného ničení. U legálních jaderných mocností bude spíše snaha o prodlužování životnosti již zavedených pozemních a námořních prostředků bez výraznější modernizace. Postupující útlum v oblasti taktických jaderných zbraní může v některých případech vést k řešení možnosti použití strategických prostředků i na válčišti.

Bude pravděpodobně pokračovat uzavírání dvoustranných dohod mezi Ruskem a USA, omezujících počty i možnosti těchto prostředků, bude narůstat úsilí rozšířit platnost těchto dohod i na ostatní jaderné mocnosti a pravděpodobně se bude setkávat se vstřícností. Zřejmě se ale nepodaří zcela zastavit rozvoj těchto prostředků v některých méně vyspělých militantních státech.

Během první dekády příštího století mohou tyto státy disponovat střelami s doletem až 5000 km a pravděpodobnou úchylnou pod jeden km. Mohou být vybaveny chemickou nebo biologickou bojovou hlavicí a u některých států i jadernou s mohut-

ností až do 50 kt. Tyto střely ale po technické stránce pravděpodobně nepřekročí úroveň 60. let, jejich schopnost pronikat souběžně rozvíjenou moderní protiraketovou obranou vyspělých zemí bude omezena a jejich význam zůstane pravděpodobně i nadále regionální.

V otázce řízených střel středního a kratšího dosahu se ani v dlouhodobé perspektivě nepředpokládá narušení sovětsko-americké smlouvy, kterou budou vedle USA a následnických států bývalého SSSR zřejmě stále více respektovat i ostatní jaderné mocnosti.

V moderních armádách postupně zanikne také kategorie operačně taktických řízených střel jako samostatného zbraňového systému. Odpalovací zařízení, které si některé státy dočasně ponechají ve výzbroji, budou mít spíše politický až symbolický význam než vojenský. Tato kategorie střel se ale v podobě munice postupně zintegruje do systémů víceúčelových raketometů, schopných používat munice různého druhu a ráže s balistickou drahou, s plochou drahou nebo i s kombinovanými režimy letu.

Ve vyspělých armádách půjde výhradně o **munici konvenční, zpravidla kazetovou, s naváděnou submunici**. V souladu se současným mezinárodně právním hodnocením této kategorie výzbroje se maximální dostřel bude pohybovat od desítek km až po hranici 500 km.

Vzájemná integrace hlavních a reaktivních palebných prostředků se nejvýrazněji projeví v konstrukci **protiletadlových a protiraketových systémů**. Nejnáročnějším cílem příštích deseti let zůstane ničení řízených střel s balistickou drahou letu. K tomu bude nezbytné sjednotit prostředky PVO všech druhů ozbrojených sil do společného systému pod jednotným řízením a s minimálně dvoustupňovou působností – pro plošnou ochranu válčiště a pro bodovou ochranu vybraných prostředků a objektů.

* * *

Při zavádění většiny zmiňovaných programů nebude zpravidla bráněno tendencím prodloužit koncepční a ověřovací etapu, bude však výrazný tlak na podstatné zkrácení etap pokročilého vývoje a výroby a na garanci pokrytí veškerých postprodukčních opatření. To zajistí dostatečný prostor pro aktualizaci, optimalizaci a vyvážení požadavků, pro organizační přípravu výroby a zároveň omezí možnosti nežádoucího zasahování do výrobního procesu včetně předčasných požadavků na modernizaci.

Také nebude zpravidla možné zcela zabránit úniku vojensky využitelných informací, technologií i poznatků a jejich globálnímu rozšíření. To se může týkat i informací a technologií se vztahem ke komponentům zbraní hromadného ničení. Sít těchto vztahů je stále složitější, roste úloha velkých nadnárodních organizací a společností (komerční nabídka) a **pro mnohé politické subjekty bude stále obtížnější sledovat skutečné národní zájmy a možné způsoby jejich hájení.**

Environmentální bezpečnost – součást bezpečnosti státu

V současné době není pochyb, že součástí bezpečnosti státu je i ochrana životního prostředí. Hledají se způsoby osvojení vzájemností problematiky životního prostředí a bezpečnosti státu a jejího zařazení do kontextu vojenské vědy. Vhodný název pro širší označení předmětu, který se ve svém oboru zabývá i environmentální bezpečností, je vojenská ekologie. Vojenská ekologie se stává součástí věd o vojenském umění a patří k nosným programům vojenské vědy v řadě států. Zahrnuje rozličné obory, ke kterým patří také environmentální bezpečnost. Její problematika je vzhledem ke svému významu samostatně rozvíjena i v navazujících vojenských vědách a organizovaně zastoupena ve strukturách, zabývajících se strategickým rozhodováním.

Strategie preventivní obrany

Bezpečnost záleží stejnou měrou jak na prevenci, aby nevznikaly situace vedoucí ke konfliktu, tak na vytváření takových podmínek, které trvale udržují mír. Tato strategie se nazývá preventivní obranou a souvisí s trvale udržitelným rozvojem. Podporuje nejen důvěru a stabilitu a demokratické reformy, ale odstraňuje i hrozby, které nebývají na první pohled zřejmé. Klíčovou roli ve strategii preventivní obrany hraje ochrana životního prostředí – je to víc, než schopnost ubránit se raketovému útoku.

Po skončení studené války je nutné zkoumat zvyšující se rozmanité hrozby bezpečnosti. Hrozby, kterým dnes čelíme, nemají hranic. Náleží k nim nejen rozšiřování zbraní hromadného ničení, organizovaný zločin, drogy, etická a náboženská nenávisť, ale i ekoterorismus (násilí na životním prostředí) a degradace životního prostředí. Porozumění příčinám konfliktu a nestability umožní přiměřené varování o potenciálních krizích a stanovení způsobů, jak těmto krizím předejít, abychom se vyhnuli nákladným vojenským opatřením. Nelze totiž očekávat, že veškeré poznatky, získané v této oblasti jinými státy, budou sdíleny v potřebném rozsahu.

Je zřejmé, že v konfliktech a nestabilitách hraje degradace životního prostředí, způsobující nouzi, klíčovou roli. Řada problémů, které se zdály vzdálené, již překračuje možnosti zemí. K nim především patří degradace životního prostředí a vyčerpání přírodních zdrojů, které spolu s růstem populace způsobují proudy uprchlíků a ohrožení prosperity. Součástí politiky jsou proto již neopominutelné aspekty životního prostředí a je zcela namístě připomenout, že řada významných politiků byla známa jako neúnavní ekologové. K nejvýznamnějším nyní patří viceprezident USA Al Gore a ministr zahraničních věcí SRN J. Fischer.

Environmentální bezpečnost jako věda

Problematika environmentální bezpečnosti zahrnuje všechny oblasti dotýkající se životního prostředí a bezpečnosti státu. Souvislost obou oblastí lze najít ve sférách

mezinárodního práva životního prostředí, použití válečných prostředků měnících životní prostředí (úmluva ENMOD), výzvědné služby, využití přírodních zdrojů, operačních možností, řízení a výcviku aj.

Studium dvou zdánlivě protikladných a významných problematik – ochrany životního prostředí a bezpečnosti státu – ve vzájemném vztahu (souvislosti) se stává předmětem výzkumu. Hledání důkazů o systémových vazbách mezi nimi a řešení diskrepancí v prognóze vývoje lidské společnosti 21. století je považováno za nejdůležitější obranu existence vůbec. V tomto pojetí se hovoří o environmentální bezpečnosti (environmental security). Zahrnuje studium porozumění vzájemného vztahu mezi fenoménem životního prostředí a nestabilitou, konfliktem, válkou, přináší úvahy o podílu dalších orgánů státní správy na vhodné environmentální bezpečnosti a zkoumá, jak může být ministerstvo obrany nástrojem ekologické politiky státu, která ovšem bývá spojena s politikou mezinárodní.

Hlavní používané nástroje oboru environmentální bezpečnosti zahrnují monitorování a vyhodnocování environmentálních úmluv, sběr dat, analýzu a rozšiřování vědeckých údajů o přírodním prostředí, vztahujících se k omezování environmentálních krizí a pohrom, zajišťování technických expertiz, zavádění programů trvale udržitelného rozvoje, využití technologií k čištění životního prostředí a ochranu zvláště chráněných území.

Environmentální bezpečnost je obor velmi náročný pro svůj mnohostranný, vícerozměrný a multidisciplinární charakter. Životní prostředí a zdraví nelze chránit ojedinělými a osamocenými rezorty, institucemi či agenturami. Bezpečnost dále zahrnuje i požadavky na zmírnění následků ekologických katastrof resp. přírodních pohrom. Je tedy nezbytné spojit síly států a institucí k prognóze, systematickému výzkumu, monitorování, definování priorit, stanovení nezbytných požadavků ochrany životního prostředí a též jako reakce na požadavky bezpečnosti státu.

Program vojenské ekologie proto zahrnuje jako metodu zkoumání nejen sběr informací, ale i provedení integrovaných analýz vztahů mezi životním prostředím, ekonomickými podmínkami a zdroji, politickou stabilitou a adekvátní reakcí, jak politickou, tak vojenskou. Vojenská ekologie v propojení na environmentální vědy má schopnost použít zkušenosti z environmentálních trendů a dokonalejší technologické postupy ve prospěch vyšší bezpečnosti. Shodu dosaženou v ochraně životního prostředí a ekologicky přijatelnou vojenskou aktivitou (mísí) je možno na přelomu století považovat za klíčový prvek v posílení bezpečnosti.

V roce 1996 byla za účelem identifikace problému zahájená NATO, odborem pro vědu a životní prostředí, zkušební studie „Životní prostředí v mezinárodních souvislostech“ (Environment and Security in an International Context), a to pod gescí Výboru pro otázky moderní společnosti (Committee on the Challenges of the Modern Society - CCMS). Studie navazuje na předchozí projekty tohoto výboru, zejména pilotní studii „Výhledy armád v životním prostředí“ (Defense Environmental Expectations) a „Ekologické aspekty využití bývalých vojenských pozemků“ (Environmental Aspects of the Reuse Former Military Lands).

Projekty byly zaměřeny na ekologický výcvik a upevnění ekologického vědomí vojáků, posouzení vlivu vojenských zařízení na životní prostředí a nápravu vzniklých škod. Nejnovější zkoumání je zaměřeno na východiska a okruhy otázek, které by měly

být předmětem analýzy informací o životním prostředí v kontextu národní a mezinárodní strategie bezpečnosti.

Environmentální bezpečnost ve vojenské praxi

Environmentální bezpečnost jako součást vojenské ekologie se zabývá životním prostředím v souvislosti s bezpečností státu. Její hlavní směry lze spatřovat v cílech globálně regionálních, vyznačujících se mezinárodním dosahem, a v ochraně životního prostředí v národních podmínkách. Obsahuje věcnou problematiku obvykle ve třech oblastech, a to integraci významu environmentální bezpečnosti do procesu vojenské akvizice (snížení nákladů na životnost zbraňových systémů, zahrnutí prevence znečištění v konstrukci zbraní s vizí 20–30 let, ocenění životního cyklu a rizika nebezpečných materiálů aj.), spolupráci v ekologicky vhodném provozu vojenských zařízení včetně zajištění efektivního výcviku (zahrnuje úroveň vládní a lokální) a mezinárodní spolupráci v environmentální bezpečnosti s jinými armádami.

Zaměření je ovlivněno zejména mocenským postavením státu. Velmoci (USA, Rusko) jsou orientovány na **globální problémy vojenské makroekologie**, zatímco menší vyspělé státy (Nizozemsko, Norsko, Švédsko) úspěšně řeší národní problémy lokálního rámce **vojenské mikroekologie**. Toto rozdělení není důsledné, protože ekologické problémy jsou kompatibilní i z hlediska bezpečnosti státu. Například Norsko je typické svým postojem nejen k rybolovu v mořích, ale také k znečištění životního prostředí překračující hranice států, pocházející z obranných a vojensky příbuzných aktivit a zařízení.

K novým úkolům armád tak patří zjišťovat potenciální krize v kontextu environmentální bezpečnosti a varovat před nimi. V zájmu obrany je podporován rozvoj vědy a výzkumu o životním prostředí. Získávané údaje jsou zpracovávány odborníky na životní prostředí, působícími přímo v armádních strukturách a zlepšenou spoluprací s civilními odborníky životního prostředí. V tomto směru se rozvíjejí i nové okruhy spolupráce s civilním sektorem. Jsou využívány údaje z dálkového průzkumu Země, monitorování, závěry vědeckých a výzkumných prací či projektů. Jde např. o satelitní snímky a indikaci znečištění u leteckých základen v USA a Rusku. Také v rámci **Smlouvy o otevřeném nebi** se monitoruje stav životního prostředí jak u vojenských, tak i civilních objektů nebo vybraných území. Hledají se dokonalejší sanační technologie a metody managementu vojenských prostorů.

Ekologická bezpečnost se stala i nedílnou součástí Partnerství pro mír. A tak vojenská ekologie, po předchozí etapě institucionalizace, dostává nový mocný impuls ke kvalitativnímu přerodu a zahájení nové etapy, vyznačující se kombinací ekologických a vojenských specifíků v poznání environmentálně bezpečné obrany.

V této souvislosti je vhodné zmínit **memorandum mezi ministerstvy obrany USA a Ruské federace o spolupráci v otázkách ochrany životního prostředí**. Vychází z důležitosti ochrany životního prostředí a zlepšení jeho kvality, zdůrazňuje potenciál vojenských sil, který může pomoci řešit ekologické problémy. K tomuto účelu se zajišťuje úzká spolupráce mezi ozbrojenými silami v oblastech, které se dotýkají ochrany životního prostředí. Spolupráce obou signatářů ve věcech životního prostředí zahrnuje i agentury těchto států, zabývající se životním prostředím. Obsahuje výměnu

informací, zejména metod, prostředků a technologií k ochraně a zlepšení životního prostředí, které jsou používány během každodenní činnosti vojsk a snižují následky nebezpečných situací nebo poškození životního prostředí ve vojenských zařízeních.

Další výměna se týká informací o nakládání s komunálními, průmyslovými, nebezpečnými a radioaktivními odpady, ekologických aspektů destrukce a zacházení se zbraněmi a technickým vybavením, čištění bývalých vojensky využívaných míst, managementu přírodních zdrojů a kulturních památek, které spravuje rezort obrany. Politiku vedoucí ke snaze ovládnout problematiku environmentální bezpečnosti dokresluje řada dalších mezinárodních aktivit, pracovních jednání, konferencí, cvičení, dohod. Mezi ně také patří i bilaterální spolupráce s MO ČR v oblasti environmentálních zájmů.

Environmentální bezpečnost může být ohrožena jakýmkoliv podmínkami, ovlivňujícími životní prostředí, lidské zdraví, zbraňové systémy, zásobování, zařízení (infrastrukturu), nebo morálku, které skutečně nebo potenciálně zhoršují schopnosti k přípravě a k provedení bezpečnostních opatření, faktory životního prostředí, vytvářejícími nestabilitu z hlediska zdraví a bezpečnosti, které mohou ohrozit bezpečnost státu. Z tohoto pohledu může být i nenařušené přírodní prostředí z hlediska bezpečnosti v některých případech nevhodné. Nebude-li přirozená environmentální hrozba respektována, může pak nastat situace, kdy nevhodná eliminace hrozby bude jistotu bezpečnosti řádově snižovat.

Globální environmentální rizika proto zahrnují nejen změny životního prostředí, např. klimatu, vyčerpání ozónu, ztrátu bio-diversity, ale i hromadění zbraní hromadného ničení a demilitarizaci těchto zbraní i zbraní konvenčních, která ovlivňuje životní prostředí aj. Jiným případem je neschopnost nebo neochota států dodržet mezinárodní environmentální úmluvy, ačkoliv tím vytvářejí hrozby pro životní prostředí.

Regionální environmentální rizika zahrnují např. environmentální terorismus (ekoterorismus), havárie a živelní pohromy, přemnožení přenašečů nakažlivých nemocí a škůdců, regionální konflikty způsobené nedostatkem zdrojů, znečištění překračující hranice států, environmentální faktory nepříznivě ovlivňující vojenský přístup k půdě, vodě a ovzduší.

Národní environmentální rizika pak zahrnují především nebezpečí pro zdraví obyvatelstva a životní prostředí z vojenských aktivit, omezení vojenských operací v důsledku sníženého přístupu k půdě, vodě a ovzduší, neefektivní užití prostředků přidělených k obraně, ale také například i erozi důvěry veřejnosti aj.

Politika environmentální bezpečnosti

Politika národní environmentální bezpečnosti obsahuje pravidla jednání, chování a cílů, které je nezbytné z hlediska vojenského poslání systematicky plnit. Hlavním úkolem politiky environmentální bezpečnosti je zajistit výkon vojenského poslání životnímu prostředí a zdraví bezpečným způsobem. Zahrnuje to využití půdy, vody, ovzduší a jiných přírodních zdrojů během vojenských operací za dodržení všech současně platných norem a standardů životního prostředí a zdraví, odstranění znečištění pocházejících z vojenských aktivit.

Environmentální bezpečnost zahrnuje čistší životní prostředí a bezpečnější svět. Zanechání životního prostředí bezpečného a čistého pro další generace, protože hlavní hrozbou je degradace životního prostředí. Tlaky na životní prostředí neustále vzrůstají a činí svět podstatně více zranitelnějším ve sférách mezinárodních nedorozumění. Ekologické škody blokují ekonomický růst. Falešná je představa postavit ekonomiku (ekonomický růst) proti ekologii (ochraně životního prostředí). Obě jsou nezbytné a jsou blízce navzájem propojeny.

Mylný je názor, že ochrana životního prostředí není spojena s bezpečností státu, či že není parketou ozbrojených sil. Preventivní diplomacii je nutno podporovat trvale udržitelný rozvoj a reagovat na globální hrozby. To znamená řešit problémy dřív než se stanou krizí. Případná vojenská akce je svými náklady nesrovnatelně náročnější, protože odstranění environmentální hrozby může potom trvat i řadu let. Trvalá udržitelnost je známkou dlouhodobého, perspektivního rozvoje, který se jeví i jistou prevencí před konflikty tím, že se vyhneme vyčerpání přírodních zdrojů a degradace, které způsobují nestabilitu.

Udržet křehké životní prostředí vyloučením environmentální hrozby vyžaduje zlepšit spolupráci s partnery. Spolupráce v rámci ozbrojených sil by se měla vyznačovat environmentální dimenzí. Environmentální otázky by měly být zahrnuty do veškerých oblastí spolupráce (např. cílů interoperability). Klíčové je plnění mezinárodních smluv, národních zákonů navštívených zemí, anticipace environmentálních krizí, podpora environmentálního výzkumu, sběr ekologických informací, určení lokalit ekologicky významných a porozumění environmentální problematice. To vyžaduje získat armádě potřebné experty a neustále zvyšovat znalosti vojáků o ekologických faktorech a environmentálních otázkách.

Životní prostředí je již jednou z důležitých součástí agendy výzvědných sil. Hovoří se o tzv. **environmentální zpravodajské službě** (environmental intelligence), protože znalost problematiky životního prostředí pomáhá učinit rozhodnutí správnějšími.

Ochrana životního prostředí armádou je nezbytná, jak se ukázalo během mezinárodní mise SFOR, i během působení vojsk na cizích územích. Proto byla velická pozornost věnována ovlivnění životního prostředí a posouzení vlivů ozbrojených sil během jejich mise. Získané zkušenosti lze využít k ovládnutí environmentálních konfliktů, přičemž je monitorování a pozorování vojenských aktivit dozorováno též z hlediska dodržení práva životního prostředí.

Okruhy studia environmentální bezpečnosti

K hlavním okruhům environmentální bezpečnosti patří mj. následující skupiny problémů:

▲ Konflikty vzniklé z důvodů využívání přírodních zdrojů nebo konflikty, kde životní prostředí sehrává dominantní roli. Jde o rozpory, spory a střetnutí, které byly alespoň zčásti vyvolány z environmentálních příčin. Studují se příčiny a mechanismy jejich vzniku a jejich výsledky.

▲ Klasifikace konfliktů, způsobených degradací životního prostředí a nedostatkem přírodních zdrojů. Klasifikace vychází z hlavních faktorů, které přispěly k propuknutí konfliktu. Rozdílné příčiny násilných konfliktů jsou hodnoceny podle jejich důležitosti

ke stanovení metodologického přístupu. Metodologickým nástrojem je stupeň a specifik ekologické degradace a nedostatku přírodních zdrojů, které působí na charakter konfliktu.

▲ Stanovení problematiky rizika environmentální bezpečnosti. Analýza zahrnuje stanovení odpovídajících proměnných veličin a indikátorů, které popisují a vysvětlují spojení mezi životním prostředím a bezpečností a detailní řetěz příčin vedoucích od ekologických problémů k násilí. Je hodnocena struktura odpovídajících rámcových podmínek, např. ekonomických, politických, kulturních, k ocenění jejich vlivu na zesílení nebo zmenšení vzniklého násilí.

▲ Kategorizace ekologických problémů podle jejich rozsahu ve vztahu k bezpečnosti. Taxonomie zahrnuje např. environmentální stres, environmentální rizika bezpečnosti a ohrožení environmentální bezpečnosti, atributy vlastních environmentálních konfliktů a více či méně pravděpodobné kontextové faktory, které pomáhají transformovat environmentální problémy do hrozeb bezpečnosti.

▲ Ekologické hrozby bezpečnosti na rozdílných úrovních eskalace konfliktu. Studium zahrnuje jak zkoumání údajů, včetně těch případů, které nakonec nevedly ke střetnutí, tak i otázky ekologických problémů, faktorů s tím souvisejících a atributů politických konfliktů. Hodnotí se specifika jednotlivých regionů a srovnání případů podle příčin. Za tím účelem jsou využívány vzorové studie případů (case study).

▲ Indikátory a přiměřené úrovně environmentálních problémů, které indikují zvýšené nebezpečí jejich původu, nebo přispívající k rozšíření násilí. Identifikační prahy se stanovují s ohledem a i bez ohledu na rámcové podmínky. Hledá se a ohodnocuje se skladba souvisejících faktorů, které zesilují nebo oslabují ohrožení environmentální bezpečnosti, a to faktorů, které zesilují nebo oslabují environmentální hrozby bezpečnosti. Vojenské studium tedy zahrnuje integraci environmentálních a souvisejících (kontextuálních) faktorů až po ty, které vedou k vypuknutí násilí.

▲ Indikátory včasného varování a cesty integrace odpovídajících faktorů do systému varování. Jde o systém indikátorů časového varování v případech narůstajících konfliktů, potenciálně ohrožujících bezpečnost, ale přitom zahrnující důmyslné ekologické indikátory.

Ohodnocení environmentálních hrozeb bezpečnosti a politická reakce

Ohrožení environmentální bezpečnosti je zkoumáno z úrovně jejich vážnosti, kvality reakce a zajištění mezinárodní spolupráce. Komparativní ocenění hrozeb hlavních globálních a regionálních ekologických problémů za účelem stanovení priorit s ohledem na jejich vztah k bezpečnosti. Ekologické problémy v tomto pohledu mohou zahrnovat změny klimatu, vyčerpání ozónové vrstvy, ztrátu biodiverzity, dezertifikaci, odlesnění, nedostatek vody, znečištění ovzduší (oxidy síry a dusíku) aj. Komparativní ocenění zahrnuje znalosti efektu těchto ekologických problémů, ale bere též v úvahu strukturu a vývoj rámcových podmínek v odpovídajících regionech.

Zahrnutí hrozeb v regionu NATO a souvisejících regionech vede k vytipování lokalit zvláště náchylných, kde by mohl nastat konflikt vzniklý v důsledku ekologických problémů. Jde zejména o regiony s největšími hrozbami environmentální bezpečnosti na základě komparativního ocenění ekologických otázek.

Vývoj systému podporujícího rozhodnutí. Úkol bude zahrnovat integraci systému včasného varování. Systémy podporující rozhodnutí zajišťují významnou podporu politikům, čelícím hrozbám environmentální bezpečnosti. Snahou je integrovat environmentální úvahy, tj. hodnocení a metody, do stávajících systémů.

Hodnocení nejlepší politické odpovědi hrozbám environmentální bezpečnosti. Ocenění může zahrnovat možné alternativy, přičemž role tvůrců a jejich nástroje nejsou vzájemně exkluzivní. Pozornost je zaměřena na mezinárodní instituce (organizace, úmluvy). To pomůže objektivněji rozlišit mezi rozdílnými druhy ekologické degradace a nedostatkem zdrojů.

Ohodnocení má brát v úvahu kritéria trvale udržitelného rozvoje, jsou-li zahrnuty v „Agendě 21“. Využít by mělo i existující systém institucí, rozpravu nad možnými alternativami a ocenění jejich efektivnosti, včetně posouzení všech možných voleb z hlediska ochrany životního prostředí a bezpečnosti.

Vypracování doporučení ke zlepšení a určení mezinárodních institucí k účelnému pojmenování hrozeb environmentální bezpečnosti podporou a upevněním trvale udržitelného rozvoje. Doporučení za tímto účelem musí vycházet z předchozích bodů hodnocení.

Vliv ozbrojených sil na životního prostředí a souvislost s bezpečností státu

Prvořadě jde o odstranění známého paradoxu armáda verus životní prostředí. Například při nakládání s odpady je postup armády možný jen v souladu se zákonem, přičemž existující znečištění je nutno odstranit, při výcviku armády již nelze poškozovat životní prostředí, ale je nutno k dodržení ochrany životního prostředí využívat moderní metody ekologizovaného výcviku, využívající např. simulace. **Vyspělé armády prosazují ekologický výcvik (train green).** Obdobný význam má i tzv. trvale udržitelný výcvik. Na území vojenských výcvikových prostorů k ochraně a managementu přírodních zdrojů jsou stanoveny nástroje k nápravě a prevenci (Integrated Training Area Management – ITAM). Poslední tendencí je využití environmentálních systémů řízení v rezortu obrany. Vedení vojenského konfliktu sice vede ke zřetelné degradaci prostředí, ale při jeho vedení je nutno brát v úvahu konvenci ENMOD. Otázkou zůstává, zda jsou ozbrojené síly cvičeny k environmentálnímu poslání a jestli toto poslání negativně neovlivní válečné nasazení.

Ochrana vlasti je spojena s hodnotami, mezi kterými zaujímá čelní místo také životní prostředí. Hodnota životního prostředí, skrývající jasně estetický rozměr, v průběhu vojenské služby zesiluje a je zřejmě v protikladu k devastaci a znečištění. Chování vojsk na cizím území nedosahuje potřebných environmentálních dimenzí a je nutno je proto zřetelněji regulovat. V období míru a trvalého uvolnění napětí je vyžadován realistický výcvik, avšak nadměrné poškození životního prostředí je neúnosné.

Problematickou otázkou je **aplikace environmentálních věd či vedení výzkumu ve vojenské ekologii.** Jsou podceňovány jako něco nepatřičného pro rezort obrany, a to i z důvodů ekonomických. V porovnání, obrana státu je chápána jako věc celého národa. Nejsou ale také respektovány ekonomické přínosy jednání v souladu s životním prostředím a vytváření mezinárodního environmentálního trhu.

Nejsou brány v úvahu morální přínosy ekologického chování, které zvyšují kredit armády a její důvěryhodnost na veřejnosti. Je opomíjena skutečnost, že armáda je státní sektor a měla by být vzorem v plnění státní politiky životního prostředí a zákonů. Zvýšení kvality životního prostředí vede ke zvýšení kvality života, tedy i stabilitě a míru. Vyspělé státy, na rozdíl od situace u nás, zahrnují rezorty obrany do státní politiky životního prostředí a ministerstva obrany vytváří své ekologické programy.

* * *

V AČR se problematika environmentální bezpečnosti, přes dobrý start v první polovině 90. let, prosazuje pomaleji, než u jiných armád. Kladem je, že v bezpečnosti státu hraje ohrožení životního prostředí podstatnější roli než tomu bylo doposud. Obdobně i bezpečnost a obrana státu, podle posledních zjištění, musí počítat s eliminací nevojenských a smíšených ohrožení vojsky AČR. Hrozby související s environmentální bezpečností jsou závažnější než ozbrojený konflikt.

Na počátku nového milénia je nutno reagovat na nová rizika ve změněném prostředí. Euroatlantická rada partnerství se v rámci konzultací s partnerskými zeměmi zaměřila na různé otázky bezpečnosti, mezi které ne v neposlední řadě patří environmentální otázky související s obranou. Společná bezpečnost je nemyslitelná bez ochrany životního prostředí a 21. století je označováno, vzhledem očekávaným dopadům znečištění jako ohrožení samé podstaty existence člověka, jako století ekologie. Tato vize posouvá důraz NATO z vojenských prostředků na nevojenské a spolupráce členských i nečlenských států reaguje na nová rizika. Již nyní je možné vyvodit důsledky z faktu, že bezpečnost a stabilita mají politické, ekonomické, sociální a ekologické prvky stejně tak jako nezbytnou obrannou dimenzi.

Literatura:

- * Komár, A., Vývoj systému ekologického řízení v rezortu MO ČR. Habilitační práce. MO ČR, Praha 1995. 65 s.
- * Memorandum Between the Department of Defense of the United States of America and the Ministry of Defense of the Russian Federation on Cooperation in Environmental Protection Issues. Moscow, June 1995. 2 s.
- * MŽP ČR, Spolupráce v oblasti životního prostředí mezi Ministerstvem obrany České republiky a Ministerstvem obrany USA. Zpravodaj Ministerstva životního prostředí, VII, 1997, č. 6, s. 13-14.
- * NATO/CCMS Pilot Study on the Environment and Security in an International Context. Cluster of possible research subject. Ankara, November 1996, 8 s.
- * Komár, A.: Environmentální význam simulovaného výcviku. In: Sborník mezinárodní konference CATE'97, Sekce č. 6, VA Brno, 1997, s. 35 – 42.
- * Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky.
- * Fiala, Jan: Zabezpečení činnosti vojsk Armády České republiky nasazených k eliminaci nevojenských a smíšených ohrožení na území České republiky (přednáška). Pracoviště operačních výzkumů Vojenské akademie Vyškov, Brno 1998, 25 s.
- * NATO 1991 Alliance Strategic Concept. NATO Review, no. 6. December 1991, s. 27.

Novináři a vojáci: nezbytná spolupráce

Autorem článku, který byl uveřejněn v čísle 236/1998 časopisu Armées d'aujourd'hui, je chef d'escadron Grammatico. Zkráceno a redakčně upraveno.

Novinářská profese a vojenské povolání se liší v následujícím:

- novinář chce všechno říci a ukázat ve jménu práva na informace, zatímco
- armáda je odhodlána během operací, kdy jsou v sázce životy lidí, vše utajovat.

Rostoucí úloha, kterou společnost připisuje sdělovacím prostředkům, a místo, které sdělovací prostředky zaujímají v demokracii, odůvodňují právo na informace. Zánik jediného typu ohrožení doby bipolárního světa přivádí vojáky k řešení složitých krizí, v nichž jsou principy války často zkráceny. Zkušenost dokazuje, že vojáci a novináři se setkávají ve všech prostorech operací, a že navzdory své etické rozdílnosti musejí spolupracovat, protože „poskytují nejméně špatnou odpověď na neznalost západních mocností“.

Hlavním nositelem informací se staly audiovizuální sdělovací prostředky, protože jsou snadno dostupné. Společnost je zvolila, protože jsou součástí skutečné kulturní revoluce. Úspěch kultury obrazu a zvuku je zajištěn, protože k nim mají přístup všechny vrstvy společnosti a nic nemůže oběhu informací zabránit. Obrovský rozmach komunikačních prostředků a působivost přímého přenosu zajišťují audiovizuálním sdělovacím prostředkům okamžité vysílání po celé planetě.

Sdělovací prostředky mají ve společnosti nezaměnitelné místo

Vládní orgány všech zemí budují vlastní informační sítě, aby nebyly závislé na tomto jediném nositeli informací. Přitom ale musí počítat s faktem, že každý uživatel rozhlasového nebo televizního přijímače se dozví tytéž informace ve stejném čase. Sdělovací prostředky takto podporují rozvoj informační demokracie.

Méně skrupulózní státy či teroristická hnutí této možnosti obratně využívají: v tom je podstata účinnosti teroristického činu. Demokratické vlády s nimi vyjednávají z pozice slabosti: západní státy jsou oslabeny, protože veřejné mínění vnímá informaci přímo, bez analýzy, a to velmi emocionálně.

Vzájemná závislost „tisk – veřejné mínění – vládní činitel“ je velmi silná. Účinky informační demokracie ale nejsou vždy katastrofální. Rychlý a přímý přenos zaručuje autenticitu, protože veškerá manipulace je vyloučena. Kampaň ve sdělovacích prostředcích může i určité vládě umožnit, aby se oprostila od pomalosti mezinárodní diplomacie, např. případ francouzské intervence ve Rwandě, která využila jisté legitimacy dané sdělovacími prostředky. A naopak, vliv na veřejné mínění může přimět stát k tomu, aby stáhl svoje jednotky z nějakého konfliktu. To byl případ Američanů ve Vietnamu a v Somálsku.

Aby byl někdo dobrým velitelem, nestačí být jenom dobrým vojákem

Nová světová strategická situace umožňuje vznik etnických požadavků a vyvolává pohraniční spory, které mocnosti dříve v zárodku potlačovaly. Ohniska krizí jsou četná a při neexistenci konvergence zájmů velkých států je mezinárodní ozbrojený zákrok jediná možná odpověď na rostoucí nestabilitu.

Soužití koncepcí (podle Charty Spojených národů) tak protichůdných jako je **právo národů na sebeurčení** a **právo na územní celistvost** bohužel neposkytuje mezinárodnímu společenství jasný právní rámec pro intervenci. Proto již několik let ozbrojené síly plní úkoly udržování a obnovení míru, kdy hranice mezi diplomacií, humanitární akcí a použitím síly nejsou vždy dobře definovány.

Nové typy operací jsou charakterizovány zasazením v různorodém, proměnlivém a velmi rozlehlém prostředí, kde je cílem zvládnout krizi typu „konflikt na nízké úrovni“. Zjistit protivníka a poutat ho může dostačovat. Rozptýlení jednotek ale neumožňuje realizovat zásady „ekonomie prostředků“ a „soustředění úsilí“.

Velitel je nepřetržitě ve styku se stále větším počtem kooperujících činitelů (spojenecký štáb, národní velení a civilní orgány Spojených národů), kteří *poutají energii jeho štábu na úkoly nemající nic společného s vedením operací*. Schopnost velitele předvídat je omezena, a proto velitel ztrácí svou volnost jednání. Nové komunikační prostředky tento fenomén jen zdůrazňují. Umožňují řídicím činitelům řešit situaci „přímo“, a tak často přeměňují velitele na pouhého vykonavatele.

Vojenská intervence se často mísí s politicko-diplomatickou akcí. Avšak válka je a musí zůstat pokračováním politiky jinými prostředky. Stejně tak jako je jaderná zbraň určena k odstrašování, nesmí existovat žádné pochyby o odhodlání těch, kteří rozhodují o použití ozbrojené síly. V opačném případě, tváří v tvář bezohledným bojujícím stranám, je nutné se obávat zajímání rukojmích. Viz konflikt v bývalé Jugoslávii, který je mj. také příkladem **pokrytí akce sdělovacími prostředky**, které sice na jedné straně komplikuje úkol vojáků, na druhé straně otevírá perspektivu spolupráce mezi nimi a novináři. Jejich přítomnost po boku vojáků může v určitých případech veliteli navrátit část jeho volnosti jednání.

Všudypřítomnost představitelů tisku během nedávných konfliktů plně odůvodňuje snahu generálních štábů o integraci sdělovacích prostředků během operací. Voják během operace působí přímo, prostřednictvím televizních zpráv, na vládní činitele a na veřejné mínění.

Američané se po zkušenostech z Vietnamu rozhodli vykonávat během války v Perském zálivu úplnou kontrolu tisku. Novináři všech zemí byli sdruženi do skupin (pools) a návštěvy objektů a jednotek byly organizovány velmi opatrně. Novináři měli k dispozici pouze dílčí zprávy. S tímto rozhodnutím **kontroly informací v průběhu operací** je možné souhlasit a je třeba se pozastavit nad tvrdohlavostí některých redakcí, které chtěly vysílat zprávy i tehdy, když žádné neměly. Je to ale jediná možnost spolupráce armády s novináři?

Nastolit ovzduší důvěry

Při neexistenci kooperace v oblasti kolektivní bezpečnosti je nesnadné vymezit ohniska napětí. Armáda v místech konfliktu zajišťuje svou přítomností odstrašování,

zatímco sdělovací prostředky působí na veřejné mínění, což je nezbytné pro ospravedlnění použití síly nebo pro ovlivnění postoje veřejného mínění.

Výsledky mohou být politicky uspokojivé, jestliže se shodneme na tom, že **cílem není ani tak nalézt řešení, nýbrž zabránit rozšíření konfliktu**. Z vojenského hlediska je rozumné věřit v užitečnost a v nutnost skutečné spolupráce. Novináři mají jistou konsenzuální imunitu, a to dokonce v zemích málo dbalých ve věci svobody tisku. Bezpochyby proto, že v konfliktu tohoto druhu každý doufá, že bude mít prospěch ze svého vlivu na veřejné mínění. Navíc novináři, kteří mají někdy větší volnost pohybu než vojáci, mohou být zdrojem průzkumových údajů.

Obtíže, s nimiž se francouzští vojáci setkávali při plnění svého úkolu v bývalé Jugoslávii, byly tiskem dokonale pochopeny, analyzovány a předány veřejnému mínění. Neunikly jim omezující pravidla zasazení a dvojaká hra všech bojujících stran. Získávali poučení z dojmů zjištěných na místě, po boku vojáků. Takto bylo francouzské veřejné mínění a mezinárodní společenství připraveno ke změně postoje francouzských vojenských sil. Novináři a vojáci společně přispěli k urychlení uspořádání konfliktu tím, že umožnili aby francouzské jednotky mohly působit tak jak mají, tj. jako vojáci.

Závěr

Francouzský postoj se obecně jeví jako zajímavější a vhodnější. Systém akreditovaných novinářů umožňuje poskytovat kvalitní informace. Může být vytvořeno ovzduší důvěry, jemuž je nutno vždy dávat přednost před nedůvěrou, jež by mohla převládnout.

Tento přístup by měl podmnít spolupráci mezi oběma profesemi. Politický svět by se měl naučil využívat sdělovacích prostředků a nebyť jen jejich stálým terčem. Ozbrojené síly musí dosáhnout stejných výsledků, protože špatně zvládnuté informace mohou mít zhoubné a nezvratné následky. Odměnou bude úspěch při řešení problémů, které je očekávají v zahraničních oblastech intervence.

Pracovní jazyk vojenské složky NATO je angličtina, což samo o sobě představuje problém. Není lehké udržet důstojníky s kvalitní angličtinou, když platy v podnikatelské sféře jsou mnohem vyšší. V nových členských zemích NATO řešení tohoto problému nutně ovlivní úroveň platů a odměn v armádě a také na rezortních ministerstvech, až se postupně navýší a budou srovnatelné s platy v komerčním sektoru. Pokud by se tak nestalo, státní služba by mohla být méně atraktivní a bylo by problematické získávat kvalifikované muže a ženy, kteří by svůj stát reprezentovali v NATO a dalších mezinárodních organizacích. I tento příklad ukazuje, jak členství v NATO změní nové členské státy.

*Chris Donnelly, zvláštní poradce
pro otázky střední a východní Evropy, Velitelství NATO
Česká republika v NATO (sborník)
Česká atlantická komise, Praha 1999*

Geopolitika rozšiřování Severoatlantické aliance

Článek autorů Johna Hillena a Michaela P. Noonana byl uveřejněn v podzimním čísle 1998 časopisu Parameters. Zkráceno a redakčně upraveno.

* * *

Severoatlantická aliance se rozšiřuje na východ. Bude to snad znamenat vnitřní změnu této aliance? A jaké bude mít rozšířená Aliance úkoly? Odpověď na tyto otázky nám může poskytnout geopolitika. Geografie a geopolitika mají totiž stále svůj význam. Nejasné souvislosti strategické a politické geografie matou zahraničněpolitické uvažování. Byl dokonce vysloven názor, že po skončení studené války je možné vojenské a geopolitické úvahy pustit ze zřetele, protože novou Severoatlantickou alianci budou utvářet jiné, nevojenské cíle.

Avšak vojenské aliance se vždy týkají linií, hranic vyznačujících území, které jsou členové aliance odhodláni chránit, na rozdíl od jiných linií vyznačujících území, na nichž mohou mít také zájem, avšak které nemusí v konečném důsledku bránit. Vojenské aliance, vytvořené pro kolektivní teritoriální obranu, definují svou existenci svými „liniemi“. To oficiálně platí a bude platit i pro Severoatlantickou alianci. Jestliže by Severoatlantická aliance upustila od geopolitiky, přestala by být účinnou aliancí. Rozšíření nezmění nic na jejím zaměření: **základním úkolem Aliance zůstane kolektivní obrana jejího území a připojení nových členů jen zlepší její schopnost pro plnění tohoto úkolu.** Severoatlantická aliance je i nadále zaměřena na kolektivní obranu svých členských států, nikoli na regionální kolektivní bezpečnost.

Důležitost geopolitiky

Význam a důsledky hranic a terénu, které jsou podstatou geopolitického myšlení, ovlivňují diskuzi z geopolitického hlediska, stejně jako by měly určovat, které státy budou vyzvány ke vstupu do Aliance.

Geopolitika je teorií prostorového vztahu a historické příčinnosti a předmětem jejího zkoumání je mezinárodní systém jako celek.

Geopolitika v širokém pojetí může být posuzována jako dva směry myšlení zahrnující organickou teorii státu a geostrategii. Organickou teorii státu založili dva evropští učenci: *Friedrich Ratzel* (1844 – 1904) a *Rudolph Kjellen* (1864 – 1922).

Ratzel, profesor na univerzitě v Lipsku, tvrdil, že státy se podobají živým organismům. Velikost státu a jeho zdrojů určuje jeho sílu. Proto se stát musí snažit zvětšovat, aby si zachoval svou vitalitu. Státy mezi sebou neustále soutěží, přičemž se větší státy přirozeně snaží rozšiřovat, aby upevnily svou moc. Takto by se svět mohl skládat pouze ze superstátů, které by měly k dispozici rozsáhlé zdroje a velkou moc.

Politolog Kjellen přivedl Ratzelovu teorii o krok dále a dospěl k závěru, že státy jsou skutečně organismy. Jeho teorie brzy nabyla škodlivou popularitu u německých geopolitiků. Tato deformace geopolitického myšlení byla revoluční a nebezpečná, protože zdánlivě usilovala o překonání koncepce rovnováhy sil 19. století, ale ve skutečnosti se snažila o hegemonii a nadvládu.

Přibližně v téže době vznikla teorie **geostrategie**. Američan *Alfred Thayer Mahan* (1840 – 1914) tvrdil, že námořní moc je pro stát velmi důležitá, že je klíčem k obchodnímu a ekonomickému soutěžení, ne-li ke strategické a globální politické výhodě. Jeho teorie napomohly formulovat rostoucí mezinárodní zájmy na konci minulého století. Angličan *Sir Halford Mackinder* (1861 – 1947), profesor geografie, se domníval, že se vztah námořní moci a moci na souši změnil. Dospěl k názoru, že vynálezy jako železnice způsobí, že moc na souši bude v mezinárodních záležitostech rozhodující.

Pro Mackindera byl prostor označený jako „jádro“ (heartland) klíčem k pochopení posunu z oblasti dominance námořní moci do oblasti kde bude vládnout pozemní moc. Jádro bylo definováno jako euroasijské jádro (centrální Rusko), jako střed „světového ostrova“, které je proti námořní moci chráněno rozlehlými prostory souše. Mackinder varoval: „Kdo ovládá východní Evropu, vládne jádru. Kdo vládne jádru, vládne světovému ostrovu. Kdo ovládá světový ostrov, vládne světu.“ Proto tvrdil, že východní Evropa je ústřední částí terénu pro vyvážení moci jádra. Jeho myšlenky napomohly při utváření toho, jak Západ vnímal sovětskou hrozbu a vedení studené války.

Na počátku 20. století americký profesor *Nicholas J. Spykman* (1893 – 1943) naproti tomu tvrdil, že jádro nemá primární geopolitický význam, a formuloval prostor nazvaný „okrajové území“ (rimland) jako oblast hraničící s Mackinderovým jádrem. Od Mackindera se lišil tím, že uznával význam námořní moci, kterou dnes nazýváme „pobřežní“. Oponoval Mackinderovi takto: „Kdo kontroluje okrajové území, ovládá Eurasii. Kdo vládne Eurasii, ovládá osudy světa.“ Intelektuální kompromis vytvořený těmito teoriemi velmi ovlivnil činitele odpovědné za strategickou politiku a plánování během druhé světové války a studené války.

Rozpad Sovětského svazu přiměl mnohé teoretiky i praktiky k tvrzení, že geopolitika již není důležitá ve světě, kde neexistuje zjevný zápas o moc. „Konec historie“ znamenal konec geopolitiky. Moc ve světě po studené válce by mohla být přenesena na celky nevymezené hranicemi jako jsou etnické skupiny, nevládní a mezinárodní organizace anebo společnosti.

Ti, kteří podporovali tento názor, tvrdili, že Severoatlantická aliance by měla být rozšířena nikoli na základě Mackinderovy kalkulace, nýbrž protože přispěla k vítězství liberálního demokratického systému a tržního hospodářství. Úvahy o moci a geografii by prý neměly být spojovány s aliancemi jako je NATO. Pro členství měly být požadovány pouze tržní hospodářství, určité předpisy týkající se životního prostředí a svobodné volby. Mnozí, kteří dospěli k závěru, že geopolitické kalkulace jsou překonány, se zařadili do dlouhé řady západních intelektuálů předpovídajících konec válek a geostrategie.

Zprávy o zániku geopolitiky byly však značně přehnané. Základní geopolitické problémy přivedly Indii a Pákistán do jaderného klubu bez ohledu na odpor a sankce ze strany těch, kteří řeší globální problémy míru, volného obchodu a bezpečného prostředí. Šíření etnických konfliktů přibližujících se k prostoru Severoatlantické

aliance od roku 1989 dokazuje správnost definice, že **geopolitika se zabývá prostoro-
rovými vztahy a historickou příčinností**. Srbské a chorvatské etnické čistky v prostorech
Bosny dokazují, že spory týkající se kulturní, politické a fyzické geografie mohou mít
velmi vážné následky. To, co se odehrávalo v horách kolem Srebrenice a Banja Luky,
nebyl spor o životní prostředí.

Přetrvávající význam geopolitiky po studené válce je vysvětlen takto:

Překlenující geopolitický zápas uvolnil cestu pro četné zápasy menšího rozsahu.
Kreml se může zbavit ideologů připravujících operace proti Americe, jejím spojencům
a strategickým bodům na celém světě, avšak svět jako celek má tolik geopolitiků jako
dříve. Je možno je nazvat „jestřábi.“ Moc, držení území, vojenská akce a nakradený
majetek pro ně znamenají více než problémy životního prostředí, diplomatický útlocit
a lidská práva.

Druhá skupina je označována jako „holubice“. Její teorie o „jedné velké rodině“ jsou
ale chybné v předpokladech o tom, co motivuje lidstvo. A právě tyto teorie, které
ovlivňovaly chování po studené válce, nesplnily daná očekávání. Globalizace nezna-
mená konec geopolitiky.

Geografie určuje strany (které jsou územně organizovanými státy, nebo by jimi chtěly
být) a často definuje předmět soupeření stran. Vždy definuje pojmy, jimiž strany měří
svou bezpečnost ve vztahu k jiným. Zkušenost a definice geopolitiky učí, že státy a jiné
politické skupiny dbají o svou geografickou polohu. Tak je tomu zvláště v případě, když
jsou státy obklopeny jinými státy (nebo s nimi sousedí) s historicky zděděnou
nevraživostí, nebo státy, které dříve používaly svou moc proti slabším státům. Právě
z tohoto důvodu si velká většina států bývalého Varšavského paktu přeje vstoupit do
Severoatlantické aliance zaměřené na kolektivní obranu.

Povaha aliancí

Státy se trvale starají o svou **bezpečnost vůči jiným státům a tato jejich obava určuje
jejich národní zájmy**. Tyto zájmy mohou být podporovány členstvím v nějaké alianci,
kterou lze definovat jako dohodu mezi státy o vzájemné vojenské podpoře v případě
útoky proti kterémukoli členu, nebo o sledování jejich společného zájmu. Aliance tedy
mohou být:

- dvoustranné nebo mnohostranné,
- tajné nebo otevřené,
- jednoduše nebo vysoce organizované,
- krátkého nebo dlouhého trvání,
- zaměřené na prevenci války nebo na vítězství v ní.

Systémy rovnováhy sil mají tendenci podněcovat uzavírání vojenských paktů
k vyloučení změn v rovnosti moci.

Aliance mohou mít ofenzivní nebo defenzivní povahu a mohou působit omezujícím
vlivem na spojence stejně jako na protivníky. Nejdůležitější však je, že **aliance
neznamenají vytvoření kolektivní bezpečnosti**.

Jedna z možných definic kolektivní bezpečnosti je tato: Mocenský systém, v němž
každý stát světa zaručuje bezpečnost a nezávislost každého jiného státu. Klíčem

k systému kolektivní bezpečnosti je univerzalita účasti a závazku. Za těchto podmínek by agresivní stát musil očekávat, že bude čelit sjednocenému odporu celého společenství.

Důležitým rozdílem je, že kolektivní bezpečnost je univerzální, zatímco aliance jsou omezené. Členství v aliancích je výlučné, zatímco systém kolektivní bezpečnosti je všeobecný.

Kolektivní bezpečnost existuje pouze v abstrakci, zatímco aliance často uvedly kolektivní obranu do praxe, někdy velmi úspěšně. Kolektivní bezpečnost zůstává abstraktní, protože nikdy nelze dosáhnout univerzality.

Někdy různá uskupení kolektivní bezpečnosti (Spojené národy, Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě – OBSE) působily jako fórum, jehož prostřednictvím stejně smýšlející členové přistupovali k problémům společně. Avšak řešení dosažená takovými organizacemi mají nejčastěji diplomatickou, ekonomickou nebo pseudovojskovou povahu (např. udržování míru). Nejsou to téměř nikdy rozhodná vojenská opatření proti agresi.

Když jsou mnohonárodní vojenské operace, řízené rozsáhlými a nepřehlednými organizacemi kolektivní bezpečnosti, neúspěšné, konflikt má tendenci se rozšiřovat. Bosna byla ukázkou toho, co se stane, když se organizace k tomu nepřipravené snaží účinně vyřešit mezistátní násilí ve velkém rozsahu. Rozdíly mezi aliancemi a organizacemi kolektivní bezpečnosti jsou vyznačeny v tabulce.

Tabulka

	aliance	kolektivní bezpečnost
cíl	<i>vojenský</i>	<i>politický</i>
účel	<i>omezený</i>	<i>neomezený</i>
prostředky	<i>neomezené</i>	<i>omezené</i>
členství	<i>výlučné</i>	<i>všeobecné</i>

Může se však aliance jako NATO přeměnit na účinnou organizaci kolektivní bezpečnosti? Aliance přetrvávají, když uvnitř nich existuje velká asymetrie moci, když spojenci sdílejí podobné politické hodnoty a když je vztah vysoce institucionalizován. Takové aliance se snáze přizpůsobí novým podmínkám a budou lépe vybaveny pro vyřešení konfliktů zájmů, které nevyhnutelně vzniknou. Naopak, aliance se rozpadají:

- jakmile skončí ohrožení, které odrazily,
- když jejich věrohodnost poklesla do té míry, že již nejsou životaschopné,
- když domácí politické problémy uvnitř členských států jako jsou demografické a sociální trendy, vnitřní soupeření, změny režimu a ideologické rozdělení způsobí jejich rozpad.

Jestliže pomineme řecko-turecký spor a roli, kterou si Francie pro sebe v rámci NATO nárokuje, problémy mezi členy nerozdělují alianci do té míry, aby se mohla uplatnit teorie rozpadu. Asymetrie moci jasně existuje, což umožňuje Spojeným státům nezpochybnitelné vedení Aliance. Spojenci všeobecně sdílejí politické hodnoty a jejich

vztah je v rámci Aliance vysoce institucionalizován. Proto je zřejmé, že Severoatlantická aliance by si *teoreticky mohla dovolit přeměnit se z obranné aliance na organizaci kolektivní bezpečnosti*. Aliance by se rozpadla pouze zdánlivě, přetrvávala by po přeměně v něco jiného a přenesla by do nové budoucnosti pochopení účelu a obětí, jakož i institucionální prostředky, které dříve znamenaly její velikost.

K ztřežší alianci

Během studené války Sovětský svaz několikrát oficiálně navrhl rozpuštění Severoatlantické aliance a Varšavského paktu a jejich nahrazení celoevropským uspořádáním kolektivní bezpečnosti. Z geopolitických důvodů Spojené státy a jejich spojenci zamítli tento návrh a jiné návrhy, které by byly odstranily jak úlohu Spojených států v Evropě, tak zaměření Severoatlantické aliance.

Sověti dobře věděli, stejně jako to věděl Západ, že širší zaměření na kolektivní bezpečnost s desítkami různých zapojených států by zcela určitě Severoatlantickou alianci rozdělilo, zmařilo by její vliv a oslabilo schopnost čelit sovětským iniciativám. Likvidace jednoduchého, společného a v zásadě rozumného cíle kolektivní územní obrany by odstranila tmel, který přivedl spojence k tomu, že spojili svoje zdroje.

Článek 5 je sice pružný, avšak zcela jednoznačný: týká se především skutečného stavu. Nové, nebo upravené články v původní smlouvě by mohly požadovat, aby byly stanoveny širší cíle „nové“ Severoatlantické aliance, zvláště cíle, které vylučují geopolitické zřetele. Avšak takové články by pravděpodobně byly jen papírovými zárukami. Bezpečnostní záruky vyslovené bez pohledu na mapu by mohly být velmi riskantní pro ručitele, nesmyslné pro příjemce. Vzpomeňme na osud Polska na začátku druhé světové války.

Geopolitické zřetele, i když někdy nejsou politicky správné, mají naproti tomu tu výhodu, že jsou opodstatněné. Dodávají Severoatlantické alianci váhu, zaměření a soudržnost a podmiňují nesčetné každodenní aktivity Aliance, které vycházejí z národních zájmů považovaných členskými státy za tak cenné, aby pro ně bojovaly.

Naopak rozsáhlé bezpečnostní spojení států neuznávající geopolitickou situaci a očekávající velké vojenské oběti (např. pro jisté koncepty lidských práv, pluralitní demokracie, standardy životního prostředí nebo svobodného trhu) nebude úspěšné, zvláště v neklidných dobách, kdy by jí bylo nejvíce zapotřebí.

Nutno připomenout, že vojenské aliance se koneckonců zakládají pro takové neklidné doby, nikoli pro období, kdy je mezinárodní scéna klidná a kooperativní. Účinné aliance institucionalizují kolektivní akce, které nelze realizovat jinak.

Soudržnost nelze ani nařídít ani vymyslet: rozvíjí se ze společného účelu a sdílených zkušeností. V případě Severoatlantické aliance musí být soudržnost i nadále založena na kalkulacích politické, ekonomické, vojenské a kulturní geografie.

Geopolitika a noví členové

Z geopolitického hlediska nové členské státy Polsko, Česká republika a Maďarsko poskytují Alianci prostorovou hloubku.

Ze strategické perspektivy začlenění výše uvedených států znamená dosažení dvou důležitých cílů:

● Předně, začlenění těchto států vytváří *de jure* nárazníkové pásmo mezi historickými mocnostmi kontinentální Evropy, tj. Německem a Ruskem.

● Za druhé, začlenění Maďarska vytváří hráz proti balkánské nestabilitě. Nevýhodou je, že Maďarsko nemá společnou hranici se žádným členským státem NATO, avšak osvědčilo se jako výchozí prostor pro operace NATO v Bosně–Hercegovině.

Zapojení těchto tří států do Aliance nevytváří bezprostřední operační nebo taktické problémy. Krátká hranice Polska s Kaliningradem je jedinou společnou hranicí mezi jedním z těchto států a Ruskou federací. Společná hranice Polska s bývalými sovětskými republikami Litvou, Běloruskem a Ukrajinou nevytváří napětí, avšak obrana polských rovin zůstává strategickým problémem.

Obr.

Vzhledem k tomu, že v Polsku nebudou umístěna žádná nová vojska NATO, jeho devět mechanizovaných divizí, jedna tanková divize, jedna vzdušná výsadková divize a početné brigády a pluky budou postačovat pro plánování zasazení, bez ohledu na to, jak fantastickými se mohou scénáře možného konfliktu zdát dnes. Tyto jednotky, jakož i jednotky České republiky a Maďarska, jsou samostatné dokud nebudou plně začleněny do systému velení a řízení NATO a tento proces může trvat několik roků.

Neexistence zřejmého ohrožení a jiných geografických ohledů týkajících se Polska, České republiky a Maďarska znamená, že nepředstavují geopolitické riziko na strategickém, operačním anebo taktickém stupni. Začlenění těchto států do struktury velení a do infrastruktury NATO usnadní jejich obranu v případě konfliktu v Evropě.

Geopolitika a odmítnutí uchazeči

Jestliže se při příští vlně výzev ke vstupu vynoří geopolitické problémy, jaké druhy rozhodnutí lze očekávat? Slovensku, přes způsob, jakým se ucházelo v době Mečiarova kabinetu o vstup do NATO, nelze zapomenout úsilí o přizpůsobení se Západu.

Z geopolitického hlediska je pochybné přijmout Polsko, Maďarsko a Českou republiku bez Slovenska.

Nejenže existuje mezera v územní souvislosti nové východní hranice Severoatlantické aliance, avšak tato mezera je důležitá proto, že Slovenská republika zeměpisně strategicky zaujímá to, co by Sun Tsu nazval klíčovým a nesnadným terénem. Karpatský horský hřeben pokrývající východní část země podmiňuje kanalizaci důležitých železnic a silnic vedoucích do Německa, Polska a Maďarska. Slovensko má společnou hranici s Rakouskem, Českou republikou, Polskem, Ukrajinou a Maďarskem. Slovensko má rozvíjející se průmysl, rozsáhlé zásoby dřeva, ložiska zinku a naftová pole. Několik bývalých sovětských letišť a základen tvoří možnost pro přemístění sil Aliance na Slovensko jako východiště pro možné vojenské akce.

Slovinsko by rovněž mohlo být přijato, protože tvoří pozemní spojení k Maďarsku a důležitou hradbu oddělující Balkán. Rumunsko by mohlo být přijato vzhledem ke své geostrategické poloze, přírodním zdrojům a přístupu k Černému moři. Platí i opak: Slovinsko a Rumunsko mohou být odmítnuty právě pro svou blízkost k potenciálním „horkým místům“ jako je Balkán a Moldova. Obrana Slovinska a Rumunska, i kdyby neexistovalo jasně a aktuálně nebezpečí, by byla nerealistickou záležitostí. Kromě toho, závazek podle článku 5 vzhledem k těmto a podobným uchazečům by se mohl dotknout zájmů, ne-li svědomí hlavních členů NATO.

Stejně je tomu s baltickými státy. Známost boje jejich intelektuálů proti Sovětskému svazu napomohla vytvořit zvláštní pouto s členskými státy NATO, které neexistuje ve vztahu k Rumunům, Slovákům, Bulharům anebo Ukrajincům. To vedlo Spojené státy k tomu, že baltickým státům výslovně a opakovaně přislíbily členství v NATO, což vyvolalo odpor Moskvy.

Domníváme se, že dobře prostudované a geopoliticky odůvodněné rozšíření usnadní navázání konstruktivních vztahů s Ruskem, protože silnější Severoatlantická aliance zmaří inklinaci Ruska k destruktivnímu způsobu jednání. **Udržování dobrých vztahů s Ruskem a podpora jeho přechodu k demokraticky orientovanému státu patří k důležitým úkolům zahraniční politiky Spojených států.**

Avšak „dobré ploty dělají dobré sousedy“. I když bude Rusko „jako my“, bude mít i nadále některé zájmy v Evropě, které budou v konfliktu se zájmy států NATO. Geopoliticky informovaná a rozšířená Severoatlantická aliance může napomáhat odvrácení konfliktů, když se zájmy nevyhnutelně střetnou.

Souhlasíme s názorem, že Rusko by se mělo podílet na poradách Severoatlantické aliance, avšak ve velmi omezeném rozsahu. Bude dosti nesnadné udržet zaměření dvou desítek států na důležité problémy v budoucích letech, i když bývalý protivník nedostane právo veta v záležitostech Severoatlantické aliance.

Je snadné se domnívat, že nějaká vojenská aliance je sama o sobě nepřátelská světu, a proto by neměla existovat dokud konflikt nevypukne. Geopolitická analýza nutně neodmítá rozšíření Severoatlantické aliance, ani nepředepisuje, aby Aliance nepřijímala nové regionální úkoly anebo nerozhodovala o **operacích mimo území členských států.**

Tyto tak zvané nové úkoly však nesmějí narušovat soudržnost vytvořenou a udržovanou Aliancí pro její **hlavní úkol teritoriální obrany.** Tento úkol slouží jako forma

dostředivé síly v organizační dynamice Aliance a dodává jí její soudržnost. Kolektivní obrana musí být zachována jako pilíř, na němž spočívá síla Aliance, také z jiných důvodů:

- Za prvé, je to nejnáročnější úkol, k němuž se připravujeme a který musí být procvičován v míru s velkým smyslem pro naléhavost a cílevědomost.
- Za druhé, je to nejzávažnější, i když nejméně pravděpodobný vojenský úkol, který Aliance plní. Neschopnost připravit se k němu by znamenala rozpad Aliance.
- Za třetí, pro bojové jednotky je mnohem snazší omezit se na příležitostnou operaci pro udržování míru, než pro speciálně vycvičené mírové jednotky nebo polovojskovou policii zdokonalit se pro válku.

Závěr

Severoatlantická aliance uznává geopolitické dimenze svých nových nebo nově definovaných rolí a její rozšířený prostor poskytuje dobrou možnost, aby byla i nadále účelným nástrojem pro obranu zájmů a hodnot spojenců. Aliance, která by tyto změny ignorovala, by neměla dlouhé trvání. Statické aliance odmítající uzavřít mír vítěze nebo reagovat na geopolitické změny v Evropě po studené válce by slábly, protože by byly anachronismem.

Ale rozšířená Severoatlantická aliance, která by se snažila přeměnit se na druh OBSE s poněkud většími možnostmi, by nakonec ztratila americkou podporu, protože by neodpovídala zájmům Ameriky v systému evropské bezpečnosti. Spojené státy nebudou udržovat 100 000 vojáků v Evropě pro řešení evropských regionálních sporů, v nichž by nemohly hrát rozhodující úlohu. Mimo to bezpečnostní záruky poskytnuté bez ohledu „na mapu“ mají legitimitu a kupní sílu asi jako dnešní rubl. Zaplavit jimi trh znamená přivodit inflaci a zhroucení.

Oba tyto extrémy – NATO zůstávající bez změny, nebo NATO soutěžící s OBSE – by znamenaly konec Severoatlantické aliance jako takové, namísto aby podporovaly životní americké zájmy.

Neměli bychom však udržovat NATO jenom pro samotné udržování. Je zcela přirozené, že aliance slábnou a zanikají. Zda a jak dlouho bude nějaká aliance akceschopná, závisí na síle zájmů, které jsou jejím základem, v porovnání se silou jiných zájmů příslušných národů. Národním zájmům Spojených států a zájmům jejich spojenců nejlépe poslouží vedení USA v Severoatlantické alianci. Pokračující vývoj této úlohy a Aliance samotné – z hlediska jak účelu, tak velikosti – se jeví jako nevyhnutelný. Může být zvládnutelný a užitečný, jestliže do úvah zařadíme geopolitické aspekty.

Soudržnost i rozpory (Nová strategická koncepce NATO)

V letošním roce jsme vzpomenuli padesáté výročí založení NATO a zároveň vstoupili do nové éry v historii. Přímá hrozba z Moskvy – důvod založení organizace na počátku studené války – v dohledné budoucnosti zmizela. NATO se rozšířilo do střední Evropy a účastní se konfliktů na Balkáně, na které se jak bývalá filozofie Aliance, tak staré vojenské i civilní struktury dostatečně nepřipravily. Současně musí Západ čelit hrozbě ze Středního východu, hrozbě terorismu a zbráním hromadného ničení.

Americká vláda i vlády členských zemí, právě tak jako důstojníci a pracovníci NATO, obecně uznávají potřebu „revidované strategické koncepce“. Je to dokument, který stanovuje nové funkce organizace, priority a hlavní linie. Jeho znění a hlavně výklad budou jistě předmětem rozsáhlých debat. Názory na něj nejsou totiž jednotné.

Při vzniku Aliance se všichni členové shodovali na potřebě kolektivně čelit sovětské hrozbě, co se ale týče současných ohrožení a reakcí na ně, o tom dnes existuje velice málo jednomyslnosti.

Spojené státy, s určitou podporou Británie, si přejí, aby strategická koncepce uzákonila roli NATO jak v akcích udržování či vynucování míru mimo území členských států, a boj proti ostatním hrozbám, zvláště proti terorismu a ZHN. Tato nová orientace Aliance bude mimochodem vyžadovat velkou modifikace aliančních struktur a sil: **strategická koncepce nemá pouze definovat budoucí úkoly Aliance, ale také vhodně upravit její strukturu, aby mohla podobné úkoly plnit.**

Je to politicky kontroverzní téma. Některé západoevropské země se totiž obávají, že podobné změny mohou způsobit, že se NATO změní v nástroj americké zahraniční politiky na Středním východě – oblasti, kde se současná evropská i americká politika liší, a někdy je až protikladná. Také se obávají, že by mohly být zataženy do vojenských operací, které by nemusely být zcela v souladu s jejich národními zájmy a se kterými by obyvatelstvo nesouhlasilo. Zejména Francie pozorně sleduje snahy USA intervenovat v některých státech bez souhlasu OSN.

Struktura ozbrojených sil

Jedním z důvodů, proč se spojenci rozhodli, že NATO bude existovat i po skončení studené války byla snaha se zajistit proti budoucímu možnému protizápadnímu režimu v Rusku. Byla znovu potvrzena důležitost závazku kolektivní obrany podle článku 5 washingtonské smlouvy.

Invaze Iráku do Kuvajtu v r. 1990 a následující válka v Perském zálivu zdůraznily význam předem dohodnuté koordinace a kooperace, které je efektivně schopna jen Severoatlantická aliance, a to i mimo území členských států.

Všechny hrozby a ohrožení společně sdílené bezpečnosti dnes vznikají v podstatě mimo hranice členských států NATO, v několika případech dokonce daleko za zeměpisnými hranicemi Evropy. Budoucí protivník Aliance bude vypadat asi jinak než

masové tankové armády bývalé Varšavské smlouvy. Navíc je většina armád evropských států NATO strukturována především pro boj na svém vlastním území, případně na území blízkých spojenců. Tyto státy měly a stále ještě mají velmi malý potenciál přepravovat ozbrojené síly na velké vzdálenosti.

Na bruselském summitu v r. 1994 se proto spojenci dohodli, že vytvoří několik velitelství tzv. mezinárodních smíšených bojových skupení (Combined Joint Task Forces – CJTF). Tato **velitelství by měla umožnit formování zvláštních vojenských skupení buď na transatlantickém, nebo jen evropském základě**, složené z členských nebo i partnerských států. Také vojenské reformy jednotlivých zemí, jako např. v Německu (jaro 1999) se zaměřují na zvýšení možnosti plnit „expediční“ úkoly. Ovšem skutečnost, že operace mimo území členských států NATO představují vážné riziko obětí na životech, způsobuje někdy až neochotu se jich zúčastňovat.

Nejenom Spojené státy a Británie mají historickou zkušenost s expedičními válkami. Také Francie má podobné zkušenosti, např. s válkou např. v Africe, a chápe povahu takových akcí. Jak ale ukázala válka v Perském zálivu, Francie má ve skutečnosti jen velmi omezené možnosti vysílat vojsko do zahraničí. A i když praktická spolupráce Francie v rámci NATO během 90. let podstatně vzrostla, stále ještě zůstává stranou hlavního plánovacího procesu Aliance.

Francouzský vojenský potenciál by snad mohl být zvýšen v rámci vytváření společných evropských bezpečnostních struktur, nezávislých na NATO. V tomto ohledu zatím vznikla jen velice slabá a spíše symbolická Západoevropská unie. A Evropská unie, vyjma projektu evropské měny, vlastně žádnou vážnou společnou zahraniční a bezpečnostní politiku nemá.

Proti vytváření takových organizací byla Británie až do roku 1997 vždy v opozici. Avšak po setkání britského premiéra Tonyho Blaira a francouzského prezidenta Jacquese Chiraca v St. Malo v prosinci 1998 nastala změna. Britský labouristický kabinet (zvolený v květnu 1997) opustil záporný postoj předcházející konzervativní vlády vůči jakýmkoli evropským bezpečnostním strukturám, které duplikovaly NATO. Částečně také proto, že se Británie už neobává, že by se NATO mohlo rozpadnout. Britská politika podporuje evropské struktury pokud se posilují, ale zároveň se nepokouší nahradit struktury NATO.

Zda tato poslední „evropská“ iniciativa bude znamenat něco víc než francouzsko-britskou spolupráci při budování expedičních jednotek se teprve ukáže.

Příští rok budou zahájeny rozhovory o intenzivnější bezpečnostní spolupráci mezi NATO a EU. Evropské sebevědomí bylo vážně pošramoceno neschopností evropských států podniknout rozhodnou akci v Chorvatsku a Bosně v letech 1991–95. Většina evropských zemí je proto přesvědčena, že **americká přítomnost je životně nutná pro jakoukoli situaci, která zahrnuje hrozbu silou**, což automaticky znamená americké vedení. Washington totiž není ochoten se za jiných podmínek podobných akcí účastnit.

Důležité rozdíly

Potenciál budovat expediční jednotky je jen jedním z rozdílů mezi členskými státy NATO. Tyto rozdíly mají kořeny v naprosto rozdílném pojetí současných ohrožení a způsobu, jak jim čelit. Není nezanedbatelné, že v řadě případů se americká politika a politika vedoucích evropských států liší a pro Evropany je tudíž nesnadné přijmout

americké vedení. Většina evropských vlád je proti tomu, aby NATO rozšiřovalo geograficky oblast své působnosti, vyjma situací, kdy by byl podniknut soustředěný útok na západní Evropu.

Francie je vůči tomuto velmi nepřátelská, ale i v Německu je až příliš mnoho stoupenců vládnoucí koalice „sociální demokraté – zelení“, kteří iracionálně podezírají Spojené státy z „imperialismu“, navzdory skutečnosti, že Bonn nemá žádné podobné ambice jako Paříž, vést vlastní regionální politiku třeba na Středním východě nebo někde jinde. Totéž platí v menší míře i o italské vládnoucí koalici vedené ministerským předsedou Massimo D'Alema (bývalý komunista). Z druhé strany je téměř jisté, že Amerika odmítne změnit svou politiku např. na Středním východě, jen aby vyhověla evropským požadavkům, pokud by se formálně podařilo úkoly NATO rozšířit.

V čem existuje konsenzus. Všechny státy NATO souhlasí s mírovými misemi v Evropě a většina z nich vyslala vojáky do implementačních a stabilizačních sil působících v Bosně, vedených NATO. Ovšem i tento konsenzus má své hranice. Jsou velké rozdíly, týkající se ochoty účastnit se přímých ozbrojených operací. A v praxi je pro většinu států rozšíření mírových misí mimo Balkán, tj. na území bývalého Sovětského svazu, severní Afriky či na Střední východ, naprosto nepřijatelné (v čemž se mj. shodují i s americkým ministerstvem zahraničí).

Velkým problémem je dnes terorismus, ale většina evropských států nevěří, že by mohly být zasazeny teroristickými útoky do té míry jako USA, protože nejsou angažovány na Středním východě, a ani nejsou štědrými spojenci Izraele. Existuje také skepticismus, zda je NATO tou pravou organizací, která by měla tyto problémy řešit.

Většina oponentů zdůrazňuje, že členské státy NATO již dávno mají příslušné orgány a organizace, které podnikají patřičná opatření a o těchto hrozbách si vzájemně vyměňují zpravodajské informace. Navíc se mnohé evropské státy k americkým odvetným akcím, např. proti Súdánu a Afghánistánu v srpnu 1998, stavějí velmi skepticky. Při těchto odvetných akcích byly použity řízené střely s plochou dráhou letu, jako odplata za bombové atentáty řízené skupinou Úsáma bin Ládina. Evropské státy by se v budoucnu asi podobných operací neúčastnily - ledaže by se teroristické útoky konaly také na jejich území.

Na červnovém zasedání ministrů zahraničních věcí NATO v Berlíně v roce 1996 bylo přijato rozhodnutí, že se Aliance má podílet na boji **proti rozšiřování zbraní hromadného ničení**. A opět se některé evropské členské státy ptají, zda je NATO tou správnou institucí, která by se měla tímto problémem zabývat. Nejsou např. příliš nadšeny americkým „zadržováním“ Íránu a problém Severní Koreje je pokládán za čistě americkou a východoasijskou záležitost.

Co se týče **mandátu OSN**, evropské státy souhlasí s americkým argumentem, že **Rusko a Čína mohou rozhodnutí Rady bezpečnosti kdykoli vetovat, takže by v budoucnu bylo mnohdy nemožné dosáhnout souhlasu s určitou životně důležitou akcí NATO**. A většina také souhlasí s názorem, že na základě mezinárodních dohod lze pomoci státu, který byl napaden – jako v případě Kuvajtu v r. 1990 – ať už s, nebo bez, mandátu Spojených národů.

Ovšem většina také souhlasí s tím, že by jednostranná intervence (např. Kosovo) měla být spíše výjimkou než pravidlem, a že by měl být předem získán souhlas OSN,

kdykoliv to bude jen možné. I v případě Kosova, je rozdíl mezi postojem USA – nedbat na ruské námitky – a evropskými zeměmi, které by daly přednost dohodě s Moskvou.

Kompromisní formulace

Všechny tyto výše uvedené neshody pravděpodobně ovlivňují novou strategickou koncepci, která na jedné straně nesmí omezovat akce NATO, na straně druhé nesmí vyhlašovat žádné pevné závazky. Spojenci budou souhlasit s tím, že by NATO mělo jednat v přiměřeném právním rámci, a otázku, zda je nutný předběžný souhlas OSN ponechají otevřenou. A nová strategická koncepce pravděpodobně nebude omezovat zeměpisné oblasti, na kterých NATO smí působit, ale také nebude přísně specifikovat nové zájmové sféry. Ani Spojené státy, ani evropští členové si nepřejí rozkol, a proto budou na nové koncepci a jejím výkladu spolupracovat a hledat kompromis.

Takový kompromis jen odráží skutečnost, že NATO je aliance suverénních a demokratických států. Většina jejich politiků a voličů v současné době necítí žádné ohrožení, rádi by si v bezpečnostních otázkách zachovali svobodu rozhodování. Ale i tento stav by se mohl změnit. Vážné ohrožení dodávek ropy z Perského zálivu či teroristické útoky za použití ZHN by mohly přimět členské státy, aby souhlasily s jednotnou vojenskou akcí pod americkým vedením. V každém případě budoucí válečné operace, které by se mohly dotýkat členů NATO a aliančních infrastruktur, budou prováděny vždy spíše „koalicemi dobré vůle“, než vynucenými misemi NATO.

(Podle Strategic Comments, vol. 5, January 1999)

V současné době, po změnách na vnitropolitické scéně Slovenska, začíná rovněž nová etapa spolupráce České republiky, Maďarska, Polska a Slovenska – můžeme ji označit jako spolupráci ve formátu 3 + 1. Postavení jednotlivých zemí se totiž změnilo. Česká republika, Maďarsko a Polsko jako členské země NATO nyní spoluprací se Slovenskem budují na jiném základě. Všechny tři země podporují členství Slovenska v NATO – je to v jejich národním zájmu, stačí letný pohled na mapu.

*Ing. Jaromír Novotný, první náměstek ministra obrany ČR
Česká republika v NATO (sborník)
Česká atlantická komise, Praha 1999*

Mnoho českých vojáků sehrálo klíčovou roli i ve Slovenském národním povstání, jehož 55. výročí si připomeneme právě v tomto roce. Patřili mezi ně pplk. gšt. Hynek Souhrada, mjr. Jaroslav Krátký, plk. Josef Tlach, plk. František Urban, plk. Jakub Hluchý, plk. Vladimír Přikryl, škpt. František Fajtl a desítky dalších.

Dva z nich, Hynka Souhrada a Jaroslava Krátkého, povstání spojilo a na jeho konci společně sdíleli téměř stejný osud ...

Podplukovník generálního štábu Hynek SOUHRADA

* 7. 2. 1900 Jaroměř

† 1945 (?)

Hynek Souhrada se narodil 7. února 1900 v Jaroměři, okr. Hradec Králové, do rodiny vojenského stavebního oficiála. Tento fakt měl zásadní vliv na jeho životní rozhodnutí stát se vojákem: po maturitě na státní reálce ve Vídni v červnu 1918 nastoupil do prvního ročníku Vojenské technické akademie v Hainburgu, kterou po vzniku Československa opustil a plánoval pokračovat ve studiích na Vysoké škole technické v Praze.

Dne 23. dubna 1919 byl kadet aspirant Hynek Souhrada odeslán jako velitel čety čtvrté polní roty druhého ženijního praporu na jižní Slovensko, kde se účastnil bojů na obranu hranic mladé Československé republiky. Po návratu byl v březnu 1920 zařazen na Vojenskou akademii v Hranicích na Moravě do kurzu pro důstojníky v záloze a v roce 1924 absolvoval Aplikační školu pro důstojníky ženijního vojska z povolání v Litoměřicích.

Od 1. října 1920 působil pět let jako velitel čety u ženijních jednotek v Terezíně a Bratislavě. Na počátku října 1925 byl odvelen do Litoměřic, kde přednášel na tamním ženijním učilišti teorii ženijních staveb. O pět let později byl přijat na Vysokou školu válečnou do Prahy a po jejím ukončení přidělen ke čtvrtému oddělení zemského

vojenského velitelství v Bratislavě. K 1. říjnu 1936 byl přemístěn v hodnosti kapitána gšt. do funkce referenta operační skupiny (třetí oddělení) hlavního štábu ministerstva obrany.

Po 15. březnu 1939 se nejprve dostal ke skupině generála Hrabčíka, která měla za úkol evakuovat vojenské osoby a zajistit likvidaci čs. armády, a později byl přidělen jako vrchní komisař k Státnímu výzkumnému a zkušebnímu ústavu v Praze.

Mjr. gšt. Hynek Souhrada se spolu se svým bratrem pplk. Jiřím Souhradou okamžitě po vyhlášení protektorátu zapojil do protinacistického odboje, a proto byl nucen o rok později vlast opustit. Dne 15. března 1940 tajně přešel hranice v prostoru obce Strání u Uherského Brodu a přes Slovensko se dostal do Budapešti, kde se hlásil do vojenských služeb na francouzském velvyslanectví. Po dalším přesunu byl 17. dubna prezentován u náhradního tělesa ve francouzské Agde a od 30. dubna zařazen do funkce přednosty prvního oddělení velitelství první čs. divize.

Po obsazení Francie německým vojskem odjel 7. července 1940 lodí Viceroy of India do Velké Británie. Zde od 27. září plnil funkci přednosty prvního a od 17. března 1941 třetího oddělení velitelství první čs. smíšené brigády. Po absolvování stáže u velitelství osmého britského sboru v červnu 1942 byl přidělen jako profesor k polské Vysoké škole válečné do Peebles. Rozkazem z 12. března 1943 byl podplukovník gšt. H. Souhrada přemístěn k náhradnímu tělesu první čs. smíšené brigády a 1. října 1944 k velitelství osvobozeného území čs. ministerstva národní obrany ve Velké Británii.

Dne 7. října 1944 přiletěl spolu s příslušníky americké a britské armády na slovenské letiště Tri Duby u Zvolena, kde se hlásil u generála Jána Goliana, velitele povstalecké první československé armády na Slovensku.

Jako vyšší důstojník byl vítán a 12. října se stal velitelem ženijního vojska první československé armády na Slovensku. Pod jeho velením ženijní vojsko významně zasáhlo do bojů o přístupy do Banské Bystrice, které se však koncem téhož měsíce nepodařilo ubránit. Spolu s velením povstalecké armády opustil 27. října 1944 Banskou Bystrici a postupoval přes Svätý Jakub a Motyčky na Donovaly, odkud se o den později s rotou vojáků vydal směrem do Nízkých Tater. Po zdolání masivu Prašivá a po několika bojových potyčkách s německými skupinami se v souladu s plánem povstalců rozhodl sestoupit do údolí řeky Hron, aby vzápětí překročil řeku a pokračoval v pochodu do hor Slovenského rudohoří.

Druhý listopadový den 1944 byl nad vesnicí Svätý Ondrej (okr. Banská Bystrice) zajat příslušníky německého pohotovostního oddílu Einsatzkommando 14. Postupně byl vyšetřován příslušníky Einsatzgruppe H v Slovenské Lupči, Banské Bystrici a v Bratislavě a později odtransportován do Berlína.

Pplk. gšt. Hynka Souhradu stihl podobný osud jako gen. Jána Goliana a Rudolfa Viesta, mjr. Krátkého a další. V Berlíně byl opět vyslýchán a pravděpodobně odsouzen k trestu smrti a popraven. Místo a okolnosti jeho smrti dodnes nejsou objasněny. V roce 1946 byl čs. úřady prohlášen za nezvěstného, později za mrtvého.

Major dělostřelectva Jaroslav KRÁTKÝ

* 8. 10. 1911 Střížov

† 1945 (?)

Jaroslav Krátký se narodil 8. října 1911 ve Střížově, okres Třebíč. Absolvoval osm tříd reálného gymnázia v Třebíči, které zakončil v r. 1931 maturitou. Dne 1. října 1931 nastoupil vojenskou prezenční službu k první rotě pěšího pluku č. 31 „Arco“ v Jihlavě. O pět dní později byl odeslán do školy pro důstojníky lehkého dělostřelectva v záloze do Litoměřic. Po jejím absolvování začal v hodnosti četaře aspiranta studovat v říjnu 1932 Vojenskou akademii v Hranicích na Moravě, kterou ukončil 30. června 1934.

Jako nižší důstojník byl – v hodnosti poručíka dělostřelectva – přidělen k dělostřeleckému pluku č. 6 „Irkutskému“ do Znojma, kde postupně vykonával různé funkce. Ve školním roce 1935-36 navštěvoval aplikační dělostřeleckou školu a o rok později se stal absolventem měřičského dělostřeleckého kurzu. Dne 16. února 1939 byl nadporučík dělostřelectva Jaroslav Krátký ustanoven učitelem ve Škole pro důstojníky lehkého dělostřelectva v záloze v Jihlavě, kde ho zastihlo i březnové rozbití Česko-Slovenské republiky.

Již 27. května 1939 ilegálně překročil u Ostravy hranice tzv. protektorátu Čechy a Morava s cílem podílet se na vojenském odboji proti německému nacismu. Dne 5. června vstoupil na čs. konzulátu v polském Krakově do čs. zahraniční jednotky a o dvanáct dní později byl odeslán druhým transportem čs. vlastenců na lodi Sobieski z přístavu Gdyně do Francie, kam dorazil 21. června.

Po vyplnění nutných formalit byl 4. srpna prezentován u francouzského 6. dělostřeleckého pluku „Dakar-Afrique Occidentale“ a později odeslán do Dakarů. Po necelém měsíci byl přidělen na čs. konzulát do Paříže, odkud v polovině března 1940 odešel jako velitel pařížského transportu čs. dobrovolníků do Agde. Npor. děl. J. Krátký se zde stal velitelem 7. baterie prvního dělostřeleckého pluku.

Po porážce Francie odjel se svými vojáky 7. července 1940 lodí Viceroy of India do Velké Británie. Na britské půdě byl zařazen k dělostřeleckému oddílu 1, ve kterém zastával různé funkce. S účinností od 28. října 1941 byl povýšen na kapitána dělostřelectva a následně absolvoval zvláštní útočný kurz v Camus Darah a parašutistický kurz v Rinway. Koncem ledna 1942 byl odvelen ke správě druhého odboru čs. MNO do Londýna a 5. února zařazen do zvláštní skupiny D prvního oddělení odboru.

Dne 20. března 1942, podle oficiální zprávy, odjel k čs. jednotce na Střední východ. Ve skutečnosti se kpt. děl. Jaroslav Krátký už od konce října 1941 připravoval k plnění zásadního úkolu zvláštní operace KARAS druhého odboru čs. MNO, která měla za cíl zpravodajsky působit na Slovensku. Krátce před odjezdem převzal diplomatický pas č. 1217, vystavený na jméno Jaroslav Karas, tiskový atašé, a vydal se přes Nigérii, Súdán, Egypt, Palestinu, Libanon a Sýrii do turecké Ankary. Zde se koncem června 1942 přihlásil u pplk. Jaroslava Hájička, velitele čs. vojenské mise na Středním východě. Oficiálně se prezentoval jako zaměstnanec čs. zastupitelství. Zde působil až do počátku března 1944, kdy dostal úkol navázat radioelektrické spojení mezi čs. demokratickým

odbojem na Slovensku a čs. odbojovým centrem v Londýně, ke kterému zatím nedošlo ani po několika pokusech pracovníků firem Baťa a Dovus a jejich spolupracovníků.

Dne 3. března 1944 kpt. děl. J. Krátký odcestoval na pas pracovníka Dovusu Dezidera Bukovinského vlakem přes Balkán do Bratislavy. Zde se spojil s JUDr. Júliem Kirsteuerem, příslušníkem vojenského odboje na Slovensku, Rudolfem Fraštackým a dalšími členy odbojových skupin Flóra a Justícia. Po celé období působení na Slovensku, tj. od konce března do počátku listopadu 1944, vystupoval štabní kapitán dělostřelectva Jaroslav Krátký (hodnost udělena 1. srpna 1944) pod jménem Ing. Otto Brückner, v radiotelegrafickém a vojenském styku jako Zdena.

Škpt. děl. Jaroslav Krátký již 22. dubna 1944 splnil svůj hlavní úkol, když navázal prostřednictvím vysílačky Leo spojení přímo s vojenskou rádiovou ústřednou v Anglii. Později k plnění svého zpravodajského úkolu využíval stanici Vít a Marienka, jejichž prostřednictvím především v průběhu Slovenského národního povstání odeslal ze Slovenska do Londýna několik stovek aktuálních zpráv o vojenské a politické situaci na Slovensku, kterými přispěl ke kontinuitě čs. domácího a zahraničního odboje.

Po celé období svého působení na Slovensku (v období Slovenského národního povstání konkrétně na Sliachi, v Banské Bystrici a na povstaleckých frontách) vystupoval jako čs. vlastenec a voják československé armády. Povstání na Slovensku chápal jako československou odbojovou akci, která bude mít pokračování i na území Moravy a Čech. Proto se současně snažil vytvořit síť zpravodajců v protektorátu a zároveň navázat spojení mezi vojenským velitelem povstání generálem Jánem Golianem a velitelem plánovaných vojenských akcí na Moravě a v Čechách generálem Vojtěchem Lužou, vojenským velitelem Rady tří.

Škpt. děl. Jaroslav Krátký po celé období Slovenského národního povstání (29. 8. – 28. 10. 1944) plnil funkci styčného důstojníka čs. MNO u první československé armády na Slovensku a byl třetím nejdůležitějším mužem (po velitelích gen. J. Golianovi a gen. R. Viestovi) v první československé armádě na Slovensku. Důsledně vystupoval ve prospěch čs. demokratického odboje a za osvobození a obnovení Československa.

Dbal o apolitizaci první čs. armády na Slovensku a její suverenitu, za což byl již 4. září 1944 ve Sliachi zatčen kpt. Rudé armády A. S. Jegorovem (propuštěn na intervenci gen. J. Goliana) a stal se stálým objektem kritiky Komunistické strany Slovenska v čele s JUDr. G. Husákem. Za vynikající výsledky ve věcech zpravodajských a styčných byl dne 15. září 1944 gen. Jánem Golianem, navržen na mimořádné povýšení a vyznamenání Čs. medailí za zásluhy, což československé ministerstvo obrany v Londýně respektovalo.

Dne 3. listopadu 1944 byl major dělostřelectva Jaroslav Krátký zajat spolu s veliteli první čs. armády na Slovensku v Pohronském Bukovci příslušníky německého pohotovostního oddílu Einsatzkommando 14 a vyšetřován v Banské Bystrici a v Bratislavě, později odtransportován do Berlína. Zde byl opět vyslýchán a pravděpodobně odsouzen k trestu smrti a popraven. Místo a okolnosti jeho smrti dodnes nejsou objasněny. V roce 1946 byl čs. úřady prohlášen za nezvěstného, později za mrtvého.

Osud majora Jaroslava Krátkého nebyl mnohým lidem lhostejný, avšak až po roce 1989 došlo k veřejnému docenění jeho vlastenectví. V den 80. výročí Československé republiky šesti vojákům československé armády prezident republiky propůjčil Řád Bílého lva – vojenskou skupinu. Tím šestým byl, jako jediný bez generálské hodnosti, major dělostřelectva Jaroslav Krátký.

PhDr. Zlatica Zudová-Lešková, CSc.

The Formulation and Implementation of the Security Policy of the Czech Republic in the 90's by *PhDr. Antonín Rašek*. The proper sense of this article is the analysis of effectivity of top-level decision making concerning the formulation of the Czech national security policy. The author, who is a former deputy defence minister and therefore he writes partly from his own experiences, divides decision-making processes into three stages: (i) Security policy in the democratization process of the army, tied to its neutralization, passage from an aggressive army to defensive one, seceding from the Warsaw Pact; (ii) Security policy after dissolution of the former Czechoslovakia and dividing the army into the Czech and Slovak ones; (iii) Security policy during the development of the new, so-called Army of the Czech Republic and its entering into the North Atlantic Alliance.

Professional Army: Assets and Negatives by *RNDr. Petr Nečas*. The Czech Republic, its political representatives, the Parliament of the CR, now stand in front of key provision in the field of the reform of the Czech armed forces. Shortly, we are at the cross-road: Shall we preserve a conscript army, or shall we go professional? The author of this article, the Chairman of Defence and Security Committee of the Parliament of the Czech Republic, is a strong supporter of all-volunteers forces. In this article, he sets up most arguments for and against professional forces. But even he thinks that real perspective for the Czech all-volunteers army is at least 8-10 years ahead. This article was read at the working conference organized by Media Club (member of the Windsor Group) last year about problems of professionalization and conscription.

Defence Problems from an Economy Angle by *Doc. PhDr. Miroslav Krč, CSc.* The author of this article emphasizes that allocation of defence resources is extremely politically and economically complicated process. There is no simple way how to allocate limited means. It is the task of improving industrial base. Firstly we must indicate problems connected with allocation of sources (which is impossible to solve under present conditions) and

to analyse problems. He concludes that allocation of sources in defence sector presupposes further review of basic principles of allocation, even from the history point of view.

The Solution of the Management of Defence Acquisition by *Lt.Col. GSO Ing. Jiří Hanus, CSc.* We must not forget that we have to fulfill certain obligations and conditions resulting from NATO membership. What sort of conceptual measures shall we adopt? How effective will it be? This article seeks answers to those and many similar questions. It deals with basic, many times tested and verified approaches to the system of defence acquisition in the developed NATO countries. It stresses both suitability and necessity to make full use of managerial methods, as the necessary condition for effective deployment of warfighting force of the Army of the Czech Republic. The author recommends to use managerial experiences of older Alliance countries and adapt them to the condition of the Czech army.

The First Conference on Terminology by *Lt.Col. Ing. Jaroslav Stojan*. The conference was held on February 23, 1999, at the Hall of Military Academy Brno. The great part of its preparation was done by the very author of this article. Nearly 70 guests attended this conference, from Ministry of Defence, General Staff, military technological institutions, Civil Defence Corps and others. The purpose of this conference was to set down basic principles needed for cooperation in the field of introducing new terminology (which is from organizational point under administrative section), to establish contacts with those who are in touch with terminology, and in that way to prepare standard translation of military terms, their explanation. But we concentrate mostly on English terminology, of course, as the most used language within the Alliance - the author underlines - French is during various working conferences as well important language as English.

MILITARY ART

The Preparations of Variants of Combat Activities by *Lt.Col. Ing. Milan Hanousek*.

This article is in fact a free sequel of series of articles based on several materials about decision-making process in NATO armies and discussions with staff officers from the U.S., the Netherlands, Germany, Denmark and France. Materials the author used include above all FM 101-5 Operational Plans and Orders, FM 101-5 Staff Organization and Operations. In this sequel the author describes other important phase of decision-making process - realization of one's own courses of action. He also shows the differences in decision making realization in NATO's armed forces. Graphical chart, which is the result of this stage of decision-making process, must be as simple and readable as possible.

Experiences from the Preparation of Units for Peacekeeping Operations by Lt.Col. Ing. Igor Kandrác. This article has its origins in the informative material called "Lessons Learned in Peacekeeping Operations" which helps to the representatives of PFP armies, serving in peacekeeping operations. It deals with preparations of national military contingents and writes about both positive and negative experiences from missions and the preparation for them. The author comes to the conclusion that the most important criterion is (i) the security of persons, further (ii) the cooperation with organizations and agencies that take cover over peacekeeping operations and (iii) civil-military relations. Last but not least, during operations under the patronage of the United Nations, the mandate must be respected by all participants.

INFORMATIZATION

The Questions of Informatization in the Defence Sector by Lt.Col. Ing. Jiří Šindýlek. This article is not only a piece of information about the conference "Command and Control Systems" held this year at Military Academy Brno. It is a thinking over the whole sphere of informatization in the defence sector. In the developed word this question does not present any problem: all try hard to master new technology, in favour of effective and sophisticated control, or development of new technologies. But in our country, there is only a lot of talk about passage to "informa-

tion society" whereas e.g. in the army we solve only short-time phenomena, quite different from those mentioned above. That's way the author wants to open discussion on pages of military press on informatization problems.

Informatization and Sources Management in the Defence Sector by Ing. Václav Svoboda. Present situation is not easy for both informatization and sources management, namely for the PPBS (Planning, Programming and Budgeting System). The following article tries review their positions, above all in order to improve their potentialities. This can be done by deeper synergy between informatization process and the management of sources, via mutual support. Communication and information systems do not cover all chances and all by themselves do not guarantee necessary culture and effectivity of informational behaviour. Therefore, the key role in this process belongs to stabilization of defence sector, taking into account all sections dealing with defence activities, and consistent system approach.

OPINIONS, CONTROVERSY

Defence Research Projects by Professor Ing. Karel Novotný, CSc. Under contemporary conditions, one of leading rules is high combat capability combined with minimal material and financial sources. In view of the fact that our economy is in deplorable state, the latter requirement is especially one of the importance. To tune those two demands, we must work out vital and effective defense theory and finally implement it. Both officer corps and army should use it in case our country would be assaulted by enemy troops. This article proposes various methods how to assign such tasks in the field of military art, even to scholars in civilian sector, and how to put it into force. The author also backs higher financial fees for those who are involved in this process.

More Changes in the Past than at Present? (*Actual State of the Army of the Czech Republic Stability*) by Maj. Mgr. Otakar Patočka. Will an organization be more stable when we allow free discussion about current problems, or otherwise: will it be more stable when subordinates will work mechanically, only under orders of their superiors? How many

differences are between those two types of stability? Is it purposeful or useful to think over them, to compare the past and the future of the ACR? Those are only few of the questions the author tries to find an answer. His thinking is supported by several opinions polls conducted among troops, units and garrisons. Polls are tied to transformation and reorganization, which have influenced the whole defence sector.

INFORMATION SERVICE

Conception of Security Measures by Maj. Ing. Lubomír Spáčil, CSc. In the last two years, practically and theoretically, the higher attention was paid only to institutional framework of crisis management, while other fields it affects remained nearly neglected. So, at present, we start to concentrate on measures which support solving emergency or crisis situations we may face. The article is an attempt to summarize all theoretical principles and security concepts. Its aim is to open wide field for discussion among people who

are involved in similar problems, as it is high time to solve them. It is especially important for us now, when we are entering the Atlantic Alliance, for which the problem of crisis management is that of special attention.

Environmental Security as a Component of State Security by Col. Doc. Ing. Aleš Komár, CSc. Environmental security is one of the most important aspects for a larger military role in international surroundings. This article outlines the development of such activities and their implication in terms of national security and environmental policy-making. These activities foster global stability and peace by enhancing environmental quality and quality of life. The author explains how environmental issues are used to promote democratic institutions and civil control, as well effective military environmental program. The article is to describe definition of environmental security and criteria in order to assess problems of global, regional and national environmental degradation.

Představení autorů tohoto čísla

Mjr. PhDr. Jiří Fidler. Nar. 1961, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci (obor historie). Poté absolvoval postgraduál politologie na Masarykově univerzitě Brno. Působil jako odborný asistent na Pedagogické fakultě UP Olomouc. Od r. 1991 vědecký pracovník Historického ústavu Armády České republiky v Praze. V současné době je vedoucím oddělení vojenské historické knihovny. Autorem knih Stalinovi maršálové, Generálové legionáři a spoluautorem desítky dalších publikací zabývajících se vojenskou historií. Publikuje v odborných časopisech Historie a vojenství, Vojenský profesionál, ATM ap.

PhDr. Milada Hanáková, CSc. Nar. 1947. Po studiu romanistiky na Leningradské státní univerzitě pracovala v letech 1972–93 jako odborná asistentka na katedře překladatelství a tlumočnictví Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Roku 1995 nastoupila jako vědecká pracovnice do Ústavu obranných studií ACR. Od r. 1997 je zástupkyní vedoucího oddělení vědecko-technických informací (vědecké knihovny) AVIS MO, kde se věnuje analýze zahraničního vojenského a vojensko-politického tisku.

Pplk. Ing. Milan Hanousek, Nar. 1956, VA Brno, obor PLRV. Poté působil u plrb Brno, v letech 1981–85 zpravodajský náčelník plrb. 1985–91 pracoval na ZS/GŠ. Od r. 1992 působí jako pedagog na katedře vojenského zpravodajství VA Brno. Od roku 1994 ve funkci náčelníka skupiny průzkumu – zástupce vedoucího katedry. V roce 1994 absolvoval tříměsíční štábní kurz v Institutu národní obrany holandské armády v Ypenburgu. Od roku 1993 je zařazen do vědecké přípravy v rámci doktorandského studia na VA Brno v odboru vševojskové problémy vojenského umění, směr vojenské zpravodajství.

Pplk. gšt. Ing. Jiří Hanus, CSc. Nar. 1955, absolvoval Vysokou vojenskou školu pozemního vojska, směr tankový a automobilní – technický. V letech 1983–85 postgraduální studium na VA Brno. 1997–98 VAK GŠ na VA Brno. Působil v základních technických funkcích u vojsk. Od roku 1988 pedagogem na VA Brno. V letech 1992–95 pracuje jako

zástupce vedoucího katedry vyzbrojování a technického zabezpečení. Od roku 1995 dosud vedoucím katedry vojenské logistiky fakulty velitelské a štábní VA v Brně. Publikuje ve vojenských odborných časopisech.

Plk. doc. Ing. Aleš Komár, CSc. Nar. 1949, absolvent VSZ v Brně. Pracoval ve VÚRV v Praze-Ruzyni, kde v roce 1978 obhájil kandidátskou disertaci. Od roku 1983 vojákem z povolání. Působil na Technické inspekci bytovací a stavební služby a na ministerstvu. V roce 1989 zpracoval koncepci vojenské ekologie, kterou zavedl do rezortu obrany. Stal se náčelníkem ekologického oddělení, později ředitelem odboru životního prostředí MO. Habilitaci obhájil v roce 1996. Od roku 1997 přemístěn na VVŠ PV Vyškov. V letech 1992–1997 koordinoval za ČR pilotní projekty NATO v oblasti životního prostředí. Publikoval řadu prací doma i v zahraničí.

Doc. PhDr. Miroslav Krč, CSc. (plk. v zál.). Nar. 1948, vojenské železniční učiliště, VA Bratislava (obor politická ekonomie). Vedoucí autorských kolektivů: Vysokoškolská učebnice ekonomie (1992), Ekonomika obrany – obranné hospodářství (1996), Systém hospodarki obronnej – studium teoretické (1996), Dějiny ekonomiky obrany – vybrané problémy (1977), Ekonomika obrany státu – vybrané kapitoly (1998). Ve vědecké práci se zabývá problematikou obranného hospodářství. Publikuje v domácích i zahraničních časopisech. Od roku 1980 působí na VA Brno, od roku 1994 je vedoucím katedry sociálních věd. Přednáší na Ekonomicko-správní fakultě Masarykovy univerzity v Brně.

RNDr. Petr Nečas. Nar. 1964, absolvoval univerzitu J.E.Purkyně v Brně. Tématem jeho doktorské práce byla plazmová fyzika. V letech 1988–92 působil jako výzkumný a vývojový pracovník v Tesle Rožnov, kde se mj. podílel na některých projektech, které souvisí s armádou, např. při vývoji přístroje pro noční vidění. Od června 1992 poslancem a členem zahraničního výboru Parlamentu ČR za ODS. Zde se zabýval otázkami NATO a obrany. Od roku 1993 vedoucím stálé delegace meziparlamentní unie. V letech

1995–96 byl prvním náměstkem ministra obrany. Člen organizačního výboru parlamentu. V současné době je předsedou výboru pro obranu a bezpečnost Parlamentu ČR a členem podvýboru pro zpravodajské služby.

Prof. Ing. Karel Novotný, CSc. Nar. 1928, absolvoval VTA Brno, fakulta tankových a mechanizovaných vojsk, obor velitelský (1951–55). Kandidátem věd r. 1959, docentura v r. 1965. V sedmdesátých letech byl v civilu, kde pracoval v oboru projektování a rozvoje systémů řízení. V roce 1990 rehabilitován, do armády se vrátil jako zástupce vedoucího katedry strategie, operačního umění a dějin válek VA. Profesuru a vědecký kvalifikační stupeň I dosáhl v r. 1991. Ředitelem Institutu výzkumu operačního umění v Brně (1991–93). Do důchodu odešel v lednu 1994. V současné době působí na VVŠ ve Vyškově na katedře řízení. Je předsedou vědního oboru ochrana vojsk, obyvatelstva, ekonomiky a území státu, členem několika vědeckých rad. Publikuje v odborném vojenském i civilním tisku.

Mjr. Mgr. Otakar Patočka. Nar. 1961, VPA Bratislava, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Působil v systému sociálního řízení, dále jako důstojník pro styk s veřejností na velitelství divize a jako personální pracovník se zaměřením na profesní přípravu, problematiku prevence sociálně-patologických jevů, psychologické poradenství, odhalování, zkoumání a řešení problémů v souvislosti s reorganizačními a transformačními procesy. Podílel se rovněž na výběrových řízeních, výcviku a psychologické přípravě vojáků pro mise na území bývalé Jugoslávie. V současné době pracuje jako VSD-S oddělení profesní přípravy osobního odboru HÚVS MO.

PhDr. Antonín Rašek (genmjr. v záloze). Nar. 1935. První pěchotní učiliště. Sloužil u letectva a zároveň dálkově vystudoval filozofickou fakultu UK, obor filozofie a historie. Poté se stal vojenským novinářem a pracoval v oblasti společenských organizací v armádě. Absolvoval kurz statistiky a sociologických metod a jazykový kurs angličtiny. Po srpnu 1968 z armády propuštěn. Věnoval se jako výzkumný pracovník, lektor a poradce průmyslové sociologii řízení, a to v Institutu poradenství Československého komitétu pro vědecké řízení a ve Výzkumném ústavu strojí-

renské technologie a ekonomiky. 1990–92 civilním náměstkem ministra obrany pro sociální a humanitární věci a poté ředitelem Institutu pro strategická studia (1993). Bezpartijní předseda branné komise ČSSD (1994–95). Nyní je publicistou a věnuje se literatuře. Napsal několik odborných knih, řadu studií a článků z oblasti sociologie mládeže, řízení, armády a politiky.

Mjr. Ing. Lubomír Spáčil, CSc. Narozen 1961. Vojenskou fakultu Vysoké školy dopravy a spojů v Žilině ukončil v r. 1985, aspirantura tamtéž v r. 1994. Absolvoval třísemestrový kurz ekonomiky a manažerského řízení v krizových situacích na Institutu krizového managementu Vysoké školy ekonomické v Praze. Prošel základními funkcemi orgánů vojenské dopravy, poté působil na hlavním týlu bývalého MO a v oblasti krizového managementu na ministerstvu dopravy. V současné době je vedoucím oddělení krizového managementu na sekci obranné politiky Ministerstva obrany ČR.

Pplk. Ing. Jaroslav Stojan. Nar. 1950, VA Brno 1973 (obor raketového a dělostřeleckého vyzbrojování). Působil na různých funkcích výzbrojní služby, pracoval na technických funkcích u Ústřední muniční základy. Od října 1993 na sekci zahraničních vztahů MO, úsek zabezpečování spolupráce se státy NATO, zejména v oblasti kooperace s průmyslovými firmami. V letech 1996–1997 působil v rámci majetkové sekce MO na úseku investičního rozpočtování. Nyní pracuje na sekci obranné politiky MO na úseku koordinace standardizace. Publikuje ve Vojenských rozhledech, podílí se na překladech dokumentace NATO z anglického a francouzského jazyka.

Ing. Václav Svoboda (plk. v zá.) Nar. 1941, ČVUT, čtyři roky na VKŠV ve specializaci chemické vojsko. Od r. 1968 vojákem z povolání, VzÚ 401, poté ve Výzkumném ústavu GŠ jako analytik a vedoucí pracovního týmu matematického modelování, odolnosti systému velení, oper. propočtů a metodologie vědecké práce. V r. 1992 přešel na MO a od r. 1993 pracoval v oblasti strategického plánování, nyní ve funkci vedoucího odd. SPPR SOP MO. V roce 1995 absolvoval kurz národní bezpečnosti ve Středisku pro národní bezpečnostní studia (Center for National

Security Studies) v Kanadě. Od ledna 1999 občanským pracovníkem.

Pplk. Ing. Jiří Šindýlek. Nar. 1955. Vysoká vojenská technická škola Martin. Absolvoval postgraduální studium teorie a metody řízení na Vysoké škole ekonomické v Praze. Prošel několika velitelskými funkcemi, zabýval se zásobováním a logistikou a pracoval na

Hlavní správě vyzbrojování a technického zabezpečení. V roce 1994 přešel na štáb logistiky a v současné době vykonává funkci zástupce náčelníka odd. informatiky inspektora logistiky. Byl zástupcem ředitele projektu výstavby informačního systému logistiky a nyní je ředitelem týmu pro koncepci ISL. Publikoval v časopisech Armádní logistika, Vojenský profesionál a Vojenské rozhledy.

Contents

The Security Strategy of the Czech Republic	3
--	---

PhDr. Antonín Rašek

The Formulation and Implementation of the Security Policy of the Czech Republic in the 90's	18
--	----

RNDr. Petr Nečas

Professional Army: Assets and Negatives	28
--	----

Doc. PhDr. Miroslav Krč, CSc.

Defence Problems from an Economy Angle	34
---	----

Lt.Col. GSO Ing. Jiří Hanus, CSc.

The Solution of the Management of Defence Acquisition	39
--	----

Lt.Col. Ing. Jaroslav Stojan

The First Conference on Terminology	45
--	----

MILITARY ART

Lt.Col. Ing. Milan Hanousek

The Preparation of Variants of Combat Activities	53
---	----

Lt.Col. Ing. Igor Kandráč

Experiences from the Preparation of Units for Peacekeeping Operations	60
--	----

PROFESSIONALIZATION

They Vote for All-Professional Army
(Summary of the Working Conference)

68

Col. Robert Aitken

The Best Small Force in the World <i>(Professional British Armed Forces)</i>	71
--	----

Rear Admiral Herman H. J. Ploeg

Dynamic Organization in Dynamic Surroundings <i>(Dutch Armed Forces at Labour Market)</i>	74
---	----

Maj.Gen. Maurice Derycker,

Col. A. van Renterghem

Some Experiences from the Belgian Army	79
---	----

Volunteer versus Conscript Service

<i>(Professional Forces within Contemporary Europe)</i>	83
---	----

INFORMATIZATION

Lt.Col. Ing. Jiří Šindýlek

The Questions of Informatization in the Defence Sector <i>(Conference Held at Military Academy Brno)</i>	88
--	----

Ing. Václav Svoboda. Informatization and Sources Management in the Defence Sector	94
---	----

OPINIONS, CONTROVERSY

Professor Ing. Karel Novotný, CSc. Defence Research Projects	106
Maj. Mgr. Otakar Patočka. More Changes in the Past than at Present? <i>(Actual State of the Army of the Czech Republic Stability)</i>	111

HISTORY PAGES

Maj. PhDr. Jiří Fidler French Military Mission in Pre-War Czechoslovakia	117
--	-----

INFORMATION SERVICE

Maj. Ing. Lubomír Spáčil, CSc. Conception of Security Measures	123
PhDr. Milada Hanáková, CSc. New NATO Member: Poland	132
Lt.Col. Ing. Miroslav Štangel, CSc. Armament and Material after the Year 2,000	140
Col. Doc. Ing. Aleš Komár, CSc. Environmental Security as a Component of State Security	146
The Press and the Military: Necessary Cooperation	154
Geopolitics and NATO Enlargement	157
Cohesion and Dissent <i>(NATO's Strategic Concept)</i>	165

PERSONAL DATA

Colonel Hynek Souhrada (General Staff)	169
Major Jaroslav Krátký (Artillery)	171

English Annotation	173
--------------------	-----

Who is Who in This Issue	176
--------------------------	-----

English Table of Contents	179
---------------------------	-----

Obsah

Bezpečnostní strategie České republiky	BEZPEČNO.	3
--	-----------	---

PhDr. Antonín Rašek Vytváření a realizace bezpečnostní politiky České republiky v devadesátých letech	RASEK-2.	18
---	----------	----

RNDr. Petr Nečas Profesionální armáda: klady a zápory	NECAS.	28
--	--------	----

Doc. PhDr. Miroslav Krč, CSc. Problematika obrany z ekonomického hlediska (Několik poznámek)	KRC-EKON	34
--	----------	----

Pplk. gšt. Ing. Jiří Hanus, CSc. Řešení systému managementu obranné akvizice	HANUS-GL.	39
---	-----------	----

Pplk. Ing. Jaroslav Stojan První terminologická konference	STOJAN-K.	45
---	-----------	----

VOJENSKÉ UMĚNÍ

Pplk. Ing. Milan Hanousek Tvorba variant bojové činnosti	HANOUS-2.	53
---	-----------	----

Pplk. Ing. Igor Kandráč Zkušenosti z přípravy jednotek pro mírové operace	KANDR-2.	60
--	----------	----

PROFESIONALIZACE

Hlasují pro profesionální armádu (Shrnutí závěrů semináře)	MEDIATOR.	68
---	-----------	----

Plk. Robert Aitken Nejlepší malá armáda na světě (Profesionální britské ozbrojené síly)	BRITANIE.	71
---	-----------	----

Kontradmirál Herman H. J. Ploeg Dynamická organizace v dynamickém prostředí (Nizozemské ozbrojené síly na trhu práce)	NIZOZEM.	74
---	----------	----

Genmjr. Maurice Derycker, plk. A. van Renterghem Některé zkušenosti z profesionalizace belgické armády	BELGIE.	79
--	---------	----

Dobrovolná, nebo povinná vojenská služba? (Přehled stavu profesionalizace v současné Evropě)	DOBROVOL.	83
---	-----------	----

INFORMATIZACE

Pplk. Ing. Jiří Šindýlek Otázky informatizace rezortu obrany (Konference systémů velení a řízení na VA Brno)	SINDYLEK.	88
--	-----------	----

Ing. Václav Svoboda

Informatizace a řízení zdrojů v rezortu obrany

SVOBODA 2

94

NÁZORY, POLEMIKA

Prof. Ing. Karel Novotný, CSc.

K projektům obranného výzkumu

NOVOTNÝ

106

Mjr. Mgr. Otakar Patočka

Bylo dříve více změn než nyní?

(Aktuální pohled na téma stability v AČR)

PATOČKA

111

Z HISTORIE

Mjr. PhDr. Jiří Fidler

Význam francouzské vojenské mise pro výstavbu československé branné moci

FIDLER

117

INFORMACE

Mjr. Ing. Lubomír Spáčil, CSc.

Pojetí opatření k zajištění bezpečnosti

SPACI-2

123

PhDr. Milada Hanáková, CSc.

Přínos nových členů NATO: Obraz Polska

HANÁKOVÁ

132

2/99 Pplk. Ing. Miroslav Štágl, CSc.

Jak budou vybaveny armády po roce 2000?

(Vojensky využitelné aplikace vědy)

STANG-99

140

Plk. doc. Ing. Aleš Komár, CSc.

Environmentální bezpečnost – součást bezpečnosti státu

KOMAR

146

Novináři a vojáci: nezbytná spolupráce

NAS-NOVI

154

Geopolitika rozšiřování Severoatlantické aliance

NAS-GEO

157

Soudržnost i rozpory

(Nová strategická koncepce NATO)

SOUDRZ

165

PERSONÁLIE

Podplukovník generálního štábu Hynek Souhrada

7 ZUD-LES

169

Major dělostřelectva Jaroslav Krátký

171

Anglické anotace

ANOT-ANG

173

Představení autorů tohoto čísla

PRESENT

176

Obsah v angličtině

OBSAH-AN

179

OBSAH-CZ

182

Vydává Ministerstvo obrany ČR,
AVIS – Agentura vojenských informací a služeb.

Adresa:
Redakce časopisu VOJENSKÉ ROZHLEDY
Rooseveltova 23
160 01 Praha 6 - Dejvice

Tiskne Vojenský zeměpisný ústav, Praha.

Pplk. Ing. Richard Hašek (šéfredaktor), telefon (20) 21 57 30,
Jaroslav Furmánek (redaktor), telefon (20) 21 57 33.
Fax: (20) 21 59 17
E-mail: kauckys@army.cz

Redakční rada: plk. Ing. Karel Eminger, genpor. Ing. Jiří Martinek, plk. doc. Ing. Petr Němec, CSc.,
plk. Ing. Jaroslav Paleček, Ing. Milan Štembera, CSc.

Ročník VIII. (XL.). Toto číslo bylo dáno do tisku 11. 3. 1999. Čtvrtletník. MKČR 6059, MIČ 47751,
ISSN 1210-3292.

Podávání novinových zásilek povoleno: Českou poštou, s. p. Odštěpný závod Přeprava, čj. 856/97, dne 28. 2.
1997.

VOJENSKÉ ROZHLEDY